

Република Северна Македонија
Министерство за финансии

ПРОГРАМА НА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ 2024-2026 ГОДИНА

јануари, 2024 година

СОДРЖИНА

КРАТЕНКИ	4
1. ОПШТА РАМКА И ЦЕЛИ НА ПОЛИТИКАТА	5
2. РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРЕПОРАКИТЕ ОД ЗАЕДНИЧКИТЕ ЗАКЛУЧОЦИ	7
3. Макроекономска рамка.....	11
3.1 Последни економски движења	11
3.2 Среднорочно макроекономско сценарио	21
3.3 Алтернативни сценарија и ризици	37
4. Фискална рамка	39
4.1 Фискална стратегија и среднорочни цели	39
4.2 Извршување на Буџетот во 2023 година	41
4.3 Буџетски план за 2024 година	43
4.4 Среднорочни буџетски очекувања	49
4.5 Структурен дефицит (циклична компонента на дефицитот, еднократни и привремени мерки, фискален стап)	67
4.6 Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг	68
4.7 Сензитивна анализа и споредба со претходната програма	74
4.8 Квалитет на јавни финансии	75
4.9 Фискално управување и буџетски рамки	77
4.10 Одржливост на јавните финансии	78
5. СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ ВО 2024-2026 ГОДИНА	78
5.1. ОБЛАСТ: КОНКУРЕНТНОСТ	78
5.1.1 Структурна реформа 1 – Поволно деловно окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ	78
5.1.2 Структурна реформа 2 - Обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна	86
5.2. ОБЛАСТ: ОДРЖЛИВОСТ И ОТПОРНОСТ	89
5.2.1 Структурна реформа 3 - Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина	89
5.2.2 Структурна реформа 4 – Градење ефикасни дигитални јавни услуги	99
5.3. ЧОВЕЧКИ КАПИТАЛ И СОЦИЈАЛНИ ПОЛИТИКИ	107
5.3.1 Структурна реформа 5: Подобрување на ефикасноста на работната сила	107
5.3.2 Структурна реформа 6: Понатамошно спроведување на пакетот социјални реформи ...	117
5.4. РЕЗИМЕ НА РЕФОРМСКИ МЕРКИ	121
6. ТРОШОЦИ И ФИНАНСИРАЊЕ НА СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ	122

7. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРАШАЊА И ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЗАИНТЕРЕСИРАНИ СТРАНИ.....	123
Прилог 1: Преглед на податоци	125
Прилог 2: Врски помеѓу реформските мерки и релевантни документи	157
Прилог 2а: Врски помеѓу реформските мерки во областите на Програмата за економски реформи, инвестициите во областите на Економскиот и инвестицискиот план за Западен Балкан, ИПА и Единствениот список на проекти.....	175
Прилог 3: Придонес од надворешните консултации за ПЕР 2024-2026 година	185
Прилог 4. Анализа на одржливоста на надворешниот долг	202
Прилог 5: Вклучени институции во подготовка на ПЕР 2024-2026 година	203

КРАТЕНКИ

АРС	Анкета на работна сила
БДП	Бруто домашен производ
ВФП	Вкупна факторска продуктивност
ДДВ	Данок на додадена вредност
ДЗС	Државен завод за статистика
ЕБОР	Европска банка за обнова и развој
ЕЕ	Енергетска ефикасност
ЕК	Европска комисија
ЗУП	Заедничко уредување на пазарот
ИКТ	Информатичко-комуникациски технологии
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ИТ	Информатичка технологија
ИТС	Интелигентен транспортен систем
ИДИС	Интегриран Даночен Информациски систем
ИС	Информациски систем
МЕМО	Организиран пазарен оператор
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
МИОА	Министерство за информатичко општество и администрација
ММФ	Меѓународен монетарен фонд
МСП	Мали и средни претпријатија
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
МФ	Министерство за финансии
НЗБ	Незаразните болести
НРК	Национални рамки за квалификации
НСВ	Нестандардни форми на вработување
НПЕК	Национален план за енергија и клима
НТП	Научно – технолошки парк
ОЕЦД	Организација за економска соработка и развој
ОИЕ	Обновливи извори на енергија
ПДД	Персонален данок на добивка
ПЕР	Програма на економски реформи
ПЗЗ	Примарна здравствена заштита
ПУРП	Планови за управување со ризик од поплави
ПУРС	Планови за управување со речни сливови
п.п.	процентен поен
РЦСОО	Концепт за развој на регионални центри за стручно образование и обука
СОО	стручно образование и обука
СЗ	Стратегија за паметна специјализација
УЈП	Управа за јавни приходи
ФИТР	Фонд за иновации и технолошки развој
ЦОР	Цели за одржлив развој
DMS	Динамични знаци за пораки
SLCP	Short-Lived Climate Pollutants
SLCP	загадувачи на клима со краток век
TABULA	Типолошки пристап за енергетска процена на градежниот фонд
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
UNFCCC	Рамковна конвенција на Обединетите нации за климатски промени
WB6	Western Balkans 6
WBIF	Инвестициска рамка за Западен Балкан
WIM	тежина во движење

1. ОПШТА РАМКА И ЦЕЛИ НА ПОЛИТИКАТА

Програмата на економски реформи е дел од процесот на Поедноставен европски семестар за земјите кандидати, инспириран од Европскиот семестар за земјите членки на ЕУ. Процесот, воведен со Стратегијата за проширување во 2013 година, подразбира подобрување на економското управување и координацијата на економските политики со цел обезбедување долгорочен економски раст и конкурентност согласно барањата од Копенхашките критериуми за членство во ЕУ.

Програмата на економски реформи (ПЕР) за 2024-2026 година ја прикажува среднорочната макроекономска и фискална рамка (поглавје 3 и 4), како и структурните реформски мерки (поглавје 5), додека глава 2 дава статус на спроведување на препораките од Заедничките заклучоци од Економско-финансискиот (ЕКОФИН) дијалог од 16 мај 2023 година помеѓу ЕУ и земјите од Западен Балкан и Турција. ПЕР 2024-2026 е подготвен врз основа на Ревидираната фискална стратегија 2024-2028, Ревидирана стратегија за управување со јавен долг 2024-2026(со изгледи до 2028), среднорочната буџетска рамка за периодот 2024-2028 и националните секторски стратегии, регионални стратегии и документи, и е тесно поврзан со препораките во Извештајот на ЕК за напредокот на земјата од октомври 2023 година, Оценката на ЕК за ПЕР 2023-2025, како и Економско инвестицискиот план на ЕУ за Западен Балкан. Во Анексот 2а, даден е преглед на инвестициски проекти поврзани со структурните реформи содржани во глава 5 од ПЕР. Програмата исто претставува основа за подготовка на реформската агенда согласно неодамна најавениот План за раст за земјите од Западен Балкан од страна на ЕУ, кој има за цел поддршка и забрзување на процесот на пристап на земјите од регионот до единствениот пазар на ЕУ преку спроведување на неопходните реформи во земјата во таа насока. При подготовка на ПЕР се следеше соодветниот Водич на ЕУ за подготовка на ПЕР 2024-2026.

Оценката на ЕК на ПЕР 2023-2025, како и препораките од Заедничките заклучоци од ЕКОФИН дијалогот во 2023 година, посочуваат на неколку предизвици кои треба да се имаат во предвид при подготовка на следната програма. Имено, ЕК посочува на обезбедување таргетирана и привремена поддршка на ранливите групи и фирмите доколку има потреба, со истовремена постепена фискална консолидација и зајакнување на фискалното управување, подобро спроведување на капиталните инвестиции и внимателно следење на ценовните движења и спроведување соодветна монетарна политика. Понатаму, ЕК наведува дека е потребно справување со неформалната економија, со недостигот од вештини, недостиг од иновации и технолошки развој кај компаниите и забрзување на дигиталната транзиција. Особено е нагласена потребата од зголемување на енергетската независност преку модернизација на енергетскиот сектор и преминување кон чиста енергија.

Справувањето со погоре наведените предизвици е исто само по себе предизвик во услови на надворешно опкружување со присутни геополитички тензии, глобално геоекономско реструктурирање, побавно од очекуваното намалување на инфлацијата и затегнати финансиски услови. Имајќи го предвид тоа, домашната економија во првите девет месеци од 2023 година се покажа отпорна и остана на патеката на растот. При забавена активност и негативни стапки на раст кај економиите кои се главни трговски партнери на земјата, бруто домашниот производ во првите девет месеци од 2023 година забележа раст од 1,2%. Растот на економската активност во овој период се должи на позитивниот придонес на нето извозот, и приватната потрошувачка, која и покрај инфлациските притисоци и зголемените трошоци за финансирање, се зголеми за 2,1% на реална основа. Во 2024 година економскиот раст се очекува да забрза и да достигне 3,4%, пред се како резултат на интензивирањето на реализацијата на големите инфраструктурни проекти финансирани од државата. Економските политики и мерки преточени во Планот за фискална одржливост и поддршка на економскиот раст, Планот за јавни инвестиции и Планот за забрзан економски раст ("Growth Acceleration Plan") како генерална рамка, ќе придонесат кон зголемување на потенцијалот за раст и остварување на повисоки стапки на раст на среден рок, при што просечниот раст на економската активност во периодот 2024-2028 година се очекува да достигне 5,1%.

Како одговор на последователните шокови предизвикани од глобални фактори, Владата неодамна го усвои и деветтиот пакет на таргетиран антикризни мерки за поддршка на ранливите категории на граѓани и ликвидноста на фирмите, пред се на малите и средни претпријатија (МСП). Исто така, предвидени се и поволни кредитни линии за поддршка на конкурентноста, пред се на МСП, на зелена транзиција и на женското претприемништво. Мерките треба да обезбедат социјална и економска стабилност, како и да

придонесат за заздравување на економијата и забрзување на растот, а ќе се реализираат во текот на две фискални години, со цел обезбедување фискална стабилност.

Согласно ревидираната фискална стратегија 2024-2028, предвидена е постепена фискална консолидација со намален буџетски дефицит како процентуално учество во БДП и тоа од: 3,4% во 2024 година, 3,0% во 2025 година, 3,0% во 2026 година, 2,8% во 2027 година и 2,5% во 2028 година, како и подобрената структура на јавните финансии со значајно учество на капиталните расходи од 5% во БДП на годишно ниво. Јавниот долг во 2024 година ќе го надмине максималниот праг од 60%, но како резултат на мерките на фискална консолидација, од 2025 до 2028 година се предвидува повторно враќање во пропишаните рамки под 60% од БДП.

Од ноември 2022 година наваму, согласно движењата на глобалните пазари и преземените мерки, годишната стапка на инфлација бележи постепено забавување, при што од 19,8% во октомври 2022 година е намалена на 6,6% во септември 2023 година. Во првите девет месеци на 2023 година, просечната годишна инфлација се сведе на 11,5%, и е главно условена од намалениот придонес на цените на храната и енергијата, согласно движењата на овие цени на светскиот пазар. Просечната годишна инфлација во 2023 година се оценува на 9,5% (наспроти 14,2% во претходната година), додека во наредните три години се оценува дека просечниот годишен раст на цените ќе се сведе на 3,5% до 4% во 2024 година и на околу 2% во 2025 – 2026 година. Во услови на нарушено глобално окружување и раст на светските цени на основните производи кои доведоа до забрзување на инфлацијата, кон крајот на 2021 година Народната банка започна со постепеноо затегнување на монетарната политика, најнапред со повлекување на ликвидност преку операциите на девизен пазар. Од април 2022 година, Народната банка започна со постепено зголемување на основната каматна стапка, како превентивен одговор кон инфлациските очекувања, во услови на зголемена глобална неизвесност. Во периодот април-декември 2022 година, основната каматна стапка беше зголемена од 1,25% на 4,75%, тренд што продолжи и во текот на 2023 година, до 6,3% во септември 2023 година. Монетарната политика и во наредниот тригодишен период ќе ја одржува ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Последиците од глобалната енергетска криза доведоа до проширување на дефицитот на тековната сметка во 2022 година, при што веќе во 2023 година е остварено негово стеснување, а последните оценки за надворешниот сектор укажуваат дека во следните две години би дошло до негово стабилизирање на нивото од околу 2,4% од БДП.

При истовремено справување со неколку последователни кризи, владата продолжи да работи и на реформите. Во делот на подобрување со управувањето во јавните финансии, а согласно новиот Закон за буџети, воспоставен е независен Фискален совет. Воспоставен е Секторот за управување со јавни инвестиции во рамки на МФ, и во моментот се работи на финализирање на Уредбата за управување со јавни инвестиции со упатство и методологија. Владата ја усвои Стратегијата за формализација на неформалната економија 2023-2027, со Акциски план за 2023-2025 година и донесени се и објавени во службен весник одлуки за формирање на Национален совет за формализација на неформалната економија на високо политичко ниво, како и меѓуресорско тело за координација на активностите за спроведување на Стратегијата. Се усвои Стратегијата за паметна специјализација која ќе овозможи понатамошен економски развој преку зајакнување на истражувачките и иновативните потенцијали, зајакнување на конкурентноста заснована на знаење и соработка меѓу академијата и бизнисот, како и стимулирање на зелената и дигиталната транзиција. Законите за средно, стручно и образование на возрасни се во процедура на нивно донесување. Од особена важност, а со цел намалување на ранливоста на земјата на надворешни шокови и зголемување на енергетската сигурност, е продолжување на активностите за подобрување на енергетската ефикасност, воспоставување на Фондот за енергетска ефикасност, зголемено користење на обновливи извори на енергија и премин кон чиста енергија.

Согласно насоките од Водичот на ЕУ за ПЕР 2024-2026 за Западен Балкан и Турција, предлог структурните реформи беа споделени со заинтересираните страни. Анексот 3 кон Програмата ги вклучува мислењата на заинтересираните страни во однос на предложените реформски мерки.

2. РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРЕПОРАКИТЕ ОД ЗАЕДНИЧКИТЕ ЗАКЛУЧОЦИ

Заеднички заклучоци - Насоки за политики со препораки	Активности и степен на реализација
Заеднички заклучок 1:	
П 1 Доколку е потребно, да се продолжи со обезбедување таргетирана и привремена поддршка на ранливите домаќинства и компании за намалување на влијанието на енергетската криза, и истовремено постепено да се прекинат нетаргетираните субвенции за енергетскиот сектор.	Со почетокот на кризната состојба во енергетскиот сектор од 2021 година, Владата навремено реагираше со директна финансиска поддршка од Буџетот на домашните државни компании за обезбедување на домашното производство на електрична енергија, со цел непречено снабдување со енергија на населението и економијата. За таа цел во 2021 година се исплатени околу 86 милиони евра, во 2022 година се исплатени 230 милиони евра (1,8% од БДП) и во 2023 година се исплатени 91,4 милиони евра (од кои за надминување на кризни состојби во енергетскиот сектор се исплатени 78,7 милиони евра, а за поддршка на ранливите домаќинства и компании се исплатени 12.6 милиони евра). Во Буџетот за 2024 година се издвоени средства од околу 60,5 милиони евра за надминување на одредени непредвидени состојби и таргетираните мерки за поддршка на најранливите категории на граѓани и на компаниите.
П 2 Да се искористи секој зголемен даночен приход или помало трошење споредено со Буџетот 2023 за намалување на дефицитот.	Буџетот за 2023 година е реализиран согласно планот, при што реализацијата на вкупните приходи е 98,3%, а на расходите е 98,1%. Буџетскиот дефицит е на ниво од 4,67%, што е пониско од проектираното (4,8% од БДП).
П 3 Да се предвиди во среднорочниот фискален план кон Буџетот за 2024 постепено намалување на односот на примарниот дефицит спрема БДП на нивото од пред кризата 2019, до крај на периодот на ПЕР.	Фискалната консолидација преку намалување на буџетскиот дефицит е приоритет на Ревидираната среднорочна фискална стратегија 2024-2028 година, согласно која се предвидува намалување на буџетскиот дефицит од: 3,4% во 2024, 3,0% во 2025, 3,0% во 2026, 2,8% во 2027 и 2,5% во 2028. Истовремено се предвидува намалување и на примарното буџетско салдо од: 1,7% во 2024 година 1,1% во 2025 година, 1,0% во 2026 година, 0,7% во 2027 година и 0,5% во 2028 година.
Заеднички заклучок 2:	
П 4 Да се продолжи спроведувањето на АП за Управување со јавни инвестиции, особено да се обезбеди целосна екипираност и оперативност на Секторот за управување со јавни финансии во Министерството за Финансии, и да се достават до собрание за усвојување новиот Закон за јавно приватно партнерство и Законот за концесии на добра од општ интерес..	Во текот на 2023 година продолжи спроведувањето на Акцискиот план за управување со јавните инвестиции. Обезбедена е целосна екипираност и оперативност на Секторот за управување со јавни инвестиции во Министерството за финансии. Имено, заклучно со 01.12.2023 година Секторот е екипиран со вкупно 6 вработени (од кои 1 лице е распоредено во друг сектор, а извршува работи во Секторот за управување со јавни инвестиции). Секторот за јавни инвестиции изготви прв нацрт на Уредба за управување со јавни инвестиции со упатство за процесите за управување со јавни инвестиции и ја достави на коментари до ЕУ, Светска банка и ММФ. Во тек е изработка на Методологија за проценка на проекти, која се прави со техничка помош од Светска банка. Обуките за вработените не се започнати. Истите се планира да започнат по завршување на подготовката на методологијата, во текот на 2024 година. Предлог на Законот за јавно приватно партнерство е финализиран и е доставен до релевантните институции за добивање мислење пред влегување во владина процедура. Тој е во корелација со Предлог на Законот за концесии на добра од општ интерес кој исто така е во финална фаза и е доставен до релевантните институции за добивање на мислење пред влегување во владина процедура. Планирано е двата предлог закони истовремено да се достават во владина процедура во почетокот на 2024 година за да бидат усвоени од страна на Владата до крај на месец јануари 2024 година.
П 5 Да се усвои и достави до собрание следниот сет на мерки за зајакнување на приходите, согласно Концептот за реформи во даночната политика.	Целосно се спроведени активностите за зајакнување на приходите. Имено, Измените и дополнувањата на Законот за акцизите се усвоени од Собранието и се објавени во Сл. Весник бр. 209/23, исто како и Уредбата за изменување и дополнување на Уредбата за начинот на пресметка на данокот на моторни возила и на износите потребни за пресметка на данокот на моторните возила која е донесена од страна на Владата и е објавена во Сл. Весник 220/23.

П 6 Да се преземат потребните правни и организациски чекори кои ќе овозможат новиот Фискален совет да биде оперативен за Буџетот 2024 и новата фискална стратегија, особено со брзо назначување на неговите три членови и обезбедување простор и административни услуги.	Фискалниот совет согласно Законот за буџети е самостоен орган и независен буџетски корисник, за чие функционирање се обезбедени средства уште со Буџетот за 2023 година. Тој за својата работа одговара пред Собранието. Собранието веќе ги именуваше членовите на Фискалниот совет. Дополнително со меѓународна поддршка е изработен Деловник за работа на Фискалниот совет. Фискалниот совет започна со работа и со свое мислење учествуваше во работата на Комисијата за финансирање и буџет во Собранието при донесување на Буџетот за 2024 година.
Заеднички заклучок 3:	
П 7 Да се продолжи со внимателна оценка и анализа на ценовните движења и да се обезбеди доволно затегната монетарна политика за да се зачува ценовната стабилност на среден рок, вклучувајќи натамошно затегнување на монетарната политика, доколку е потребно.	Во 2023 година продолжи редовното следење на движењата и редовната реоценка на поставеноста на монетарната политика, според однапред утврден и објавен календар. Од април 2022 година заклучно со септември 2023 година, основната каматна стапка на Народна банка е зголемена на 6,3%. (во вкупно 14 наврати). Ваквата монетарна поставеност е поддржана и зајакната и со неколку промени кај инструментот задолжителна резерва насочени кон намалување на евроизацијата, со системски мерки односно со воведување противцикличен заштитен слој на капиталот со што дополнително се јакнат заштитните механизми во банкарскиот систем, како и со макропрudentни мерки за квалитетот на кредитната побарувачка. Тековното ниво на основната каматна стапка, во комбинација со промените кај задолжителна резерва, како и со макропрudentните мерки преземени досега, ќе придонесат за натамошно забавување на инфлацијата и задржување на стабилноста на девизниот курс.
П 8 Натамошно зајакнување на рамите за известување и управување со ризици во банкарскиот систем за да се обезбеди точно известување за квалитетот на активата, натамошно намалување на институционалните и правни пречки за брзо и ефективно решавање на нефункционалните заеми, да се продолжи со намалување на недостигот на податоци особено за секторот на недвижен имот и понатамошна примена на мерки за промовирање на националната валута, вклучувајќи ги сите релевантни засегнати страни.	Во јуни 2022 г. започнаа да се применуваат измените на Одлуката за методологијата за управување со кредитниот ризик, со кои се воведоа одредби за продажбата на нефункционалните побарувања од страна на банките. На 1.1.2024 г. започна да се применува новата Одлука за методологијата за управување со кредитниот ризик, со која се воведува нова дефиниција за нефункционалните кредити, која што е во целост усогласена со дефиницијата која се применува во ЕУ. Донесени се макропрudentни мерки за квалитетот на кредитната побарувачка, при што покрај другите е воведен и показателот ДСТИ (англ. debt-service to income), чиешто ниво се разликува за кредитите во денари и во девизи/ девизна клаузула. Примената започна на 1 јули 2023 г. Во текот на 2023 година продолжи натамошното постепено диференцирање на стапките за задолжителна резерва на банките во прилог на штедењето во денари наспроти штедењето во странска валута. Во прилог на денаризацијата е укинувањето на аукциите на девизни депозити на деловните банки кај Народна банка во мај 2023 година. Од 1 август 2023 година започна да се применува стапка на противцикличен заштитен слој на капиталот за изложеностите кон клиенти од Република Северна Македонија во висина од 0,5%, која од 1 јануари 2024 година до 30 јуни 2024 година ќе изнесува 0,75%, од 1 јули до 30 октомври стапката ќе изнесува 1%, а од 1 ноември 2024 година, 1,25%. Во октомври 2023 година беше усвоен Законот за решавање на банките, со кој одредбите на Директивата 2014/59 (БРРД) се пренесоа во домашното законодавство. Законот има одложена примена - од октомври 2025 година, а во меѓувреме ќе се работи на подготовка на подзаконските акти, како и на потребните измени на други закони. Државниот завод за статистика работи на подобрување на квалитетот на индексот на цени на недвижности врз основа на воспоставување на нови валидации на податоците од административен извор (Агенцијата за катастар на недвижности). Податоците сеуште се во експериментална фаза. Најновите ажурирани пресметки за периодот 2016-2022 година ќе бидат доставени до Еуростат заедно со финалниот извештај на ИПА проектот (за HICP и HPI). Воедно, почнувајќи од 2021 година, во Извештајот за финансиската стабилност на Народната банка е вклучена анализа за пазарот на недвижности со податоци обезбедени од

	Агенцијата за катастар, а индексот на цените на станови пресметан од страна на Народната банка (хедонички ценовен индекс) се следи на редовна квартална основа.
П 9 Да се заштити независноста на Централната банка во нејзините клучни статутарни задачи, вклучувајќи ги прашањата за екипираност и плати, со усвојување на измени на Законот за народна банка, и исклучувајќи ја Народна банка од опфатот на сите поврзани закони за административни службеници и вработени во јавен сектор.	Измените на Законот за Народната банка со кои се брише членот 58-а согласно кој вработените во Народната банка имаа статус на административни службеници, се усвоени од страна на Владата на РСМ и се во собраниска процедура.
Заеднички заклучок 4:	
П 10 Да се усвои и започне со примена на новата Стратегија за формализирање на неформалната економија 2023-2025, со акциски план и да се обезбеди високо политичко ниво на посветеност.	Стратегијата за формализирање на неформалната економија 2023-2027 година со Акцискиот план за периодот 2023-2025 година се усвоени од Владата на 12.09.2023 година. Обезбедено е високо политичко ниво на посветеност со донесување две одлуки на Владата на 3.10.2023 година, кои се објавени во Сл. Весник 213/23, и тоа Одлука за формирање Национален совет за формализација на неформалната економија и Одлука за формирање меѓуресорско тело за координација на активностите за спроведување на Стратегијата за формализирање на неформалната економија 2023-2027 година со Акцискиот план за периодот 2023-2025 година. Покрај тоа на 10.10.2023 година Владата донесе Решение за назначување на претседател, заменик претседател, членови и заменици членови на меѓуресорското тело за координација на активностите. Меѓуресорското тело одржа конститутивната седница на 19.10.2023 година, а Националниот совет одржа седница на 27.10.2023 година.
П 11 Да се усвои и започне со спроведување на Стратегијата за промовирање на извозот и Стратегијата/ Акцискиот план за паметна специјализација за да се зајакне конкурентноста и интеграцијата на домашните компании во глобалните синџири на вредности.	Нацрт-стратегијата за промоција на извозот на Република Северна Македонија 2024-2027, со Акциски план 2024-2025 е доставена до Владата на 04.10.2023 година и до сега е разгледана од Комисијата за економски систем. Стратегијата за паметна специјализација со придружниот Акциски план е усвоена од страна на Владата на Република Северна Македонија на 12 декември 2023 година
П 12 Да се продолжи со дигитализација на јавните услуги за бизнисите и граѓаните со надградба на е-порталот за услуги.	Специфичните е-услуги достапни на Националниот портал за е-услуги (uslugi.gov.mk), вклучуваат запишување во основно образование, изводи со податоци за вработување и пензија, потврди за неосудуваност, извод од регистар на население, различни уверенија за социјално осигурување, податоци за труд и вработување, признавање на дипломи и други. Воспоставувањето на е-порталот беше дел од претходните ПЕР, а неговиот понатамошен развој може да се смета како континуиран напор за надградба на порталот согласно развивањето на јавните услуги. Истовремено, зголемен е бројот на институции приклучени на платформата за интероперабилност на 56 институции/ институции (комуникациски клиенти).
Заеднички заклучок 5:	
П 13 Да се зајакне енергетската отпорност и премин кон спроведување на Зелената агенда, да е реорганизираат и зајакнат државните институции надлежни за енергетски политики и особено да се зголемат капацитетите на	Во Секторот за енергетика во Министерството за економија во ноември 2023 година е вработено едно лице на определено време со звање помлад соработник за течни и цврсти горива

Секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика.	
П 14: Да се усвојат Законот за био-горива, подзаконските акти на Законот за ЕЕ, долгорочната стратегија за реновирање на згради и правната и регулаторна рамка за воспоставување на ФЕЕ, како и да се воспостави систем на гаранции за потекло на обновливи извори за енергија..	Пред да се пристапи кон подготовка на Закон за биогорива, потребно е да се направи анализа на цените на пазарот на енергенси и тој закон треба да се усогласи со Законот за климатска акција. Во процесот на скрининг соодветно е информирана ЕК дека усвојувањето на Законот за биогорива ќе биде одложено и ќе се донесе најдоцна во рок од 3 години по донесување на Законот за климатска акција. Подзаконските акти на Законот за енергетска ефикасност не се подготвени бидејќи досега не е обезбедена техничка помош за нивно подготвување. За изработка на Стратегијата за реновирање на згради побарана е техничка помош од Светска банка преку една од компонентите на Проектот за енергетска ефикасност во јавни згради. Донесен е Закон за измена на Законот за Развојна банка со кој се овозможува основање на Фондот за енергетска ефикасност наменет за инвестиции во јавниот сектор. Законот е објавен во Сл. Весник бр. 209/23. Преостанува Развојната банка да ги донесе своите интерни документи за основање на Фондот. Уредбата за гаранции за потекло на обновливи извори за енергија Министерството за економија ќе ја достави до Влада за усвојување во јануари 2024 година.
П 15 Да се воспостави управувачки механизам за Правична транзиција од јаглен, вклучително оперативен Меѓу-министерски совет со вклучување на локалните актери..	Оваа активност е целосно спроведена. Имено, донесена е Одлука на Владата за формирање на Советот на министри и формирани се три работни групи. Потоа одржани се конститутивните состаноци.
Заеднички заклучок 6	
П 16: Да се финализираат Законот за стручно образование и обука, Законот за средно образование и Законот за образование на возрасни, како и да се обезбеди годишно известување за подобрување на високото образование, вклучително препораките за нова формула за финансирање на високото образование.	Изготвена е Предлог – уредба за утврдување на научно - истражувачките полиња од трето ниво, согласно Меѓународната франкатијева класификација, од страна на Националниот совет за високо образование и научно – истражувачка дејност и истата е влезена во владина процедура за нејзино донесување. Од страна на Националниот совет за високо образование и научно – истражувачка дејност отпочната е постапката за изготвување на Предлог – програмата за високо образование и Предлог – уредбата за финансирање на високото образование, преку разгледување и анализа на постоечка документација и формирани се две комисии кои ќе ја координираат работата за изготвување на програмата и уредбата. Националниот совет по однос на оваа проблематика, на 3.11.2023 година, организираше стручна расправа на која беа поканети сите релевантни чинители кои се во функција на подобрување и подигнување на квалитетот во високото образование. Националниот совет до Собранието, Владата и МОН на секои 6 месеци доставува извештај за својата работа и изготвување на документација која е во насока на подобрување на високото образование Предлогот на Закон за образование на возрасните, го утврди Владата на Северна Македонија на седницата на 25 јули 2023 година и го достави до Собранието за усвојување на 4 септември 2023 година. Предлогот на Закон за стручно образование и обука е разгледан и усвоен со позитивно мислење од комисиите при Владата на Северна Македонија, со напомена да се разгледа и утврди на седница на Владата заедно со новиот Закон за средното образование. Предлог Законот за средното образование, се разгледа на 96 седница на Колегиумот на државни секретари заедно со Предлогот на Закон за стручно образование и обука. Се очекува двата закони да се усвојат од Владата до крај на јануари 2024 година. Предлог измените и дополнувањата на Законот за Националната рамка на квалификации се изработени, но не се доставени за разгледување во Владата на Република Северна Македонија.

П 17: Врз основа на досега преземените чекори, да се зајакне пристапот кон активните мерки и политики за пазарот на труд, особено за невработени со ниски квалификации и лица во ранлива ситуација.	Изработен е План за активација на корисниците на Гарантиран минимален приход (ГМП) за периодот 2024-2026 година, кој ќе биде финализиран во почетокот на 2024 и потоа треба да биде усвоен од Владата на Северна Македонија во првиот квартал на 2024. Обуките за дополнително зголемување на капацитетите на вработените во центрите за вработување и центрите за социјална работа за подобрување на вклученоста на пазарот на трудот на корисниците на ГМП ќе се спроведат во првата половина на 2024 година. Агенцијата за вработување подготвува тендерска документација за организирање на обуките. [Оваа активност се надоврзува на Препорака 18] Министерството за труд и социјална политика подготви Закон за работно ангажирање на лица кои вршат сезонска, привремена и повремена работа. Јавните дебати за законот се одржаа во ноември, а од декември Предлог законот е во владина процедура.
П 18: Да се продолжи со зголемување на капацитетот на и соработката меѓу регионалните центри за вработување и центрите за социјална работа, како и образовните и институциите за обуки за да се обезбедат интегрирани услуги и мерки за подобрување на вклученоста на пазарот на трудот.	Со цел да се продолжат активностите кои се во насока на зголемување на капацитетите и соработката на центрите за вработување и центрите за социјална работа, Агенцијата за вработување во рамки на ИПА проектот за „Активација на ранливи групи на пазарот на трудот“ подготвува документација за селекција на надворешни експерти кои ќе по спроведена анализа ќе дадат насоки за подобрување на Платформата за соработка и следење на процесите на активација. Активноста ќе се спроведува во првата половина на 2024 година. Агенцијата за вработување во рамки на ИПА проектот за „Активација на ранливи групи на пазарот на трудот“ подготвува документација за селекција на надворешни експерти кои по спроведена анализа ќе дадат предлози за измени и дополнување на протоколите за координација и начинот на соработка помеѓу центрите за социјална работа и центрите за вработување. Активноста ќе се спроведува во првата половина на 2024 година

3. Макроекономска рамка

3.1 Последни економски движења

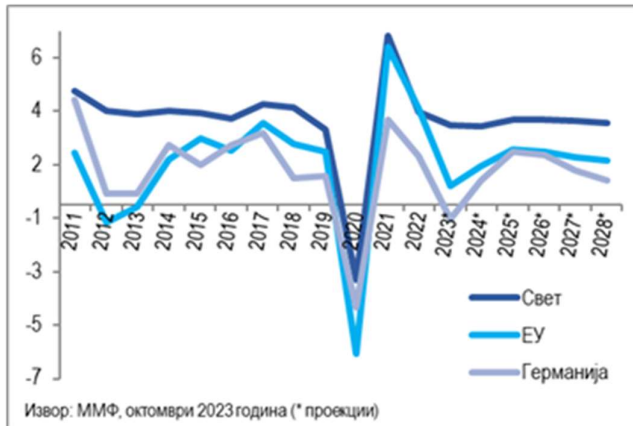
Меѓународно економско окружување¹. Во текот на 2023 година глобалната економија продолжи да заздравува од шоките поврзани со пандемијата, Руската инвазија во Украина, и двоцифрената инфлација. Дополнителни проблеми претставуваат недостигот на фискална поддршка во услови на високи нивоа на јавен долг, зголемената геополитичка и геоекономска фрагментација, како и климатските промени. Со оглед на овие околности, глобалната економија покажа висока отпорност. И покрај нарушувањата на пазарите за енергија и храна предизвикани од климатските промени и војната во Украина, како и значителното затегнување на монетарната политика, растот на глобалната економија забави, но не запре. Глобалната економска активност најниското ниво го достигна кон крајот на минатата година, додека инфлацијата (и вкупната и базичната) постепено се става под контрола.

Според проекциите на ММФ од октомври 2023 година растот на глобалната економија се очекува да забави од 3,5% во 2022 година на 3,0% годинава и 2,9% во 2024 година. Растот кај развиените земји се очекува значително да забави од 2,6% во 2022 година на 1,5% во 2023 година, и 1,4% во 2024 година, при посилна економска активност во однос на очекуваната во САД и побавна од очекувана економска активност во Еврозоната. Растот кај земјите во развој се очекува умерено да забави од 4,1% во 2022 на 4,0% во 2023 и 2024 година, во услови на криза на пазарот на недвижности во НР Кина. На среден рок глобалната економска активност се очекува да закрепне и за периодот 2025-2028 е проектиран просечен годишен раст од 3,2%. Економската активност во ЕУ во 2023 година се очекува да биде слаба и да забележи раст од 0,7%, додека во 2024 година растот е проектиран на 1,5%, што претставува благо надолно ревидирање во однос на претходните очекувања. Во периодот 2025-2028 година просечниот економски раст во ЕУ е проектиран на 1,9% годишно. СР Германија, земја во која е насочен најголемиот дел од извозот на домашните компании, се очекува да закрепне и да забележи раст од 0,9% во 2024 година, по проектираниот

¹ Меѓународен монетарен фонд „Светски економски преглед“, октомври 2022 година.

пад од 0,5% во 2023 година, а на среден рок, односно во периодот 2025-2028 година се проектира просечен годишен раст од 1,5% (Графикон 3.1).

Графикон 3.1. Глобален економски раст (во %)

Бруто-домашен производ. Во услови на континуирана криза и неизвесност предизвикана од неповолни надворешни фактори, домашната економија се покажа отпорна и остана на патеката на растот. При забавена активност и негативни стапки на раст кај економиите кои се главни трговски партнери, економската активност во третиот квартал од 2023 година забележа раст од 1,2%, по растот од 1,5% во првиот и 1,1% во вториот квартал, со што растот во првите девет месеци од годинава изнесува 1,2%.

Гледано по сектори главен двигател на растот во првите три квартали од 2023 година беше услужниот сектор, поддржан од земјоделството и индустријата кои имаа позитивен придонес. Активноста во услужниот сектор се зголеми за 2,8%, при што најголем придонес кон растот имаа дејностите трговија, транспорт и угостителство. Значителен раст е забележан и во дејностите информации и комуникации, финансиски дејности и дејности поврзани со недвижен имот. Земјоделското производство закрепна во вториот и третиот квартал и оствари просечен раст од 0,8%. Единствен исклучок е градежништвото, кое по растот во првиот квартал, забележа намалување во вториот и третиот квартал со што кумулативно падот изнесува 6,5% во првите девет месеци, во услови на намалена активност во двата сегмента, високоградба и нискоградба, движења кои се очекува да бидат коригирани со динамизирањето на инфраструктурните проекти.

Индустриското производство кое закрепна во првата половина од годината, во третиот квартал регистрира умерен пад од 0,8%, со што во првите девет месеци забележан е минимален раст од 0,1%. Притоа, во услови на раст кај повеќето гранки, најголем ограничувачки фактор за динамизирање на растот е падот кај производството на метали поради влијанието на енергетската криза. Мерките за поддршка за целосно искористување на домашните капацитети за производство на електрична енергија придонесоа за раст на производството од 18,6% во првите девет месеци. Согласно месечните податоци, индустриското производство во октомври забележа значителен раст од 9,9% на годишна основа (по растот од 4,5% во септември), во услови на силен раст кај сите сектори.

Графикон 3.2. Структура на економскиот раст според производниот метод (придонес во раст, п.п.)

Анализирано според расходната страна на БДП, растот на економската активност во овој период се должи на позитивниот придонес на нето извозот, додека домашната побарувачка се намали во услови на дивергентни движења на нејзините компоненти, односно раст на приватната потрошувачка и пад на бруто-инвестициите. (графикон 3.4).

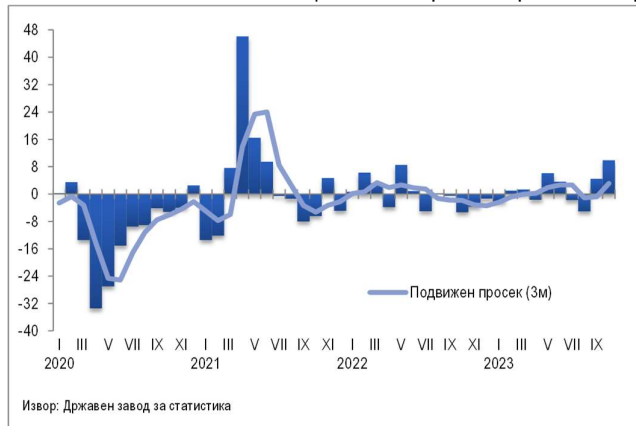
Приватната потрошувачка и покрај инфлациските притисоци и зголемените трошоци за финансирање се зголеми за 2,1% на реална основа, при што растот

забрза во вториот и третиот квартал, поддржана од порастот на платите над зголемените трошоци за живот, зголемените дознаки од странство, растот на кредитирањето и владините мерки за поддршка на економијата и поддршка на животниот стандард на населението. Јавната потрошувачка се намали за 2,8%, како резултат на политиката за кратење на неприоритетните трошоци. Бруто инвестициите во првите девет месеци годината забележаа пад од 14,5% на годишна основа како резултат на намалувањето на залихите,

кои значително се зголемија минатата година заради надминување на состојбите предизвикани од војната во Украина и неизвесноста во однос на достапноста и цените на сировините и енергенсите. Притоа, падот на бруто инвестициите кој значително забави во вториот квартал, повторно се продлабочи во третиот квартал.

Графикон 3.3. Годишен раст на индустриското производство (во %)

Како резултат на влошеното надворешно окружување и забавената странска побарувачка, но и високата споредбена основа (раст од 16,3% во третиот квартал од 2022 година), намалувањето на извозот на стоки и услуги кој започна во вториот квартал, продолжи и во третиот квартал со реален пад од 5,0%, со што просечно извозот на стоки и услуги во првите девет месеци забележа минимален реален пад од 0,2%. Согласно месечните податоци за наврешно-трговската размена, најголем позитивен придонес има

извозот на машини и транспортни уреди додека најголем негативен придонес има извозот на метали и производи од метали. Истовремено, увозот на стоки и услуги се намалуваше со позасилена динамика, и во првите девет месеци забележа пад од 5,6% на реална основа, при што намалувањето во целост се должи на падот на увозот на интермедијарни производи, додека капиталните производи и производите за широка потрошувачка бележат раст. Оттаму, нето извозот имаше значителен придонес кон растот во првите девет месеци од 2023 година.

Графикон 3.4. Расходна структура на економскиот раст (придонес во раст, п.п.)

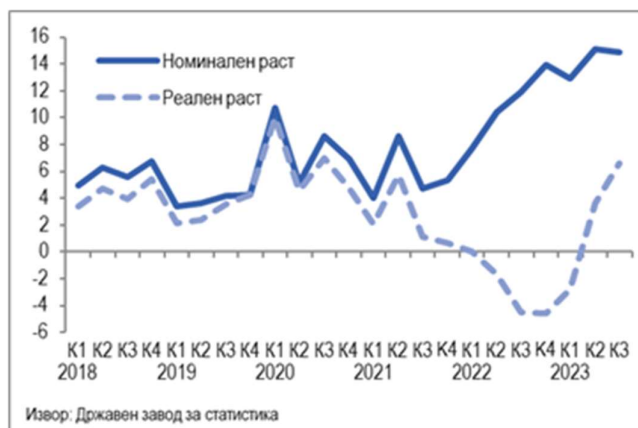
Процена за 2023 година. Во 2023 година се очекува растот на БДП да изнесува 2,3% на реална основа, главно поддржан од растот на приватната потрошувачка и позитивниот придонес на нето извозот.

Пазар на труд. Позитивниот тренд на пазарот на труд продолжи во услови на намалување на невработеноста и пораст на вработеноста. Согласно податоците на ДЗС², стапката на невработеност во третиот квартал од 2023 година во категоријата 15-74 година изнесува 12,8% и истата е намалена за 0,3 п.п. споредено со

претходниот квартал. Стапката на невработеност во категоријата 15-64 изнесува 12,9%, додека кај младите (15-29) изнесува 24,0% и во однос на претходниот квартал година истите се намалени за 0,3 п.п. и 0,5 п.п., соодветно. Вкупниот број на невработени лица на возраст од 15 до 74 години во К3 2023 година изнесува 102.134 лица, и истиот е помал за 1,7% (1.754 лица).

Графикон 3.5. Раст на просечната нето-плата (во %)

² Податоците за К1 – К3 2023 година не се споредливи со податоците од претходните години, со оглед на тоа што во 2023 година се имплементирани новата Регулатива (ЕУ) бр. 2019/1700 на Европскиот парламент и Советот за социјална статистика и соодветната Извршна регулатива на Комисијата (ЕУ) бр. 2019/2240 за областа на работната сила, при што претходната Регулатива (ЕЗ) бр. 577/98 е укината. Овие промени предизвикаа прекин на временските серии податоци.

Стапката на вработеност во третиот квартал од 2023 година во категоријата 15-89 изнесува 45,7%, а во категоријата 15-64 изнесува 57,1%. Во однос на претходниот квартал стапката на вработеност за горенаведените групи е зголемена за 0,2 п.п. и 0,3 п.п., соодветно. Притоа, бројот на вработени лица на возраст од 15-64 години во третиот квартал е зголемен за 0,9% во однос на вториот, односно за 1,6% во однос на првиот квартал, додека бројот на вработени лица во категоријата 15-89 е зголемен за 0,4% во однос на вториот и 1,4% во однос на првиот квартал од 2023 година.

Кај лицата од 15 до 29 години, стапката на вработеност изнесува 33,0% и истата е намалена за 1,8 п.п. споредено со претходниот квартал.

Во однос на активноста, вкупното активно население на возраст од 15 до 89 години изнесува 794.902 лица, односно 52,4% од вкупното работоспособно население. Во категоријата 15-64 стапката на активност изнесува 65,6%, додека кај младите од 15 до 29 години изнесува 43,3%.

Просечната нето-плата во периодот јануари – септември 2023 година се зголеми за 14,3% во однос на истиот период претходната година, односно 2,5 % на реална основа. Пораст на нето-платата е забележан во сите сектори, при што највисок е растот во градежништвото, административните дејности и преработувачката индустрија.

Надворешен сектор. Во првите три квартали од 2023 година, **тековната сметка** од билансот на плаќања оствари суфицит од 1,7% од БДП (наспроти дефицитот од 4,1% од БДП во истиот период од претходната година). Гледано по одделни компоненти, значителното подобрување се должи на намалениот трговски дефицит (главно заради енергетскиот трговски дефицит), како и на зголемените нето-приливи кај секундарниот доход, коишто целосно го неутрализираа малку помалиот суфицит кај услугите и нешто повисокиот дефицит кај примарниот доход. Во рамки на секундарниот доход, нето-приливите од откупената странска ефектива на менувачкиот пазар (којашто се користи како показател за приватните трансфери во готовина) беа повисоки за 8,5% споредено со истиот период лани.

Кај **финансиската сметка** во првите три квартали од 2023 година се остварени нето-приливи, главно врз основа на странски директни инвестиции, коишто изнесуваа 285 милиони евра, или 2% од БДП, што е умерено пониско наспроти истиот период лани. Овие приливи се остварени како резултат на позитивните движења кај акционерскиот капитал и реинвестираната добивка, при нето одлив врз основа на меѓукомпанискиот долг. Кај портфолио инвестициите, наспроти приливот од еврообврзницата издадена од државата на меѓународниот пазар, во текот на годината беше извршена и отплата на претходна еврообврзница.

Табела 3.1. Биланс на плаќања

(% од БДП)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	I-IX.2023
Дефицит на тековна сметка	-2,6	-0,8	0,2	-3	-2,9	-2,8	-6,2	1,7
Стоки, нето	-18,8	-17,8	-16,2	-17,3	-16,6	-20,0	-27,0	-12,8
Услуги, нето	3,5	3,7	3,5	3	3,9	4,3	5,8	4
Примарен доход, нето	-4	-4	-4,2	-4,6	-3,8	-4,4	-4,4	-3,7
Секундарен доход, нето	16,6	17,3	17,1	16	13,6	17,4	19,4	14,3
Финансиска сметка, нето (без девизни резерви)	5,8	-0,9	4,5	5,6	3,9	4,9	7,9	1,9
СДИ, нето	3,3	1,8	5,6	3,2	1,4	3,3	5,1	2
Портфолио инвестиции, нето	4,4	-0,2	3	-1,3	2,6	1,0	0,4	0

Извор: НБРСМ, ДЗС, проекција на НБРСМ за БДП за 2023 година.

На крајот на септември 2023 година, бруто девизните резерви изнесуваа 3.902 милиона евра, што претставува зголемување за 1% споредено со состојбата на крајот од 2022 година. Кумулативно, растот на девизните резерви главно произлегува од нето откупот на девизниот пазар од страна на Народната банка, а позитивен придонес имаат и операциите за управување со девизните резерви и задолжителната резерва во евра. Девизните резерви се одржуваат на адекватно ниво, обезбедувајќи просечна покриеност на увозот на стоки и услуги од наредната година од околу 3,8 месеци.

Инфлација. Од ноември 2022 година наваму, согласно движењата на глобалните пазари и преземените мерки, годишната стапка на инфлација бележи постепено забавување, при што од 19,8% во октомври е намалена на 6,6% во септември 2023 година. Во првите девет месеци на 2023 година, просечната годишна инфлација се сведе на 11,5%, и е главно условена од намалениот придонес на цените на храната и енергијата, согласно движењата на овие цени на светскиот пазар. Намалениот притисок на енергентите врз оперативните трошоци во прехранбената индустрија, забавувањето на странската увезена инфлација, како и постојаното постепено затегнување на монетарната политика и другите регулаторни мерки, создадоа простор за надолно поместување на домашните цени на храната. Цените на електричната енергија за домаќинствата беа главен двигател на растот на цените кај енергетската компонента, согласно нивното зголемување во текот на годината, а дополнителен придонес имаше и пренесениот ефект од поскапувањето на огревното дрво. Базичната инфлација (без храна и енергија) во просек во периодот јануари – септември 2023 година изнесува 8,7%, а годишната базична инфлација во септември продолжи да забавува и изнесува 6,3% (според пресметки на НБРСМ). Главниот придонес кон просечната базична инфлација произлегува од повисоките цени поврзани со категоријата „мебел, покуќнина и одржување на покуќнина“, како и категоријата „ресторани и хотели“, при дополнителен придонес и од другите ставки во рамки на индексот, а при присутни ефекти и од еднократни непазарни ценовни промени (повисоки акцизи кај тутунот). Паралелно со забавувањето на домашната инфлација, се бележи и тренд на стеснување на распонот во однос на инфлацијата во еврозоната, од 9 п.п. во ноември 2022 година на 2,2 п.п. во септември 2023 година.

Графикон 3.6. Инфлација (годишни промени, во %)

Извор: ДЗС и пресметки на НБРСМ.

Монетарни движења и девизен курс. Во услови на нарушено глобално окружување и раст на светските цени на основните производи кои доведоа до забрзување на инфлацијата, кон крајот на 2021 година Народната банка започна со постепено затегнување на монетарната политика, најнапред со повлекување на ликвидност преку операциите на девизен пазар. Од април 2022 година, Народната банка започна со постепено зголемување на основната каматна стапка, како превентивен одговор кон инфлациските очекувања, во услови на зголемена глобална неизвесност. Во периодот април-декември 2022 година, основната каматна стапка беше зголемена од 1,25% на 4,75%, што продолжи и во текот на 2023 година, до 6,3% во септември 2023 година³.

Во август 2020 година, ЕЦБ објави дека на Народната банка на Република Северна Македонија за првпат ѝ одбри репо линија во евра, со можност за користење првично до јуни 2021 година, потоа користењето беше пролонгирано до март 2022 година, а имајќи ги предвид глобалните ефекти од руско-украинската криза, користењето беше повторно пролонгирано до јануари 2023 година и со најновото пролонгирање до јануари 2024 година. Репо линијата е наменета за обезбедување дополнителна девизна ликвидност во банкарскиот систем, доколку е потребно, што претставува значајна поддршка во справувањето со кризата предизвикана од пандемијата и последиците од руско-украинскиот конфликт (досега не се користени средства од оваа линија).

Графикон 3.7. Банкарски депозити и кредити

Извор: НБРСМ

*Во периодот VI.2016-VI.2017 и во K-3-2019 година коригирано за отписите.

^{3 3} Во октомври 2023 година, основната каматна стапка на Народна банка се задржа на непроменето ниво.

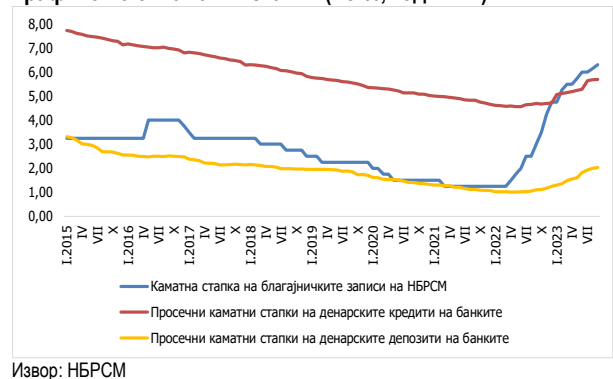
Значајно е да се истакне дека најшироката парична маса M4 продолжи да расте, бележејќи годишен раст на крајот на септември 2023 година од 8,8% (на крајот на 2022 година раст од 5,1%), при умерено забавување на растот во третиот квартал. Вкупните депозити на приватниот сектор во септември 2023 година беа повисоки за 8,9% на годишна основа (наспроти 4,9% на крајот на 2022 година). Од секторски аспект, депозитите на домаќинствата во септември 2023 година беа повисоки за 6,8% (на крајот на 2022 година нивниот раст изнесуваше 5,8%), при истовремен раст кај депозитите на претпријатијата од 15,7% (наспроти растот од 3,7% на крајот на 2022 година). На крајот на септември, 51% од остварениот годишен раст на вкупните депозити произлегува од растот на депозитите на домаќинствата. Од структурен аспект, годишниот раст на вкупните депозити во најголем дел произлегува од растот на долгорочните депозити, по што следува придонесот на депозитните пари и на краткорочните депозити.

Од валутен аспект, денарските депозити, со вклучени депозитни пари, од ноември 2022 година наваму бележат позитивни годишни промени, при што на крајот на септември 2023 година остварија годишен пораст од 9,9%, а растот на девизните депозити, со вклучени депозити со валутна клаузула, оствари умерено успорување и во септември изнесуваше 7,5%, што укажува на одредена нормализација на валутните преференци кај економските субјекти, по отпочнувањето на последната кризна епизода. Учеството на депозитите со валутна компонента (девизни и со девизна клаузула) во вкупните депозити на крајот на третиот квартал на 2023 година изнесуваше 44,6%, што е речиси непроменето споредено со крајот на 2022 година (44,5%), но пониско во однос на средината на 2022 година (46%) и воедно и натаму значително пониско наспроти нивото на почетокот на глобалната финансиска криза (од околу 60%).

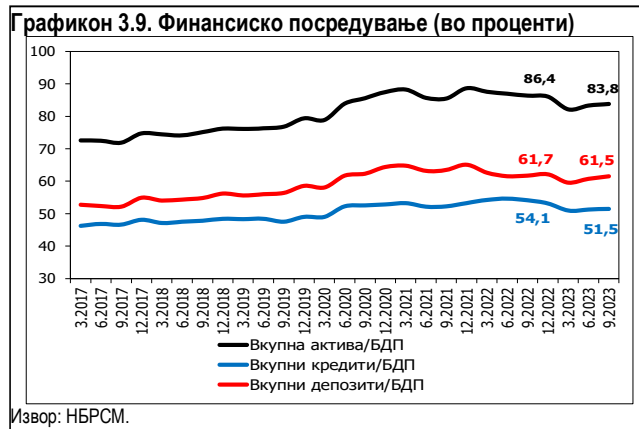
Во текот на 2023 година, во услови на глобална неизвесност, забавување на економската активност и заострување на кредитните услови, банкарските кредити кај приватниот сектор умерено забавија. Во септември 2023 година, годишниот кредитен раст изнесуваше 5,8% (наспроти 9,4% на крајот на 2022 година). Притоа, кредитирањето на претпријатијата бележи годишен раст од 5,1%, а кредитите кај домаќинствата се повисоки за 6,4% годишно. Во септември, околу 56% од годишниот раст на вкупните кредити произлегува од растот на кредитите на населението. Според Анкетата за кредитна активност, во првите три квартали од годината банките имаа умерено нето-заострување на кредитните услови за претпријатијата, коешто беше помалку застапено во одговорите на банките споредено со втората половина од претходната година. Кај кредитирањето на населението, нето заострување на кредитните услови беше главно присутно во првиот и третиот квартал. Кај двата сектора банките оцениле нето-намалување на побарувачката за кредити, во текот на изминатите три квартали од 2023 година.

Каматните стапки на банкарскиот сектор од средината на 2022 година наваму умерено се зголемија. Просечните пондерирани каматни стапки на денарските кредити и денарските депозити во септември 2023 година изнесуваа 5,7% и 2%, годишно и споредно со декември 2022 година се повисоки за 1 и 0,8 п.п.. Каматниот распон меѓу денарските кредитни и денарските депозитни каматни стапки е зголемен за 0,2 п.п. споредено со крајот на 2022 година и изнесува 3,7 п.п.. Просечните каматни стапки на девизните кредити и девизните депозити во септември 2023 година изнесуваа 5,2% и 1,2%, што е за 1,1 и 0,7 п.п. повеќе во однос на крајот на претходната година, со што каматниот распон меѓу нив се прошири за 0,4 п.п., во однос на декември 2022 година и достигна 4 п.п.. Каматниот диференцијал меѓу вкупната денарска и девизна депозитна каматна стапка минимално се зголеми за 0,1 п.п. во однос на крајот на 2022 година и во септември 2023 година изнесуваше 0,8 п.п.. Каматните стапки кај новопримените денарски депозити кај банките во првите девет месеци споредено со крајот на претходната година се зголемени за 1 п.п., при истовремен пораст кај девизните депозити за 0,6 п.п., при што каматниот диференцијал кај новопримените денарски и девизни депозити е зголемен за 0,4 п.п. и изнесува 0,9 п.п..

Графикон 3.8. Каматни стапки (во %, годишни)

Банкарски систем. Банкарскиот сектор има клучно значење за стабилноста на финансискиот сектор, како негов најголем сегмент, во којшто се концентрирани заштедите на нефинансискиот сектор, но и средствата на останатите финансиски институции, што ја прави стабилноста на банкарскиот сектор клучна алка за севкупната финансиска стабилност. Учеството на банкарскиот систем во финансискиот систем, мерено според висината на активата, постепено опаѓа низ годините, но е на нивото од 79,2% на 31.12.2022 година⁴. На 30.9.2023 година,

бројот на банки во Република Северна Македонија изнесува тринаесет. Од нив, девет банки се во претежна странска сопственост, од кои пет се подружници на странски банки. Банките со странски капитал (главно од земјите од ЕУ) преовладуваат во речиси сите поважни позиции од билансите на банкарскиот систем.

Во текот на 2023 година, окружувањето во коешто работат банките се карактеризираше со постепена стабилизација на ценовниот раст и поволен девизен пазар, но и натаму присутни ризици и неизвесност, под влијание на надворешните фактори, коишто и натаму се неповолни и дополнително нагласени во услови на геополитички превирања главно поврзани со војната во Украина и најново на Блискиот Исток. Банкарскиот систем добро се справува со предизвиците и покажа дека е отпорен на шокови и има капацитет за справување со кризи. Показателите за изложеноста на ризици на банкарскиот сектор се стабилни и дополнително се подобрија, а стрес-тестовите упатуваат на добар капацитет за апсорбирање на можните шокови. Капитализираноста и ликвидноста останаа силна страна на банкарскиот систем, обезбедувајќи капацитет на банките за континуирана кредитна поддршка на компаниите и домаќинствата, но и за апсорпција на можни неочекувани загуби од нивното работење. Нефункционалните кредити се задржаа на стабилно ниво, а профитабилноста на банките дополнително зајакна, при што добивката и понатаму претставува основен извор за натамошно јакнење на нивниот капитал. Резултатите од најновиот циклус стрес-тестирање, покажаа солидна отпорност на банкарскиот систем на претпоставените шокови. Сепак, и покрај тоа што макроекономската слика во првите три квартали од 2023 година главно е во согласност со очекувањата, ризиците од неизвесното и променливо надворешно окружување и понатаму се нагласени и соодветно влијаат врз окружувањето во кое работи банкарскиот систем, неговите активности и профилот на ризици.

Заклучно со третиот квартал од 2023 година, билансот на состојба на банкарскиот систем солидно се зголеми со годишната стапка на раст од 7,1%. Растот најмногу е резултат на растот на депозитите од нефинансиските субјекти, при поволни промени во рочната и валутната структура на штедењето (забрзан раст на долгорочните и на денарските депозити), одразувајќи ги ефектите од мерките што ги презеде Народната банка и стабилизираниот очекувања на економските субјекти. На страната на активата, банките беа претпазливи и ги зголемија ликвидните средства, но и пласманите во кредити. На 30 септември 2023 година, учествата на вкупната актива на банкарскиот систем, кредитите и депозитите во БДП изнесуваат 83,8%, 51,5% и 61,5%⁵, соодветно.

Кредитен ризик. Кредитниот ризик е најзастапениот ризик во работењето на банките, при што изложеноста на овој ризик и натаму е умерена. Нивото на нефункционалните кредити ги достигна своите историски најниски вредности. Така, стапката на нефункционални кредити на 30.9.2023 година изнесува 2,8% (3,8% за корпоративното портфолио и 1,8% за домаќинствата). Потенцијалните ризици за солвентноста и стабилноста на банкарскиот систем при претпоставка за целосна ненаплатливост на нефункционалните кредити се ограничени поради релативно високата покриеност на нефункционалните кредити со исправка на вредноста за очекуваните кредитни загуби, така што нерезервирањот дел од нефункционалните

⁴ Извор: Извештај за финансиската стабилност во Република Северна Македонија во 2022 година, Народна банка на Република Северна Македонија.

⁵ Податоците за септември 2023 година се пресметани со последниот расположлив податок за БДП за вториот квартал од 2023 година.

кредити би апсорбирал само 4% од сопствените средства на банкарскиот систем. Реструктурираните кредити го продолжија трендот на намалување на квартална основа и тековно не претставуваат значаен фактор на ризик за влошување на квалитетот на кредитното портфолио. Сепак, неизвесното окружување, заедно со затегнувањето на финансиските услови, уште повеќе го зголемува значењето на кредитниот ризик и наметнува потреба од натамошно внимателно следење на овој ризик.

Изложеноста на банките на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности е во рамките на пропишаниот лимит (20%) и на 30.9.2023 година изнесува 9,6% од сопствените средства. Трендот на зголемување на каматните стапки, којшто започна минатата година и продолжи и во 2023 година, надолнето со фактот дека во кредитното портфолио на банките е значителна застапеноста на кредитите со променливи и прилагодливи каматни стапки, го зголемува значењето на изложеноста на банките на индиректниот каматен ризик преку кредитокорисниците, поради можноста за намалување на нивната кредитоспособност при раст на каматниот долг. Заради оценка на изложеноста на банките на индиректниот кредитен ризик што може да произлезе од растот на каматните стапки, Народната банка заедно со банките направи дополнителни анализи со симулација на шокови на раст на каматните стапки и оценка на ефектите од тие шокови врз најголемите клиенти од корпоративниот сектор на секоја банка, како и оценка на отпорноста на банките на ваквите шокови. Оваа вежба покажа дека најголемите клиенти на секоја банка имаат капацитет за справување со шок на поголем раст на каматни стапки. Исто така, резултатите покажуваат дека банките се отпорни, односно имаат капацитет да се справат со ризикот од промена на каматните стапки од вкупното кредитно портфолио, за што особено значајна е остварената добивка од работењето, преку којашто се апсорбираат симулираните загуби и се амортизира ефектот од симулираните шокови врз солвентноста на банките.

Профитабилност. Банкарскиот систем е профитабилен, и регистрира високи стапки на раст на добивката. Во првите девет месеци од 2023 година, добивката на домашниот банкарски систем се зголеми за 50,5% во споредба со истиот период од минатата година. Зголемената добивка најмногу произлегува од растот на нето каматните приходи. Стапките на поврат на просечната актива и просечниот капитал и резерви изнесуваат 2,3% и 18,3%, соодветно, што е подобро остварување во однос на истиот период од минатата година (1,7% и 13,7%, соодветно). Показателите за оперативната ефикасност главно бележат подобрување, и покрај растот на оперативните трошоци. По намалувањето на нето каматната маргина во првите девет месеци од 2020 и 2021 година и нејзина стагнација во истиот период на 2022 година, во првите девет месеци од 2023 година, нето каматната маргина бележи раст за 1 процентен поен, достигнувајќи ниво од 4%.

Ликвидносен ризик. Банкарскиот систем традиционално одржува висок обем на ликвидни средства, коишто му овозможуваат отпорност на шокови, но и задоволителен капацитет за навремено и редовно сервисирање на обврските. Во третиот квартал од 2023 година, зголемувањето на ликвидните средства на банкарскиот систем придонесе за подобри показатели за ликвидноста, кои и понатаму се во рамките на нивните стабилни, задоволителни нивоа. Така, на 30.9.2023 година, ликвидните средства зафаќаат 30,6% од вкупната актива на банките, додека покриеноста на краткорочните обврски и депозитите од домаќинствата со ликвидни средства изнесува 50,5% и 61,9%, соодветно. Стапката на покриеност со ликвидност на банкарскиот систем (англ. Liquidity Coverage Ratio) изнесува 268,4%, што е значително повисоко од регулаторниот минимум (100%) и го потврдува задоволителниот обем на ликвидност со кој располага македонскиот банкарски систем. Резултатите од стрес-тестовите упатуваат на задоволителна отпорност на банкарскиот систем на претпоставените екстремни, поединечни и комбинирани ликвидносни одливи.

Табела 3.2. Основни показатели за банкарскиот систем (во проценти)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	9.2023
Адекватност на капиталот							
Стапка на адекватност на капиталот	15,7	16,5	16,3	16,7	17,3	17,7	18,4
Квалитет на активата							
Нефункционални кредити/вкупни кредити (нефинансиски сектор)	6,3	5,2	4,8	3,4	3,2	2,9	2,8
Вкупни издвоени резервации за кредити/нефункционални кредити (нефинансиски сектор)	110,7	118,9	109,6	141,1	134,1	148,8	152,7
Профитабилност							
РОАА	1,4	1,7	1,3	1,3	1,5	1,5	2,3
РОАЕ	13,5	16,0	11,7	11,3	12,9	12,2	18,3
Оперативни трошоци/вкупни редовни приходи	48,7	46,2	50,1	48,2	47,4	47,8	42,4
Лквидност							
Ликвидна актива/вкупна актива	29,8	30,6	31,9	32,5	32,4	30,0	30,6
Ликвидна актива/краткорочни обврски	51,7	53,2	54,8	53,8	52,3	47,7	50,5
Пазарен ризик							
ОДП/сопствени средства	6,2	3,8	6,0	10,1	2,1	6,7	11,8

Извор: НБРСМ

Ризик од несолвентност. Банкарскиот систем е добро капитализиран, а солвентноста бележи подобрување во првите девет месеци на 2023 година што најмногу се должи на реинвестираната добивка на банките, како и на новата емисија на обични акции. Стапката на адекватност на капиталот достигна 18,4% што е највисока вредност во последните седумнаесет години. Околу 11% од сопствените средства останува слободен по нивната употреба за исполнување на регулаторните и супервизорските барања во врска со нивоата на капитал на банките. Овој вишок на сопствените средства, заедно со заштитните слоеви на капиталот зафаќаат околу 35% од вкупните сопствени средства на банкарскиот систем, коишто се особено значајни во услови на кризни епизоди, кога може да се искористат за справување со предизвици од различна природа и интензитет.

Стрес-тест. Отпорноста на банкарскиот сектор на шокови се потврдува и преку спроведените стрес-тестови, кои покажуваат добар капацитет на банките за апсорбирање на кредитни загуби, дури и при крајно екстремни и малку веројатни шокови, што би значеле поизразено остварување на кредитниот ризик. Резултатите од спроведеното стрес-тестирање во третиот квартал од 2023 година покажуваат подобра отпорност на шокови во споредба со претходниот квартал. Хипотетичките шокови на страната на кредитниот ризик имаат најголемо влијание врз стабилноста на банкарскиот систем, а резултатите од стрес-тест симулациите за материјализација на кредитниот ризик упатуваат дека е потребно 18,8% од редовната кредитна изложеност кон нефинансискиот сектор да добие нефункционален статус односно е потребен раст од 577,6% на нефункционалната кредитна изложеност, за адекватноста на капиталот на банкарскиот систем да се намали до 8%. Станува збор за прилично екстремни и помалку веројатни симулации, особено на краток рок, имајќи предвид дека во третиот квартал од 2023 година, само 0,4% од редовната кредитна изложеност кон нефинансискиот сектор доби нефункционален статус, а нефункционалната кредитна изложеност се намали за 1,5%.

Освен редовното квартално стрес тестирање, во мај 2023 година беше спроведен и **макро стрес тестот**, односно стрес-тестирање на банкарскиот систем со примена на сценарио-анализа, каде што се симулираат екстремни, но теоретско остварливи шокови во макроекономското окружување, со цел да се процени капацитетот за справување и отпорноста на банкарскиот систем на шокови. За потребите на овој стрес-тест беа изработени две стрес-сценарија. Со првото сценарио се претпоставува стагфлација во 2023 година, со бавно закрепнување на економијата во наредната, 2024 година, додека со второто, се претпоставува остра рецесија во две последователни години, при одржување на стапката на инфлација на повисоко ниво во споредба со првото стрес сценарио. Така, при првото стрес-сценарио (претпоставена стагфлација со бавно заздравување), учеството на нефункционалните во вкупните кредити би достигнало ниво од 4,2%, додека во 2024 година ова учество би се искачило на 4,6%, додека просечното ниво на ризичност на вкупните кредити од почетните 4,3% би изнесувало 5,3% во 2023 година и 5,8% во 2024 година. Притоа, во првата година, банкарскиот систем би работел со загуба, главно предизвикана од материјализацијата на кредитниот ризик, но делумно и поради падот на оперативниот резултат на банките, чиешто учество во просечните средства за 2023 година е 0,5%. Според ова сценарио, во 2024 година

банкарскиот систем би забележал профит во висина од 0,2% од просечните средства за 2024 година. Стапката на адекватност на капиталот во 2023 година би забележала благо намалување за обете години на проекција до ниво од 17%. Конечно, показателот за покриеноста на краткорочните обврски на банкарскиот систем со ликвидните средства би се спуштило до ниво од 45%, додека покриеноста на депозитите од домаќинства со ликвидни средства би се намалила на 43,2%. При второто стрес-сценарио кое претпоставува рецесија во две последователни години, позначаен раст на невработеноста и намалување на стапката на инфлација со нешто побавна динамика во однос на нејзината патека од првото стрес-сценарио, показателот за учеството на нефункционалните во вкупните кредити би достигнало ниво од 4,4% на крајот од 2023 година и 5,8% на крајот од 2024 година. Просечното ниво на ризичност на вкупните кредити од почетните 4,3% би се искачило на 5,4% и 6,9%, соодветно. Стапката на адекватност на капиталот на банкарскиот систем се намалува, при што ефектот е поголем во втората година кога достигнува 15,3%. За разлика од првото стрес-сценарио, при второто понеповолно сценарио, банкарскиот систем работи со загуба во двете години, којашто би била во висина од -0,9% од просечните средства во 2023 година и -1,1% во 2024 година. При ова сценарио, покриеноста на краткорочните обврски со ликвидни средства на ниво банкарскиот систем од почетните 47,7% би достигнало 42,2% на крајот од 2024 година.

Макропрудентна рамка. По започнувањето на примената на новиот Закон за финансиската стабилност во август 2022 година, Комитетот за финансиската стабилност и двата поткомитета како помошни тела на Комитетот (Поткомитет за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки и Поткомитет за управување со финансиската криза), одржуваа редовни седници и тоа со поголема динамика од законски определена, а на седниците се разгледуваа прашања кои се во надлежност на овие тела во согласност со Законот.

Врз основа на овој закон, како и според основот од Законот за банките, Народната банка досега презеде неколку макропрудентни мерки:

- заштитниот слој за зачувување на капиталот, во висина од 2,5% од ризично пондерираната актива, кој е во примена од 2017 година и се однесува на сите банки;
- заштитниот слој за системски значајни банки - според последните пресметки врз основа на податоците за 2022 година, се утврдени 7 системски значајни банки, кои до 31 март 2024 година, треба да постигнат и да одржуваат стапка на заштитниот слој за системска значајност која се движи во интервалот помеѓу 1% и 2,5% од активата пондерирана според ризиците;
- противцикличниот заштитен слој на капиталот во висина од 0,5% применлив од август 2023 година, воведен со цел да се одговори на проценетата постепена акумулација на циклични системски ризици кои произлегуваат од окружувањето, станбеното кредитирање и цените на становите. Последователно, висината на овој заштитен слој е зголемена во неколку наврати, така што од 1 јануари 2024 година, е предвидено да изнесува 0,75%, од 1 септември 2024 година 1%, од 1 ноември 2024 година 1,25% и од 1 јануари 2025 година стапката ќе изнесува 1,5%;
- заштитниот слој за системски ризик изнесува 0%, а Народната банка постојано ги следи движењата и ја оценува потребата за воведување на овој заштитен слој;
- Воведени се макропрудентни мерки за квалитетот на кредитната побарувачка чија примена започна на 1 јули 2023 година, и тоа:
  - ДСТИ (debt service to income ratio) во висина од 55% за денарските кредити на физички лица и 50% за кредитите на физичките лица со валутна компонента,
  - ЛТВ (loan to value) во висина од 85%,
  - Ограничување на рочноста на станбените кредити и на останатите хипотекарни кредити на 30 и на 20 години, соодветно,
  - Дефинирање на показателот ДТИ (debt to income), чија висина засега не е пропишана
  - 10% дозволен исклучок од пропишаните вредност и на овие показатели.

Остварувања на нефинансискиот сектор. Ризиците за финансиската стабилност од **секторот домаќинства** засега се ограничени, во услови на раст на расположливиот доход што придонесува за задржување солидна способност за редовно намирување на обврските. Долгот на домаќинствата расте забавено, и е сè уште во умерени рамки и под меѓународните прагови за ранливост. Стапката на задолженост на домаќинствата, мерена преку учеството на вкупниот долг на домаќинствата во БДП, се намали за 0,8 п.п. во однос на крајот од 2021 година и на крајот на 2022 година изнесуваше 29,7%. И показателите за солвентноста и ликвидноста на домаќинствата засега упатуваат на релативно ограничена

системска ранливост на овој сектор. Сепак, ризиците се нагласени преку повисоката инфлација што влијае врз реалниот доход и изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки. Со макропрudentните мерки, што Народната банка ги презеде во 2023 година во доменот на квалитетот на кредитната побарувачка на физичките лица, се придонесува за спречување на ризиците од висока задолженост и појава на презадолженост кај домаќинствата, со што се ублажуваат ризиците за банкарскиот сектор.

Задолженоста на **корпоративниот сектор** и натаму се зголемува, но таа сè уште е во умерени рамки и засега не упатува на ризици врз одржливоста на долгот. Секторот на нерезидентите и натаму е главниот доверител на домашниот корпоративен сектор, а се зголеми и задолженоста кон домашните банки во услови на зголемени ликвидносни потреби на компаниите при повисоки цени на енергентите и општо, раст на трошоците во работењето. Значителен дел од портфолиото на долгот е со променливи каматни стапки, што ја нагласува изложеноста на каматниот ризик, којшто особено добива на значење во тековниот контекст на раст на каматните стапки. Корпоративниот сектор е изложен и на валутниот ризик, при зголемување на долгот со валутна компонента, којшто сепак е ограничен заради стратегијата на таргетирање на девизниот курс. Важно за одржливоста на долгот на корпоративниот сектор е натамошното одржување соодветен капацитет за отплаќање на обврските, за што придонес имаше подобрената профитабилност. Силното постпандемично закрепнување придонесе за раст на приходите што ги ублажи ефектите од зголемените трошоци во работењето заради ценовниот шок, со што нето-добивката од работењето на корпоративниот сектор и натаму расте, но забавено во споредба со претходната година. Корпоративниот сектор ја задржа и ликвидносната позиција на релативно стабилно ниво, иако традиционално таа е ниска, при натамошно подобрување на финансиската дисциплина и уредноста во извршувањето на обврските. Сепак, неизвесноста и натаму е висока, што заедно со растот на трошоците за финансирање може да ја зголеми ранливоста на корпоративниот сектор. Ова упатува на потребата од поголема внимателност при управувањето со долгот и планирање на новите задолжувања во согласност со финансиските капацитети на компаниите. Ризиците се особено нагласени за микросубјектите, коишто и натаму се најранливата група субјекти со највисоко ниво на задолженост и ниска оперативна ефикасност, како и за оние компании кои се повисоко задолжени.

3.2 Среднорочно макроекономско сценарио

Заострувањето на меѓународните економски и политички односи, предизвикани од војната во Украина, проследени со засилени и долготрајни инфлациски притисоци, очекувања за намалување на глобалната трговија и надворешната побарувачка, како и заострувањето на глобалните услови за финансирање, го влошуваат глобалниот амбиент и дополнително ја зголемуваат неизвесноста за економските изгледи. Овие фактори придонесуваат до забавено постпандемично закрепнување. Очекувањата за раст на глобалната и пред сè европската активност се намалени во споредба со претходните проекции. Притоа, во Германија, како најголема европска економија и наш најзначаен трговски партнер, се очекува поголемо забавување на економската активност од претходно. Ваквите појави се очекува да влијаат неповолно врз надворешната побарувачка, како и врз домашната побарувачка, односно инвестициите во основни средства и потрошувачката.

Бруто-домашен производ. Согласно основното макроекономско сценарио економскиот раст во 2024 година е проектиран на 3,4%, (наспроти очекуваниот раст од 4,0% согласно претходните проекции). Растот на економската активност и понатаму ќе биде придвижен од домашната побарувачка, додека нето-извозот се очекува да има негативен придонес, во услови на поумерен раст на извозот и увозот на стоки и услуги.

Економските политики и мерки преточени во Планот за фискална одржливост и поддршка на економскиот раст, Планот за јавни инвестиции и Планот за забрзан економски раст ("Growth Acceleration Plan") како генерална рамка, ќе придонесат кон зголемување на потенцијалот за раст и остварување на повисоки стапки на раст на среден рок, односно удвојување на економскиот раст во однос на просекот од 2,5% во изминатата деценија, при што просечниот раст на економската активност во периодот 2024-2028 година се очекува да достигне 5,1%. Покрај економските политики и мерки, нормализацијата на глобалните движења на среден рок, намалувањето на инфлациските притисоци и зголемувањето на довербата на деловните субјекти се очекува да придонесат кон раст на приватните инвестиции, како и државната поддршка за унапредување на приватниот сектор и зајакнување на конкурентноста, иновативноста и технолошкиот развој на претпријатијата преку обезбедување на алтернативни извори и инструменти за финансирање што е еден од клучните аспекти на Планот за забрзан раст. Редизајнирањето на јавните расходи, преку

засилување на циклусот на јавни инвестиции и мерки насочени кон постигнување забрзан, инклузивен и оддржлив економски раст, ќе има значително влијание врз инвестициската побарувачка и потенцијалот за економски раст.

Дополнителен импулс врз динамизирањето на економскиот раст се очекува и од „Планот за раст во Западен Балкан“ промовиран од Европската Унија. Планот кој се состои од четири столба предвидува: 1) зголемување на економската интеграција со единствениот пазар на Европската Унија, 2) поттикнување на регионалната економска интеграција на Западен Балкан, 3) забрзување на структурните реформи и поддршка на евроинтеграцискиот процес, и 4) зголемување на финансиската поддршка за реформи и раст на земјите, односно инвестиции. Спроведувањето на

Планот треба да го забрза растот во регионот и конвергенцијата кон ЕУ и да го удвои БДП по глава на жител во следните десет години.

Инвестициите ќе имаат значајна улога во одржувањето на економската активност и нејзино интензивирање на среден рок. Покрај ограничувачките фактори кои произлегуваат од предизвиците и неизвесноста на глобално ниво врз инвестициските одлуки, најголем придонес кон растот во 2024 година се очекува да имаат бруто-инвестициите со раст од 8,4% пред се како резултат на интензивирањето на реализацијата на големите инфраструктурни проекти финансирани од државата (коридор 8 и 10 и железничката инфраструктура), придружени со мерките и активностите за поголема реализација на капиталните инвестиции. Во периодот 2025-2028 година инвестициите се очекува да забележат просечен годишен раст од 8,8% како резултат на очекуваниот раст на приватните инвестиции, поинтензивен прилив на странски инвестиции и реализација на најавените инвестиции за проширување и изградба на нови капацитети во технолошко-индустриските зони, зголемени капитални расходи, но и континуираната поддршка за развој на приватниот сектор и зајакнување на конкурентноста и технолошкиот развој на претпријатијата. Најавениот План за раст на Западен Балкан, каде фокусот е на забрзување на реформските процеси во земјата во наредниот период 2024-2027 година, ќе обезбеди зголемена поддршка за инвестиции и дополнително ќе ја унапреди довербата кај инвеститорите. Поволните услови во земјата како и зголемениот интерес и поддршка за инвестиции во обновливи извори на енергија дополнително ќе ја поддржи инвестициската активност.

Приватната потрошувачка е предвидено да забележи реален раст од 3,1% во 2024 година, во услови на намалени инфлациски притисоци, натамошен реален раст на платите и вработеноста, раст на кредитирањето и одржување на солидно ниво на дознаките од странство. Поволните движења кај приватната потрошувачка се очекува да продолжат во периодот 2025-2028 година со просечен годишен раст од 3,5%, поткрепено од очекувањата за натамошно подобрување на состојбата на пазарот на работна сила, пораст на приватните трансфери и раст на расположливиот доход на домаќинствата.

Јавната потрошувачка се очекува да оствари умерен раст од 1,0% во 2024 година, како резултат на определбата за намалување на неприоритетните расходи и нивно рационализирање, како и спроведување на процес на фискална консолидација преку редизајнирање на јавните расходи содржани во Планот за фискална одржливост и поддршка на економскиот раст. Во периодот 2025-2028 јавната потрошувачка се очекува да расте со слично темпо, односно е проектиран просечен годишен раст од 1%.

Закрепнување на економската активност кај нашите најголеми трговски партнери (ЕУ и Германија) и понатамошното стабилизирање на глобалните синџири на производство, се очекува позитивно да влијаат врз надворешната побарувачка и динамизирањето на надворешно-трговската размена. Извозната активност на домашните компании се предвидува да забележи раст од 4,6% во 2024 година, придвижен од очекувањата за понатамошен раст на компаниите во индустриските зони и најавата за нови инвестиции. На среден рок, со исцрпување на неповолните шокови врз глобалната економија, стабилизирање на надворешната побарувачка и зголемување на извозниот потенцијал во земјата преку прилив на странски

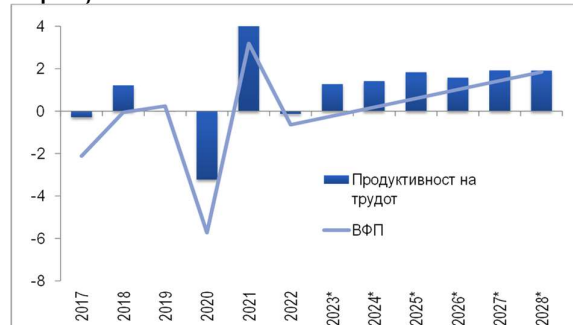
инвестиции, извозот се очекува да има солиден придонес врз економскиот раст, односно е предвидено да забележи просечен годишен раст од 7,7% во периодот 2025-2028 година.

Зголемената домашна побарувачка и растот на извозната активност во 2024 година се очекува да придонесат кон зголемен увоз на интермедијарни, инвестициски и потрошувачки добра, со што реалниот раст на увозот на стоки и услуги е проектиран на 5,5%, со што нето извозот би имал негативен придонес во растот. На среден рок увозната побарувачка се очекува да се стабилизира при што е проектиран просечен годишен раст на увозот на стоки и услуги од 6,5% во периодот 2025-2028 година, што ќе придонесе кон постепено стеснување на негативниот придонес на нето-извозот врз економскиот раст.(графикон 3.10).

Пазар на труд. Позитивните движења на пазарот на труд се очекува да продолжат во 2024 година, како резултат на зголемените инвестиции и потребата од работна сила, активните мерки и програми за вработување и поддршката на домашните и странските претпријатија за отворање нови работни места. Така, во 2024 година се очекува раст на бројот на вработени од 2,0%, што ќе резултира со дополнително намалување на стапката на невработеност на ниво од 11,9%. Со мерките за развој на човечкиот капитал во областа на образованието, здравството и социјалната заштита, се очекува да се придонесе кон поодржлив и поинклузивен економски раст и развој, како и за справување со предизвиците поврзани со продуктивноста, вклученоста на пазарот на трудот и стареењето на населението.

Со динамизирањето на економската активност во периодот 2025-2028 година вработеноста е предвидено да расте со повисоко темпо, односно е проектиран просечен годишен раст од 3,1%. Ваквите движења на пазарот на трудот ќе придонесат просечната стапка на невработеност во 2028 година да се намали на 8,3%, додека просечната стапка на вработеност да се зголеми на 51,3%. Во следниот период се очекува да продолжи трендот на раст на платите и во 2024 година е проектиран раст од 8,4%, во услови на зголемување на минималната плата во март, како и усогласување на платите со минималната. Следствено се очекува да продолжи растот на платите во индустриските и услужните дејности пред се во високо-продуктивните дејности, како што се информациско-комуникациската дејност, стручни, научни и технички дејности. На среден рок, во периодот 2025-2028 година номиналниот раст на просечната плата сеочекува да изнесува 6,1% годишно.

Графикон 3.11. Продуктивност на трудот и ВФП (стапки на раст)

Извор: Пресметки на МФ (* проекции)

Извори на растот. Во 2024 година, се очекува позитивен придонес кон растот од капиталот (инвестициите во основни средства) и трудот, што се должи на закрепнувањето на економијата, зголемената стапка на активност и намалената стапка на невработеност, додека раст на вкупната факторска продуктивност (ВФП)⁶ не се очекува сега, туку во нареден период. На графиконот 3.11 се прикажани проекциите за продуктивноста на трудот и ВФП до 2028 година. Во периодот 2024–2028 година, продуктивноста на факторите на производство се предвидува да остане значаен извор на растот, односно приближно една четвртина (23%) од придонесот кон економскиот раст во овој период се однесува на ВФП. Физичкиот капитал, согласно со проекциите за раст на инвестициите, во анализираниот период се очекува да забележи годишен просечен раст од 5%, придонесувајќи со околу 50% во вкупниот економски раст. Учеството на придонесот на трудот во економскиот раст изнесува околу 30%.

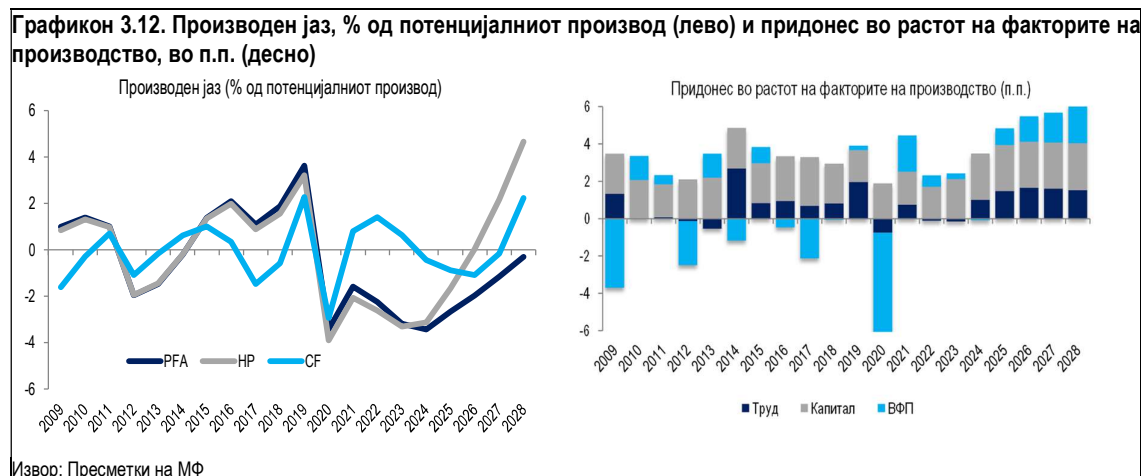
Потенцијален раст и произведен јаз. Пресметката на потенцијалниот аутпут претставува основа за процена на цикличната позиција на економијата. За пресметка на потенцијалниот аутпут се користени два вида методи. Првата група методи се базира единствено на историските податоци за реалниот БДП,

⁶ ВФП е резидуал на растот на другите фактори на економскиот раст, трудот и капиталот. За пресметка на физичкиот капитал е применет т.н. perpetual inventory method (види Berleemann and Wesselhöft, Estimating Aggregate Capital Stocks Using the Perpetual Inventory Method, 2014), со користена стапка на амортизација на акумулираниот капитал од 4%. Просечната вредност на делот од доходот од капитал е проценета на 35%, а остатокот е дел од доходот од труд.

односно е наречена група на статистички методи (a-theoretical), при што се применети филтерот Ходрик-Прескот (Hodrick-Prescott, HP) и филтерот Кристијано-Фицџералд (Christiano-Fitzgerald, CF), додека во рамки на втората група, структурни методи е применет пристапот функција на производството (Production function approach - PFA). Резултатите од пресметката на потенцијалниот производ се прикажани на следниот панел на графикони, како и во табела 5 од Прилог 1.

Согласно проекциите за раст на реалниот БДП во наредниот среднорочен период и процените за движењето на потенцијалниот аутпут, во услови на закрепнување на економијата од надворешни шокови, цикличната компонента на аутпутот сè уште е во негативната зона во 2023 година, согласно функцијата на производството и HP - филтерот. Со примена на CF – филтерот во 2023 година се забележува релативно мал (и привремен) позитивен производен јаз. Во 2024 година се очекува производниот јаз да се придвижи во негативната зона поради забавувањето на економската активност во ЕУ. До 2028, двата вида на методи покажуваат производен јаз кој се движи кон позитивни вредности (графикон 3.12). На истиот графикон претставена е декомпозицијата на реалниот раст според методот на производна функција. Растот на ВФП вклучува и цикличната компонента, како што е случајот во 2020 година кога учествува во негативниот цикличен фактор.

Потенцијалниот раст, по забавената динамика во 2023 година, во наредниот период се проценува постепено да се интензивира, поткрепен со забрзан раст на вработеноста, побрзо зголемување на физичкиот капитал и постепено зголемување на растот на ВФП (Графикон 3.12). Изворите на раст произлегуваат од Планот за забрзан економски раст и Планот за јавни инвестиции.

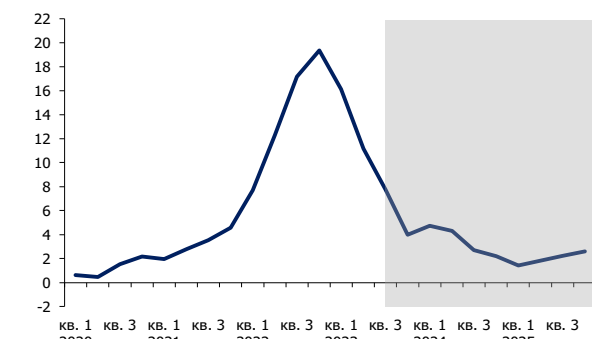
Инфлација. Глобалните фактори на понудата доведоа до забрзување на глобалната инфлација во 2022 година, додека, согласно очекувањата, во 2023 година дојде до нејзино забавување. Странската ефективна инфлација⁷ во 2023 година се оценува на ниво од 7,5% (наспроти 6% во минатогодишното сценарио). Во 2024 година се очекува забавување на динамиката на раст, при што се оценува дека странската инфлација ќе изнесува 3,3%, а во 2025 година дополнително да забави на 2,5%.

Од крајот на 2021 и во текот на 2022 година дојде до забрзување на стапката на инфлација во домашната економија, главно условено од засилениот раст на увозните цени, особено кај храната и енергијата. Значајно е да се истакне високата отвореност и увозната зависност на економијата, како и структурата на инфлацискиот индекс во којшто овие две категории имаат релативно високо учество. Од ноември 2022 година наваму, годишната стапка на инфлација почна да забавува, сведувајќи се на 6,6% во септември и 3,5% годишно во октомври 2023 година. Просечната годишна инфлација во 2023 година се оценува на 9,5% (наспроти 14,2% во претходната година), при оценето годишно забавување на растот на цените на храната и енергијата, а единствено кај базичната инфлација е оценето умерено забрзување. Проценката за

⁷ Странската ефективна инфлација е пресметана како пондериран збир на индексите на потрошувачките цени на земјите коишто се најзначајни партнери на Република Северна Македонија во доменот на увозот на стоки за широка потрошувачка. Во пресметката на овој показател се вклучени Бугарија, Германија, Грција, Шпанија, Франција, Италија, Австрија, Полска, Словенија, Хрватска и Србија. Инфлацијата во Полска и Србија е коригирана за промените во девизниот курс.

инфлацијата во 2023 година во ова сценарио е блиску до минатогодишното сценарио (очекувана инфлација од 8-9%). Силниот пад на светските цени на примарните производи, забавениот раст на странската ефективна инфлација, постојаното постепено затегнување на монетарната политика, како и мерките на Владата, придонесуваат за надолно приспособување на домашните цени, особено на храната и на енергијата. Базичната инфлација исто така има тренд на забавување во годишните стапки на раст, при подоцнежното започнување со надолното приспособување.

Графикон 3.13. Стапка на инфлација(% , на годишно ниво)

Извор: ДЗС, октомвриски проекции на НБРСМ за 2022-2023 година.

Инфлацијата би забавувала и во наредните три години и се оценува дека просечниот годишен раст на цените ќе се сведе на 3,5% до 4% во 2024 година и на околу 2% во 2025 – 2026 година. Притоа, надолно приспособување на цените се очекува кај сите три компоненти, во услови на оцени за претежно натамошен пад на берзанските цени на храната и на нафтата, натамошно забавување на странската ефективна инфлација и отсуство на позначителни притисоци преку каналот на домашната побарувачка. Ризиците за проекцијата на инфлацијата од надворешното окружување се нагорни и се поврзани со идните движења на цените на енергијата и храната поради неизвесноста околу развојот на војната во Украина и на Блискиот Исток. Од домашните фактори, нагорните ризици се поврзани со евентуалниот посилен раст на платите од очекуваниот, со неизвесната динамика на натамошно зголемување на регулираните цени на електричната енергија, како и со однесувањето на домашните компании во делот на производството и трговијата со храна по прекинот на владините мерки.

Монетарна политика и политика на девизен курс.

Монетарната политика е насочена кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Во услови на постепено забрзување на инфлацијата, под влијание на глобални фактори на страна на понудата, од крајот на 2021 година Народната банка започна со постепено затегнување на монетарната политика, најнапред со повлекување ликвидност преку операциите на девизниот пазар. Од април 2022 година се започна со постепено зголемување на основната каматна стапка, која во повеќе наврати беше зголемена од историскиот минимум 1,25% на 4,75% во декември. Во текот на 2023 година продолжи постепениот зголемување на основната каматна стапка до ниво од 6,3% во септември, а на ова ниво беше задржана и во октомври. Иако во голем дел растот на инфлацијата беше условен од фактори на страна на понудата, сепак затегнувањето на основната каматна стапка беше мотивирано од потребата за стабилизација на инфлациските очекувања и секундарните ефекти од цените на храната и енергијата врз останатите цени. Со оглед на монетарната стратегија на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото, промените во домашната монетарната политика ги следеа и промените во монетарната политика на Европската централна банка, коишто исто така беа во насока на натамошно затегнување.

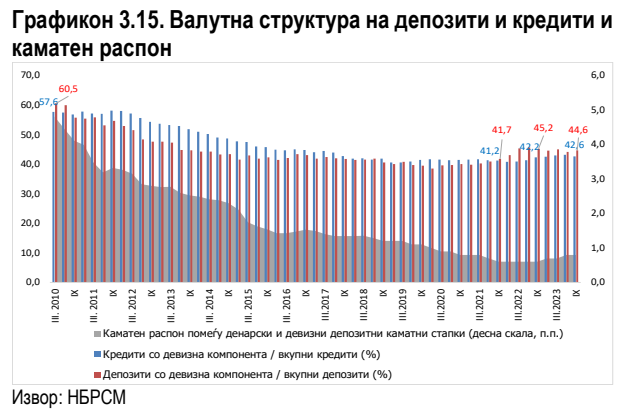
Графикон 3.14. Показатели за адекватност на девизните резерви

Извор: Пресметки на НБРСМ.

Покрај зголемувањето на основната каматна стапка, Народната банка во неколку наврати во текот на 2022 година направи и промени во стапките на задолжителната резерва во насока на намалување на издвојувањето на задолжителна резерва за денарските обврски (од 8% на 5%) и зголемување на издвојувањето за девизните обврски на банките (од 15% на 18%). Во текот на 2023 година беа направени неколку дополнителни промени кај стапките на задолжителна резерва, при што стапката на задолжителна резерва за девизните обврски на банките е зголемена на 19%, а дополнителните измени во истата насока

стапуваат на сила кон крајот на годината⁸. Ковид-кризата и глобалната енергетска криза која уследи веднаш потоа, беа пресретнати со високо и соодветно ниво на девизни резерви, кои имаа постојано висок раст во претходните неколку прет-кризни години, како и општо земено посилни фундаменти на економијата, што го олесни соочувањето со новите кризи. Со оглед на веќе развиениот аналитички и прогнозирачки капацитет, како и достапноста на веќе подготвениот неконвенционален пакет алатки, монетарната реакција на Народната банка и овојпат беше соодветна. Кон крајот на 2022 година, преземените монетарни мерки почнаа да даваат одредени ефекти, најнапред видливи кај депозитните каматни стапки на новопримените депозити кај банките, подобрувања во рочната и валутната структура на депозитите, како и започнатото забавување на инфлацијата коешто продолжи позабележително во текот на 2023 година, кога беше забележано забавување и на растот на кредитната активност. Дополнително, за натамошното справување со последиците од кризата особено е важно да се истакне одобриениот пристап до девизна ликвидност во евра којшто на Народната банка ѝ е овозможен од страна на Европската централна банка, првично до јуни 2021 година, а потоа преку три пролонгирања продолжен до јануари 2024 година.

Согласно применуваната стратегија на тагетирање на девизниот курс на денарот, Народната банка постојано ги следи движењата на каматниот диференцијал за инструментите во домашна и странска валута, како и валутната структура на депозитите и кредитите. Каматниот диференцијал на депозитите во домашна и странска валута во претходните неколку години беше главно во опаѓање, како одраз на релаксираните домашни и глобални финансиски услови, а во услови на отпочнато монетарно затегнување, кон крајот на 2022 и во текот на 2023 година оствари мало зголемување. Повеќегодишниот тренд на денаризација (во периодот од 2009 - 2015 година учеството на депозитите со валутна компонента во вкупните депозити се намали за околу 18 п.п., а учеството на кредитите во валутна компонента во вкупните кредити се намали за околу 12 п.п.), поддржан и преку соодветна диференцијација на стапките на задолжителна резерва од валутен аспект, во 2016 година беше краткотрајно прекинат под влијание на поголема внатрешна неизвесност, по што следните три години беа одбележани со умерени надолни промени. Задржување на придобивките во однос на деевроизацијата во последните години, повратно го зголемува кредибилитетот на монетарната политика заснована на стабилноста на девизниот курс на денарот во однос на еврото. Во периодот 2020-22 година, како одраз на неизвесноста од кризата наметната со пандемијата, а потоа и зголемените инфлациски очекувања заради глобалната енергетска криза и неизвесноста, дојде до умерено нагорно придвижување на учеството на депозитите со валутна компонента (за 6,7 п.п. во септември 2022 година, споредено со крајот на 2019 година). Во последниот квартал на 2022 година и во текот на 2023 година е забележано умерено намалување на учеството на девизните во вкупните депозити на приватниот сектор.

Процесот на денаризација во билансите на банките во текот на 2022 и 2023 година, беше поддржан преку направените постепени промени во задолжителната резерва во прилог на поддршка на штедењето во домашна валута, што е во согласност со Стратегијата за денаризација. Во иста насока делуваше и укинувањето на аукциите на девизни депозити на деловните банки кај Народна банка во мај 2023 година. Воедно, валутниот аспект се имаше предвид и кај макропрudentните мерки за квалитетот на кредитната побарувачка, коишто започнаа да се применуваат од 1 јули 2023 година. Покрај другите, воведен е и

⁸ Заради натамошна поддршка на процесот на денаризација на билансите на банките, како и за поддршка на процесот на монетарна трансмисија, Народната банка во текот на третиот квартал на 2023 година, на два пати изврши дополнително зголемување на стапката на задолжителна резерва на девизните обврски на банките, најпрво од 19% на 20% (во примена од ноември 2023 година), и потоа на 21% (од декември 2023 година), а зголемен е и процентот на одржување на задолжителната резерва од обврските во странска валута којашто се исполнува во евра, од 77% на 80%, а потоа дополнително на 81%. Исто така, зголемена беше и стапката којшто се применува на обврските во денари со девизна клаузула од 50% на 100%.

показателот ДСТИ (англ. debt-service to income), чиешто ниво се разликува за кредитите во денари и во девизи/девизна клаузула.

Од аспект на сетот монетарни инструменти, во пресрет на предизвиците од енергетската криза, од август 2022 година, се применува мерката за ослободување на банките од задолжителната резерва за новоодобрени кредити за зелени финансии, со цел да се поттикне како кредитирањето, така и трансформацијата на економијата кон поголемо користење на обновливи извори на енергија. Најголемиот дел од одобрените кредити од почетокот на примената на мерката се долгорочни и се наменети за изградба на нови објекти.

Монетарната политика и во наредниот тригодишен период ќе ја одржува ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Резултатите од моделите за оценка на рамнотежниот реален ефективен девизен курс⁹ на денарот заклучно со последниот квартал на 2022 година, не упатуваат на поголеми отстапувања од рамнотежното ниво и истите во периодот 2004 - 2022 година се одржуваат во прифатливи рамки од $\pm 5\%$ ¹⁰. Во однос на спроведувањето на монетарната политика, значајно е да се наведат и резултатите од моделите за анализа на монетарната трансмисија, кои со последното ажурирање заклучно со 2022 година укажуваат на релативно стабилен пренос кај вкупните каматни стапки, а наодите се слични на претходните анализи. Во однос на претходните оценки, преносот на монетарните сигнали е малку засилен кај активната денарска каматна стапка на претпријатијата. Исто така, се забележува стеснување на асиметријата во преносот, односно со новите оценки коефициентот кај активната денарска каматна стапка се придвижува кон тој на пасивната денарска каматна стапка. Дополнително, во спецификацијата за денарските каматни стапки, промената во стапката на задолжителната резерва се покажа како статистички значајна кај каматната стапка на денарските депозити, за разлика од анализите во претходните години кога беше статистички незначајна, што е во линија со очекуваните ефекти од направените промени во овој инструмент.

Општо земено, макроекономските показатели укажуваат на силни ефекти од глобалната неизвесност од руско-украинскиот воен конфликт, енергетската криза и глобалната инфлација врз глобалната и домашната економија, а динамиката на отпочнато заздравување е придружена со ризици. Закрепнување на домашната економија се очекува да продолжи, а по забрзувањето на инфлацијата во 2022 година под влијание на глобални фактори на страна на понудата, во 2023 година е остварено нејзино забавување, а на среден рок се очекува нејзино постепено сведување до нивото од 2%. Надворешната позиција останува стабилна, при остварено стеснување на дефицитот на тековната сметка во 2023 година, очекувани приливи на СДИ и натамошен пристап до пазарите на капитал. Следствено, девизните резерви ќе се задржат во сигурната зона и во следниот период. Се очекува натамошна кредитна поддршка на домашната економија од страна на банките. Оценка се проследени со висока неизвесност, при што ризиците се претежно надолни и се поврзани пред сè со натамошниот развој на глобалната ситуација, довербата на потрошувачите и инвеститорите, тековните несовпаѓања на понудата и побарувачката, движењата на глобалните цени.

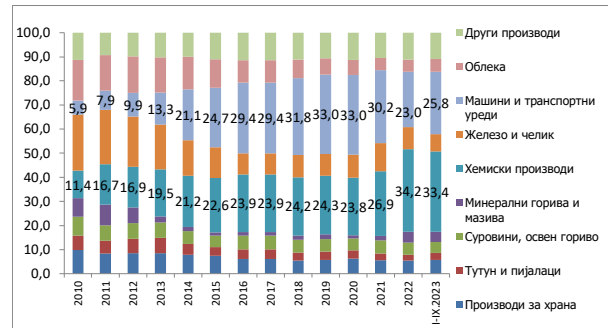
Инфлацијата и инфлациските очекувања, движењата во надворешниот сектор, структурата на увозот и ефектите врз девизниот пазар и девизните резерви, ќе бидат од големо значење за монетарната поставеност и во следниот период. И натаму редовно ќе се следи динамиката и структурата на кредитниот раст, како и движењето на депозитите и каматните распони. Координацијата на монетарната и фискалната политика останува клучна и за следниот период. Народната банка и во следниот период ќе продолжи со внимателно следење на трендовите и потенцијалните ризици од домашното и надворешното окружување, во контекст на поставеноста на монетарната политика.

⁹ Извор: НБРСМ. Според пристапот БЕЕР (behavioral equilibrium exchange rate) за оценка на рамнотежниот девизен курс на денарот, кој базира на потесна дефиниција на реален ефективен девизен курс и е конструиран врз основа на петте најголеми трговски партнери на Република Северна Македонија од Европската Унија. Во моделите (поставени со различна спецификација и оценети според различни техники), како независни варијабли се вклучени: диференцијалот во продуктивноста, трговската отвореност, јавната потрошувачка и вкупната нето девизна актива.

¹⁰ Анализите на ММФ исто така потврдуваат дека не постои значајно отстапување на реалниот девизен курс (IMF Staff Report 2021 Article IV Consultation, February 2022, p.8). Според методологијата на ММФ, отстапување од рамнотежното ниво во интервал $\pm 5\%$ упатуваат дека општо земено екстерната позиција е конзистентна со фундаментите и постои адекватна поставеност на политиките.

Проекција на банкарските депозити и кредити¹¹. Во согласност со забавената кредитна активност во првите девет месеци и затегнувањето на монетарната политика, до крајот на 2023 година е оценет раст на кредитите од 5,7% на годишна основа (раст од 9,4% на крајот на 2022 година). На среден рок се очекува постепено забрзување на кредитниот раст, којшто во просек за периодот 2024 – 2026 година би изнесувал 6,9%. Ваквите проекции се во согласност со постепено забрзување на економскиот раст, стабилизирањето на очекувањата и сè поголемата доверба на економските субјекти. Во однос на депозитите, како главен извор на финансирање на кредитната активност, се очекуваат солидни стапки на раст во целиот период на проекцијата, со оглед на попривлечните услови за штедење, како одраз на мерките преземени од страна на Народната банка и зголемената доверба во домашната валута, но и заради очекуваниот раст на паричните примања на населението. Така, во 2023 година се очекува забрзување на растот на вкупните депозити и тие би достигнале 8,4% (4,9% на крајот од 2022 година), додека во периодот 2024 – 2026 година е проектиран просечен раст од 7,8%.

Графикон 3.16. Структура на извозот според производи (во %)

Извор: ДЗС

Надворешен сектор. Структурните промени во економијата во последните неколку години овозможува зајакнување на извозниот сектор и подобрување на салдото на тековната сметка. Имено, дефицитот на тековната сметка во периодот 2012-22 година во просек изнесува 2,3% од БДП. Исклучок во однос на просекот е остварениот дефицит во 2022 година од 6,2% од БДП, којшто се должи на глобалната енергетска криза и проширениот енергетски трговски дефицит. Солидните остварувања во тековната сметка веќе подолг временски период, упатуваат на зајакнати фундаменти на економијата и поголема отпорност на надворешниот сектор во однос на домашни и надворешни шокови.

Согласно остварените движења и оценките за последниот квартал на 2023 година, дефицитот на тековната сметка за 2023 година се оценува на 1,2% од БДП, што би било значително стеснување во споредба со претходната година кога беа почувствувани последиците од глобалната енергетска криза. Проценетиот дефицит за 2023 година е значително понизок од очекувањата во минатогодишното макроекономско сценарио, прикажано во ланската ПЕР (5,6% од БДП), како резултат на намалувањето на енергетскиот увоз при пониски увозни цени.

Вкупниот трговски дефицит¹² во периодот јануари – септември 2023 година се намали за 29,4%, при годишен раст на извозот од 1,4% и истовремен пад на увозот од 8,4%. Зголемувањето на извозот главно произлегува од зголемениот извоз на категоријата машини и транспортни уреди (електрични машини и делови и друмски возила), што главно го отсликува извозот на извозно ориентираните капацитети со странски капитал, со оглед на нивната доминантна застапеност во вкупниот извоз. Наспроти минатата година кога енергетскиот трговски дефицит доведе до значително проширувањето на вкупниот трговскиот дефицит, оваа година најголем дел од намалувањето на увозот се должи на намалениот увоз на енергија (околу 66%). Намалувањето на енергетскиот увоз е остварено при намалување на увозните цени на нафтените деривати и зголемено домашно производство на електрична енергија. Дополнително, согласно економската динамика, регистриран е и намален увоз на сировини. Највисок дефицит во размената на стоки во анализираниот период е остварен со Велика Британија, а највисок суфицит е остварен со Германија.

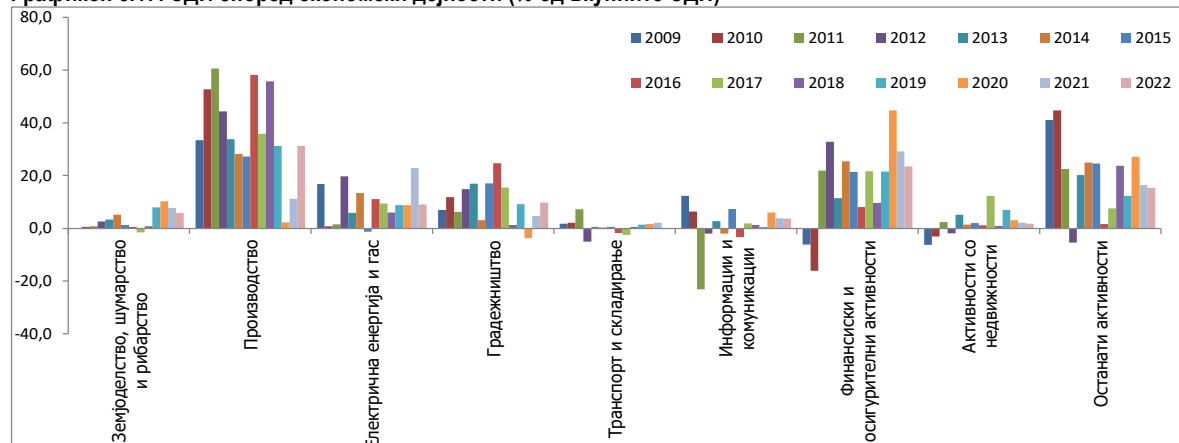
Анализирано структурно, како резултат на новите капацитети со странски капитал во економијата, во изминатите години регистрирано е значително подобрување на извозната структура. Тоа се темели на

¹¹ Проекциите за надворешниот и монетарниот сектор на Народната банка базираат на прераспределбата на Буџетот за 2023 година од октомври 2023 година и Фискалната стратегија 2024-2028 година од април 2023 година.

¹² Според надворешнотрговската статистика, каде што увозот е прикажан на ц.и.ф.-основа.

постепеното зголемување на учеството на производи со повисока додадена вредност на страна на извозот, главно хемиски производи и машини и транспортни уреди, коешто на крајот на 2022 година достигна околу 57%. Промените во извозната структура соодветствуваат со странските директни инвестиции кои во изминатите години беа главно концентрирани во овие дејности. Од друга страна, забележано е намалување на учеството на традиционалните извозни производи - железо и челик и текстилни производи, при што нивното заедничко учество од доминантни 40% во 2010 година е сведено на околу 14% на крајот на 2022 година, што ја потврдува поголемата производна дисперзираност и осовременувањето на извозната структура (дополнително извозот на железо и челик е под влијание и на движењето на светските цени).

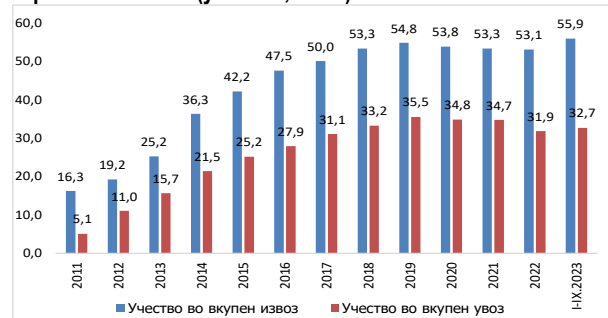
Графикон 3.17. СДИ според економски дејности (% од вкупните СДИ)

Извор: НБРСМ.

Во периодот на пандемијата, трговската размена на новите компании во странска сопственост се одржуваше на стабилно, но малку пониско ниво споредено со пред-пандемскиот период (близу 54% на страната на извозот и близу 35% на страната на увозот во 2020 година). Учеството на извозот на овие компании во вкупниот извоз на стоки во наредниот период се одржа стабилно и натаму е на релативно високо ниво, со одреден раст во првите девет месеци од 2023 година кога учеството во вкупниот извоз достигна историски највисоко ниво од 55,9%. Имајќи предвид дека овие компании увезуваат репроматријали и опрема од странство, учеството на увозот на овие капацитети во вкупниот увоз на стоки исто така се менува во поодделни години, сепак одржувајќи се на пониско ниво во однос на извозот (учество во вкупниот увоз од близу 33% во првите девет месеци од 2023 година).¹³ На нето основа, новите компании во странска сопственост бележат позитивно салдо во размената со странство, кое во периодот 2011-2013 година во просек изнесуваше 1,5% од БДП, додека во наредниот период се интензивираше и го достигна врвот во 2018 година со 5,4% од БДП и се одржа на ниво од 4,7% од БДП во 2019 година. Во услови на пандемија во текот на 2020 и 2021 година и намалена економска активност позитивното салдо на овие компании се сведе на 4,3% и 3,2% од БДП, соодветно, по што следеше одредена стабилизација во 2022 година кога нето извозот на овие компании изнесуваше 4,1% од БДП. Во првите девет месеци од 2023 година, нето извозот на овие компании изнесува 5,6% од БДП што претставува највисоко историско

Графикон 3.18. Извоз и увоз на новите компании со странски капитал (учество, во %)

Извор: НБРСМ и ДЗС.

¹³ Извор: НБРСМ. Според надворешнотрговската статистика (царински декларации), кадешто извозот на стоки е претставен на ф.о.б основа, додека увозот на стоки е на ц.и.ф основа.

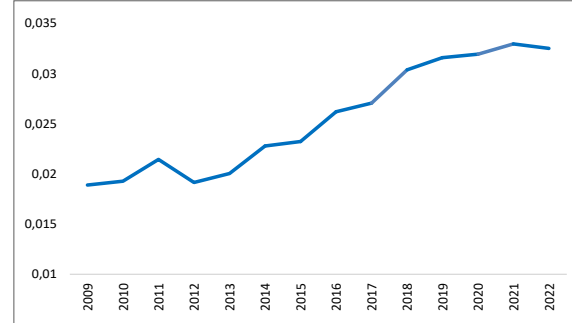
остварување, гледано и како учество во БДП и анализирано во апсолутни износи. Се оценува дека и натаму постои простор за зајакнување на врските меѓу странските компании и локалните добавувачи, со што дополнително би се зголемиле секундарните ефекти од СДИ во економијата.

Анализата на географската насоченост на македонскиот извоз ја потврдува доминацијата на ЕУ како главна извозна дестинација, каде во периодот јануари-септември 2023 година се извезени околу 79% од македонскиот извоз, што претставува значителен пораст споредено со 2008 година кога околу 64% од македонскиот извоз бил насочен кон ЕУ. Во рамки на ЕУ, во последните години, значителен пораст оствари учеството на извозот кон Германија, а позитивни придвижувања има и извозот кон Унгарија, Романија, Чешка, Белгија и Словачка, при пониски почетни учества, додека намалено е учеството на извозот кон Грција, Италија и Бугарија. Вкупната размена со ЕУ во периодот јануари - септември 2023 година сочинува околу 62% од вкупната трговска размена на Република Северна Македонија, при што во услови на пад кај увозот при истовремен раст на извозот на стоки во ЕУ остварен е повисок суфицит (за близу 50% во однос на истиот период минатата година).

Во периодот јануари – септември 2023 година, реалниот ефективен девизен курс (РЕДК)¹⁴ на денарот дефлациониран со трошоците на животот оствари умерена апрецијација од 5,6% на годишна основа, а со исклучување на примарните производи, РЕДК на денарот според истиот ценовен индекс апрецираше за 3,5% споредено со истиот период од минатата година. Ваквите движења кај двата индекса се остварени во услови на апрецијација на номиналниот ефективен девизен курс на денарот во однос на валутите на некои од земјите трговски партнери, а во иста насока влијаеше и растот кај релативните цени.

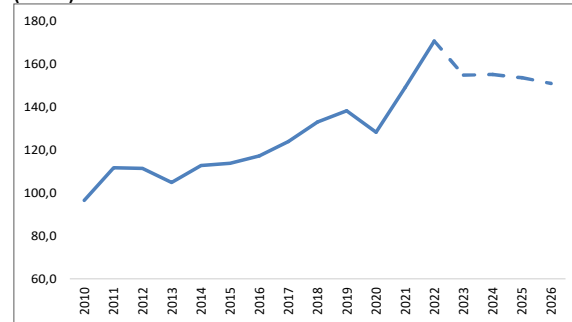
Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз од 2013 година наваму бележи раст, при забавување на растот во 2020 година заради пандемијата. По повторното забрзување на растот на пазарното учество во 2021 година, во 2022 година е остварено мало намалување на уделот, во услови на глобална енергетска криза и сложено глобално окружување. Степенот на трговска отвореност на македонската економија генерално е висок, бележејќи изразен растечки тренд во периодот 2014 – 2019 година. Во 2020 година дојде до краткотрајно забавување на учеството на размената на стоки и услуги во

Графикон 3.19. Извозен пазарен удел (% од светскиот извоз на стоки и услуги)

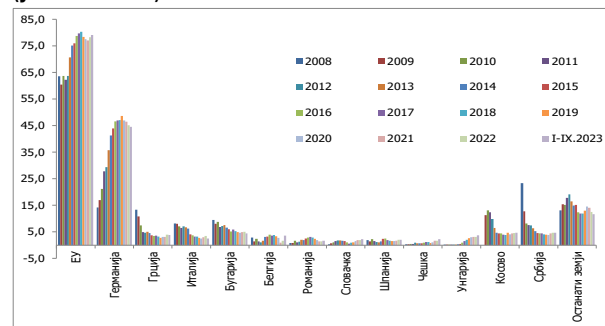
Извор: ММФ, НБРСМ.

Графикон 3.20. Извоз и увоз на стоки и услуги/БДП (во %)

Извор: ДЗС и проекција на НБРСМ за периодот 2023-2026.

Графикон 3.21. Географска дистрибуција на извозот (учества во %)

Извор: ДЗС

¹⁴ Пресметки на НБРСМ. Во рамки на РЕДК, при пресметката на номиналниот ефективен девизен курс и релативните цени, вклучени се 15 најзначајни трговски партнери на Република Северна Македонија според нивното учество во надворешнотрговската размена во периодот 2010-2012 година и базен период 2015 година.

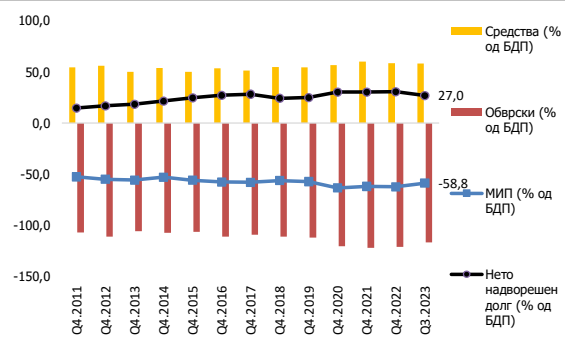
БДП заради пандемијата, додека во следните две години растот продолжи, достигнувајќи 170% од БДП во 2022 година (делумно растот се должи и на повисоките цени во размената). Во 2023 година се оценува забавување на учеството на трговската размена во БДП на ниво од околу 155% од БДП, а на слично ниво ќе се одржува и во следните три години.

Меѓународна инвестициска позиција и надворешен долг. На крајот на третиот квартал на 2023 година, негативната нето меѓународна инвестициска позиција (МИП), во номинални големини е зголемена за 2,1% споредено со крајот на 2022 година, во услови на повисок раст на меѓународните обврски во однос на растот на меѓународните средства. Проширувањето на негативната МИП главно се должи на зголемените нето-обврски на државата¹⁵ и кај останатите сектори во економијата, наспроти малку пониските нето-обврски кај банкарскиот сектор и на зголемените нето-средства на централната банка. Во релативни показатели, негативната нето МИП во септември 2023 година изнесува 58,8% од проценетиот БДП и во однос на крајот на 2022 година е намалена за 3,7 п.п. од БДП.

Со оглед на значителното учество на странските директни инвестиции на страната на обврските кон странство (околу 50% во последните неколку години), коешто е карактеристично за земјите коишто конвертираат, при анализа на надворешната позиција потребно е да се согледаат и други показатели, како што е нето надворешниот долг, којшто ги опфаќа само должничките инструменти, на нето-основа. На крајот на третиот квартал на 2023 година нето надворешниот долг изнесува 27% од проценетиот БДП, што претставува намалување во однос на крајот на 2022 година за 3,8 п.п., што се должи на намалениот нето долг кај приватниот и јавниот сектор (за 3,1 и 0,7 п.п. од БДП, соодветно).

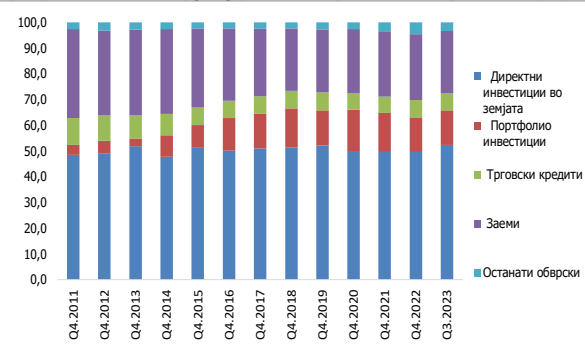
На крајот на третиот квартал од 2023 година, **бруто надворешниот долг** сочинува 75,2% од БДП (без репо-трансакциите на НБРСМ, кои се јавуваат во речиси идентичен износ и на страната на обврските и на страната на побарувањата кон нерезиденти). Споредено со крајот на 2022 година бруто-долгот е намален за 4,2 п.п. од БДП. Ова намалување главно се

Графикон 3.22. МИП и нето надворешен долг

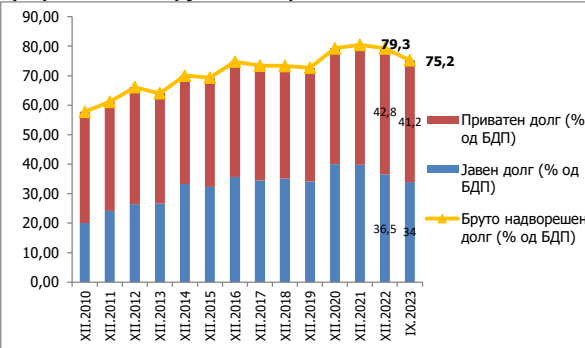
Извор: НБРСМ и ДЗС.

Графикон 3.23. Структура на обврски кон странство (%)

Извор: НБРСМ.

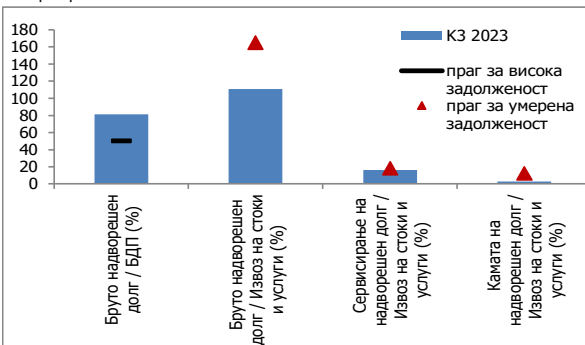
Графикон 3.24. Бруто надворешен долг

Извор: НБРСМ

Графикон 3.25. Показатели на задолженоста

Извор: Пресметки

¹⁵ Секторот држава опфаќа: централна влада, локална самоуправа и фондови за социјално осигурување.

должи на намалениот долг на јавниот сектор (за 2,6 п.п. од БДП), при истовремено намалување и на долгот на приватниот сектор (за 1,6 п.п. од БДП). Во структурата на долгот и натаму доминира долгорочниот долг со учество од околу 73%.

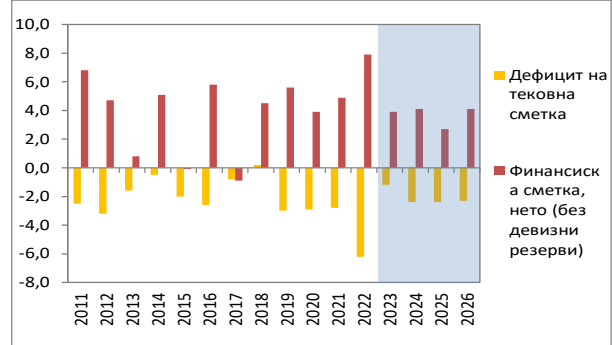
На крајот на третиот квартал на 2023 година покриеноста на краткорочниот долг според преостанато доспевање со девизни резерви изнесува 1,02 што упатува на подобрена ликвидност во однос на плаќањата кон странство споредено со крајот на претходната година, при намалување на краткорочниот долг според преостанато доспевање и истовремен раст на девизните резерви во однос на крајот на 2022 година. Анализата на надворешната задолженост¹⁶ укажува на ниско ниво на задолженост според три показатели (брuto надворешен долг, сервисирање на долгот и отплата на камата, поединечно, во однос на извоз на стоки и услуги), додека единствено според учеството на бруто долгот во БДП задолженоста е висока.

Проекции на билансот на плаќања. По заздравувањето во 2021-22 година после пандемијата, во 2023 растот на глобалната економија се оценува дека повторно забави, а во услови на натамошна глобална неизвесност, умерени нивоа на раст се очекуваат и во следните две години. Со последните оценки, растот на странската ефективна побарувачка¹⁷ за македонската економија се оценува на 0,4% во 2023 година, а во 2024 година се очекува дека ќе забрза на 1% (0,3% и 1,8%, соодветно во минатогодишното сценарио). Надолната корекција за 2024 година во најголема мера се должи на надолните ревизии за очекуваната економска активност на Германија, како наш значаен трговски партнер. Во 2025 година се очекува дополнително забрзување на стапката на раст на странската побарувачка на 1,7%.

Последиците од глобалната енергетска криза доведоа до проширување на дефицитот на тековната сметка во 2022 година, при што веќе во 2023 година е остварено негово стеснување, а последните оценки за надворешниот сектор укажуваат дека во следните две години би дошло до негово стабилизирање на нивото од околу 2,4% од БДП. Потребите за надворешно финансирање се очекува и во следниот тригодишен период да бидат покриени преку задолжување од странство и од директни инвестиции. Се очекува дека капиталните приливи ќе овозможат одржување на адекватно ниво на девизни резерви и покриеност на увозот на стоки и услуги од следната година од околу 4 месеци.

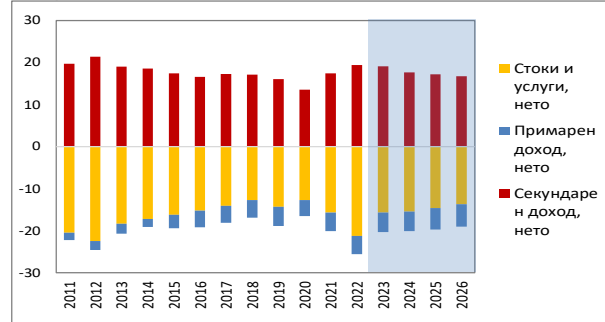
По високиот раст на извозот во периодот 2021-22 година кога дојде до негово значително закрепнување согласно постепено глобално релаксирање на превентивните мерки после пандемијата, зајакнувањето на странската побарувачка и натамошен позитивен ефект од компаниите со странски капитал, во изминатиот период од 2023 година извозот забележа скроман раст. Извозот на стоки и услуги во следните

Графикон 3.26. Биланс на плаќања (% од БДП)

Извор: НБРСМ. Проценка за 2023 и проекции за 2024-2026 година.

Графикон 3.27. Компоненти на тековната сметка (% од БДП)

Извор: НБРСМ. Проценка за 2023 и проекции за 2024-2026 година.

¹⁶ Според пристап на Светската банка, при што во пресметката на показателите се користат тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги, како именители. Методологијата дефинира и критериуми на задолженост, како референтни вредности за степенот на задолженост.

¹⁷ Странската ефективна побарувачка е пресметана како пондериран збир на индексите на бруто домашниот производ на најзначајните партнери на Република Северна Македонија во доменот на извозот. Во пресметката на овој показател се вклучени Германија, Грција, Италија, Холандија, Белгија, Шпанија, Србија, Хрватска, Словенија и Бугарија.

три години се очекува да продолжи да расте умерено. Увозот на стоки и услуги во периодот 2021-22 година исто така забележа значителен раст, што се должи на закрепнувањето на домашната побарувачка и на извозната активност, при што во 2022 година дополнително движен и од ценовни фактори (особено кај енергијата) го надмина растот на извозот. Во изминатиот период на 2023 година, намалениот енергетски увоз (при пониски цени кај енергијата, но и помалку увезени количини согласно залихите и зголеменото домашно производство на енергија) резултираа со пад на вкупниот увоз, а во следните три години се очекува негов умерен раст. За 2023 година, во услови на скроман раст на извозот и умерен пад на увозот, се оценува стеснување на дефицитот во размената на стоки и услуги на 15,7% од БДП (наспроти остварениот дефицит од 21,2% од БДП во 2022 година). Оваа оценка е заснована на оценетиот значително понизок дефицит во размената на стоки, при истовремено малку понизок суфицит кај услугите. Стеснувањето на салдото во размената на стоки се должи на значително помалиот дефицит кај енергетското трговско салдо, при истовремено оценето мало стеснување и кај не-енергетското трговско салдо. Проценетиот дефицит во размената на стоки и услуги во 2023 година е понизок од очекувањата од минатогодишното сценарио (19,9% од БДП). Во 2024 година дефицитот во размената на стоки и услуги се оценува на слично ниво (15,5% од БДП), а во следните две години умерено би се стеснил (14,6% и 13,7% од БДП во 2025 и 2026 година, соодветно). Ваквата проекција е заснована на очекувањето дека по шокот и последиците условени од енергетската криза, размената со странство би се вратила на претходно очекуваната патека на движења. Во овие рамки, стеснувањето главно би произлегло од очекуваното стеснување на енергетскиот трговски дефицит, додека не-енергетскиот дефицит би се задржал на слични нивоа. Суфицитот кај услугите во следните три години би растело умерено (до 6,5% од БДП во 2026 година), при солидни извозни перспективи на услужниот сектор (особено во делот на информатичките услуги и услуги поврзани со проектите во патната инфраструктура).

Значаен дел од дефицитот во размената на стоки и услуги и натаму ќе биде финансиран од приливите врз основа на секундарниот доход (кој главно го одразува нето откупот на менувачкиот пазар, како основна компонента на приватните трансфери). По нормализацијата на нето приливите од приватните трансфери во 2021 година, после пандемијата, во 2022 година овие приливи дополнително забрзаа на 18,9% од БДП, а во 2023 година се оценуваат на слично ниво од 18,1% од БДП. Во следните три години овие приливи се очекува да забележат блага опаѓачка тенденција (околу 16% од БДП во 2026 година). Дефицитот кај категоријата „примарен доход“ во тековната сметка за 2023 и 2024 година се проценува на 4,6% од БДП, идентично, додека во следните две години се очекува да бележи блага растечка тенденција до 5,3% од БДП во 2026 година, согласно предвидувањата за раст на доходот од капитал на странските инвеститори.

При вака проектирани движења на ставките на тековната сметка, за 2023 година се проценува низок дефицит на тековната сметка од 1,2% од БДП, што главно се должи на значително намалениот дефицит кај размената на стоките (енергетскиот дефицит). Во следните три години, дефицитот на тековната сметка би се одржувал на умерено ниво од околу 2,4% од БДП, при постепено умерено проширување на дефицитот во трговската размена и очекувано умерено забавување кај приватните трансфери. Притоа, се очекуваат позитивни ефекти од постепеното стабилизирање на глобалните состојби, како во однос на синџирите на снабдување, така и во однос на ценовните притисоци особено на страна на енергијата, како и натамошни позитивни ефекти од компаниите со странски капитал. Ваквите околности би овозможиле враќање на дефицитот на стоки и услуги на среден рок на прет-пандемските нивоа од околу 13% од БДП.

Приливите на финансиската сметка главно ќе произлезат од очекуваните СДИ и очекуваното надворешно задолжување на јавниот и приватниот сектор. Во 2023 година, најголем дел од приливите беа остварени врз основа на СДИ и задолжување на државата од странство (евробрзница и нето заеми на државата). СДИ во 2023 година се проценуваат на 3,5% од БДП. Заздравувањето на домашната економија по пандемијата и глобалната енергетска криза, заедно со очекуваниот раст на глобалната економија, се очекува да придонесат за стабилни перцепции кај инвеститорите, при што СДИ во следните три години се очекува да се задржат на ниво од 3,6 - 4% од БДП. Оваа проекција е малку повисока споредено со минатогодишното сценарио и се должи на континуитетот на приливите врз основа на СДИ (вклучително и во кризни години). Дополнително, ваквата проекција е поткрепена со натамошната примена на политики за привлекување нови СДИ, натамошни реформи во правец на подобрување на деловниот амбиент, како и предуслови за проширување на постојните странски капацитети во рамки на тековното прегрупирање на глобалните синџири на снабдување кон поблиски локации. Во 2023 и 2024 година на финансиската сметка се проценуваат нето приливи од околу 4% од БДП, соодветно. Во 2025 година, вкупните нето приливи би

забавиле на близу 3% од БДП (при очекувано раздолжување на државата врз основа на издадени еврообврзници), а следната година повторно би се зголемиле на околу 4% од БДП. Проектираните движења во тековната и финансиската сметка се оценува дека ќе овозможат дополнителна акумулација на девизни резерви во следниот тригодишен период на кумулативна основа и понатамошно одржување на адекватна покриеност на просечниот увоз од секоја наредна година.

Финансиски сектор. Задржувањето на стабилноста на финансискиот систем, неговиот натамошен развој и зголемувањето на интермедијацијата остануваат главни приоритети во областа на финансискиот систем. За таа цел ќе бидат преземени следниве активности:

- Се донесе Закон за финансиска стабилност со којшто се изврши усогласување со Регулативата 1092/2010 за макропрudentен надзор на финансискиот систем и за воспоставување Одбор за системски ризик на Европската комисија. Согласно законот, се формираше и Комитетот за финансиска стабилност како тело коешто го следи спроведување на макропрudentната политика во Република Северна Македонија и ќе ги координира активностите при идентификувањето и следењето на системските ризици во одделните сегменти од финансискиот системи и при преземањето макропрudentни мерки од страна на надлежните органи заради одржување на финансиската стабилност во Република Северна Македонија.
- Се донесоа измени и дополнувања на Законот за финансиските друштва. Со измените во Законот за финансиските друштва се зајакнува регулаторната рамка за работењето на финансиските друштва со цел поголема заштита на граѓаните – корисници на кредит од финансиските друштва, зголемувањето на довербата на населението и компаниите во финансиските друштва. Дополнително, се уредува финансиската активност – факторинг со цел поголемо користење на факторингот како алтернативен извор на финансирање на компаниите. Најзначајната промена во измените е давањето основ Министерството за финансии да пропише подзаконски акти, од кои најголема и најзначајна е основата за пропишувањето на начинот на управување на кредитниот ризик на финансиските друштва со кој ќе се спречи презадолженоста на граѓаните – корисници на кредити од финансиските друштва, и ќе се пропише начинот на идентификација на клиентите кои аплицираат онлајн со што ќе се намали ризикот од можна злоупотреба на лични податоци при аплицирање и подигнување на кредит. Дополнително во подзаконски акти ќе се пропишат и постапките, правилата и начинот на вршење на надзорот над финансиските друштва, како и содржината на Програмата за работа на финансиско друштво.
- Се донесоа измени и дополнувања на Законот за Развојната банка на Северна Македонија. Со законот се усогласени роковите за исполнување на паричните обврски утврдени во Законот за финансиска дисциплина со роковите утврдени во Директива 2011/7/EУ на Европскиот парламент и на Советот од 16 февруари 2011 за сузбивање на задоцнето плаќање при трговски трансакции, при што е скратен рокот за наплатување на побарувањата на економските оператори од приватниот сектор. Со законот е уредено постепеното намалување на рокот на плаќање на обврските на субјектите од јавниот сектор чии сметки се во рамките на Трезорската сметка на Министерството за финансии од 60 дена на 30 дена, како и рокот на плаќање на обврските на субјектите од јавниот сектор чии сметки се во рамките на Трезорската сметка на Фондот за здравствено осигурување на Македонија е намален од 90 дена на 60 дена и уредено е постепеното намалување на рокот за исплата на средства по доставена фактура од страна на Министерството за финансии, односно Фондот за здравствено осигурување на Северна Македонија, на сметката на економскиот оператор од приватниот сектор од 30 на 15 дена, односно од 45 на 30 дена од денот на поднесување на барање за плаќање поднесено во Трезорот на Министерството за финансии односно Трезорот на Фондот за здравствено осигурување.
- Се донесоа измени и дополнувања на Законот за финансиска дисциплина. Со законот се усогласени роковите за исполнување на паричните обврски утврдени во Законот за финансиска дисциплина со роковите утврдени во Директива 2011/7/EУ на Европскиот парламент и на Советот од 16 февруари 2011 за сузбивање на задоцнето плаќање при трговски трансакции, при што е скратен рокот за наплатување на побарувањата на економските оператори од приватниот сектор. Со законот е уредено постепеното намалување на рокот на плаќање на обврските на субјектите од јавниот сектор чии сметки се во рамките на Трезорската сметка на Министерството за финансии од 60 дена на 30 дена, како и рокот на плаќање на обврските на субјектите од јавниот сектор чии сметки се во рамките на Трезорската сметка на Фондот за здравствено осигурување на Македонија е намален од 90 дена

на 60 дена и уредено е постепено намалување на рокот за исплата на средства по доставена фактура од страна на Министерството за финансии, односно Фондот за здравствено осигурување на Северна Македонија, на сметката на економскиот оператор од приватниот сектор од 30 на 15 дена, односно од 45 на 30 дена од денот на поднесување на барање за плаќање поднесено во Трезорот на Министерството за финансии односно Трезорот на Фондот за здравствено осигурување.

- На 1 јануари 2023 година отпочна со примена новиот Закон за платежни услуги и платни системи, кој овозможи либерализација на пазарот преку влез на нови даватели на платежните услуги. Покрај банките, на пазарот може да се појават и трговски друштва кои врз основа на дозвола од Народната банка на Република Северна Македонија ќе даваат платежни услуги. Исто така, Законот предвидува поголема заштита на корисниците на платежни услуги, преку давање на навремени и појасни информации од давателите на платежните услуги. Зголемената конкуренција на пазарот, како резултат на влезот на новите даватели на платежни услуги, значи и намалување на трошоците за корисниците на платежните услуги. Во насока на обезбедување на поголема транспарентност на надоместоците, Народната Банка на Република Северна Македонија на својата веб страна започна да ги објавува надоместоците за најрепрезентативните платежни услуги, од каде граѓаните на едно место може да ги видат надоместоците и да направат споредба на истите помеѓу давателите на платежни услуги.
- Во октомври 2023 година се донесе Закон за решавање на банките со кој се имплементира Директивата 2014/59/EU за закрепнување и решавање на банките. Со Законот за решавање банки ќе се обезбеди воспоставување на сет на алатки за доволно рана и брза интервенција со истовремено избегнување на значително негативно влијание врз финансискиот систем преку обезбедување на континуитет на критичните функции на банката, заштита на јавните средства преку сведување на минимум на можноста за користење на вонредна државна финансиска помош, заштита на депонентите кои имаат обезбедени депозити, како и заштита на средствата на клиентите на банката. Преку ова законско решение, Народната банка на Република Северна Македонија се утврдува како надлежен орган за решавање банки и истовремено се утврдуваат процесот, условите и инструментите за решавање банки, како и воспоставувањето, финансирањето и користењето на средствата на Фондот за решавање на банки. Со овој закон се обезбедува доследност со законодавството на Европската унија од областа на финансиските услуги.
- Во текот на 2024 година ќе се донесе Закон за изменување и дополнување на Законот за Фондот за осигурување депозити со кој ќе се изврши понатамошно усогласување со Директивата 2014/49/EU за шемите за осигурување депозити, во делот на зголемување на висината на депозитите што се предмет на обесштетување, како и обесштетување на депозитите, покрај на физичките лица, и на правните лица. За 2024 година планирано е и донесување нов Закон за банките со кој ќе се овозможи натамошно усогласување со ЕУ Директивата 2013/36. Покрај ова, со новиот Закон за банките ќе се обезбеди усогласување и со одредбите и барањата на Законот за решавање банки и Директивата 2014/59/EU.
- до крајот на 2023 година ќе се донесат два нови закона во областа на пазарот на капитал (Закон за финансиски инструменти и Закон за проспекти за хартии од вредност и обврски за транспарентност за издавачите), коишто во голема мера ќе бидат усогласени со најновото европско законодавство во областа на пазарот на капитал. Со новата законска рамка ќе се создадат услови за развој на нови производи и услуги на финансискиот пазар во земјата, ќе се воведат нови пазари за тргување, ќе се обезбеди повисоко ниво на стабилност на пазарот, ќе се зајакнат овластувањата на надзорните органи, ќе се зајакне транспарентноста преку обезбедување висококвалитетни информации и ќе се подобри заштитата на инвеститорите и на сите учесници на пазарот.
- Во 2023 година се донесе „Закон за изменување и дополнување на Закон за обврзници за денационализација („Сл.Весник на РСМ“ бр.288/2022) со кој ќе се овозможи издавање на уште три нови емисии на обврзници за денационализација.
- до јуни 2024 година планирано е имплементирање на Директивата 2011/61/EU за менаџери на алтернативни инвестициски фондови во домашното законодавство и на Регулативата за фондови со ризичен капитал 345/2013. Со имплементацијата на Директивата ќе се зајакнат правилата и процедурите за работа на приватните инвестициски фондови и ќе се уреди постапката за одобрување на менаџерите на приватните инвестициски фондови. За оваа цел обезбедена е

техничка помош и избрани се консултанти што ќе работат на имплементација на Директивата. Веќе се отпочнати работни состаноци за разгледување на текстот на законот со консултантите што работат на текстот на законот и работната група составена од претставници од Министерството за финансии и од Комисијата за хартии од вредност.

- до првиот квартал на 2024 година ќе се донесе нов Закон за осигурување. Новиот Закон за осигурување ќе биде усогласен со Директивата 2009/138/EЗ за основање и водење деловни активности за осигурување 40 и реосигурување (Солвентност II) и ќе се постигне компатибилност и конкурентност на домашната осигурителна индустрија со онаа во земјите членки на ЕУ. Со Законот ќе се зголеми сигурноста и стабилноста на осигурителниот сектор и ќе се зајакне заштитата на осигурениците. Ќе се зајакнат капиталните барања за работење на осигурителните друштва, ќе се пропишат супервизорски мерки соодветни на утврдените неправилности во работењето на друштвата и ќе се воспостават ефикасни механизми за заштита на правата на потрошувачите на осигурителни услуги.

Финансиски друштва. Финансиските друштва на финансискиот пазар во Република Северна Македонија работат согласно Законот за финансиските друштва (“Службен весник на Република Македонија” бр.158/10, 53/11, 112/14, 153/15 и 23/16 и “Службен весник на Република Северна Македонија” бр.173/22 и 153/23). Финансиско друштво согласно законот може да врши една или повеќе од следниве финансиски активности: одобрување кредити; издавање и администрирање на кредитни картички (до крај на 2023 година); факторинг и издавање на гаранции.

На 30.06.2023 година на финансискиот пазар во Република Северна Македонија активно работат 35 финансиски друштва, што претставува зголемување за две друштва во однос на претходната година. Во сопственичката структура на финансиските друштва најголемо учество од 57,2% има домашниот капитал. Странскиот капитал учествува со 42,8%.

Во структурата на вкупните средства во финансискиот сектор во Република Северна Македонија, финансиските друштва имаат мало учество од околу 0,8%. На 30.06.2023 година, вкупната актива на финансиските друштва изнесува 8,7 милијарди денари (141 милиони евра) и бележи зголемување од 25,4% во однос на 30.06.2022 година главно како резултат на зголемувањето на финансиските пласмани.

Бројот на ново склучени договори во првата половина на 2023 година (од кои 83,7% се одобрени кредити) изнесува 164.819 што претставува намалување од 8,9% во однос на првата половина од 2022 година. Вредноста на склучените договори, во овој период, изнесува 5,8 милијарди денари (94.3 милиони евра) или зголемување од 0,3% споредено со првата половина од 2022 година.

Во првите шест месеци од 2023 година, финансиските друштва остварија добивка од 835 милиони денари (прва половина на 2022 година: добивка од 553 милиони денари).

Во јули 2023 година, се донесоа измени на Законот за финансиските друштва. Со измените, се зајакна регулаторната рамка за работењето на финансиските друштва и се овозможува поголема заштита на граѓаните-корисници на финансиски услуги од финансиските друштва. Основни решенија на предлогот на закон се зголемување на износот на основна главнина за основање на финансиско друштво од 100.000 на 500.000 евра; зајакнување на критериумите кои треба да исполнуваат лицата кои имаат намера да основаат финансиско друштво; ограничување на трошоците на потрошувачките кредити; уредување на финансиската активност – факторинг со цел поголемо користење на факторингот како алтернативен извор на финансирање на компаниите и зајакнување на надзорот над финансиските друштва.

Со зајакнувањето на регулаторната рамка за работење на финансиските друштва на пазарот во Република Северна Македонија ќе се потенцира нивната сериозност и пристап во работата, како и ќе се зголеми довербата кај населението и компаниите за значајноста на овие финансиски институции.

Даватели на финансиски лизинг. Давателите на финансиски лизинг (лизинг друштвата) на финансискиот пазар во Република Северна Македонија работат во согласност со Законот за лизинг („Службен весник на Република Македонија“ бр.04/02, 49/03, 13/06, 88/08, 35/11, 51/11, 148/13, 145/15, 23/16 и 37/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.173/22).

На 30.06.2023 година на пазарот на финансиски лизинг активно работат 8 лизинг друштва што е зголемување за едно друштво во однос на истиот период од претходната година. Во сопственичката

структура на лизинг-секторот доминантно учество од 84,2% има домашниот капитал. Странскиот капитал учествува со 15,8%.

Во структурата на вкупните средства во финансискиот сектор во Република Северна Македонија, лизинг друштвата имаат мало учество од околу 1%. На 30.06.2023 година, средствата на секторот лизинг изнесуваа 9,7 милијарди денари (157 милиони евра), или зголемување од 30,5% во однос на истиот период од претходната година. Притоа, двете најголеми лизинг друштва учествуваат со 87,8% во вкупната актива.

Бројот на новосклучени договори во првата половина на 2023 година изнесува 1.542 или зголемување од 45,9% во однос на истиот период од претходната година. Вредноста на склучените договори, во овој период, изнесува 3,2 милијарди денари (52,4 милиони евра), или зголемување од 69,2%. Правните лица ја задржаа главната позиција во структурата на новосклучените договори (86,8%). Гледано по предмет на лизинг, најголемиот дел од новосклучените договори се договори за патнички возила (79%).

Лизинг друштвата во првата половина на 2023 година остварија добивка од 109 милиони денари (прва половина на 2022: добивка од 108 милиони денари).

3.3 Алтернативни сценарија и ризици

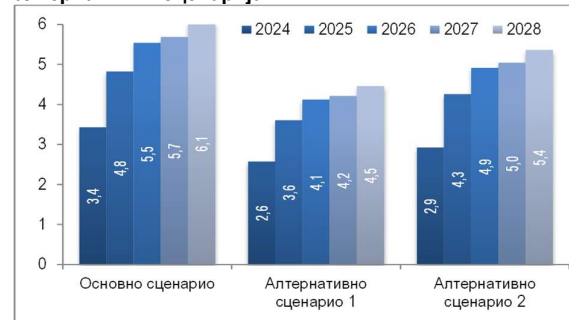
Алтернативни сценарија. Во продолжение ќе бидат образложени две алтернативни сценарија, коишто се поврзани со дел од подолу наведените ризици.

Во првото алтернативно макроекономско сценарио се претпоставува побавен раст на надворешната побарувачка во периодот 2024-2028 година, посебно на економската активност во ЕУ, како наш најзначаен трговски партнер. Ваквото сценарио имплицира понизок раст на извозната активност и на индустриското производство, посебно на дејностите што се силно интегрирани во глобалните синџири на снабдување и се во тесна поврзаност со меѓународните трговски текови. Оттука, проектираниот реален раст на извозот е понизок за 1,8 п.п. во просек годишно споредено со основното сценарио, односно проектиран е просечен годишен раст од 5,3% во периодот на предвидување.

Ова сценарио претпоставува неповолни ефекти и врз приливот на капитал во земјата во форма на директни инвестиции, што имплицира и побавен раст на бруто-инвестициите на среден рок, како последица на понискиот раст на инвестициите во градежни работи, машини и опрема, како и намален раст на увозот на капитални добра. Како резултат на ова, проекцијата за реален раст на бруто-инвестициите изнесува 6,6% во просек годишно во периодот на предвидување, наспроти проектираниот раст од 8,8% согласно основното сценарио. Понискиот раст на инвестициите главно се должи на побавниот раст на приватните инвестиции, а во помала мера и на растот на јавните инвестиции.

Последици се очекуваат и врз потрошувачката, како приватната, така и јавната. Проектираниот реален раст на јавната потрошувачка изнесува 0,8%, а реалниот раст на приватната потрошувачка е за 0,9 п.п. понизок во однос на основното сценарио и изнесува 2,6% во просек годишно во периодот на предвидување. Понискиот раст на извозот, како и на домашната побарувачка, имплицираат побавен раст на увозот, кој во анализираниот период е предвидено да се зголеми за 4,7% во просек годишно, наспроти проектираниот раст од 6,3% согласно основното сценарио. Ваквите поместувања кај компонентите на БДП имплицираат просечен годишен економски раст од 3,8% во периодот 2024-2028 година (Графикон 3.28).

Графикон 3.28. Економски раст, основно и алтернативни сценарија

Извор: Проекции на МФ

Второто алтернативно макроекономско сценарио е поврзано со ризикот од послаб придонес на домашната побарувачка врз економскиот раст, во услови на понизок степен на реализација на инфраструктурните проекти и капиталните расходи и послаби ефекти од поддршката на инвестициската активност на претпријатијата. Во вакви услови, проектираниот реален раст на бруто-инвестициите изнесува 6,6% во просек годишно во периодот на предвидување, што е за 2,2 п.п. пониско во однос на проекцијата согласно

основното сценарио, при што е проценето дека поголемиот дел од овој импакт е последица на јавните инвестиции. Воедно, послабиот раст на инвестициите имплицира понизок реален раст на увозот, кој согласно ова сценарио изнесува 6,0% во просек годишно во периодот на предвидување, наспроти проектираниот раст од 6,3% согласно основното сценарио. Ефектите врз извозот во овој период се очекува да бидат нешто помали, со што нето-извозот има благо понизок негативен придонес врз економскиот раст во периодот 2024-2028 година во однос на основното сценарио. Сепак, поповолната нето-извозна побарувачка не го надоместува негативниот ефект на послабиот раст на инвестициите врз домашната побарувачка и економскиот раст. Оттука, согласно ова сценарио, проектираниот раст на економската активност во периодот 2024-2028 година изнесува 4,5% просечно годишно, односно за 0,6 п.п. помалку (графикон 3.28).

Во однос на стапката на инфлација, побавниот раст на економската активност согласно двете алтернативни сценарија имплицира дека инфлациските притисоци од страна на побарувачката се помали споредено со основното сценарио.

Ефектите на алтернативните сценарија врз буџетскиот дефицит се презентирани во точка 4.7. Сензитивна анализа.

Ризици. Основното макроекономско сценарио е придружено со ризици, кои се претежно надолни во однос на проектираниот раст. Ризиците во однос на проектираните стапки на раст на глобалната економија се значајни. Војната во Украина, на која се надоврза тековниот конфликт на Блискиот Исток, ги зголемува геополитичките тензии кои неповолно влијаат врз глобалната трговија, инвестициите и соодветно на економската активност. Разгорувањето на конфликтот во Блискоисточниот регион неповолно ќе се одрази врз очекувањата на цените на нафтата, кои може да ги нарушат глобалните напори за ставање на инфлацијата под контрола, а трошоците за финансирање да останат на високо ниво.

Од домашните фактори, забавувањето на реализацијата на крупните инфраструктурни проекти може да го забави растот, додека отворањето на преговарачките поглавја за членство во ЕУ може да има позначително поволно влијание врз инвестициската активност и спроведувањето на структурните и институционалните реформи.

Ризиците од надворешното окружување, и на краток, и на среден рок, и натаму се неповолни и дополнително нагласени. Геополитичките превирања, главно поврзани со војната во Украина и најново на Блискиот Исток, евентуалното засилување на геоекономската фрагментација и сè поизразените климатски промени со нивните можни ефекти врз синџирите на снабдување и променливоста на светските цени на основните производи, евентуалното натамошно затегнување на глобалните финансиски услови и со тоа, зголемениот финансиски стрес за високозадолжените земји, претставуваат клучни глобални ризици за движењата во надворешниот сектор.

Значаен ризик во однос на прикажаното сценарио за извозот во наредниот период претставува неизвесноста околу динамиката на закрепнување на земјите – најзначајни трговски партнери (особено Германија, каде се извезува над 45% од македонскиот извоз). Евентуално послабата надворешна побарувачка може да има неповолни ефекти врз присуството на домашните извозници на странските пазари. Послабите глобални изгледи за раст и евентуалната нестабилност на финансиските пазари можат да доведат до поголема аверзија кон ризик на инвеститорите и следствено ризици од помали капитални приливи на недолжничко финансирање или евентуални капитални одливи со цел финансирање на матичните компании. Дополнително, и движењето на светските цени на примарните производи е придружено со зголемена неизвесност, со можни ефекти како врз домашната инфлација, така и врз извозните цени.

Ризиците од домашното окружување на краток рок се поврзани со неизвесните економски ефекти од изборите во 2024 година, додека како позитивни ризици на среден рок повторно се оценуваат ефектите од членството во НАТО, од напредокот во преговорите за пристап во ЕУ коишто може да ги забрзаат структурните реформи, вклучително и позитивните ефекти од Планот за раст на Западен Балкан на ЕУ, како и од можното искористување на географската предност на нашата економија во рамките на започнатиот процес на приспособување на глобалните синџири на производство, коешто би го зголемило растот и конкурентноста на економијата на среден рок.

Негативните ефекти од војната во Украина и Блискиот Исток, по иницијалниот шок на пазарите за примарни производи очекувано е истите да се стабилизираат, иако ризиците и натаму постојат. Дополнително, поефикасното и поекономично користење на енергенсите и зголеменото домашно производство во 2023 година и во следниот период, се очекува да придонесат за постепено стеснување на енергетскиот дефицит. Проценката и опфатот на ефектите од новите извозни капацитети во економијата е клучен за проекцијата на трговското салдо. Притоа, во однос на компаниите со странски капитал коишто своите активности ги започнале или забрзале во последните неколку години останува нагорниот ризик. Промените во производната структура се очекува да доведат до натамошна диверзификација на извозот и подобрување на извозните перформанси, што е во прилог на јакнење на флексибилноста на економијата во однос на надворешните шокови. По забавувањето во 2020 година, во постпандемскиот период дојде до очекуваната нормализација на нето приливите врз основа на секундарен доход (во нивни рамки на нето откупената ефективна на менувачкиот пазар), а солидни нивоа на нивното учество во БДП се очекуваат и во следните три години. По неизвесноста условена од пандемијата, нето приливите врз основа на СДИ се вратија на досегашните просечни умерени нивоа, со нешто подобри очекувања и за следните три години, при што земен е предвид континуитетот на овие приливи (на умерено ниво, дури и при кризи години), како и продолжување на политиките за привлекување на СДИ. Во овој сегмент, присутени се позитивни импулси, кои пред сè се однесуваат на најновите тенденции за снабдување на синџирите од добавувачи на поблиски локации, вклучително и од нашата земја, што би довело до повисоки странски директни инвестиции во следниот период.

Ризиците за проекцијата на инфлацијата од надворешното окружување се нагорни и се поврзани со идните движења на цените на енергијата и храната поради неизвесноста околу развојот на војната во Украина и на Блискиот Исток, а на среден рок, ризикот од геоекономската фрагментација и климатските промени може да доведат до загрозување на синџирите на снабдување, раст на светските цени на храната и на енергијата и зголемување на ценовната променливост. Од домашните фактори, нагорните ризици се поврзани со евентуалниот посилен раст на платите од очекуваниот, со неизвесната динамика на натамошно зголемување на регулираните цени на електричната енергија, како и со однесувањето на домашните компании во делот на производството и трговијата со храна по прекинот на владините мерки.

Во однос на очекувањата за кредитниот раст кај банките, динамиката на домашната економија, изворите на финансирање и квалитетот на кредитното портфолио, како и досега, би влијаеле на согледувањата на банките за ризиците и следствено на кредитирањето. Понеповолните финансиски услови се очекуваат да имаат ефект врз побарувачката на кредити, а неповолен ефект се очекува и од натамошната глобална неизвесност. На краток до среден рок, за кредитниот раст особено ќе бидат значајни ефектите од продолжениот кризен период врз квалитетот на кредитното портфолио. Од клучно значење ќе биде и обновувањето на капиталните слоеви, со цел одржување на отпорноста на банкарскиот систем на непредвидени шокови.

Наведените ризици во однос на прикажаното макроекономско сценарио упатуваат на потреба од постојано следење на евентуалните промени во надворешните и домашните економски услови во наредниот период и навремено преземање на адекватни мерки од страна на носителите на политиките.

4. Фискална рамка

4.1 Фискална стратегија¹⁸ и среднорочни цели

Системот за управување со јавни финансии во Република Северна Македонија е регулиран со Законот за буџетите. Со овој закон, покрај постапката за изготвување, донесување, извршување на Буџетот на Република Северна Македонија и буџетите на единиците на локалната самоуправа и на Градот Скопје, за првпат се утврдени нумерички фискални правила и фискални принципи, воспоставување Фискален совет, унапредување на среднорочното буџетско планирање, фискални ризици, фискална одговорност и основите за воспоставување интегриран информациски систем за финансиско управување.

¹⁸ Ревидираната Фискална стратегија (2024-2028) година е објавена на веб-страницата на Министерството за финансии <https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2023/12/Ревидирана-фискална-стратегија-на-Република-Северна-Македонија-за-2024-2028-година-1.pdf>

Подобрувањето на управувањето со јавните финансии и зајакнувањето на среднорочното буџетирање во наредните 5 години е еден од најголемите приоритети на Владата на Република Северна Македонија, како дел од процесот за пристапување во Европската Унија.

Фискалната стратегија е изработена во согласност со временската рамка утврдена со одредбите од новиот Закон за буџети, а од аспект на содржината во неа се опфатени повеќе квалитативни и квантитативни податоци добиени преку секторска анализа на расходите.

Со цел одржливост на фискалната политика на среден рок, со фискалните проекции се предвидува рамка за постигнување нумеричките фискални правила, кои се дизајнирани да бидат усогласени и конзистентни со фискалните правила на ЕУ.

Фискалната стратегија ги содржи среднорочните насоки и цели на фискалната политика, основните макроекономски проекции, износите за главните категории проценети приходи и расходи, како и проекциите за буџетскиот дефицит и долгот.

На среден рок, со исцрпување на негативните ефекти од последователните шокови се очекува нормализација на глобалните движења, намалување на инфлациските притисоци и јакнење на економската активност кај нашите главни трговски партнери што ќе придонесе за зголемување на надворешната побарувачка и подобрување на амбиентот за инвестирање.

Во изминатиот период домашната економија покажа отпорност на последователните шокови предизвикани од глобални фактори. Навремената респонзивност на фискалната политика во голема мера го ограничи влијанието на овие шокови. Уште на самиот почеток од кризата, како продолжување на мерките за поддршка и закрепнување во периодот и по пандемијата, Владата реагираше навремено, со цел забавување на преносниот ефект од увезената инфлација и обезбедување целосно и стабилно снабдување со електрична енергија, но и избегнување ценовни шокови. Мерките беа таргетирани кон најранливите категории граѓани погодени од кризата со цел заштита на животниот стандард, но и за одржување на ликвидноста на компаниите и поддршка на инвестициите во енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија за да се обезбеди енергетска стабилност на долг рок.

Фискалната консолидација продолжува преку поддршка на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии.

На среден рок, со фискалната политика се предвидува етапна фискална консолидација, при што според новите фискални проекции годишното ниво на буџетскиот дефицит е конзистентно со проекциите во претходната Фискална стратегија. Притоа, буџетскиот дефицит како процентуално учество во БДП се намалува на 4,8% во 2023 година, 3,4% во 2024 година, 3,0% во 2025 година, 3,0% во 2026 година, 2,8% во 2027 година и 2,5% во 2028 година. Истовремено, примарното буџетско салдо има тренд на намалување и тоа 3,3% од БДП во 2023 година, 1,7% во 2024 година, 1,1% во 2025 година, 1,0% во 2026 година, 0,7% во 2027 година и 0,5% во 2028 година.

Од суштинско значење е и учеството на капиталните расходи со просечно околу 5% во БДП на годишно ниво, преку кои би се генерирал економски раст и развој.

Главни приоритети во областа на даночниот систем се унапредена ефикасност и ефективност во наплатата на приходите, зголемена даночна транспарентност, подобар квалитет на услугите што ги пружаат институциите на даночниот систем на начин кој ги поедноставува и забрзува постапките и го намалува административниот товар преку понатамошна дигитализација на услугите, како и воведување еколошко (зелено) оданочување со цел стимулирање на даночните обврзници преку јавните давачки да придонесат за помало загадување. Главната цел на даночната политика е обезбедување одржлив економски раст и развој притоа обезбедувајќи правна сигурност за даночните обврзници и редовна наплата на јавните приходи.

И во наредниот период продолжува определбата расходите да бидат во функција на остварување на стратешките приоритети, да се забрза економскиот раст, да се продолжи со приоритетниот интегриративен процес на Република Северна Македонија за влез во ЕУ и обврските што произлегуваат од членството во НАТО.

Со процесот на децентрализација продолжува подобрувањето на јавните услуги и засилениот локален развој во интерес на граѓаните, но и постигнување на рамномерен регионален развој. Преку подобрување на ефикасноста на администрацијата и изнаоѓање нови локални приходи ќе се дејствува кон зголемување на сопствените приходи на локалната власт.

Табела 4.1. Буџет на општа влада

	2021	2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Централен буџет															
Приходи	105.443	124.185	148.688	162.354	176.675	192.157	211.394	231.354	15,6	16,6	16,6	16,8	17,0	18,7	20,5
Расходи	146.005	157.700	186.378	193.861	206.242	224.025	243.005	261.521	19,8	20,8	19,8	19,7	19,8	21,5	23,2
Буџетско салдо	-40.562	-33.515	-37.690	-31.507	-29.567	-31.868	-31.611	-30.167	-4,2	-4,2	-3,2	-2,8	-2,8	-2,8	-2,7
Буџетски фондови															
Приходи	89.492	101.636	102.846	112.101	118.424	123.592	128.663	133.506	12,8	11,5	11,4	11,3	10,9	11,4	11,8
Расходи	87.815	110.662	107.915	114.106	120.484	125.735	130.994	136.054	13,9	12,1	11,6	11,5	11,1	11,6	12,1
Буџетско салдо	1.677	-9.026	-5.069	-2.005	-2.060	-2.143	-2.331	-2.548	-1,1	-0,6	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Буџет на РСМ (Централен буџет и фондови)															
Приходи	194.935	225.821	251.534	274.455	295.099	315.749	340.057	364.860	28,4	28,1	28,0	28,1	28,0	30,1	32,3
Расходи	233.820	268.362	294.293	307.967	326.726	349.760	373.999	397.575	33,8	32,9	31,4	31,2	31,0	33,1	35,2
Буџетско салдо	-38.885	-42.541	-42.759	-33.512	-31.627	-34.011	-33.942	-32.715	-5,4	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0	-3,0	-2,9
Буџет на локална власт															
Приходи	38.366	38.716	49.902	56.003	55.963	57.878	60.788	63.784	4,9	5,6	5,7	5,3	5,1	5,4	5,7
Расходи	38.527	38.911	49.902	56.003	55.963	57.878	60.788	63.784	4,9	5,6	5,7	5,3	5,1	5,4	5,7
Буџетско салдо	-161	-195	0	0	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Буџет на општа влада (Консолидиран)															
Приходи	233.301	264.537	301.436	330.459	351.063	373.627	400.845	428.644	33,3	33,7	33,7	33,5	33,1	35,5	38,0
Расходи	272.347	307.272	344.195	363.969	382.688	407.637	434.786	461.358	38,7	38,5	37,1	36,5	36,1	38,5	40,9
Буџетско салдо	-39.046	-42.736	-42.759	-33.510	-31.625	-34.010	-33.941	-32.714	-5,4	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0	-3,0	-2,9

Извор: Министерство за финансии, * - проекции

Со цел унапредување на фискалната децентрализација, предвидени се повеќе активности и мерки кои се групирани во три столба: I. Подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, II. Зголемување на фискалната дисциплина и III. Зголемување на транспарентноста и отчетноста во нивната работа. Крајната цел на овој процес е постигнување повисок квалитет на јавните услуги, повисок степен на економски развој и подобрување на животниот стандард.

Основната цел на политиката на управување со јавен долг е да се обезбедат неопходните средства за финансирање на буџетскиот дефицит, за отплата на долговите што достасуваат како резултат на задолжувањата од претходните години и за проектно финансирање, без притоа да се предизвика неоправдано зголемување на долгот до ниво кое може да ја загрози стабилноста на економијата и економскиот раст на државата.

4.2 Извршување на Буџетот во 2023 година

Во периодот јануари - ноември 2023 година, вкупните приходи на Буџетот на Република Северна Македонија¹⁹ се реализирани во износ од 248,5 милијарди денари или 88,1% од Буџетот за 2023 година, односно истите се повисоки за 13,3% во однос на наплатените за истиот период од претходната година. Од овој износ, 141,2 милијарди денари се даночни приходи и истите бележат пораст од 8,9% во однос на минатата година. Сите видови даночни приходи забележаа пораст споредено со анализираниот период од минатата година. Приходите од социјални придонеси се остварија во износ од 82,9 милијарди денари и истите се за 20,1% повисоки од оние во соодветниот период од 2022 година.

Табела 4.2. Реализација на Буџетот заклучно со ноември 2023 година

¹⁹Согласно Измени и дополнувања на Буџетот на РСМ за 2021 година (Службен весник број 171/21)

	Буџет 2023	Реалокација I	Реализација Јануари - Ноември 2023	Реализација Јануари - Ноември 2022	Реализација Јануари - Ноември /Буџет 2023 (%)	Реализација Јануари - Ноември 2023 /Реализација Јануари - Ноември 2022 (%)
	во %					
Вкупни приходи	282.052	282.052	248.473	219.381	88,1%	13,3%
Даночни приходи и придонеси	250.689	253.205	224.060	198.703	88,5%	12,8%
Даночни приходи	162.600	162.235	141.207	129.712	87,0%	8,9%
Данок на личен доход	26.500	27.635	23.579	20.552	85,3%	14,7%
Данок на добивка	14.700	17.404	15.612	14.571	89,7%	7,1%
ДДВ (нето)	78.500	72.477	62.798	59.670	86,6%	5,2%
Акциза	29.200	27.736	24.304	23.330	87,6%	4,2%
Увозни давачки	10.700	11.348	10.166	9.081	89,6%	11,9%
Други даноци	730	3.730	3.108	616	83,3%	404,5%
Придонеси	88.089	90.970	82.853	68.990	91,1%	20,1%
Неданочни приходи	19.894	17.962	15.005	15.571	83,5%	-3,6%
Капитални приходи	2.800	2.800	2.002	2.214	71,5%	-9,6%
Донации	8.669	8.085	7.406	2.893	91,6%	156,0%
Вкупни расходи	324.810	324.811	276.936	243.233	85,3%	13,9%
Тековни расходи	276.059	279.888	245.006	223.655	87,5%	9,5%
Плати и надоместоци	34.880	37.457	33.234	29.164	88,7%	14,0%
Стоки и услуги	23.631	23.678	17.724	17.485	74,9%	1,4%
Трансфери до ЕЛС	26.687	27.685	25.006	21.127	90,3%	18,4%
Субвенции и трансфери	31.548	26.140	20.538	26.661	78,6%	-23,0%
Социјални трансфери	146.390	151.708	136.002	120.410	89,6%	12,9%
Камати	12.923	13.220	12.502	8.808	94,6%	41,9%
Капитални расходи	48.751	44.923	31.930	19.578	71,1%	63,1%
Дефицит	-42.759	-42.759	-28.463	-23.852	66,6%	19,3%
Дефицит (% од БДП)	-4,8%	-4,8%	-3,2%	-3,0%		
Примарен деф. (% од БДП)	-3,3	-3,3	-1,8	-1,9		
Финансирање на дефицит	42.759	41.966	28.463	23.852		
Приливи	94.876	94.058	71.098	31.450		
Домашни извори	33.626	43.011	33.000	12.855		
Странски извори	66.876	65.885	31.997	24.591		
Депозити ("-" е кумулирање на сметка)	-5.626	-14.838	4.909	-6.831		
Одливи	52.117	52.092	42.635	7.598		
Отплата по дом. задолж.	15.611	15.664	6.805	2.622		
Отплата по стр. задолж.	36.506	36.428	35.830	4.976		

Извор: Министерство за финансии

Вкупните расходи на Буџетот на Република Северна Македонија во периодот јануари - ноември 2023 година се реализираа во износ од 277 милијарда денари или 85,3% од Буџетот за 2023 година, односно за 13,9% повеќе во однос на истиот период минатата година.

Во овие рамки, тековните расходи изнесуваа 245 милијарди денари или 87,5% од планираното, односно 9,6% повеќе во однос на истиот период од 2022 година.

Капиталните расходи во периодот јануари - ноември 2023 година се реализираа во износ од 32 милијарди денари (71,1%), и истите се за 12,4 милијарди денари или 63,1% повисоки во однос на истиот период минатата година. Со годишниот Закон за извршување на Буџетот за 2023 година пропишан е нов механизам чија цел е подобрување на реализацијата на капиталните расходи со воведување обврска буџетските корисници да реализираат 15% од капиталните расходи заклучно со првиот квартал, 40% од капиталните расходи заклучно со вториот квартал и 65% од капиталните расходи заклучно со третиот квартал. На ваков начин, буџетските корисници се поттикнати да ги реализираат капиталните расходи во планираниот обем и за сметка на буџетските корисници што имаат потфрлено во реализацијата повеќе средства да добијат оние буџетски корисници што ги извршуваат капиталните расходи согласно одобриениот Буџет.

Во овој период остварен е дефицит на Буџетот на РСМ во висина од 28,5 милијарди денари или 3,2% во однос на проектираниот БДП за 2023 година, додека примарниот буџетски дефицит изнесува 1,8%. (табела 4.2)

4.3 Буџетски план за 2024 година

Предложениот Буџет за 2024 година ги предвидува следните основни цели:

- обезбедување на услови за забрзан, инклузивен и одржлив економски развој,
- продолжување на фискалната консолидација и зацврстување на фискалната одржливост;
- алоцирање на средства за таргетирана поддршка на ранливи категории на граѓани и фирми
- забрзување на европските интеграции и интензивирање на конвергенцијата на Република Северна Македонија кон ЕУ
- обезбедување финансии за обврските кои произлегуваат од членството во НАТО.

Фискалната консолидација и редизајнираната буџетската политика, преку зголемени капитални инвестиции, претставуваат клучни елементи на фискалната политика за поддршка на макроекономската стабилност, забрзување на економскиот раст, а со тоа и зајакнување на потенцијалот за раст на домашната економија.

Буџетската политика ќе продолжи да придонесува кон одржување на макроекономската стабилност преку натамошна фискална консолидација на среден рок, оптимизирање на буџетската структура и зајакнување на фискалната одржливост. Притоа, и во текот на 2024 година продолжува поддршката на економијата со инвестиции во приоритетни инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи, зајакнување на социјалната сигурносна мрежа за ранливите категории граѓани и фирми, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување, транспарентност и отчетност за јавните финансии.

Буџет за 2024 година има за цел да обезбеди средства за таргетирана поддршка на ранливите категории на граѓани и фирми, во насока на зачувување на животниот стандард, зголемување на социјалната инклузија и социјалната кохезија, како и поддршка на ликвидноста на ранливите категории на фирми.

За постигнување на фискалната консолидација, на расходната страна на Централниот буџет се предвидува: политика на намалување на расходите за стоки и услуги кај буџетските корисници, како и нивно пореално планирање; утврдување стандарди за трошења; и политика на подобрување на структурата и реализацијата на капиталните расходи.

Во текот на 2024 година планирано е континуирано подобрување на системот за планирање на Буџетот преку редизајнирање на расходите, подобра контрола на трошоците и преземање одредени предлог мерки на приходната и на расходната страна.

Вкупните приходи на Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година се планирани на ниво од 310,1 милијарди денари и истите се за 10% повисоки во однос на 2023 година, додека расходите се планирани на ниво од 343,6 милијарди денари или за околу 5,8% повисоки во однос на 2023 година.

Вака планираните приходи и расходи резултираат со намален буџетски дефицит во однос на 2023 година за околу 9,2 милијарди денари и истиот е проектиран во апсолутен износ од 33,5 милијарди денари или на ниво од 3,4% од планираниот БДП. Со проектираното ниво на буџетскиот дефицит се потврдува конзистентноста на фискалната политика, која е во согласност со среднорочната фискална рамка.

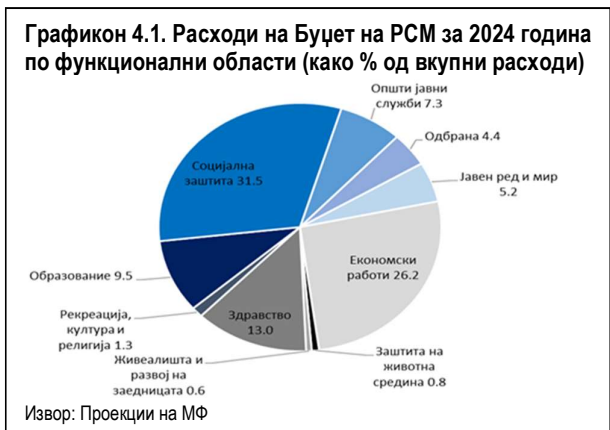
Табела 4.3. Буџет на Република Северна Македонија (милиони денари)

Буџет на Република Северна Македонија за 2024 година											
	2019	2020	2021	2022	Буџет 2023	Одлука 2023	Буџет 2024	разлика Буџет 2024/Буџет 2023	разлика Буџет 2023/Одлука 2023	Б 2024/ Б 2023 (%)	Б 2023/ Одлука 2023 (%)
ВКУПНИ ПРИХОДИ	203.946	189.554	218.021	243.085	282.052	282.052	310.128	28.076	28.076	10,0	10,0
Даночни приходи и придонеси	178.894	173.464	196.317	220.186	250.688	253.205	279.044	28.356	25.839	11,3	10,2
Даночни приходи	116.728	106.900	125.690	142.567	162.600	162.235	178.067	15.467	15.832	9,5	9,8
Данок на личен доход	18.706	18.625	20.552	23.852	26.500	27.635	31.116	4.616	3.481	17,4	12,6
Данок на добивка	11.554	10.497	10.871	15.776	14.700	17.404	19.483	4.783	2.079	32,5	11,9
ДДВ	52.059	46.893	58.194	64.764	78.500	72.477	80.698	2.198	8.221	2,8	11,3
Акцизи	26.087	22.450	25.548	25.483	29.200	27.736	30.969	1.769	3.233	6,1	11,7
Царини	6.033	6.738	8.480	9.973	10.700	11.348	12.124	1.424	776	13,3	6,8
Други даноци	674	510	641	670	730	3.730	1.101	371	-2.629	50,9	-70,5
Даночни приходи на сопствени смет	1.615	1.187	1.404	2.049	2.270	1.905	2.575	305	670	13,4	35,2
Придонеси	62.166	66.564	70.627	77.619	88.088	90.970	100.977	12.889	10.007	14,6	11,0
Придонес за пензиско осигурување	41.921	45.044	47.819	52.509	60.384	63.083	70.064	9.680	6.981	16,0	11,1
Придонеси за вработување	2.622	2.757	2.918	3.214	3.392	3.300	3.587	195	287	5,7	8,7
Придонес за здравствено осигурување	17.623	18.763	19.890	21.896	24.312	24.587	27.326	3.014	2.739	12,4	11,1
Неданочни приходи	18.800	11.173	13.882	17.189	19.894	17.962	20.394	500	2.432	2,5	13,5
Капитални приходи	2.369	1.846	1.928	2.273	2.800	2.800	3.210	410	410	14,6	14,6
Донации	3.883	3.071	5.894	3.437	8.669	8.085	7.479	-1.190	-606	-13,7	-7,5
ВКУПНИ РАСХОДИ	217.447	243.421	256.906	278.596	324.810	324.811	343.638	18.828	18.827	5,8	5,8
Текови расходи	199.634	227.306	233.498	249.959	276.059	279.834	298.459	22.400	18.625	8,1	6,7
Плати и надоместоци	27.754	29.775	31.010	32.159	34.880	37.308	41.178	6.298	3.870	18,1	10,4
Стоки и услуги	16.265	15.423	20.110	21.001	23.631	22.596	25.113	1.482	2.517	6,3	11,1
Трансфери до ЕПС	19.097	21.373	21.218	23.365	26.687	27.685	29.834	3.147	2.149	11,8	7,8
ДДВ дотация	2.216	2.342	2.238	2.910	3.764	3.562	4.349	585	787	15,5	22,1
Блок дотации	16.881	19.031	18.980	20.455	22.923	24.123	25.485	2.562	1.362	11,2	5,6
Субвенции и трансфери	20.285	34.905	30.635	32.536	32.987	28.523	23.682	-9.305	-4.841	-28,2	-17,0
Социјални трансфери	108.131	117.799	121.439	131.758	144.951	150.606	161.842	16.891	11.236	11,7	7,5
Пензии	56.320	60.216	62.289	67.567	75.000	78.187	85.395	10.395	7.208	13,9	9,2
Транзакциски трошоци	8.859	8.608	9.233	10.827	11.800	12.400	13.600	1.800	1.200	15,3	9,7
Надоместоци за невработени	1.472	1.576	1.388	1.282	1.526	1.526	1.526	0	0	0,0	0,0
Активни мерки за вработување	1.267	1.359	1.365	1.420	1.889	1.869	1.962	73	93	3,9	5,0
Социјални надоместоци	9.416	11.347	12.120	12.505	12.672	13.758	13.627	955	-131	7,5	-1,0
Здравствена заштита	30.797	34.693	35.044	38.157	42.064	42.866	45.732	3.668	2.866	8,7	6,7
Камати плаќања	8.102	8.031	9.086	9.140	12.923	13.115	16.810	3.887	3.695	30,1	28,2
Капитални расходи	17.813	16.115	23.408	28.637	48.751	44.977	45.179	-3.572	202	-7,3	0,4
БУЏЕТСКО САЛДО	-13.501	-53.867	-38.885	-35.511	-42.759	-42.759	-33.510	9.249	9.249	-21,6	-21,6
ФИНАНСИРАЊЕ	13.501	53.867	38.885	35.511	42.759	42.759	33.510				
Прилив	29.569	95.695	81.480	46.869	94.876	94.876	78.564				
Домашни извори	19.669	37.307	23.689	15.587	33.626	33.626	51.124				
Странски извори	8.632	65.247	61.258	24.895	66.876	66.876	65.978				
Депозити	1.268	-6.859	-3.467	6.387	-5.626	-22.128	-4.863				
Одлив	16.068	41.828	42.595	11.358	52.117	52.115	45.054				
Отплати на домашно задолжување	10.314	26.567	6.123	5.571	15.611	15.664	18.625				
од кои континуирани ДХВ	9.775	6.589	4.680	5.095	12.091	12.091	18.228				
Отплати на странско задолжување	5.754	15.261	36.472	5.787	36.506	36.551	26.429				
МЕМОРАНДУМ											
Нето домашно задолжување	9.345	10.730	17.566	10.016	18.015	35.460	21.638				
Нето домашно задолжување (континуирани ДХВ)	1.711	22.545	19.009	10.492	21.535	39.033	22.035				
Нето странско задолжување	2.578	49.496	24.786	19.108	30.370	29.427	16.735				
Примарно буџетско салдо	-5.399	-45.836	-29.799	-26.371	-29.836	-29.643	-16.700				
Примарно буџетско салдо, % од БДП	-0,8	-6,8	-4,1	-3,3	-3,2	-3,3	-1,7				
Буџетско салдо, % од БДП	-1,9	-8,0	-5,4	-4,5	-4,6	-4,8	-3,4				

Извор: Министерството за финансии

Главната цел на даночната политика и понатаму е постигнување на одржлив економски раст и развој и фискална консолидација на јавните финансии на среден рок, притоа обезбедувајќи правна сигурност за даночните обврзници и редовна наплата на јавните приходи, преку реализација на основните приоритети, и тоа:

- поголема праведност во оданочувањето, со цел да се обезбеди секој да ја исполнува својата општествена обврска и да го плаќа својот праведен удел од данокот;
- поголема ефикасност и продуктивност на даночниот систем за подобра наплата на приходите, преку поефикасна борба против нерегистрираните дејности и затајување данок и зајакнат институционален капацитет, како и намалување на заостанатите даночни обврски;
- зголемена даночна транспарентност, што вклучува подобрување на размената на информации помеѓу даночните органи и други субјекти, која во прв ред ќе се заснова на електронски услуги, што ќе доведе до зголемена фискална писменост и поголема доброволна усогласеност;
- подобар квалитет на услугите, на начин кој ги поедноставува и забрзува постапките и го намалува административниот товар, преку повеќе дигитални услуги, подобро управување со издавањето увозно-извозни дозволи, елиминирање на непотребните нецарински бариери и подобра внатрешна и даночна контрола, и

- зелено оданочување, со цел стимулирање на даночните обврзници преку јавните давачките да придонесат за помало загадување, односно да се дестимулираат да ја загадуваат животната средина.

Во Буџетот за 2024 година планирано е околу 20,4 милијарди денари да се остварат врз основа на неданочни приходи (административни такси, концесии и други неданочни приходи) и 3,2 милијарди денари како капитални приходи (по основ на продажба на земјоделско земјиште и општествени станови, како и по основ на планирана дивиденда од АД Македонски Телеком).

Социјалните придонеси како изворни приходи на фондовите за пензиско и здравствено осигурување и на Агенцијата за вработување се планирани во износ од 101 милијарди денари или за 11 % на повисоко ниво во однос на 2023 година.

Во текот на 2024 година по основ на донации предвидени се 7,5 милијарди денари кои буџетските корисници е планирано да ги реализираат на сметките за сопствени приходи за конкретни проекти, како и повлекувањата од предпристапните фондови на ЕУ.

Вкупните расходи во Буџетот за 2024 година, планирани во износ од 343,6 милијарди денари, или за 5,8% повисоки во однос на 2023 година. Проекциите на расходите на Буџетот за наредната година се подготвени врз основа на следните претпоставки:

- економско заздравување и забрзан раст,
- усогласеност на проекцијата на приходите со планираните движења во економијата,
- продолжување на процесите за фискална консолидација, преку намалување на нивото на буџетскиот дефицит, како и продолжување на определбата на спроведување на дисциплинирана буџетска политика и зајакнат мониторинг на користење на буџетските средства,
- интензивирање на конвергенција на Република Северна Македонија кон ЕУ, преку усогласена законска регулатива,
- приоритетот за обврските кои произлегуваат од членството во НАТО,
- редовно и непречено извршување на сите законски обврски,
- непречено спроведување на изборните активности,
- поддршка на домашната економија, приватниот сектор и граѓаните,
- зголемена и забрзана реализација на инфраструктурните проекти, привлекување на странски инвестиции и иновативност на домашните компании и друго.

Тековните расходи за 2024 година се планирани во износ од 298,5 милијарди денари или за 7% повеќе во однос на 2023 година, пред се наменети за редовна исплата на плати на вработените во јавниот сектор, навремена и редовна исплата на пензии, гарантиран минимален приход и останати социјални права, исплата на субвенции во земјоделството, поддршка на малите и средните претпријатија, поддршка и субвенционирање на иновативните активности, како и алоцирање на средства за таргетирана поддршка на ранливи категории на граѓани и стопанството.

Во рамки на тековните расходи предвидени се:

а) Расходите за исплата на плати се проектирани на ниво од 41,2 милијарди денари и споредено со 2023 година истите се планирани на повисоко ниво за околу 10%, во чии рамки се рефлектира целосно спроведување на одредбите на Општиот колективен договор за вработените во јавниот сектор. Во проектираната маса на плати не е земено во предвид зголемување на бројот на вработени во јавната администрација, односно новите вработувања може да се реализираат првенствено преку мобилност и преземање на вработени од други институции од јавниот сектор само на ниво на централен буџет или преку пополнување на испразнети работни места по сите основи. На ваков начин во делот на плати се

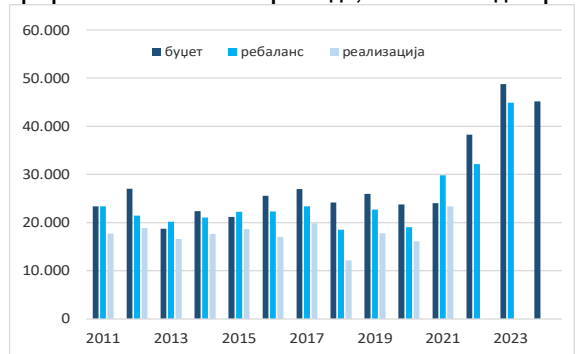
имплементирани донесените владини мерки и препораки за рационализација и оптимизација на вработените во јавниот сектор врз основа на функционална анализа, а со цел зголемување на мотивот за професионално, квалитетно и исполнување на работните задачи.

б) Расходите за стоки и услуги се проектирани во износ од 25,1 милијарди денари, со задржување на нивното учество од околу 7,3% во структурата на вкупните расходи, а притоа се обезбедуваат средства за непречено функционирање на институциите. Дополнително, во рамки на оваа категорија планирани се средства за спроведување на изборните активности. Воедно, обезбедени се неопходните средства за исполнување на обврските кои произлегуваат од НАТО стандардите.

в) Тековните трансфери и субвенции се планирани на ниво од 215,3 милијарди денари, односно повеќе за околу 4% во однос на 2023 година и се однесуваат на:

- Социјалните трансфери кои се проектирани во износ од 161,8 милијарди денари и тоа:
  - за исплата на пензии планирани се 85,4 милијарди денари, согласно воспоставената методологија на пресметка на пензиите, според која усогласувањето на пензиите се врши според движењето на индексот на трошоците за живот во висина од 50% и пораст на просечно исплатена плата за сите вработени во висина од 50%, а со цел да се овозможи пристоен животен стандард на пензионерите,
  - за исплата на надоместоци за социјална заштита на најранливите слоеви на населението наменети се средства во износ од околу 13,6 милијарди денари. Во овие рамки опфатени се корисници во системот за социјална заштита преку гарантиран минимален приход, како и обезбедување на средства за социјална сигурност на старите лица. Дополнително, во категоријата за социјални трансфери планирани се околу 1,5 милијарди денари за таргетирани мерки за најранливите категории на граѓани.
  - за исплата на паричен надоместок во случај на невработеност планирани се средства во износ од 1,5 милијарди денари,
  - за спроведување на активни политики и мерки за вработување планирани се 1,9 милијарди денари, кои се насочени кон креирање на програми, мерки и услуги за вработување за да се подобри функционирањето на пазарот на трудот, создавањето на нови работни места, вработување на млади лица, поддршка за вработување на лица со попреченост, овозможување на корисниците на гарантирана минимална помош (ГМП), при што работоспособните членови на домаќинството да се вклучат во активните програми и мерки за вработување.
  - Здравствената заштита е планирана е на ниво од околу 45,7 милијарди денари, средства кои ќе се реализираат преку Фондот за здравствено осигурување. Најголем дел од планираните средства се наменети за финансирање на здравствените услуги, исплата на обврски на јавните здравствени установи, како и обезбедување на средства за зголемени плати за сите вработени во јавното здравство согласно Општиот колективен договор.
  - Земјоделските субвенции обезбедуваат поддршка на земјоделскиот сектор, со цел зголемување на домашното растително и животинско производство, стимулирање на приносите, зголемување на продуктивноста и конкурентноста, како и амортизирање на ценовните притисоци на основните прехранбени производи преку Интервентниот фонд. Во текот 2024 година ќе се спроведуваат новите модели за субвенционирање на земјоделството со нови критериуми на доделување на субвенции (основна субвенција и дополнителна поддршка), со цел зголемување на производството на храна, која ќе се базира на остварениот принос. Со новиот модел се дава приоритет на стратешки важните култури и производи за државата.
  - Субвенции за приватен сектор, наменети за поддршка на мали и средни претпријатија, зголемување на конкурентноста, иновативна дејност, технолошки развој и истражување, нови инвестициски вложувања, поддршка на извозот и освојување на нови пазари, поддршка за создавање на нови вработувања и слично. Внимание е посветено и на родово одговорните буџетски политики, меѓу другото, и преку финансиска поддршка на женското претприемништво, како и поддршка за жени во земјоделскиот сектор.

Графикон 4.2. Капитални расходи, во милиони денари

Извор: МФ

- Трансфери до ЕЛС се планирани во износ од 29,8 милијарди денари наменети за финансирање на пренесените надлежности на општините и дотација до општините.

- Во 2024 година, по основ на планирано зголемување на процентот на приходите од ДДВ кои се распределуваат на општините од 4,5% на 6% од наплатениот ДДВ во претходната година, обезбеден е пораст на општата дотација кон општините за 787 милиони денари во споредба со 2023 година, а со цел зголемување на фискалниот капацитет на општините. Истите ќе се распределуваат во три дела и тоа: основен дел (4,5%), дел за

перформанси (0,75%) и дел за вооедначување (0,75%). Делот за перформанси ги наградува општините што имаат подобра реализација на сопствени приходи во споредба со планираните сопствени приходи и повисока наплата на сопствени приходи во тековната година во споредба со просекот од реализираните сопствени приходи во претходните три години. Делот за вооедначување е наменет за надминување на разликите согласно фискалниот капацитет на општините поради ограничен капацитет на ресурси, односно општините коишто имаат пониски приходи од данокот на личен доход по жител добиваат дополнителни средства.

- Блок и наменските дотации до општините се наменети за финансирање на материјални расходи и исплата на плати на вработените во институциите со пренесени надлежности на ЕЛС, односно плати на вработените во училиштата, градинките, домовите за стари лица, културните установи и пожарникарите.
- Дополнителното зголемување од 2,6 милијарди денари е наменето за финансирање на зголемените плати во институциите на локално ниво кои се финансираат со блок и наменски дотации и исплата на регрес за годишен одмор кои произлегуваат од Општиот колективен договор за вработените во јавниот сектор, како и за финансирање на материјалните расходи на институциите кои се финансираат преку блок дотација.

Капиталните расходи се планирани на ниво од 45,2 милијарди денари, за финансирање на инвестициите при што се обезбедуваат средства од повеќе извори и тоа: буџетски средства, ИПА фондови и заеми. Истите се наменети за реализацијата на веќе започнатите инфраструктурните проекти, односно за инвестициски вложувања во патната и железничката инфраструктура, енергетската и комуналната инфраструктура, како и капитални инвестиции за подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството, културата, спортот, заштитата на животната средина и правосудството.

Во текот на 2024 година со буџетски средства во износ од околу 15,1 милијарди денари планирани се значајни инвестициони вложувања во областа на патната инфраструктура, поврзани со проектирање и изградба на дел од Коридор 8 планирањето, проектирањето, изградбата и употребата на Коридорот 8, Делницата: Тетово -Гостивар/проширување на автопат, изградба на нов автопат Требеништа – Струга – Кафасан, изградба на делница Гостивар-Букојчани и како и Коридорот 10 д, делницата Прилеп – Битола. Дополнително, преку ЈПДП во делот на патна инфраструктура ќе се изготви физибилити студија за изградба на патот Тетово-Призрен.

Во 2024 во делот на патната инфраструктура ќе продолжи изградбата на источниот дел од патниот коридор 8 преку делницата Ранковце-Крива Паланка, финансирана со заем од Свестка банка и делницата Крива Паланка до границата со Бугарија, финансирана со заем од Европската банка за обнова и развој - ЕБОР и грант средства од инструментот Инвестициска рамка за Западен Балкан - ВБИФ. Во 2024 година ќе се финансира и западниот дел од патниот коридор 8 преку изградба на автопатска делница Кичево-Букојчани, со заем од ЕБОР и делницата Кичево-Охрид, со заем од ЕКСИМ банка.

Проектираниот дефицит за 2024 година во износ од од 33,5 милијарди денари како и отплатата на долгот во износ од 45 милијарди денари (од кои за надворешен долг во износ од 26,4 милијарди денари и за домашен долг во износ од 18,6 милијарди денари) ќе се финансираат преку домашно и странско задолжување.

Отплатата на главнина по основ на надворешен долг во износ од 26,4 милијарди денари го вклучува редовното сервисирање на обврските кон странските кредитори: Обврзница - НСВ во износ од 13,8 милијарди денари, ММФ во износ од 5,4 милијарди денари, ИБРД во износ од 2,9 милијарди денари, ЕБРД во износ од 1,6 милијарди денари, ИДА во износ од 0,9 милијарди денари, ЦЕБ 0,6 милијарди денари, ЕИБ во износ од 0,5 милијарди денари и остатокот од 0,7 милијарди денари кон други билатерални кредитори (ИФАД, КфВ, Јапонската банка за меѓународна соработка и други.)

Отплатата на главница по основ на домашен долг во вкупен износ од 18,6 милијарди денари се однесува на отплати на 3-годишни, 5-годишни и 10-годишни државни обврзници во износ од 18,2 милијарди денари, и отплата на обврзници за денационализација во износ од 0,4 милијарди денари. Останатите долгорочни обврзници кои се со рочности од 2, 15 и 30 години немаат доспевања во 2024 година.

Домашното задолжување е предвидено на ниво од 39,7 милијарди денари, а ќе се обезбеди преку задолжување со ДХВ и/или домашен заем. Со задолжување на домашниот пазар ќе се обезбеди финансирање под поволни услови, користејќи ги поповолните каматни стапки. Едновременно, со цел оптимизација на портфолиото на ДХВ, а во насока на намалување на ризикот за рефинансирање, основна заложба на Министерството за финансии ќе биде и зголемување на рочноста на портфолиото на ДХВ.

Задолжувањето во странство може да се реализира со издавање на должнички хартии од вредност на меѓународниот пазар на капитал, преку повлекување на заем од ЕУ за макрофинансиска поддршка, заем од банката за развој при Совет на Европа и преку повлекување на средства од поволни кредити од странски финансиски институции и кредитни линии наменети за финансирање на одделни проекти и буџетски дефицит. Притоа, изборот на извор за финансирање ќе се темели на поволните тековни состојби на меѓународните пазари на капитал. Со цел да се управува прудентно со јавните финансии, Министерството за финансии ќе ја разгледа можноста за активно управување со должничкото портфолио преку операции на предвремен откуп на долг и употреба на финансиски деривативи за минимизирање на ризичниот профил на должничкото портфолио.

Со цел постојано унапредување на финансискиот пазар на државни хартии од вредност и следење на светската практика, Министерството за финансии во текот на 2023 година, за прв пат издаде Граѓанска и Зелена обврзница, а поради пројавениот интерес ќе се продолжи со нивно издавање и во 2024 година. Во 2024 година ќе се продолжи да се работи на диверзификација на изворите на финансирање и воведување на нови видови на финансиски инструменти кои ќе имаат различна примена, и тоа:

- „Развојни обврзници“, за поефикасен развој на финансиските пазари, со крајна цел унапредување на пазарот на државни хартии од вредност, во идниот период се планира воведување нов инструмент на среден рок, таканаречен „Развојни обврзници“, којшто ќе биде индексан, со што ќе се поттикне финансирањето на развојните проекти во земјата, а со тоа ќе се овозможи раздвижување на финансиските пазари во Република Северна Македонија. Овој тип финансиски инструмент, може да носи одреден купон и ќе биде првично наменет за населението односно за физичките лица, со можност да биде достапен и за банките, пензиските фондови и другите учесници на финансискиот пазар. Дополнително, воведувањето на овој инструмент е во согласност со Стратегијата за денаризација на Република Северна Македонија, со што инвеститорите ќе добијат нова можност за управување на нивното портфолио и заштита од ризици.
- „Проектни обврзници“, ќе претставуваат алтернативен начин за финансирање на проекти поврзани со инфраструктура. Проектните обврзници ќе нудат можност институционалните инвеститори да учествуваат во инфраструктурни проекти преку котирали хартии од вредност кои можат да се тргуваат и кои можат да понудат супериорни приноси прилагодени на ризикот.

Во наредниот среднорочен период, фискалната политика ќе продолжи кон понатамошна консолидација на јавните расходи, поттикнување на економската активност преку капиталните расходи и инфраструктурните инвестиции, подобрување на условите за водење бизнис и отворање нови работни места. Истовремено, ќе

се продолжи со определбата за спроведување дисциплинирана буџетска потрошувачка со акцент на рестриктивност и контрола на помалку продуктивните трошоци, за сметка на зголемување на инвестициските вложувања во капитални проекти. Утврдените основни постулати на фискалната политика во наредниот период предвидено е да обезбедат етапна фискална консолидација со постепено намалување на нивото на дефицитот, а притоа да се поддржи економскиот раст и развој согласно поставените цели на Буџетот и остварување на приоритетите и политиките на Владата за подобрување на квалитетот на живот на граѓаните.

4.4 Среднорочни буџетски очекувања

Фискалната стратегија ги содржи среднорочните насоки и цели на фискалната политика, основните макроекономски проекции, износите за главните категории проценети приходи и расходи, како и проекциите за буџетскиот дефицит и долгот. Фискалната стратегија е одраз на среднорочните фискални цели и стратешките приоритети на Владата на Република Северна Македонија.

Клучни елементи на среднорочната фискална политика се редизајнирањето и подобрената структура на јавните финансии, преку зголемено учество на капиталните расходи, како и етапната фискална консолидација, преку намалување на буџетскиот дефицит како процентуално учество во БДП се намалува на 4,8% во 2023 година, 3,4% во 2024 година, 3,0% во 2025 година, 3,0% во 2026 година, 2,8% во 2027 година и 2,5% во 2028 година.

Главни приоритети во областа на даночниот систем се унапредена ефикасност и ефективност во наплатата на приходите, зголемена даночна транспарентност, подобар квалитет на услугите што ги пружаат институциите на даночниот систем на начин кој ги поедноставува и забрзува постапките и го намалува административниот товар преку понатамошна дигитализација на услугите, како и воведување еколошко (зелено) оданочување со цел стимулирање на даночните обврзници преку јавните давачки да придонесат за помало загадување. Главната цел на даночната политика е обезбедување одржлив економски раст и развој притоа обезбедувајќи правна сигурност за даночните обврзници и редовна наплата на јавните приходи.

Расходната страна на Буџетот на РСМ за наредниот период е целосно креирана во функција на остварување на стратешките приоритети, забрзување на економскиот раст, интегративните процеси на Република Северна Македонија во ЕУ и обврските што произлегуваат од членството во НАТО и друго.

Реформата за унапредување на фискалната децентрализација нуди системско решение за стабилни финансии на општините што ќе претставува одговорни општини и испорака на квалитетни и ефикасни услуги за граѓаните. Реформата се состои од три столба: I. Подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, II. Зголемување на фискалната дисциплина и III. Зголемување на транспарентноста и отчетноста во нивната работа.

Основната цел на политиката на управување со јавен долг е да се обезбедат неопходните средства за финансирање на буџетскиот дефицит, за отплата на долговите што достасуваат како резултат на задолжувањата од претходните години и за проектно финансирање, без притоа да се предизвика неоправдано зголемување на долгот до ниво кое може да ја загрози стабилноста на економијата и економскиот раст на државата.

Фискалната политика во периодот 2024-2028 година се карактеризира со определбата за натамошно зајакнато управување со јавните финансии и фискална одржливост, и истата треба да придонесе за задржување на макроекономската стабилност и етапна фискална консолидација.

И понатаму останува определбата за фискална одржливост, поддршка на економијата со инвестиции на инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку зголемено учество на капиталните расходи, како и зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии.

Во таа насока, предвидено е постепено намалување на буџетскиот дефицит од 4,8% од БДП во 2023 година на 2,5% од БДП во 2028 година.

Вкупните приходи на Буџетот на РСМ (централен буџет и фондови) за периодот 2024 - 2028 година се планирани на ниво од околу 31,6% од БДП. Проекциите на приходите во наредниот среднорочен период

се изработени врз база на реализираните приходи претходните години и ефектите од планираните реформи во даночната сфера.

Имено, по одржани две јавни дебати со сите засегнати страни, Владата во текот на месец декември 2020 година ја усвои Стратегијата за реформа на даночниот систем 2021-2025, која е усогласена со сите останати стратешки документи на Владата и на Министерството за финансии. Согласно истата, главната цел на даночната политика е обезбедување на одржлив економски раст и развој притоа обезбедувајќи правна сигурност за даночните обврзници и редовна наплата на јавните приходи. Главни приоритети на стратегијата се:

- поголема праведност во оданочувањето, со цел да се обезбеди секој да ја исполнува својата општествена обврска и да го плаќа својот праведен удел од данокот,
- поголема ефикасност и ефективност на даночниот систем за подобра наплата на приходите, преку поефикасна борба против нерегистрираните дејности и затајување данок и зајакнат институционален капацитет, како и намалување на заостанатите даночни обврски,
- зголемена даночна транспарентност, што вклучува подобрување на размената на информации помеѓу даночните органи и други субјекти, која во прв ред ќе се заснова на електронски услуги, што ќе доведе до зголемена фискална писменост и поголема доброволна усогласеност,
- подобар квалитет на услугите кои ги даваат институциите на даночниот систем, на начин кој ги поедноставува и забрзува постапките и го намалува административниот товар, преку повеќе дигитални услуги, подобро управување со издавањето увозно-извозни дозволи, елиминирање на непотребните нетарифни бариери и подобра внатрешна и даночна контрола.
- воведување еколошко (зелено) оданочување, со цел стимулирање на даночните обврзници преку јавните давачки да придонесат за помало загадување, односно да се дестимулираат да ја загадуваат животната средина. Ефектот од овој приоритет се очекува да се одрази и на приходите во буџетот и на животната средина.

Водени од целите и приоритетите идентификувани со Стратегијата за реформа на даночниот систем (2021 - 2025), во текот на 2022 и 2023 година, Министерството за финансии започна амбициозни реформи во даночната политика насочени кон унапредување на квалитетот на даночниот систем и зголемена мобилизација на даночните приходи, а за кои реформи се одржани опсежни јавни консултации со бизнис секторот, академската заедница и граѓанските организации.

Притоа, применет е фазен пристап во дизајнирањето и имплементацијата на реформите во рамки на различните даночни инструменти, почнувајќи со реформите на даночната политика во сегментите на данокот на добивка, данокот на личен доход и данокот на додадена вредност, по што следеа реформите во доменот на акцизите и оданочувањето на моторните возила.

Реформскиот пакет во овие даночни области се заснова на сеопфатни анализи на домашното законодавство и на индикаторите за даночни приходи, како и на компаративни анализи на даночните практики во земјите членки на ЕУ и другите земји од Западен Балкан. Исто така, во него се интегрирани и наодите и препораките на меѓународните организации како што се ММФ, Светската банка, ОЕЦД и ЕУ, кои укажуваат на потребата од обезбедување поголема вертикална и хоризонтална правичност на даночниот систем и проширување на даночната основа преку елиминирање на даночните расходи. Конкретно, со реформите на даночната политика кај директните даноци се укинати непродуктивните даночни олеснувања и ослободувања (т.н. даночни расходи) кои ја нарушуваат неутралноста на даночниот систем со фаворизирање на исти или слични категории даночни обврзници или активности, кои негативно влијаат врз правичната распределба на даночниот товар и придонесуваат за зголемена нееднаквост во општеството, ја нарушуваат неговата робусност со што се креира значителен простор за даночна арбитража и/или даночно избегнување и може да предизвика неефикасност во реалната економија.

Имено, со Законот за измена и дополнување на Законот за данокот на личен доход („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 274/22 од 20.12.2022 година) се елиминираат даночните ослободувања за премии за животен осигурување и за приватно здравствено осигурување, како и за придонеси во доброволен пензиски фонд кои се уплаќани од работодавачите во име и за сметка на вработените, а се врши и доуредување на даночната основа за одредени бенефиции кои претставуваат доход кај вработените (т.н. менаџерски бенефиции). Дополнително, со измените и дополнувањата на Законот за данок на личен доход се предвидува оданочување на капиталната добивка на хартиите од

вредност и уделите од инвестициските фондови коишто се стекнати по 1 јануари 2023 година, а се допрецизира и даночната основа за капиталната добивка од хартиите од вредност и уделите од инвестициските фондови во случај на наследство или доколку не може да се дефинира нивната набавна цена. Со Законот се доуредува и начинот на пресметка и оданочување на капиталните добивки со данокот на личен доход, и се допрецизира кои капитални добивки од продажба на недвижен имот и хартии од вредност се ослободени од данок на личен доход. Воедно, со измените и дополнувањата на Законот за данок на личен доход се уредува и ослободувањето од оданочување на каматите од орочени депозити, кое ќе се применува до денот на пристапувањето на Република Северна Македонија во Европската Унија.

Со Законот за измена и дополнување на Законот за данокот на добивка („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 199/23 од 25.09.2023 година) се елиминира даночното ослободување за премиите за животна осигурување кои ги уплаќаат работодавачите во име и за сметка на вработените), односно истите е предвидено да имаат третман на непризнаен расход за даночни цели. Дополнително, предвидение се измени во делот кој се однесува на задолжителниот извештај за трансферни цени, односно пропишано е истиот да се поднесува по барање на даночниот орган. Сè со цел поголема даночна дисциплина, со Законот е предвидена зголемена казна за субјектите коишто не ги искористуваат наменски средствата инвестирани од претходните остварени добивки за кои е искористено даночно ослободување за реинвестирана добивка и по тој основ е извршено намалување на даночната основа. Дополнително, со Законот е укинато даночното ослободување за донации во спортот преку системот на ваучери, односно даночниот третман на овие донации е изедначен со донациите во останатите дејности од јавен интерес, како што се здравство, образование, култура и сл.

Со Законот за измена и дополнување на Законот за данокот на додадена вредност „Службен весник на Република Северна Македонија“ број 199/23 од 25.09.2023 година) се врши усогласување со директивите на ЕУ во однос на дефинирање на прометот преку системот на ваучери, уредување на местото на промет на услуги и воведување на поимот даночен застапник. Исто така, со Законот за измени и дополнувања на Законот за ДДВ е предвидено и зголемување на даночната стапка на ДДВ (од 5% на 10%) за одредени производи за човечка исхрана коишто не претставуваат основни прехранбени производи, а воедно е предвидено доуредување на одредбите кои се однесуваат на издавање ДДВ број и регистрација, уредување посебен вид даночна основа и поедноставен начин на издавање фактури во електронски формат.

Со измените и дополнувањата на Законот за акцизите („Службен весник на РСМ“, бр.209/23 од 05.10.2023 година) извршено е доусогласување со европското законодавство во областа на акцизите. Имено, Законот предвидува усогласување на минималната вкупна акциза на цигарите со минималниот износ на акциза во ЕУ, согласно Директивата (ЕУ) 2011/64 на Советот од 21 јуни 2011 година за структурата и износот на акциза за тутунски производи. Притоа, усогласувањето на минималните износи на акциза за тутунските производи е предвидено да се одвива постепено со воведување на нов акцизен календар, со кој износот на акцизата на цигарите и другите тутунски производи, како и течноста за електронска цигара, ќе се усогласи со споменатата Директива заклучно со 2030 година. Воедно, со Законот е доуредено оданочувањето со акциза на растителен билен производ за пушење по пат на загревање, независно дали содржи или не содржи никотин. Исто така, со Законот се врши доуредување на законските одредби во делот на постапката за денатурирање на етил алкохол и неговата употреба и олеснување на постапката за издавање на одобрение за повластен корисник, согласно Директивата (ЕУ) 2020/1151 на Советот од 29 јули 2020 година за изменување и дополнување на Директивата 92/83/ЕЕЗ за усогласување на структурите на акцизите за алкохол и алкохолни пијалоци. Во делот на водење на прекршочна постапка, ревидирани се прекршоците поврзани со акцизите и извршено е нивно раздвојување согласно тежината на прекршокот.

Во областа на оданочувањето на моторните возила, на 17 октомври 2023 година Владата ја усвои Уредбата за измени и дополнувања на Уредбата за пресметка на данокот на моторни возила и на износите потребни за пресметка на данокот на моторни возила („Службен весник на РСМ“ бр. 220/23) со која се пропишани зголемени коефициенти на еколошката компонента за оданочување на патничките моторни возила кои спаѓаат во категориите на најголеми загадувачи со издувни CO₂ гасови. Воедно, за целите на пресметка на еколошката компонента од данокот на моторни возила, покрај постојната NEDC метода (New European Driving Cycle), овозможена е примена и на новата WLTP метода (Worldwide Harmonised Light Vehicle Test Procedure), со што се врши усогласување со Регулативата 631/2019 ЕУ на

Европскиот парламент и Советот од 17 Април 2019 година. Измените на Уредбата се во насока на исполнување на дел од мерките на заштита на животната средина и заложбите за воведување на „зелено оданочување“, како дел од даночната стратегија на Република Северна Македонија.

Со усвоените законски решенија во доменот на директните даноци, данокот на додадена вредност, акцизите и оданочувањето на моторните возила, се очекува да бидат прибрани дополнителни даночни приходи во износ од околу 0,7% од БДП, на годишно ниво.

Извештај за даночни расходи

Даночните расходи се индиректни расходи направени преку даночниот и царинскиот систем, врз основа на одредби од материјалните даночни закони и други закони од областа на државната помош, специјални закони за вработување на инвалидни лица и сл., а кои доведуваат до намалување на даночните приходи или нивно одложено прибирање. Даночните расходи можат да бидат во форма на исклучоци, ослободувања, одбитоци, повластени стапки на данок и др, а кои се воведуваат со цел постигнување одредена економска или социјална цел.

Со донесувањето на новиот Закон за буџети во 2022 година, пропишана е обврска на министерството за финансии за изготвување и доставување извештај за влијанието на даночните расходи врз приливите на средства во Буџетот, почнувајќи од 2025 година. Овој извештај ќе биде доставуван до Собранието на Република Северна Македонија на годишно ниво, како составен дел од Завршната сметка на Буџетот на државата за претходната буџетска година.

Во табелата во продолжение е даден сумарен преглед на вкупните даночни расходи по основ на данокот на личен доход, данокот на добивка, данокот на додадена вредност, акцизи и царински давачки, за кои министерството за финансии располага со податоци за 2022 година. Воедно, табелата содржи и проекции на нотираните даночни расходи за периодот 2023 - 2028 година.

Табела 4.4: Даночни расходи по вид данок (во милиони ден.)

Вид на данок	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Данок на личен доход	27.635	31.116	32.983	35.291	38.291	41.546
Данок на добивка	17.404	19.483	20.652	22.098	23.976	26.014
Данок на додадена вредност	72.477	80.698	85.540	91.528	99.308	107.749
Царини и моторни возила	11.348	12.124	12.852	13.752	14.920	16.189
Акцизи (Основен буџет и ПИОМ)	27.736	30.969	32.827	35.125	38.111	41.350
Други даночни приходи	6.000	3.676	3.897	4.169	4.524	4.908
Вкупно	162.600	178.066	188.750	201.963	219.130	237.756

Извор: Министерство за финансии и проекции на министерството за финансии (*)

Данок на добивка

1) Реинвестирана добивка

Даночната основа се намалува за износот на извршените инвестициски вложувања за развојни цели од добивката од претходната година, односно вложувањата во материјални и нематеријални средства (реинвестирана добивка). Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 1.720 милиони денари.

2) Технолошки индустриски развојни зони

Согласно Законот за данок на добивка („Службен весник“ бр. 112/14...151/21), на даночниот обврзник којшто е корисник на технолошко-индустриска развојна зона му се одобрува даночно ослободување од данокот на добивка како државна помош под услови и во постапка пропишани во Законот за технолошки

индустриски развојни зони („Службен весник“ бр. 14/07...13/23). Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 525,5 милиони денари.

3) Донации во спортот

Согласно Законот за данок на добивка („Службен весник“ бр. 14/07...13/23), на даночниот обврзник којшто донирал средства на спортски субјекти, ќе му се намали пресметаниот данок на добивка во износ од донираните средства, но не повеќе од 50% од пресметаниот данок. Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 353,1 милион денари.

4) Годишен данок на вкупен приход

Согласно Законот за данокот на добивка, малите и микро компании се ослободени од обврската да плаќаат годишен данок на вкупен приход, доколку вкупниот приход од сите извори остварен во годината за која се утврдува данокот не го надминал износот од 3 милиони денари на годишно ниво. Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 354 милиони денари.

5) Заштитни друштва

Согласно Законот за вработување на инвалидни лица („Службен весник“ бр. 44/00...103/21), заштитните друштва се ослободени од плаќање данок на добивка. Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 284 милиони денари.

6) Фискални системи на опрема

Намалување на пресметаниот данок на добивка за воведување во употреба на фискален систем на опрема за најмногу набавени до десет системи, на обврзниците коишто се должни да воведат и користат вакви системи согласно со Законот за регистрирање готовински плаќања („Службен весник“ бр. 31/01...247/22). Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 5,2 милиона денари.

Данок на личен доход

1) Заштитни друштва

Согласно Законот за вработување на инвалидни лица, вработените во заштитното друштво кои не се инвалидни лица и инвалиди на трудот се исто така ослободени од плаќање данок на личен доход, како и инвалидните лица. Вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 85,3 милиони денари.

2) Технолошки индустриски развојни зони

Ослободување од данок на личен доход на платата на вработените во технолошко-индустриска развојна зона во период од десет години од започнувањето на деловната дејност како државна помош согласно Законот за технолошки индустриски развојни зони. Проценетата вредноста на даночните расходи што произлегуваат од горенаведените ослободувања од данок на личен доход изнесуваат 260,8 милиони денари.

3) Капитални добивки

Ослободување од оданочување капитални добивки остварени од продажба на хартии од вредност и удели во инвестициски фонд. Ова ослободување е укинато со последните измени на Законот за данокот на личен доход („Службен весник“ бр. 241/18... 274/22) коишто се во примена од 1 јануари 2023 година. Проценетата вредноста на даночните расходи од ова ослободување за 2021 година изнесуваше 155 милиони денари.

ДДВ

- 1) Даночните ослободувања од данокот на додадена вредност во земјата, со или без право на одбивка, се уредени со членовите 23, 24, 24-а и 24-б;
- 2) ослободувањата при увоз се уредени со членовите 27, 27-а, 27-б и 27-в;
- 3) примената на повластена даночна стапка од 5% е пропишана со член 30.

Овие ослободувања опфаќаат банкарски и финансиски трансакции; услуги за осигурување и реосигурување; здравствени услуги; образовни услуги; промет на стоки и услуги наменети за реализација на проект финансиран од парични средства добиени на основа на договор за донација склучен меѓу Република Северна Македонија и странски донатори; даночни ослободувања при увоз и сл., како и примена

на повластената даночна стапка на одредени добра и услуги, како што се: производи за човечка исхрана; вода за пиење и наводнување земјоделско земјиште; публикации; семиња и саден материјал; ѓубрива; земјоделска механизација; лекови; компјутери; термални соларни системи и компоненти; медицинска опрема, превоз на лица и нивниот придружен багаж; компјутерски софтвер и др.

Проценетата вредност на даночните расходи од ослободувањата од ДДВ по сите овие основи е утврдена со помош на модел за процена на даночните расходи од ДДВ развиен од експерти од Светската банка, при што се користени последните достапни податоци за 2019 година. Проценетата вредност за горенаведените даночни расходи за 2019 година изнесуваше 24.407 милиони денари.

Расходната страна на Буџетот на РСМ за наредниот период е целосно креирана во функција на остварување на стратешките приоритети, забрзување на економскиот раст, интеграција на Република Северна Македонија во ЕУ и обврските што произлегуваат од членството во НАТО.

При креирањето на среднорочната фискална рамка од големо значење е постоењето квалитетно среднорочно буџетско планирање. Во оваа насока, треба да се има предвид дека во наредниот период среднорочните фискални проекции се базирани на среднорочно основно сценарио, под кое се подразбира дека утврдувањето на фискалните проекции произлегува од вршењето на надлежностите на буџетските корисници дефинирани во постојното законодавство, постојните обврски и задачи, коишто се резултат на веќе одобрените повеќегодишни обврски, договори и тековни проекти. Сè што не е опфатено со основното сценарио и бара обезбедување дополнителни средства, е прикажано преку нови иницијативи.

Табела 4.5. Буџет на Република Северна Македонија 2021-2028 година (во милиони денари)

	Завршна сметка 2021	Завршна сметка 2022	2023*	Одлука декември 2023	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*
Вкупни приходи	218.021	243.085	282.052	282.052	310.128	330.280	352.319	378.987	406.256
Даночни приходи и придонеси	196.317	220.186	250.689	253.205	279.045	296.775	317.536	342.780	370.049
Даночни приходи	125.690	142.567	162.600	162.235	178.067	188.751	201.963	219.130	237.756
Придонеси	70.627	77.619	88.089	90.970	100.978	108.024	115.573	123.650	132.293
Неданочни приходи	13.882	17.189	19.894	17.962	20.394	22.175	22.427	22.977	22.977
Капитални приходи	1.928	2.273	2.800	2.800	3.210	3.530	3.530	3.730	3.730
Донации	5.894	3.437	8.669	8.085	7.479	7.800	8.826	9.500	9.500
Вкупни расходи	256.906	278.597	324.811	324.811	343.638	361.906	386.329	412.929	438.970
Тековни расходи	233.498	249.960	276.060	279.834	298.459	314.137	331.141	352.212	371.253
Плати и надоместоци	31.010	32.159	34.880	37.307	41.178	42.794	45.647	48.847	52.596
Стоки и услуги	20.110	21.001	23.631	22.596	25.113	23.990	24.990	25.650	26.850
Трансфери до ЕЛС	21.218	23.365	26.687	27.685	29.834	31.342	32.632	34.992	37.458
Субвенции и трансфери	30.635	32.536	32.987	28.523	23.682	27.077	29.137	33.473	34.473
Социјални трансфери	121.439	131.758	144.951	150.607	161.842	168.373	176.299	184.303	193.330
Каматни плаќања	9.086	9.140	12.923	13.115	16.810	20.560	22.436	24.946	26.546
Домашни	3.026	3.413	4.416	4.282	6.583	8.194	9.250	10.186	11.524
Странски	6.060	5.727	8.507	8.833	10.227	12.366	13.186	14.760	15.022
Капитални расходи	23.408	28.637	48.751	44.977	45.179	47.769	55.188	60.717	67.717
Буџетско салдо	-38.885	-35.512	-42.759	-42.759	-33.510	-31.626	-34.010	-33.942	-32.714
Примарно буџетско салдо	-29.799	-26.372	-29.836	-29.644	-16.700	-11.066	-11.574	-8.996	-6.168
Вкупни приходи, % од БДП**	30,3	30,6	30,6	31,5	31,6	31,5	31,2	31,1	30,8
Вкупни расходи, % од БДП**	35,7	35,1	35,3	36,3	35,0	34,5	34,2	33,9	33,3
Буџетско салдо, % од БДП**	-5,4	-4,5	-4,6	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0	-2,8	-2,5
Примарно буџетско салдо, % од БДП**	-4,1	-3,3	-3,2	-3,3	-1,7	-1,1	-1,0	-0,7	-0,5

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

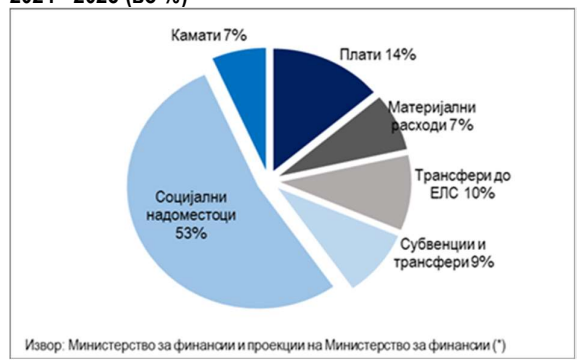
Просечното учество на вкупните расходи на Буџетот на Република Северна Македонија во периодот 2024 - 2028 година изнесува околу 34,2% од БДП. Проекциите на расходите на Буџетот за наредниот среднорочен период се подготвени врз база на три клучни основи:

- усогласеност на проекцијата на приходите со планираните економски активности;
- проекцијата на вкупните расходи на Буџетот обезбедува континуирана фискална консолидација и
- планираните износи на расходи обезбедуваат редовно и непречено извршување на сите законски обврски.

При проекцијата на износот и структурата на тековните расходи за наредниот период, наменети за редовна исплата на платите на вработените во јавниот сектор, навремена и редовна исплата на пензии и останати социјални права, исплата на субвенции во земјоделството, поддршка на малите и средните претпријатија, како и субвенционирање на иновативните активности, земени се предвид следните претпоставки:

- зголемување на ефикасноста на работењето на јавната администрација преку оптимизација и рационализација на работните места и усогласување на платите на вработените кај буџетските корисници со минималната плата;
- исплата на пензиските примања согласно методологијата на пресметка на пензиите, според која усогласувањето на пензиите се врши според движењето на индексот на трошоците за живот во висина од 50% и порастот на просечно исплатената плата на сите вработени во висина од 50%;
- поефикасно користење на ресурсите за работа преку подобро планирање и реализација на оперативните расходи, намалување на несуштинските расходи и воведување стандарди на трошења;
- поквалитетни услуги во децентрализираните надлежности на општините преку редефинирање на критериумите за распределба на средствата и поефикасно и наменско користење на средствата за дотации;
- обезбедување поголем позитивен импакт врз економската активност преку поефикасно и таргетирано користење на средствата за субвенции и трансфери;
- рационализација на расходите за земјоделски субвенции преку редефинирање на земјоделската политика за субвенционирање на земјоделството со нови критериуми на доделување субвенции (основна субвенција и дополнителна поддршка), во насока на зголемување на производството на храна, која ќе се базира на остварениот принос, зголемување на продуктивноста, поголема конкурентност и амортизирање на ценовните притисоци на основните прехранбени производи

Графикон 4.3. Просечна структура на тековни расходи 2024 - 2028 (во %)

преку Интервентниот фонд. Со новиот модел, приоритет се дава на стратешки важните култури и производи за државата и на креирањето систем на одржливо и конкурентно земјоделско производство, како и на поттикнувањето вработувања преку земјоделски бизниси и преку поддршка на растителното и животинско производство и

- намалување на сиромаштијата преку правилно таргетирање на користењето социјална помош и поголемо учество на пазарот на труд.

Среднорочните фискални проекции имаат силна развојна компонента, со значајно учество

на капиталните расходи со просечно околу 5% во БДП на годишно ниво и претставуваат клучни елементи на јавните финансии. Притоа, на среден рок се почитува златното правило во јавните финансии: капиталните расходи ќе бидат повисоки од буџетскиот дефицит, односно ќе се позајмува само за финансирање на инвестициските проекти. Реализацијата на Буџетот ќе се раководи според принципот вредност за вложените пари ("value for money"), при што ќе се внимава парите на граѓаните да се искористат онаму каде што даваат најголеми ефекти во остварувањето на целите за повисок квалитет на животот.

Во среднорочниот период, фокусот на фискалната политика останува на обезбедување значително ниво на јавни инвестиции, коишто се предуслов за подобрување на економските перспективи, како и подобар живот на граѓаните. Во таа насока, планирани се значајни капитални инвестиции преку користење средства од Буџетот, но и средства обезбедени со заеми од меѓународните финансиски институции и билатерални кредитори. Планираните износи укажуваат на интензивирање на инфраструктурните проекти, односно инвестициски вложувања во патната и железничката инфраструктура, енергетската и комуналната инфраструктура, како и капитални инвестиции за подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството, културата, спортот, заштитата на животната средина и правосудството.

Во насока на обезбедување одржлив и инклузивен раст, согласно приоритетите од Програмата на Владата на Република Северна Македонија, Владата ќе се фокусира на имплементација на капиталните инфраструктурни проекти во патната и железничката инфраструктура, енергетската и комуналната

инфраструктура, како и на капиталните инвестиции за подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството и заштитата на животната средина. Поточно, планирани се капитални проекти во вкупен износ од околу 4 милијарди евра, финансирани од буџетски средства, од донации (преку ИПА фондови) и со средства од меѓународни финансиски институции/билатерални кредитори.

Планирани се значајни инвестициски вложувања со буџетски средства во областа на патната инфраструктура, а со цел проектирање и изградба на дел од Коридорот 8,

планирањето, проектирањето, изградбата и употребата на Коридорот VIII, проширување на автопатската делница Тетово - Гостивар, изградба на нов автопат Требеништа – Струга – Кафасан, изградба на делницата Гостивар - Букојчани и Букојчани - Кичево, како и на Коридорот 10-д, делницата Прилеп – Битола. Дополнително, преку ЈПДП ќе биде изготвена физибилити студија за изградба на патот Тетово - Призрен.

Во делот на патната инфраструктура, продолжува изградбата на источниот дел од патниот Коридор 8 преку делницата Ранковце - Крива Паланка и делницата Крива Паланка до границата со Бугарија, како и западниот дел од патниот Коридор 8 преку изградба на автопатската делница Кичево - Букојчани и делницата Кичево – Охрид, сето ова со кредитни средства. Исто така со кредитни средства се финансира изградбата на автопатската делница Скопје - Блаце (граница со Косово), подобрувањето на патната инфраструктура на општините во Република Северна Македонија преку Проектот за поврзување на локалните патишта, Програмата за национални патишта и Проектот за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан.

Од делот на патната инфраструктура, позначајни капитални проекти коишто ќе се финансираат преку програмите ИПА 2 во периодот 2020 - 2025 година се изградба на патната делница Градско - клучка Дреново, како дел од патниот коридор 10-д, рехабилитација на регионалниот пат А2, делница Куманово - Страцин (фаза 1), изградба на нов експресен пат Прилеп - мост на реката Ленишка и изградба на трета лента на патната делница од село Беловодица до каменоломот Маврово, потоа замена на заштитни огради, според европските стандарди (EN) на автопати, во должина од 100км на Коридорот 10, набавка и инсталација на нова сигнализација на железничките премини и спроведување мерки за подобрување на безбедноста на патиштата долж избраните патни делници.

Во делот на железничката инфраструктура, планирано е финансирање на трите фази од изградбата и рехабилитацијата на источниот дел од железничката пруга на Коридорот 8, делот кон Бугарија, при што за втората и третата фаза веќе се обезбедени 280 милиони евра грант од ЕУ, потоа почеток на реализацијата на Проектот за изградба на железничка пруга Кичево - граница со Албанија, како и рехабилитација на делницата Куманово - Дељадровце. Воедно, планирана е изградба на железнички граничен премин со придружни содржини „Табановце“, помеѓу Република Северна Македонија и Република Србија, финансирана со заем и грант од ВБИФ (Инвестициска рамка за Западен Балкан).

Во областа на гасификацијата, предвидена е изградба на магистрални гасоводни делници Скопје - Тетово, Гостивар - Кичево и Свети Николе – Велес, изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Северна Македонија и Република Косово, потоа изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Северна Македонија и Република Србија, како и изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Северна Македонија и Република Грција.

Позначајни проекти кои се спроведуваат од областа на општинската и комуналната инфраструктура се Проектот за подобрување на водната инфраструктура на општините во Северна Македонија и Проектот за

енергетска ефикасност во јавниот сектор, а во наредниот период се планира и реализација на Проектот за одржлив развој на општините.

Големи капитални проекти во областа на земјоделието се Програмата за наводнување на Северна Македонија и Проектот за модернизација на земјоделството.

Во областа на животната средина покрај горенаведениот голем капитален проект за изградба на Пречистителна станица за отпадни води во Скопје, од големо значење е Регионалниот проект за цврст отпад којшто предвидува воспоставување системи за управување, односно станици за цврст отпад во Југозападниот Регион, Вардарскиот Регион, Пелагонискиот Регион, Југоисточниот Регион и во Полошкиот Регион, како и активности за воспоставување станица за цврст отпад и во Скопскиот Регион.

Од областа на воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води и воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад што ги исполнува условите на ЕУ, позначајни капитални проекти што ќе бидат финансирани преку програмите ИПА 2 во периодот 2020 - 2025 година се: Рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Град Скопје, Проект за изградба на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Тетово, рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Кичево, изградба на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Битола, Проект за затворање депонии во Источниот и Североисточниот регион, изградба на централен објект за управување со отпад, изградба на фабрика за сортирање, погон МБТ, депонија, постројка за компостирање, зелена точка за Источниот и Североисточниот регион во Свети Николе, изградба на шест локални објекти за управување со отпад, станици за трансфер, постројки за компостирање и зелени точки за Источниот и Североисточниот регион, поддршка при воспоставување регионален систем за управување со отпад, набавка на опрема за источниот регион, поддршка и подготовка на потребната документација за набавка на опрема за вода за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Битола, Тетово, Берово, Куманово и Прилеп, подготовка на проектна документација за подобрување на инфраструктурата за собирање и третман на отпадни води и водоводна мрежа во Општина Арачиново.

Во делот на образованието предвидено е да продолжи реализацијата на Проектот за изградба на фискултурни сали во основните училишта и рехабилитација на основните и средните училишта во Република Северна Македонија, финансиран со заем од ЦЕБ, грант од ВБИФ и национално кофинансирање, со цел унапредување на физичкото образование и подобрување на севкупните услови за учење на учениците во основните и средните училишта. За да се подобрат условите за учење во основното образование во земјата, со заем од Светската банка ќе продолжи реализацијата на Проектот за унапредување на основното образование. Во делот на високото образование, се спроведува реконструкција на студентските домови во Република Северна Македонија со цел подобрување на условите за престој и учење на студентите.

Во делот на социјалната заштита ќе продолжи спроведувањето на Проектот за унапредување на социјалните услуги, а последователно да отпочне со реализација и Вториот проект за унапредување на социјалните услуги, како и ќе продолжи со реализација Проектот за администрирање на социјалното осигурување, додека во делот на правосудството ќе се спроведуваат активности за изградба и реконструкција на Казнено-поправната установа „Идризово“ со цел исполнување на меѓународните и европските затворски правила, а во насока на подобрување на условите за престој и зајакнување на заштитата на затворниците.

Од областа на праведниот пристап до квалитетно инклузивно образование на сите нивоа, како позначаен капитален проект што ќе се финансира преку програмата ИПА 2, во периодот 2020 - 2025 година, е реконструкција на јавни предучилишни установи.

Во енергетската инфраструктура, предвидено е да се финансираат проектите што ги имплементираат АД ЕСМ и АД МЕПСО, и тоа: Ветерен парк Богданци - фаза 2, Топлификација на Битола, 400kV интерконекција Македонија (Битола) – Албанија (Елбасан), Фотонапонска електрана Ослемеј, Ветерен парк Миравци, Проект за чистење линдан (ОХИС), Проект на ЕСМ за транзиција кон соларни фотоволтаици (Фотонапонски електрани Ослемеј 2 и Фотонапонски електрани Битола), како и ревитализација на хидроелектрани.

Во насока на реформи во јавните финансии, подобрување на фискалната рамка, зајакнување на процесот на планирање и извршување на Буџетот на Република Северна Македонија, подобрување на наплатата на приходите, зајакнување на системот на јавни набавки, внатрешна и надворешна контрола и транспарентно известување, ќе се реализира Проектот за градење ефективни, транспарентни и отчетни институции за управување со јавните финансии.

Во изминатиот период, во насока на поддршка на приватниот сектор и обезбедување свеж капитал за неговите потребите, преку Развојната банка на Северна Македонија успешно се обезбедени и реализирани шест кредитни линии од ЕИБ во вкупен износ од 550 милиони евра. Во оваа област отпочна да се реализира и седмата кредитна линија во износ од 100 милиони евра наменета за финансирање на Проектот за мали и средни претпријатија, средно пазарно капитализирани претпријатија и зелена транзиција, во согласност со економските мерки на Владата за заштита на потрошувачите и компаниите од енергетската криза.

Табела 4.6. Преглед на проекти финансирани со заеми

Проект	Финансиер	Износ на заем во ЕУР
Проект за олеснување на трговијата и транспортот во земјите од Западен Балкан	МБОР - СБ	26.200.000
Проект за поврзување на локалните патишта	МБОР - СБ	33.000.000
Проект за поврзување на локалните патишта – дополнително финансирање	МБОР - СБ	37.000.000
Проект за Пречистителна станица за отпадни води Скопје	ЕИБ	68.000.000
	ЕБОР	58.000.000
	Грант од ВБИФ	69.784.283
Проект за енергетска ефикасност во јавниот сектор	Светска банка	25.000.000
Проект за унапредување на социјалните услуги	Светска банка	28.700.000
Втор проект за унапредување на социјалните услуги	Светска банка	27.500.000
Проект за администрирање на социјалното осигурување	Светска банка	13.800.000
Проект за модернизација на земјоделството	Светска банка	46.000.000
Реконструкција на казнено-поправните установи	Банка за развој при Совет на Европа	46.000.000
Проект за унапредување на основното образование	Светска банка	21.500.000
Проект за реконструкција на студентските домови во Република Северна Македонија	КфВ	20.000.000
Рехабилитација на источниот дел од железничката пруга на Коридор 8 – прва делница (Куманово – Бељаковце)	ЕБОР	46.400.000
Проект „Изградба на нова и реконструкција на постојната делница Бељаковце - Крива Паланка - источен дел од железничката пруга на Коридор 8“, фаза 2	ЕБОР	145.000.000
Проект за заеднички железнички граничен премин - Табановце	ЕБОР Грант од ВБИФ	5.000.000 2.765.226,87

Проектиран дефицит и негово финансирање. Финансирањето на планираниот дефицит, како и отплатите на долгот, ќе се обезбедуваат преку задолжување од странски и домашни извори. Во периодот 2024 – 2028 година, се очекува државата да се задолжува во странство за буџетските дефицити, односно задолжувањето може да се реализира со средства обезбедени на меѓународниот пазар на капитал преку издавање должнички хартии од вредност и преку повлекување средства од поволни кредити од странски финансиски институции и кредитни линии наменети за финансирање одделни проекти. Притоа, изборот на конкретен извор за надворешно финансирање ќе се темели на тековните и очекуваните состојби на

меѓународните пазари на капитал. Понатаму, задолжувањето на домашниот пазар ќе се реализира преку издавање државни хартии од вредност или домашни заеми, со што ќе се обезбеди дополнително финансирање под поволни услови. Со цел оптимизација на исплатите и намалување на ризикот од рефинансирање, Министерството за финансии ќе продолжи да издава државни обврзници со подолги рочности и различни типови обврзници (на пример, граѓански обврзници, проектни обврзници и др.), при што ќе се намали ризикот од рефинансирање на долгот. Со цел ефикасно управување со јавниот долг, Министерството за финансии на среден рок ќе ја следи и можноста за евентуална предвремена отплата на дел од долгот, односно постигнување поповолна рочна, валутна и каматна структура на долгот. Со цел постојано унапредување на финансискиот пазар на државни хартии од вредност и следење на светската практика, Министерството за финансии работи на диверзификација на изворите на финансирање и воведување нови видови финансиски инструменти што ќе имаат различна примена, и тоа: Развојни обврзници, Зелени обврзници, Проектни обврзници и Развојни обврзници за граѓани. Овие инструменти подетално се објаснети во ревидираната Стратегија за управување со јавен долг 2024-2026 (со изгледи до 2028).

Табела 4.7. Финансирање на дефицитот

	Реализација 2021	Реализација 2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*
Буџетско салдо	-38.885	-35.511	-42.759	-33.510	-31.625	-34.010	-33.940	-32.714
Финансирање на дефицит	38.885	35.511	42.759	33.510	31.625	34.010	33.940	32.714
Приливи	81.480	46.869	94.974	78.564	99.085	109.655	98.778	110.278
Домашни извори	23.692	15.587	51.124	40.263	35.624	39.503	38.930	38.298
Странски извори	61.258	24.895	65.978	43.164	46.350	67.751	62.601	57.451
Депозит и ("-" е кумулирање на сметка)	-3.470	6.387	-22.128	-4.863	17.111	2.401	-2.753	14.529
Одливи	42.595	11.358	52.215	45.054	67.460	75.645	64.838	77.564
Отплата по домашно задолжување	6.123	5.571	15.664	18.625	18.167	15.699	15.022	22.634
Отплата по странско задолжување	36.472	5.787	36.551	26.429	49.293	59.946	49.816	54.930
Меморандум:								
Нето домашно задолжување	17.569	10.016	35.460	21.638	17.457	23.804	23.908	15.664
Нето странско задолжување	24.786	19.108	29.427	16.735	-2.943	7.805	12.785	2.521

Извор: Министерството за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

Буџет на локална власт. Како еден од приоритетите кои се наведени во Програмата на Владата на Република Северна Македонија за период 2022-2024 е и продолжување на процесот на децентрализација. Со ова се настојува да се обезбеди дополнителна демократизација на општеството, поефикасно и поекономично обезбедување и испорачување на услугите, но и засилен локален развој.

Целта е надлежностите да се пренесат на нивото на управување кое е најблиско до граѓаните, за да истите ефективно се извршуваат, со соодветни финансиски средства и загарантирана вклученост на граѓаните во донесувањето на одлуките. Во наредниот период ќе се продолжи со политиките за развој на општините, односно фискална децентрализација и рамномерен регионален развој со цел зајакнување на финансиските извори на општините, но воедно и зголемување на одговорноста и транспарентноста на нивното работење. Владата ќе обезбеди ресурси (организациски и финансиски) за да помогне особено на помалите општини кои немаат доволен капацитет одеднаш да се справат со реализација на големи проекти. На тој начин ќе го стимулира локалниот и регионалниот развој, особено преку максимална искористеност на претпристапните и новите структурни и кохезиони фондови на Европската Унија.

Се очекува општините да продолжат со подобра наплата на сопствените приходи, зајакнување на капацитетите за развивање политики за финансирање на општините и јакнење на капацитетите за финансиско управување. За остварување на стратешките определби и во наредниот период ќе продолжи силната посветеност на реализацијата на поттикнување на одржливиот локален развој, доброто локално владеење и создавање услови за поактивна, поефективна и поиновативна улога на локалните власти во остварувањето на националните цели за раст и развој.

Имајќи ги во предвид активностите кои се превземени во 2023 година поврзани со завршување на втората фаза од фискална децентрализација, во текот на 2024 година се очекува да завршат сите активности за влез на општина Пласница во втората фаза на фискална децентрализација.

Министерството за финансии и во 2024 година ќе продолжи со активностите поврзани со започната реформа за унапредување на фискалната децентрализација, која нуди сериозно системско решение за стабилни финансии на општините што ќе претставува одговорни општини и испорака на квалитетни и ефикасни услуги за граѓаните. Реформата се состои од три столба: зголемување на фискалниот капацитет на општините и зголемување на приходите на општините, зголемување на финансиската дисциплина на општините, намалување на долговите и домаќинско работење и зголемена транспарентност и отчетност.

Во 2024 година и на среден рок, а со цел унапредување на фискалната децентрализација, предвидени се повеќе активности и мерки за подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, зголемување на фискалната дисциплина и зголемување на транспарентноста и отчетноста во нивната работа.

Со измените на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа се обезбедува подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, преку постепено зголемување на стапката од приходите од данокот на додадена вредност кои се распределуваат на општините и приходите од данокот на личен доход.

Приходите од данок на личен доход постепено се зголемија од 3% на 6% до 2024 година и како резултат на овие измени во 2024 година општините ќе добиваат по 6% од наплатените приходи од данокот на личен доход.

Приходите од данокот на додадена вредност во 2024 година ќе се обезбедат во висина од 6% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална. Истите се распределуваат во три дела и тоа: основен дел – 4,5% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година, дел за перформанси - 0,75% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година и дел за воедначување - 0,75% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната фискална година. Делот за перформанси ги наградува општините што имаат подобра реализација на сопствените приходи во споредба со планираните сопствени приходи и повисока наплата на сопствените приходи во тековната година во споредба со просекот од реализираните сопствени приходи во претходните три години. Делот за воедначување е наменет за надминување на разликите согласно фискалниот капацитет на општините поради ограничен капацитет на ресурси, односно општините коишто имаат пониски приходи од данокот на личен доход по жител добиваат дополнителни средства. за 2022 и 2023 година во која се утврдени критериумите според кои се распределуваат средствата во основниот дел, делот за воедначување и делот за перформанси. Како резултат на измените во Законот за 2024 година приходите од данокот на додадена вредност се планирани на 4.349 милиони денари со тенденција на пораст на износот во наредниот среднорочен период.

Во делот на активностите кои се однесуваат на зголемување на финансиската дисциплина и ефикасност, намалување и репрограмирање на доспените, а ненамирани обврски на единиците на локалната самоуправа, Министерството за финансии ќе им даде можност на општините за користењето на еден од трите кредитни инструменти, со цел надминување на проблемите со доспеаните, а неплатени обврски и тоа:

- користење на условен кредит (standby) од Министерство за финансии.
- издавање на општинска обврзница за познат купувач – Министерство за финансии.
- издавање на структурна обврзница од страна на Министерство за финансии.

Овој начин на решавање на проблемите со ненамирените обврски е поврзано со исполнување на условите за прогласување на финансиска нестабилност. Истовремено, во овој дел се зајакнува целата постапка од самиот момент на прогласување до делот на надминување на финансиската нестабилност.

Со цел регулирање на прашањето на неизмирени доспеани обврски во текот на 2024 година се планира со техничка помош од УСАИД подготвениот посебен Закон за управување со општински долгови да се достави до Собранието на Република Северна Македонија на усвојување и да се донесат подзаконски акти поврзани со законот.

Во делот кој се однесува на зајакнување на фискалната одговорност на општините со законските измени се очекува зголемување на транспарентноста на работењето на општините, со кое општините имаат обврска на транспарентен начин да објавуваат финансиски податоци на своите веб страни, како и

зголемена отчетност во трошењето на сите средства кои се доделени од страна на државата. На веб-страницата на Министерството за финансии ќе продолжат да се објавуваат податоци за извршување на приходите и расходите на општините и за заостанатите долгови пријавени во Електронскиот систем за известување и евидентирање на обврските на квартално ниво, а во Годишниот извештај за Буџетот на Република Северна Македонија се вклучува и Годишниот извештај за буџетите на општините. Со поддршка на УНДП, финансиските показатели од периодичните финансиски извештаи ќе продолжат да се објавуваат на веб-страницата на општините и на веб-страницата на Министерството за финансии.

Преку подобрување на ефикасноста на администрацијата и изнаоѓање нови локални приходи ќе се дејствува кон зголемување на сопствените приходи.

Во текот на 2024 година ќе се интензивираат активностите за донесување на нов Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа согласно направената проценка на постојниот закон подготвена со техничка помош на УНДП во текот на 2022 година и добиените заклучоци и препораки ќе бидат добра основа за подготовка за донесување на нов Закон. Истовремено новиот Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа ќе се усогласи со новиот Закон за буџети, а до крајот на годината ќе се преземат активности за донесување на подзаконски акти.

Со дотации од Буџетот на Република Северна Македонија и од буџетите на фондовите се обезбедуваат дополнителни приходи во буџетот на општината за финансирање на нејзините надлежности определени со закон. Од Буџетот на Република Северна Македонија се распределуваат: блок дотации за пренесените надлежности во областа на основното и средното образование, културата, детските градинки и домовите за стари лица, наменска дотација за противпожарна заштита, како и капитални дотации од Централниот буџет. Во Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година за финансирање на пренесените надлежности обезбедени се дополнителни 1.362 милиони денари. Дополнителното зголемување е наменето за финансирање на зголемените плати, како и за финансирање на зголемените трошоци за транспорт и електрична енергија.

Надлежните министерства и фондовите изготвуваат методологија за утврдување на критериумите за распределба на блок дотациите, која се базира на формула со користење на соодветни показатели на потребите за секоја програма. Владата на Република Северна Македонија донесува Уредба за методологијата за утврдување на критериумите за распределба на блок дотациите на предлог на надлежното министерство, по претходна согласност на Министерството за финансии и Комисијата за следење на развојот на системот за финансирање на општините. Во изминатиот период кај одредени пренесени надлежности се констатирани одредени проблеми, нејасни критериуми за распределба што резултира со нерамномерна распределба на средствата според потребите. Поради ова во одредени општини се јавува недостиг на средства од блок дотациите со која би се покриле сите трошоци во работењето. Со цел порамноправна распределба на дотациите по општини, во соработка со надлежните министерства кои трансферираат средства како блок и наменски дотации за пренесените надлежности во областа на основното и средното образование, културата, детската заштита и заштитата на стари лица и противпожарната заштита потребно е да се направи сеопфатна анализа на критериумите според кои се распределуваат средствата за поделните пренесени надлежности и да се утврди нов модел на распределба на средствата согласно потребите, кои ќе понудат повисок квалитет на услугите. Министерството за образование и наука во соработка со УНИЦЕФ и Светска Банка веќе работи на утврдување на нови критериуми за распределба на блок дотацијата за основно образование врз основа на утврден стандард по ученик, при што се предлагаат реформи во оптимизација на училишната мрежа, намалување на наставниот кадар и усогласување на потребниот број на наставници со бројот на ученици, како и подобрување на условите во основните училишта и подобрување на наставната програма. Целта е да се подобри ефикасноста и ефективноста на основното образование, а истовремено да се обезбеди еднаквост во пристапот до училиштата. Предлозите за новите критериуми се веќе презентирани на Министерството за финансии и на Комисијата за следење на развојот на системот на финансирање на општините. Во наредниот период исто така ќе се разгледуваат и критериумите за распределба на блок дотацијата за средно образование. Министерството за финансии во наредниот период со техничка помош од СИГМА ќе работи на анализи на постојните методологии за распределба на блок дотациите во културата, детските градинки и наменската дотација за пожарникари. Се очекува да се добијат предлози за подобрување на критериумите користејќи ги искуствата на други земји кои даваат позитивни резултати.

Ќе се настојува да се внесат критериуми со кој на реален начин би се утврдил потребниот износ на средства со кои би се покриле сите трошоци за пренасените надлежности и би се подобрил квалитетот на услугите.

Од страна на Владата на Република Северна Македонија формирана е Меѓуресурска работна група за надминување на проблемите на противпожарната заштита и анализа на состојбите во оваа област во која се доделува наменска дотација. Работната група работи на измена на Законот за пожарникарство, посебно во делот на доуредување на платите и надоместоците на пожарникарите, утврдување на потребниот број на пожарникари согласно критериумите кои се утврдени во Законот, како и решавање на останатите проблеми со кои се соочува оваа пренесена надлежност.

Преку надлежните министерства и други државни институции се распределуваат средства до општините во вид на капитални дотации за реализирање на капитални инфраструктурни проекти во општините. Распределбата се врши согласно Програма која на предлог на надлежното министерство ја носи Владата, така што генерално не се утврдени критериуми за распределба на капиталните дотации кои би биле претходно усвоени од Владата. Владата ќе води политика на групирање на сите капитални инвестиции за ЕЛС на едно место. Средствата кои произлегуваат од програмите на министерствата и агенциите и се наменети за општински и регионални проекти ќе се обединат, при што системот на координација за распределба на средствата согласно утврдени критериуми ќе го врши Советот за рамномерен регионален развој. Заради поголема извесност во планирањето и реализацијата на овие капитални инвестиции ќе се воспостави тригодишно буџетирање. Во соработка со министерствата и институциите од каде се трансферираат капитални дотации до единиците на локалната самоуправа потребно е да се разработат Уредби за распределба на капитални дотации во која ќе се утврдат транспарентни критериуми врз основа на кои секоја општина би добила капитална дотација. За разрешување на ова прашање потребно е формирање меѓусекторска работна група во која ќе се вклучат претставници од министерствата и институциите од каде се трансферираат капитални дотации до општината и да се спроведе сеопфатна анализа за распределбата на капиталните дотации и утврдување на критериуми за распределба на капиталните дотации, односно донесување на Уредба/и за капитални дотации. Во текот на 2023 и во 2024 година УНДП ќе го поддржи Министерството за финансии во реформирањето на нормативната рамка за дизајнирање на формализиран систем на капитални трансфери. При тоа ќе се предложат неколку модели за реформа на распределбата на капиталните дотации односно дали ќе се прифати унифициран модел за сите корисници на централниот буџет или да се предложат посебни модели за распределба на капитални дотации. Целта е да се направи реформа на системот на капитални дотации и да се обезбедат практични решенија за дизајнирање транспарентни и објективни критериуми за распределба на капиталните дотации. При тоа потребно е да се изработи Методологија за распределба на капиталните дотации, која содржи унифицирани, транспарентни и јасни критериуми, како и предлог за воспоставување на ex post евалуација на реализираните проекти финансирани преку капитални дотации и можно вклучување на успешноста на оценувањето во критериумите за распределба.

Стабилни приходи се обезбедени со доделување средства од закупнина на земјоделско земјиште во сопственост на Република Северна Македонија на општините и тоа во сооднос 50% за Буџетот на Република Северна Македонија и 50% за општините и општините во градот Скопје, кои се распределуваат од 2018 година, во зависност од местоположбата на земјоделското земјиште кое е предмет на давање под закуп, под услов реализацијата на приходите од данок на недвижен имот во претходната година да е над 80% во однос на планираните приходи. Пораст на сопствените приходи има и од средствата кои се распределуваат на општините од надоместокот кој се наплаќа од концесија за користење на водните ресурси за производство на електрична енергија во сооднос од 50% за централниот буџет и 50% за општините, во зависност на чие подрачје се врши концесиската дејност.

Порастот на сопствените приходи на општините, посебно на приходите од даноците на недвижен имот е обезбеден со подобар опфат на даночната основа на физичките лица и правните субјекти и репроценка на вредноста на недвижниот имот. Во наредниот период се очекува да се остварат повисоки приходи со утврдување на реална пазарна вредност на недвижниот имот, посебно по завршување на постапката на евидентирање и легализација на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште. Имајќи ги предвид последните измени во Законот за даноци на имот во наредниот период сепредвидува ревизијата на пазарната вредност на недвижниот имот која претставува даночна основа на данокот на имот од страна на општините, општините на град Скопје и градот Скопје да се врши на секои четири години со цел усогласување со фактичката состојба. Стапките на данокот на имот за недвижниот имот кој не се користи

од страна на сопственикот или не се издава под закуп подолго од шест месеци во текот на една година, а е во сопственост на државата, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје, како и физички и правни лица, се зголемува за три пати во однос на стапките пропишани со законот. Стапките на данок на имот на земјоделското земјиште кое не се користи за земјоделско производство се зголемуваат за три пати во однос на основните стапки. Даночната основа за утврдување на данок на недвижен имот ќе биде износот на пазарната вредност, наместо проценетата вредност утврдена во Методологијата за утврдување на пазарна вредност на недвижниот имот. Исто така потребно е општините навремено да ги издаваат и доставуваат даночните решенија до даночните обврзници. Зголемувањето на стапката на данок на имот, за имоти со висока вредност, би можел да биде дополнителен извор на приходи, со тоа што, откако еднаш ќе се зголеми стапката, од суштинска важност е да се обезбедат капацитети за проценка и за ревизија со цел да се избегне пријавување на имотот по пониска вредност. Со техничка помош од СИГМА ќе се разработат можности за зголемување на локалните приходи врз основа на најдобрите практики на ЕУ со фокус на зголемување на сопствените приходи и изработка на компаративна анализа за најдобрите практики на ЕУ, како и препораки за зголемување на сегашните локални приходи и воведување на нови локални приходи.

Понатаму, општините ќе продолжат со извршување во делот на пренесените надлежности за управување со градежното земјиште и третман на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште, за кои се утврдени и соодветни извори на приходи на буџетот на општината. Истовремено потребно е да се работи на зајакнување на кадровскиот капацитет на општините.

Во наредниот среднорочен период се очекува имплементација на Закон за рамномерен регионален развој и Стратегијата за рамномерен регионален развој за периодот 2021-2031 година. Владата на Република Северна Македонија и понатаму ќе продолжи со активностите за рамномерен регионален развој и унапредување на сите региони во земјата. Спроведувањето на Стратегијата за рамномерен регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2031 година во осумте плански региони (Вардарски, Источен, Југозападен, Југоисточен, Пелагониски, Полошки, Североисточен и Скопски) со подобра вертикална и хоризонтална координација на националните и на локалните политики и интегрираните развојни проекти прилагодени на локалните потреби и услови ќе обезбеди поизбалансиран и територијално насочен локален развој. Во Програмата за спроведување на Стратегијата за рамномерен регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2024 година, претставени се широк корпус на активности, програми, проследени со финансиски инструменти, кои ќе доведат до порамномерен регионален развој на државата во предметниот период. Советот за рамномерен регионален развој и понатаму ќе има значајна улога како промотор на партнерството помеѓу регионите/општините и Владата и во негови рамки ќе се координира искористувањето на средствата од сите секторски програми наменети за планските региони и општините. Посебни напори ќе се вложат за поддршка на општините, со поттикнување на локалниот развој преку поддршка на локалните проекти и нивно усогласување со националните. Целта на фискалната воедначување во контекст на Стратегијата за регионален развој е да се обезбеди еднаква понуда на јавни добра и услуги кај сите единици на локална самоуправа, постигнувајќи притоа комплементарен ефект на постигнување поголема рамнотежа на развојот на одделни плански региони. Солидарно, помагајќи ги финансиски најслабите општини односно општините со најнизок капацитет за собирање приходи, позитивно се влијае на нивниот развој, но истовремено и на развојот на планскиот регион на кој му припаѓаат.

Усвоена е Програмата за одржлив локален развој и децентрализација за периодот 2021 – 2026 година, во 2023 година завршуваат активностите околу Акциски план за Програмата за одржлив локален развој и децентрализација за периодот 2021 – 2026 година, за периодот 2021-2023 година. Програмата го одразува континуираниот интерес на сите чинители за постојан развој на локалната самоуправа, како ниво на власт кое е најблиско до граѓаните. Со Програмата се опфатени сите значајни аспекти на процесот на децентрализација кои придонесуваат за усогласување на системот за локална самоуправа со нормативните, институционалните, политичките и административните критериуми и стандарди на ЕУ и остварување на целите за одржлив развој на ООН. Формирано е Координативно тело за следење на спроведувањето на Програмата и акциските планови, составена од 22 претставници од министерствата и ЗЕЛС. Во текот на 2024 година ќе се подготви извештај за реализација на околу Акциски план за Програмата за одржлив локален развој и децентрализација за периодот 2021 – 2026 година, за периодот

2021-2023 година и ќе се реализираат активности за подготовка на Акциски план за Програмата за одржлив локален развој и децентрализација за периодот 2021 – 2026 година, за периодот 2024-2026 година.

Истовремено, секторска работна група за регионален и локален развој има обврска да спроведува задачи на експертско ниво, поврзани со формулирање и имплементација на националните секторски политики, вклучувајќи ги оние поврзани со ЕУ интеграциите и донаторската помош воопшто и ИПА програмата.

Општините голем дел од средствата наменети за локален и регионален развој ги добиваат од Буџетот на државата преку ресорните министерства, добиваат донации од различни извори, средства од ИПА фондовите и кредитни линии за финансирање на инфраструктурни проекти. Поради тоа општините не секогаш имаат увид во можностите за финансирање на капитални инфраструктурни проекти, а истовремено поради ограничените кадровски капацитети не можат да обезбедат финансиски средства за реализација на капитални инвестиции во општината. Формирана е работната група од претставници од Министерството за правда, Министерството за локална самоуправа, Министерството за финансии, Бирото за регионален развој, Кабинет на Заменик Претседател на Влада за економски прашања, Министерство за политички систем и односи на заедниците, Министерство за информатичко општество и администрација и ЗЕЛС со цел изнаоѓање на законско решение за формирање на Агенцијата за регионален и локален развој, која би имала пошироки надлежности од досегашните на Бирото за регионален развој, преку која ќе се даде можност на општините за обезбедување на дополнителни финансиски средства од различни извори за финансирање на капитални инвестиции, кои ќе го подобрат локалниот и регионален развој. Со постоењето на оваа Агенција, средствата кои би се обезбедиле од различни извори, а се наменети за регионален и локален развој би се распределувале согласно утврдени критериуми и согласно потребите на општините и регионот. Работата на Агенцијата ќе ја координира Министерството за локална самоуправа. Министерството за локална самоуправа врз основа на доставената Информација до Владата за моделите за трансформација на Бирото за регионален развој во Агенција за локален и регионален развој е задолжено да ги почне законските процедури и активности во текот на 2024 година.

Покрај поддршката во однос на преносот на надлежностите за наплата на дел од јавните приходи, како и трансферите од централниот буџет, помошта во градењето на општинските капацитети се спроведува и преку проекти на централната власт финансирани преку меѓународни финансиски институции.

Во 2023 година ќе финализира реализацијата на Проектот за подобрување на општинските услуги (МСИП), кој го спроведува Министерството за финансии со поддршка од Светска банка и Европската комисија кој започна пред една деценија, неговиот вкупен фонд е над 100 милиони евра и има за цел да ги подобри општинските услуги преку заеми и грантови за општините за реализација на капитални проекти за водоснабдување, канализација и одведување отпадни води, енергетска ефикасност (улично осветлување, изолација на општински објекти и сл.), локална патна инфраструктура (модернизација и реконструкција на улици и патишта), комунални услуги (набавка на возила за јавните комунални претпријатија), како и други општински услуги и надлежности (изградба на детски градинки, зелени пазари, инфраструктура во индустриски зони и сл.).

Преку Проектот за локални патишта, кој е дел од тековната Рамка за соработка со Светска банка и се спроведува преку Министерството за транспорт и врски, 70 милиони евра се наменети да се распределат на сите 80 општини за изградба и санација на локални патишта и улици, како и на друга патна инфраструктура во единиците на локалната самоуправа. Со оваа директна помош од 500 илјади евра до 2 милиона евра по општина (во зависност од проектот со кој што ќе аплицираат), се дејствува кон подобрување на локалната инфраструктура во општините.

Во наредниот период ќе продолжи реализацијата на Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор, кој што се спроведува преку Министерството за финансии со поддршка на Светска Банка со Договор за заем во вкупен фонд од 10,5 милиони евра. Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор ќе се спроведува преку Проектната единица за подобрување на општинските услуги – МСИП. Главната цел на реализацијата на овој проект е намалување на потрошувачката на енергија во јавниот сектор, а воедно и подобрување на нивото и квалитетот на јавните објекти и јавното осветлување. Право на користење на средствата од оваа компонента имаат сите единици на локалната самоуправа. Висината на заемот за една локална самоуправа може да варира од 50 илјади до 750 илјади евра и истата зависи од слободниот капацитет за задолжување на општината и проценетата вредност на предложениот општински проект. Со потпишување договор со Министерството за финансии, 80% од овие средства општината ќе ги добие како

подзаем, додека, пак, останатите 20% како грант. Воедно, од страна на Министерството за финансии, во рамки на средствата обезбедени за Проектот, ќе бидат покриени и трошоците за подготовка на енергетска ревизија и за техничка документација за проектите.

Уште еден крупен проект што се реализираше изминатите десет години, во насока на подобрување на општинската инфраструктура е „Водоснабдување и одведување отпадни води“, финансиран преку Европската инвестициска банка (ЕИБ), Светска банка, КфВ, ИПА и буџетски средства, а имплементиран преку Министерството за транспорт и врски. Со средства во вредност од 100 милиони евра поддржани се сите општини за изградба на подобра инфраструктура за водоснабдување и пречистителни станици. Овој проект ќе продолжи и во иднина преку Министерството за животна средина, со дополнителен фонд на средства за поддршка на унапредување на локалната инфраструктура.

Во наредниот среднорочен период предвидено е утврдување индикатори за следење на фискалната децентрализација, зголемување на ефикасноста при наплатата на локалните даноци, подобрување на ефективността и профитабилноста на јавните претпријатија во општините, како и зголемување на транспарентноста и отчетноста на општините. Во соработка со странски донатори се работи на создавање на општински „индекс за одржлив развој“ кој е усогласен со Целите за одржлив развој и ќе служи како инструмент на политиката за локалниот развој помагајќи им на властите на сите нивоа да планираат и дистрибуираат средства за развој за да промовираат рамномерен социо-економски раст и да го олеснат следење на развојниот напредок.

Зголемувањето на финансиската дисциплина на општините, намалувањето на долговите и домаќинското работење ќе бидат приоритети во наредниот период и ќе се преземат мерки за реално планирање на приходите и расходите на општините, рационализација во работењето и намалување на непотребните расходи, редовно сервисирање на обврските, поголема финансиска дисциплина, подобрување на процедурите за прогласување финансиска нестабилност и анализа на постојните обврски на општините и локалните јавните претпријатија.

Во насока на зголемување на транспарентноста и отчетноста и унапредувањето на фискалната децентрализација, ќе се зголеми контролата од страна на државата, особено од страна на Финансиската инспекција во јавниот сектор во поглед на Законот за пријавување и евиденција на обврските и пријави за непочитување на Законот за финансиска дисциплина, ќе се носат мерки за зголемување на транспарентноста на општините преку објавување на финансиските извештаи на транспарентен и разбирлив начин, а ќе се дејствува и кон поголема отчетност за користење на буџетските средства.

Веќе е започнат процес на јавни консултации и расправа со ЗЕЛС и другите засегнати страни околу предлозите за реформата, а во координација со Работната група за продолжување на процесот на децентрализација, формирана од страна на Владата, во којашто учествуваат министерствата за политички систем, за финансии, за локална самоуправа и ЗЕЛС. Еден од владините приоритети е продолжување на процесот на децентрализација во насока на поголема демократизација, подобри јавни услуги и засилен локален развој во интерес на граѓаните.

Табела 4.8. Проекции на среден рок на Буџетот на локалната власт (во милиони денари)

	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*
Вкупни приходи	38.366	38.716	49.902	56.003	55.963	57.878	60.788	63.784
Даночни приходи	11.280	10.716	12.454	12.873	13.190	13.520	13.870	14.230
Неданочни приходи	1.280	1.419	2.644	2.770	2.875	3.000	3.140	3.240
Капитални приходи	1.744	1.784	2.310	2.340	2.370	2.440	2.500	2.570
Трансфери	23.386	24.105	30.817	35.972	35.480	36.870	39.230	41.696
Донации	676	692	1.676	2.048	2.048	2.048	2.048	2.048
Вкупни расходи	38.527	38.911	49.902	56.003	55.963	57.878	60.788	63.784
Плати и надоместоци	18.847	19.899	22.078	25.055	26.270	27.140	28.070	29.670
Стоки и услуги	8.145	9.900	12.081	12.420	12.720	13.000	13.620	13.970
Каматни плаќања	37	37	63	80	80	90	100	100
Субвенции и трансфери	2.654	2.857	2.878	3.880	3.880	3.980	4.180	4.280
Социјални трансфери	55	67	71	90	90	90	90	90
Капитални расходи	8.789	6.151	12.731	14.478	12.922	13.578	14.728	15.674
Салдо	-161	-195	0	0	0	0	0	0

Извор: Министерство за финансии и проекти на Министерството за финансии (*)

Јавни претпријатија и трговски друштва во сопственост на државата

Работењето на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост е уредено со Законот за јавни претпријатија, Законот за трговски друштва, како и со други закони во кои е регулирана дејноста на претпријатието односно друштвото (Закон за енергетика, Закон за железничкиот систем, Законот за јавните патишта и слично).

Владата на Република Северна Македонија е основач на 15 јавни претпријатија и единствен акционер/содружник во 15 трговски друштва. Овие субјекти се работодавачи на околу 15 илјади работници и истите претставуваат значаен дел од македонската економија.

Вкупните приходи на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост за 2022 година согласно податоците од годишните извештаи изнесуваат 78,8 милијарди денари, вкупните расходи се реализирани во износ од 71,5 милијарди денари, при што како краен резултат во 2022 година остварена е добивка во износ од околу 7,3 милијарди денари, пред се како резултат на субвенциите од државниот буџет, исплатени на енергетските компании со цел да се ублажи ценовниот шок предизвикан од енергетската криза.

Финансиските показатели од работењето на јавните претпријатија и трговските друштва се прикажани на пресметковна основа, согласно пропишаната сметководствена методологија, која се разликува од методологијата на буџетските корисници каде што финансиските податоци се прикажуваат на готовинска основа, имајќи предвид дека овие субјекти, водењето на сметководството, подготвувањето и поднесувањето на годишната сметка и финансиските извештаи го вршат во согласност со Законот за трговските друштва и усвоените меѓународни сметководствени стандарди и меѓународните стандарди за финансиско известување, а не согласно Закон за сметководство на буџетите и буџетските корисници. Прикажаната загуба кај одредени јавни претпријатија и трговски друштва во државна сопственост е резултат на пресметаната амортизација на основни средства, која во основа претставува пресметковен трошок и се прикажува како расход на јавните претпријатија.

Приходите на Буџетот по основ на уплата на дивиденда од страна на трговските друштва во кои државата е целосен или делумен акционер и уплата на вишок на средства од работењето на јавните претпријатија во државна сопственост на крајот на 2022 година изнесуваат вкупно 1 милијарда денари, а во 2023 година, приходите по овој основ се очекува да изнесуваат околу 1,1 милијарда денари.

Од друга страна пак, иако годишниот Закон за извршување на Буџетот на Република Северна Македонија не ги опфаќа директно јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост, тие преку своите ресорни министерства добиваат трансфери како буџетска поддршка за реализација на одредени инфраструктурни проекти, со оглед дека истите вршат дејности од јавен интерес односно се субјекти кои вршат дејности од суштинско значење за македонската економија.

Со измените на Законот за јавните претпријатија, а во насока на унапредување на транспарентноста, јавните претпријатија имаат обврска да ги објавуваат годишните и тримесечните извештаи на своите веб страни, со што се овозможува навремено и транспарентно следење на финансиското работење на овие субјекти, а едновременно се дава можност и за пореално предвидување на фискалниот ризик во овој домен и навремено преземање на соодветни мерки. Почнувајќи од 2020 година, Министерството за финансии на својата веб страна објавува консолидирани квартални податоци за реализираните приходи и расходи на ниво на јавно претпријатие/трговско друштво во државна сопственост.

Јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост, согласно Законот за пријавување и евиденција на обврските, имаат обврска на месечна основа да ги пријавуваат преземените, а недоспеани обврски и доспеаните, а неплатени обврски во Електронски Систем за Пријавување и евиденција на обврски, за чие водење е надлежно Министерството за финансии. Врз основа на евидентираниите податоци за пријавените обврски, Министерството за финансии континуирано, на квартална основа објавува збирни извештаи на својата веб-страница, што дополнително допринесува за зајакнување и зголемување на транспарентноста.

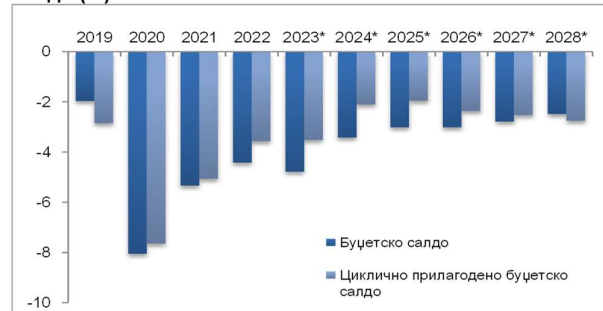
Владата на Република Северна Македонија како основач на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост континуирано го следи финансиското работење на истите преку годишните сметки и годишните извештаи, тримесечните извештаи, финансиските планови и инвестиционите програми при чие разгледување и одобрување се даваат укажувања и забелешки до надлежните органи на

претпријатието/друштвото кои се во насока на намалување на непродуктивните расходи, преземање на мерки за наплата на ненаплатените побарувања и навремено подмирување на обврските.

И во текот на 2023 година, јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост продолжија да работат во ограничени и отежнати услови, пред се како резултат на енергетската и економската криза, што во голема мерка придонесе тие да се соочат со проблеми во делот на наплатата на побарувањата, одржувањето на тековната ликвидност и навременото подмирување на обврските кон добавувачите, државата и вработените.

Со цел подобро справување со негативните последици предизвикани од енергетската и економската криза и во текот на 2023 година, овие субјекти беа опфатени со Планот за фискална консолидација донесен од Владата на Северна Македонија. Согласно овој План, продолжи обврската на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост за ревидирање на финансиските планови во насока на

Графикон 4.5. Основно и циклично прилагодено буџетско салдо (%)

Извор: Пресметки на МФ, *проекција

намалување на планираните помалку продуктивни расходи за 15 %. Воедно, се направија законски измени со цел рационално пополнување на испразнетите работни места кај претпријатијата и друштвата кои работат со загуба, пред се од аспект на неопходноста на работното место за извршување на основната дејност на претпријатието односно друштвото.

Современиот концепт на управување со јавните финансии дизајниран во новиот Закон за буџети е насочен кон подобрување на управувањето со јавните финансии и зајакнување на среднорочното буџетирање,

како еден од најголемите приоритети на Владата на Република Северна Македонија во процесот за пристапување во Европската Унија. Тој концепт ги опфаќа и јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост како значаен сегмент во јавниот сектор, така што планирани се активности во наредниот период, за воведување на среднорочно планирање и кај овие субјекти. Во таа насока, Министерството за финансии во текот на 2023 година со циркуларно писмо побара податоци од државните јавни претпријатија и трговски друштва за планираните приходи и расходи на среден рок, односно во периодот 2023-2028 година.

Табела 4.9: Главни финансиски показатели за планираното работење на јавните претпријатија и трговските друштва во целосна државна сопственост (во милијарди денари) за периодот 2023-2028

		ПЛАНИРАНИ ВКУПНИ ПРИХОДИ И РАСХОДИ ВО ЈП И АД за период 2023-2028 година						во млд
Ред. бр.		2023	2024	2025	2026	2027	2028	
1	ВКУПНИ ПРИХОДИ	76,5	78,4	80,8	83,5	86,2	89,1	
2	ВКУПНИ РАСХОДИ	78,6	74,3	76,5	78,8	81,1	83,5	
3	ФИНАНСИСКИ РЕЗУЛТАТ	-2,1	4,1	4,3	4,7	5,1	5,6	

4.5 Структурен дефицит (циклична компонента на дефицитот, еднократни и привремени мерки, фискален став)

Со текот на времето, економската активност има тенденција на раст, но при движењето кон трендната патека вообичаено флукутира над и под долгорочниот тренд. Ваквите циклични движења во економијата се рефлектираат и врз фискалните движења, преку автоматските стабилизатори. Со цел исклучување на ефектите од флукуациите на економската активност врз фискалните индикатори и оцена на основната фискална позиција на земјата, вршме пресметка и анализа на циклично прилагоденото буџетско салдо, коешто го добиваме преку прилагодување на буџетските приходи и на буџетските расходи за ефектот на отстапување на потенцијалниот од фактичкиот/проектираниот БДП, со тоа што прилагодувањето го вршме на агрегатно ниво и за буџетот на централна власт.

Во 2023 година, во услови на влошено меѓународно окружување и зголемена неизвесност и нивен негативен ефект врз економската активност, БДП се очекува да остане под потенцијалниот, со што цикличната компонента на Буџетот е негативна во износ од 1,3%. Оттука, циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува 3,5% од потенцијалниот БДП (графикон 4.5).

Во 2024 година, во услови кога производниот јаз останува во негативната зона, автоматските стабилизатори делуваат негативно врз буџетското салдо, со што пресметковниот циклично прилагоден буџетски дефицит е помал од планираниот буџетски дефицит и достигнува 2,1%. Во периодот 2025-2027 година, јазот помеѓу проектираниот и потенцијалниот БДП се намалува, со што циклично прилагодениот буџетски дефицит се доближува до планираниот. Во 2028 година, цикличната компонента на Буџетот преминува во позитивната зона, а циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува 2,8%. (Табела 4.10).

Табела 4.10. Агрегатни фискални индикатори (%)

	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Вкупно буџетско салдо	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0	-2,8	-2,5
Примарно буџетско салдо	-3,3	-1,7	-1,1	-1,0	-0,7	-0,5
Циклична буџетска компонента	-1,3	-1,3	-1,1	-0,7	-0,3	0,3
Циклично прилагодено вкупно буџетско салдо	-3,5	-2,1	-2,0	-2,4	-2,5	-2,8
Циклично прилагодено примарно буџетско салдо	-2,1	-0,4	0,0	-0,4	-0,5	-0,7

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Забелешка: Податоците за циклично прилагодено вкупно/примарно буџетско салдо се изразени во однос на потенцијалниот БДП.

4.6 Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг

Институционална рамка. Активностите за управување со долгот во Република Северна Македонија, ги врши посебна организациона единица во рамки на Министерството за финансии, Секторот за управување со јавен долг (СУЈД). Секторот ги врши активностите кои се однесуваат на задолжување на државата за финансирање на буџетските потреби, како преку издавање на државни хартии од вредност на домашниот и меѓународните финансиски пазари, така и/или преку заеми од домашни и странски кредитори. Исто така, СУЈД е одговорен за креирање на политика на управување со јавен долг врз основа на проценка и анализа на ризиците на должничкото портфолио, како и за сервисирање на долгот на општата власта. Дополнително, Секторот води регистар на јавниот долг, кој покрај долговите на општа влада, ги вклучува и гарантираниот и негарантираниот долг, а е вклучен и во процесот на издавање на државни гаранции на носителите на јавен долг.

Законска рамка. Од аспект на законска рамка, Законот за јавен долг претставува основен закон со кој се уредуваат намените на државниот долг, постапката и начините на задолжување на носителите на јавен долг, постапката на издавање, сервисирање и престанок на државни гаранции, како и транспарентноста на јавниот долг. Дополнително, со Законот за финансирање на локалната самоуправа, се утврдуваат лимитите за долгорочно и краткорочно задолжувањето на општините, додека со новиот Закон за Буџети, се воспоставуваат Фискалните правила со кој се утврдуваа дека вкупниот долг на општа власт не смее да надмине ниво од 60% од номиналниот БДП, а гарантираниот јавен долг не смее да надмине 15% од номиналниот БДП. Максималниот износ на задолжување²⁰ во тековната фискална година се утврдува а ниво до износот потребен за финансирање на буџетскиот дефицит и рефинансирање на обврските од државниот долг за тековната и наредните две фискални години.

Стратегијата за управување со јавен долг е независен документ со кој се дефинира политиката за управување со долгот во текот на 3 години со 2 години дополнителна перспектива, и обезбедува податоци за движењето на долгот во изминатиот период и прогнози за државниот и јавниот долг, и поставува краткорочни и среднорочни лимити и цели на конкретни показатели за долгот поврзани со нивото на јавниот долг и структурата на долгот.

Во однос на транспарентноста за долгот, Министерството за финансии изработува Годишен извештај за управување со долг, во кој детално се презентираат карактеристиките на должничкото портфолио на државата, како и преземените мерки за негово ефикасно управување. Исто така, редовно, на својата веб страна, објавува податоци за состојбата и структурата на државниот и јавниот долг.

²⁰ Утврдено со Закон за јавен долг и Законот за буџети

Податоците за долгот кои ги објавува Министерството за финансии, се подготвуваат според националната методологија утврдена во Законот за јавен долг според која државен долг претставува збир на финансиски обврски создадени со задолжување на субјектите на централна власт, локална самоуправа и јавните фондови, додека со јавниот долг се опфатени обврските по основ на државен долг и претставува збир на државниот долг и долгот на јавните претпријатија основани од државата или од општините²¹.

Во насока на усогласување на оваа методологија со методологијата утврдена во ЕСА 2010, со новиот Закон за буџети се утврдува нов начин на пресметка на државниот долг²², според кој ќе ги опфати консолидираните финансиски обврски создадени врз основа на задолжување на субјекти на општа власт, односно институциите кои се класифицирани во Сектор Држава (С.13), согласно Националната класификација на институционални сектори на Државниот завод за статистика. Долгот пресметан врз основа на оваа методологија, ќе биде предмет на мониторинг во однос на горенаведените фискални правила за висината на државниот долг.

Државен и јавен долг. Движењето на државниот и јавниот долг на Република Северна Македонија, е детерминирано од среднорочната буџетска рамка и имплементацијата на капитални проектите проекти кои се финансираат со средства обезбедени со задолжување. Имено, глобалната економска криза предизвикана од пандемијата на Ковид-19, и последователно енергетската криза како резултат на воениот конфликт во Украина, извршија инфлаторен притисок врз светската економија, што принуди значаен дел од земјите на Европската Унија, како и земјите во регионот, еднократно да ги прошират своите буџетски дефицити со цел да обезбедат финансиски средства за надминување на последиците од овие шокови. Кај повеќето економии, ова резултираше со зголемување на нивото на јавниот долг за околу 10 проценти поени. Република Северна Македонија, не претставуваше исклучок од овој тренд, па така во 2020 година со реализиран буџетски дефицит од 8% од БДП, државниот и јавниот долг забележаа пораст во однос на 2019 година, од значителни 10 процентни поени, достигнувајќи го нивото од 50,8% од БДП и 59,7% од БДП, следствено. Во наредниот период, владините мерки за фискална консолидација резултираа со намалување на негативното буџетско салдо, што го успори овој растечки тренд, и придонесе за негово намалување. Така, заклучно со К-3 2023 година државниот долг на Република Северна Македонија изнесува 6.936,4 милиони евра, односно 47,8% од проектираниот БДП, додека јавниот долг е на ниво од 8.032,6 милиони евра, што претставува 55,3% од проектираниот БДП, и споредено со крајот на 2022 година, релативната вредност на државниот и јавниот долг забележа значително намалување од 2,7 и 3,8 процентни поени, респективно.(Табела бр.4.11)

Табела 4.11. Движење на државен и јавен долг (период 2013 – К3 2023 година)

во милиони евра	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Q-3 2023
Надворешен јавен долг	2.078,7	2.725,1	2.847,5	3.286,0	3.187,5	3.537,8	3.709,3	4.323,7	4.668,9	5.055,5	5.025,9
Државен долг	1.597,5	2.092,2	2.096,7	2.446,6	2.376,8	2.695,0	2.763,5	3.382,5	3.648,9	3.983,7	3.978,6
Гарантиран долг	481,2	633,0	750,8	839,4	810,7	842,7	929,9	920,0	999,9	1.048,9	1.025,3
Негарантиран долг	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	15,9	21,2	20,2	22,9	22,0
Домашен јавен долг	1.202,7	1.196,2	1.379,7	1.425,4	1.599,4	1.664,4	1.831,6	2.159,6	2.466,4	2.466,4	2.647,4
Државен долг	1.174,1	1.170,3	1.356,6	1.404,9	1.581,7	1.649,4	1.793,3	2.133,4	2.431,4	2.597,4	2.957,8
Гарантиран долг	28,6	25,9	23,2	20,5	17,7	15,0	12,3	9,5	7,5	4,8	2,0
Негарантиран долг	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	26,0	16,6	27,5	45,2	46,9
Јавен долг	3.281,4	3.921,3	4.227,2	4.711,4	4.786,9	5.202,2	5.540,9	6.483,3	7.135,3	7.702,9	8.032,6
како % од БДП	40,3	45,8	46,6	48,8	47,7	48,4	49,2	59,7	61,0	59,7	55,8
Државен долг	2.771,6	3.262,5	3.453,3	3.851,5	3.958,5	4.344,4	4.556,8	5.516,0	6.080,2	6.581,1	6.936,4
како % од БДП	34,0	38,1	38,1	39,4	39,4	40,4	40,5	50,8	52,0	51,0	48,2
Гарантиран долг	509,8	658,9	774,0	859,9	828,4	857,7	942,2	929,5	1.007,4	1.053,7	1.027,3
како % од БДП	6,3	7,7	8,5	8,9	8,3	8,0	8,4	8,6	8,6	8,2	7,1

²¹ Со Законот за изменување и дополнување на Законот за јавен долг националната дефиниција за јавниот долг се прошири и го опфаќа и негарантираниот долг на јавните претпријатија основани од државата или од општините. Оттука, почнувајќи од К-2 2019 година во состојбата на јавниот долг е вклучен и негарантираниот долг на јавните претпријатија.

²² Пресметката на државниот долг согласно Законот за Буџети ќе започне од 2025 година.

Негарантиран долг	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	41,9	37,8	47,7	68,2	68,9
како % од БДП	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	0,4	0,3	0,4	0,5	0,5

Извор: Министерство за финансии и Народна банка на Република Северна Македонија

Споредено со нивоата на долгот на земјите членки на ЕУ и од регионот, Република Македонија преставува умерено задолжена земја. (Графикон 4.6). Република Северна Македонија и натаму ќе остане умерено задолжена земја, како резултат на заложбата за водење дисциплинирана фискална политика во наредниот период.

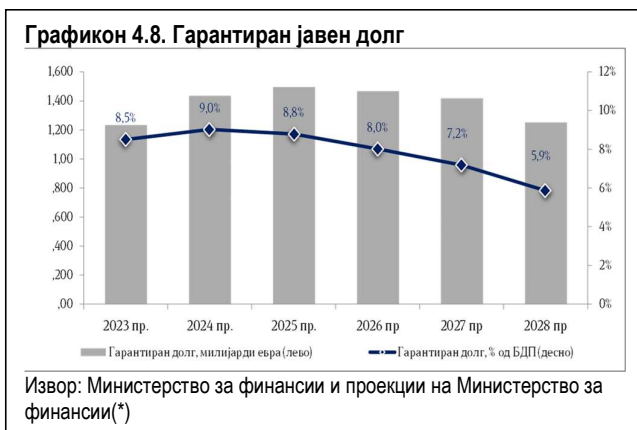
Движењето на јавниот долг во наредниот период ќе биде одраз на среднорочната буџетска рамка, потребите за отплати на претходни долгови и имплементацијата на капитални проекти. Имено, во наредниот среднорочен период се очекува продолжување на имплементацијата на нови и веќе започнатите инвестициски проекти од областа на патната и железничката инфраструктура, образованието, здравството, енергетиката, животната средина, реформи во земјоделскиот и социјалниот сектор, развој на општините, како и други проекти коишто се во согласност со стратешките приоритети на Владата на Република Северна Македонија, кои ќе бидат кофинансирани со странски заеми, но со цврста определба да не се загрози долгорочната одржливост на нивото на задолженост на земјата. Проектите ќе бидат имплементирани од страна на органите на државната управа, општините, јавните претпријатија и трговските друштва во доминантна државна сопственост. Покрај за инвестициски проекти, дел од задолжувањето е со цел покривање на буџетскиот дефицит, односно непречено извршување на исплатите од Буџетот. Дополнително, дел од задолжувањето ќе биде наменето и за отплата на претходни долгови. Притоа, во периодот од 2024 до 2026 година ќе треба да се отплатат околу 2.200,0 милиони евра по основ на претходни надворешни задолжувања, вклучително и еврообврзницата во износ од 500 милиони евра издадена во 2018 година којашто ќе се исплати во јануари 2025 година, еврообврзницата во износ од 700 милиони евра издадена во 2020 година којашто ќе се исплати во јуни 2026 година, како и други отплати на долгови на странски пазар.

Графикон 4.6. Државен долг на земјите од ЕУ и регионот (% од БДП)

* Податокот за Северна Македонија се однесува на третиот квартал од 2023 година.

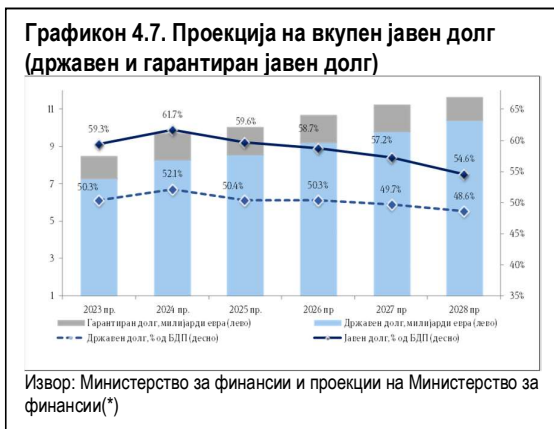
Извор: Министерство за финансии, Евростат, октомври 2023 година

Со цел да се задржи нивото на јавниот долг во одржливи рамки, без притоа да се наруши фискалната одржливост, во ревидираната Стратегија за управување со јавен долг 2024-2026 (со изгледи до 2028) се утврдува лимитот на вкупниот јавен долг на среден и долг рок да не го надмине нивото од 60% од БДП. Среднорочните проекции во оваа стратегија покажуваат дека јавниот долг до крајот на 2023 година се предвидува да е во пропишаните рамки под 60% од БДП, а во 2024 година ќе го надмине максималниот праг од 60%, но како резултат на мерките на фискална консолидација, од 2025 до 2028

година се очекува намалување на нивото долгот во пропишаните рамки под 60% од БДП. (Графикон бр.4.7)

Долг со државна гаранција. Издадените државни гаранции претставуваат потенцијална обврска за Буџетот на државата и ризик од зголемување на буџетските расходи во случај на нивно активирање. Од таа причина Министерството за финансии посветува посебно внимание на среден рок висината на издадените гаранции да биде на одржливо ниво, со посебен фокус на проекти што се самоодржливи и генерираат приходи, и го поддржуваат економскиот раст и овозможуваат поголема конкурентност на домашната економија. Дополнително, при издавање на државните гаранции, Министерството за финансии, согласно со утврден Правилник за начинот на вршење на анализата на податоците доставени од страна на носителот на јавен долг, примената и вреднувањето на финансиските показатели (Службен весник на Република Северна Македонија бр. 198/2020), задолжително врши проценка и на кредитната способност на носителот на јавен долг - корисник на државната гаранција. Проценката се врши преку детална анализа на неговата финансиската состојба, која вклучува анализа на показатели за ликвидност, солвентност и профитабилност.

Заклучно со К-3 2023 година висината на издадените државни гаранции изнесува 1.027,3 милиона евра, односно 7,1% од БДП, и претставува намалување за 1 процентен поен во однос на висината на крајот на 2022 година. Најголем дел, односно 76% од државни гаранции се издадени за финансирање на инвестициски проекти од патната инфраструктура, 18% за финансирање на проекти за поддршка на малите и средни претпријатија, 4% за проекти од областа на енергетиката, и 2% за проекти од областа на железничката инфраструктура.

Во насока на воспоставување на одржливо ниво на висината на гарантираниот долг, во Стратегијата за управување со јавен долг е утврден лимит на среден

рок нивото на гарантираниот јавен долг да не надмине 15% од БДП.

Согласно проекциите презентирани во ревидираната Стратегија за управување со јавниот долг, гарантираниот долг во период од 2024 до 2028 година се очекува да има благ пораст до 2024 година, што пред сè се должи на задолжувањето во областа на енергетиката, како и на имплементацијата на другите проекти претежно од областа на патната инфраструктура. Понатаму, од 2025 година, се очекува стабилизација и намалување на гарантираниот долг на ниво од 5,6% од БДП во 2028 година. Притоа, во целиот период нивото на гарантираниот јавен долг е под утврдениот максимален лимит. (Графикон бр.4.8)

Структура на државниот долг и ризици поврзани со должничкото портфолио. Структурата на државниот долг на Република Северна Македонија ги одразува среднорочните лимити утврдени со Стратегијата за управување со јавен долг, а кои се дефинираат врз основа на детална анализа на изложеноста на должничкото портфолио на пазарните ризици кои произлегуваат од промените на

каматните стапки на домашните и меѓународни пазари на капитал и ризиците поврзани со движењето на девизните курсеви, како и ризикот од рефинансирање.

Имајќи предвид дека промените во девизниот курс можат да ги зголемат трошоците за отплати на долг во странска валута, како и политиката на стабилен девизен курс врзан за Евро, која Република Северна Македонија ја применува од 1995 година, во Стергијата е утврден лимит за државниот долг во странска валута, односно минималниот праг на долгот во валута евра во портфолио на државен долг во странска валута да изнесува 80%. Заклучно со К-3 2023 годна, долгот во денари изнесува 23,73% од вкупниот долг, а во странска валута изнесува 71,1%. Учеството на долгот деноминиран во евра во портфолиото на државниот долг во странска валута изнесува 91,5%, што е значително над лимитот од 80% утврден со Стратегија, и во споредба со крајот на 2022 година бележи зголемување од 0,7 п.п..

Со цел минимизирање на негативните ефекти од тековното зголемување на каматните стапки врз каматните трошоци на Буџетот, и идни пазарни шокови предизвикани од неповолните промени на каматните стапки, во Стратегијата се утврдува лимит за каматната структура на државниот долг според кој минималниот праг на долгот со фиксна каматна стапка да изнесува 60%. Заклучно со К-3 2023 година, долгот со фиксна каматна стапка изнесува 74,5%, и во однос на крајот на 2022 година бележи зголемување за 0,8 п.п., што е значително над лимитот утврден со Стратегијата.

Со цел да се заштити портфолиото на долгот на централната влада од ризикот од рефинансирање и од ризикот од промена на каматните стапки, во Стратегијата се утврдени краткорочни лимити (минимални нова) за индикаторите „Просечно време на достасување“ кое во 2024 година да биде 4 години и „Просечно време на промена на каматните стапки“ во 2024 година да биде 3 години.

Со цел понатамошно порамнување на профилот на отплата и намалување на ризикот од рефинансирање, како и остварување дополнителни каматни заштеди, Министерството за финансии и во следниот период ќе ги разгледува можноста и условите за оптимизација на трошокот за сервисирање на долгот со активно управување со должничкото портфолио. Исто така во следниот период ќе ги разгледува можноста и условите за реструктурирање на долгот со активно управување со должничкото портфолио.

Примарен пазар на државни хартии од вредност. Министерството за финансии во 2023 година продолжи со редовни емисии на краткорочни (6-месечни и 12-месечни) и долгорочни (2-годишни и 15-годишни) државни хартии од вредност, со цел обезбедување на средства за финансирање на буџетските потреби. Аукциите на ДХВ на домашниот пазар и во 2023 година се реализираа според динамиката утврдена во Календарот за издавање државни хартии од вредност (ДХВ).

Поконкретно, во овој период беа спроведени вкупно 43 аукции на ДХВ, односно 19 на државни записи и 24 на државни обврзници. Вкупниот износ понуден за продажба на аукциите изнесуваше 825,07 милиони евра, побарувачката изнесуваше 821,26 милиони евра, а реализацијата 814,17 милиони евра.

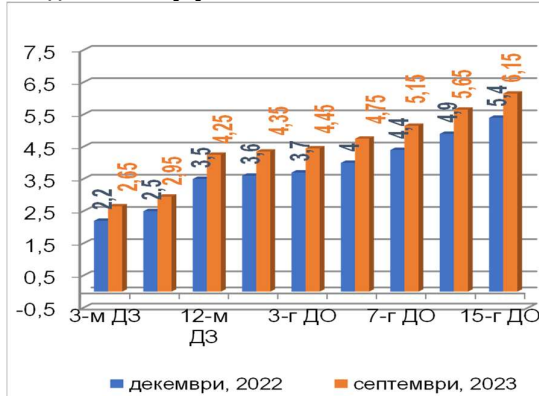
Во текот на 2023 година, Министерството за финансии спроведуваше мерки усвоени со Стратегијата за денаризација, односно акцентот на издавањето беше ставен на хартии од вредност во домашна валута, кое заклучно со третиот квартал изнесуваше 780,10 милиони евра наспроти износот од 34,06 милион евра издаден преку државни хартии од вредност со девизна клаузула. Дополнително може да се забележи тренд на поголема побарувачка за издавање на ДХВ со денарска клаузула наспроти ДХВ со девизна клаузула.

Како резултат на растечките трендови на пораст на каматните стапки на глобално ниво, и рестриктивната монетарна политика на НБРСМ која неколкукратно ја зголемуваше референтната каматна стапка со цел намалување на инфлаторните шокови во македонската економија, каматните стапки на ДХВ на домашниот пазар во текот на 2023 година забележаа тренд на пораст, но сепак со помал интензитет во однос на стапки на меѓународните финансиски пазари. Ова ја наметна потребата Министерството за финансии, при задолжување за буџетските потреби, да се ориентира повеќе кон домашните финансиски пазари, па така првично планираниот нето износ на ДХВ во Буџетот 2023 година кој изнесуваше 350 милиони евра, со прераспределбата на Буџетот во декември 2023 година беше зголемен на 634 милиони евра. Заклучно со септември 2023 година, состојбата на недостасани ДХВ изнесува 2.913,48 милиони евра, од кои 685,10 милиони евра се државни записи, а 2.228,38 милиони евра се државни обврзници.

Согласно Стратегијата за развој на пазарот на хартии од вредност, Стратегијата за управување со јавниот долг и Планот за забрзан економски раст, а со цел диверзификација на портфолиото на ДХВ, Министерството за финансии во 2023 година на домашниот пазар на капитал понуди два нови иновативни

финансиски инструменти, и тоа Граѓанска обврзница, чија цел беше да ги абсорбира вишокот слободни парочни средства на граѓаните на РСМ, како и зелена обврзница наменета за за поттикнување и поддршка на проекти за унапредување и заштита на животната средина и за финансирање еколошки проекти. Интересот на инвеститорите (граѓаните и финансиските институции) и за двата типа на инструменти беше за два и пол пати поголем од понудениот износ, што се должеше пред се на атрактивните камати кои во

Графикон 4.9. Просечни каматни стапки на ДХВ без и со девизна клаузула
Без девизна клаузула

Со девизна клаузула

Извор: Министерство за финансии

услови на ниски каматни стапки на банкарските депозити, беа понудени на ниво од 5.00% за Граѓанската обврзница и 4.75% за Зелената обврзница. Последователно, ова предизвика и раст на каматите на депонираните средства на граѓаните и правните лица во банките.

Секундарен пазар на ДХВ. Законската регулатива за секундарно тргување во Република Северна Македонија овозможува тргување со сите структурни ДХВ и континуираните ДО на Македонска берза АД, како и тргување со континуираните ДХВ на пазарите преку шалтер.

Во периодот јануари - септември 2023 година, не е остварен промет на тргување со државни обврзници на Македонската берза. Остварен е вкупен промет од тргување со обврзници за денационализација во износ од 1,67 милиони евра. Во споредба со претходната година, во периодот јануари - септември 2022 година на Македонска берза АД Скопје е остварен вкупен промет од тргување со државни обврзници во износ од 6,37 милиони евра. Од остварениот вкупен промет 2,62 милиони евра е промет од тргување на континуирани државни обврзници, додека 3,74 милиони евра е промет остварен од обврзници за денационализација.

Во периодот јануари - септември 2023 година на пазарот преку шалтер се реализирани 5 трансакции коишто се однесуваат на државни обврзници. Вкупниот номинален износ на тргување изнесуваше 284.552,84 евра. Споредено со тргувањето до септември 2022 година коешто изнесуваше 25,50 милиони евра, може да се констатира дека заклучно со 30.9.2023 година се реализирани помал број трансакции со ДХВ, вкупниот номинален износ на тргување е помал за 25,22 милиони евра.

Меѓународен пазар на капитал. На меѓународниот пазар на капитал до септември 2023 година се тргуваше со 5 еврообврзници издадени од Република Северна Македонија кои доспеваат за исплата во 2023, 2025, 2026, 2027 и 2028 година. Еврообврзницата за 2023 доспеа во јули, а приносите за останатите 4 еврообврзници на 30 септември 2023 година изнесуваа 5.944%, 6.055%, 6.236% и 6.558%, соодветно.

На 6ти март 2023 година, Република Северна Македонија ја издаде деветтата еврообврзница на меѓународниот пазар на капитал во износ од 500 милиони евра. Еврообврзната се издава за буџетска поддршка во 2023 година и за рефинасирање на обврските кои достасуваат по основ на отлата на државниот долг на Република Северна Македонија. Побарувачката за деветтата еврообврзница беше 4 пати поголема во однос на понудената сума што ја потврдува довербата на инвеститорите во економијата на Република Северна Македонија. Рочноста на еврообврзната е 4 години, додека купонската каматна стапка по која е издадена изнесува 6.960%.

Кредитен рејтинг на Република Северна Македонија. Агенцијата за кредитен рејтинг „Фич“ во април 2023 година ја даде оценката за кредитниот рејтинг на Република Северна Македонија со BB+, стабилен изглед. Во октомври 2023 година, Агенцијата „Фич“ ја потврди претходно доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Северна Македонија.

Во јануари и јуни 2023 година, Агенцијата за кредитен рејтинг „Стандард и Пурс“ ја потврди претходно доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Северна Македонија за странска и домашна валута BB-, истовремено потврдувајќи го стабилниот изглед на земјата.

4.7 Сензитивна анализа и споредба со претходната програма

Сензитивност на буџетскиот дефицит. Среднорочните економски проекции се базираат на одредени претпоставки, првенствено за макроекономското окружување, дизајнирањето на економските политики и нивното спроведување, како и за отсуството на поголеми шокови.

Среднорочните макроекономски и фискални проекции секогаш се проследени со одреден степен на неизвесност и ризици. Евентуалната материјализација на тие ризици би резултирала со отстапувања од основното среднорочно сценарио, односно поинаква реализација на клучните фискални променливи.

Оттаму, во рамките на овој дел даваме преглед на резултатите од сензитивната анализа, со која е испитана чувствителноста на буџетскиот дефицит на централната власт преку три ризични сценарија, коишто претпоставуваат поинакви услови од оние земени како основа за среднорочните проекции елаборирани погоре. Притоа, сите ризици се анализирани одделно и во сите сценарија се претпоставува отсуство на други отстапувања од основното сценарио.

Со оглед на тоа дека среднорочното фискално сценарио се темели на одредени макроекономски претпоставки, тие се сметаат за примарен фактор со потенцијално влијание врз фискалните движења. Така, како прво ризично сценарио претпоставуваме материјализација на надолните ризици во однос на надворешното окружување, согласно првото алтернативно сценарио образложено во точката 3.3. Според ваквото сценарио, проектираниот просечен годишен реален раст на БДП во периодот 2024-2028 година изнесува 3,8%, односно е за 1,3 п.п. понизок споредено со основното сценарио. Притоа, евентуалниот понизок економски раст ќе имплицира и пониска реализација на цикличната компонента на буџетските приходи. Оттука, ова сценарио би резултирало со буџетски дефицит од 3,6% од БДП во просек годишно во наредниот петгодишен период, односно проширување на дефицитот за 0,7 п.п. во просек споредено со основните проекции. Во табелата 4.12 е прикажан буџетскиот дефицит во овој период според основното и ризичните сценарија.

Во второто ризично сценарио се претпоставува пониска реализација на капиталните расходи, согласно второто алтернативно сценарио образложено во точката 3.3, односно нивна реализација на ниво од околу 70% од предвидените со основното сценарио. Намалената реализација на капиталните расходи би предизвикала забавување на растот на бруто-инвестициите, а соодветно на тоа и пониска стапка на реален раст на БДП во однос на основното сценарио во просек за 0,6 п.п. годишно во периодот 2024-2028 година. Ова сценарио би имало негативен одраз и кај даночните приходи, кој би го надминал ефектот на намалените расходи. Оттаму, согласно ова сценарио, буџетскиот дефицит би се влошил за 0,3 п.п. во просек годишно споредено со основното сценарио во периодот на предвидување.

Табела 4.12. Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит

	2024	2025	2026	2027	2028
Буџетски дефицит (% од БДП)					
Основно сценарио	-3,4	-3,0	-3,0	-2,8	-2,5
Сценарио 1. Понизок економски раст	-3,9	-3,4	-3,7	-3,6	-3,4
Сценарио 2. Пониска реализација на капитални расходи	-3,7	-3,2	-3,3	-3,1	-2,9
Сценарио 3. Пониска наплата на даночни приходи	-4,3	-3,9	-3,9	-3,7	-3,4

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Како трето сценарио се претпоставува намалена наплата на вкупните даночни приходи за 5% годишно во периодот на предвидување споредено со основното сценарио. Во услови на непроменето ниво на буџетски расходи и непроменет економски раст, намалените даночни приходи би придонеле за зголемување на

буџетскиот дефицит, којшто би изнесувал 3,8% од БДП во просек годишно во анализираниот период, доближувајќи се до нивото од околу 3,4% од БДП во 2028 година.

Остварувањето на кое било од наведените ризични сценарија во наредниот период би резултирало со релативно ограничени ефекти врз буџетскиот дефицит, односно не доаѓа до загрозување на одржливоста на фискалната политика на среден рок.

Ризици на јавниот долг. Неизвесноста што произлегува од идното движење на макроекономските варијабли на меѓународниот пазар на капитал има значително влијание при донесувањето на одлуките за ефикасно управување со должничкото портфолио на државата. Во услови на големи осцилации на економските варијабли се јавува потреба од активно управување со ризиците на коишто подлежи портфолиото на јавниот долг во Република Северна Македонија. Како основни ризици што се идентификувани при управувањето со ова портфолио се јавуваат ризикот од рефинансирање, пазарниот ризик во којшто се вклучени ризикот од промена на каматните стапки и ризикот од промена на девизните курсеви, ризикот поврзан со потенцијалните обврски и оперативниот ризик.

Сензитивност на јавниот долг. Со цел испитување на изложеноста на портфолиото на долгот на пазарниот ризик, односно ризик од промена на каматните стапки и девизните курсеви, подготвена е кратка симулација за влијанието на промената на каматните стапки и девизниот курс врз трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг (Табела бр.4.13). Сензитивната анализа за движењата на трошоците за сервисирање во Буџетот на Република Северна Македонија по основ на надворешен долг се заснова на следните претпоставки: со промена на една варијабла сите други варијабли остануваат непроменети, т.е. *ceteris paribus*; при евентуални движења на другите валути во однос на еврото, девизниот курс на денарот во однос на еврото ја задржува стабилната вредност; и непостоење корелација меѓу каматните движења и движењата на девизниот курс.

Анализата го опфаќа периодот 2024-2028 година и се заснова на сценарија на пораст на каматната стапка за 1 п.п. од основното сценарио, како и на депрецијација на еврото во однос на другите валути за 10%.

Табела 4.13. Анализа на сензитивноста на трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг при промена на каматните стапки и девизните курсеви

Индексни броеви	2024	2025	2026	2027	2028
Основно сценарио	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Сценарио 1: зголемување на соодветните каматни стапки за 1 п.п.	107,4	106,1	105,2	104,1	103,4
Сценарио 2: апрецијација на другите валути од портфолиото во однос на еврото за 10%	100,7	100,3	100,2	100,2	100,1

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Главни заклучоци што може да се извлечат од оваа анализа се следните:

- Висината на каматните трошоци по основ на надворешниот државен долг се значително сензитивни на движењето на каматните стапки. Така, доколку каматните стапки во 2024 година пораснат за 1 процентен поен во однос на основната проекција, тоа би предизвикало пораст на каматните трошоци за 7,4% односно за 12,9 милиони евра, со слични ефекти и во периодот од 2025 до 2028 година.
- евентуална депрецијација на еврото во однос на другите валути во портфолиото (американски долар, јапонски јен и специјални права за влечење) за 10% ќе предизвика зголемување на трошоците за сервисирање за 0,2% во 2023 година, односно за 1,6 милиони евра. Од добиените резултати може да се утврди дека евентуалните неповолни движења на девизните курсеви на другите валути во однос на еврото нема да предизвикаат позначително зголемување на трошоците за сервисирање затоа што најголемиот дел од надворешниот државен долг е деноминиран во евра.

4.8 Квалитет на јавни финансии

Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии за периодот 2022 - 2025 година и Акцискиот план за спроведување на Програмата за 2022 година беа усвоени од страна на Владата на Република Северна Македонија на 21 јуни 2022 година.

Програмата за реформа на управувањето со јавни финансии 2022 - 2025 година е стратешки документ за развој на системот за управување со јавните финансии со кој се продолжуваат започнатите реформи од претходниот четиригодишен период. Станува збор за амбициозен потфат кој ги опфаќа сите аспекти на управувањето со јавните финансии: економска анализа, макроекономска и фискална рамка, мобилизација и наплата на приходи, планирање на буџетот, управување со јавни инвестиции, ефективни инструменти

според Планот за забрзан растот, јавни набавки вклучувајќи ЈПП, воспоставување интегриран информациски систем за финансиско управување (ИФМИС), Академија за јавни финансии, буџетско сметководство, јавна внатрешна финансиска контрола, надворешна контрола и парламентарен надзор и УЈФ на локално ниво.

Реформите во јавните финансии за подобрување на фискалната рамка, зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии, зголемување на наплатата на приходите, подобрување на системот на јавни набавки и зајакнување на внатрешната и надворешната контрола преку зголемување на транспарентноста и отчетноста во работењето се идентификувани како една од клучните цели на Владата, што треба да обезбеди забрзан и одржлив економски раст, повисок животен стандард и квалитет на живот на граѓаните. Тоа вклучува одржување стабилен буџет на долг рок, притоа продолжувајќи со обезбедувањето квалитетни и брзи услуги за граѓаните и деловните субјекти, преку модерна и ефикасна јавна администрација, поддржана со интензивна дигитализација.

Програмата се базира на концептот SMART систем на јавни финансии или во буквален превод „паметни“ финансии, систем којшто ќе се базира на јасна стратегија и ќе биде одржлив, одговорен, реформски ориентиран и транспарентен, кој ќе ги имплементира реформите што треба да се направат во јавните финансии, во смисла на подолгорочно и поквалитетно планирање на буџетските програми и буџетите, ќе биде континуиран, односно одржлив и во континуитет ќе дејствува кон подобрување на транспарентноста. Ова ќе значи стремење кон поправичен модел на јавни финансии гледано од аспект на приходите, расходите и начинот на финансирање, односно популарно кажано, како се полни Буџетот и како и каде се трошат парите на граѓаните, при што фокусот е ставен на замена на традиционалното буџетирање со буџетирање засновано на резултати и воведување повеќегодишна буџетска рамка. Еден од главните столбови на SMART системот мора да бидат транспарентноста и отчетноста на јавните финансии, со оглед на тоа дека транспарентноста во изминатите години е „клучен збор“ во политиката. Неговата реална вредност за јавните финансии е дека тоа е највисок степен на фискална контрола, при што информацијата на јавноста се дава на едноставен и општо разбирлив начин, а јавноста суди и одлучува дали тоа е вистинска или оправдана или легална одлука.

Програмата се спроведува преку годишни акциски планови, а следењето се врши врз основа на полугодишни и годишни извештаи. Два акциски планови за спроведување на Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии за 2022 и 2023 година беа усвоени и завршени. Спроведувањето и следењето на новата Програма 2022 - 2025 се базира на секторски дијалог за политиките со сите заинтересирани страни, што беше воспоставено со претходната Програма. Целта на дијалогот е да се осигури заедничката работа околу приоритетите и политиките во секторот Управување со јавни финансии и да се воспостави синергија и усогласеност помеѓу различните иницијативи, како и да се обезбеди дека буџетските средства и сите други расположливи ресурси, вклучително и донаторските средства ќе се користат на целисходен и транспарентен начин.

Законодавната рамка што ја поддржува Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии за периодот 2022 - 2025 година не беше во сила во моментот на подготовка на Програмата, поради тоа што новиот Закон за буџети сèуште не беше усвоен од страна на Собранието. Со усвојувањето на Законот за буџети во септември 2022 година се дефинираше системот за управување со јавни финансии во Република Северна Македонија.

Во текот на наредниот период, Министерството за финансии, во соработка со Светската банка, но и преку ИПА твининг-проектот „Зајакнување на функциите на буџетското планирање, извршување и внатрешна контрола“, ќе продолжи да работи на подготовка на подзаконски акти, насоки, прирачници и слично, чија цел е операционализација на новиот Закон за буџети, понатамошни подобрувања на системот за управување со јавните финансии, како и развивање детален план за сите работни процеси во Министерството за финансии.

На крајот од 2023 година, со техничка помош од СИГМА започна среднорочен преглед на целите и индикаторите на Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии 2022 - 2025 за продолжување на Програмата за 2 дополнителни години. Новата Програма ќе го опфаќа периодот од 2024 до 2027 година. Среднорочниот преглед на Програмата е фокусиран на следните аспекти: Имплементација на Програмата и Акциските планови (ефективност); Прилагодување на интервенциите со

цел да се постигнат посакуваните резултати и цели (релевантност); Адаптација и ефикасност на раководната структура за УЈФ (ефикасност).

4.9 Фискално управување и буџетски рамки

Буџетот за секоја држава претставува еден од најважните инструменти на економската и фискалната политика кој го носи Собранието, но од друга страна со подеднаква важност е и системскиот закон за буџети кој ги дефинира процедурите за изработка и донесување на Буџетот.

Новите трендови, препораките и директивите бара нови солүции за управување со јавните финансии согласно препораките на меѓународните институции и директивите на Европската Унија.

Од наведените причини Министерството за финансии изработи целосно нов закон.

Новиот Закон за буџети се вклопува во концептот на СМАРТ финансии, односно истиот има за цел обезбедување на рамка за водење здрава, предвидлива и одржлива фискална политика и зголемување на буџетската дисциплина и одговорност.

Согласно донесениот закон за буџети, иако се уште не е во целосна примена, одредени одредби од законот веќе се имплементираат а се однесуваат на:

- воведување на нумерички фискални правила, дизајнирани на начин усогласени и конзистентни со фискалните правила на ЕУ, со цел да направат фискалната политика да биде попредвидлива и поодговорна.

Притоа, Буџетот 2024 и Фискалната стратегија 2024-2028 се во согласност со фискалните правила, односно:

- дефицитот на општа власт за соодветната година, не смее да надмине ниво од 3% од номиналниот Бруто домашен производ (БДП),
- вкупниот долг на општа власт не смее да надмине ниво од 60% од номиналниот БДП, а гарантираниот јавен долг не смее да надмине 15% од БДП.

Истовремено предвидена е можност за отстапување од утврдените фискални правила само во исклучителни околности, односно за 2024 година отстапувањето од фискалното правило од 0,4% е резултат на антикризните мерки од 9-от пакет на мерки.

- воспоставен е Фискален совет, како независна институција, посебен буџетски корисник, кој треба да обезбеди независни и професионални анализи и мислења за макроекономските и фискалните претпоставки, фискалната стратегија, буџетот, извештаите за реализација на буџетот, фискалните ризици и слично,
- изработена Фискална стратегија 2024-2028 како средночната рамка за временски период од 5 години во која се содржани проекциите за раст, етапно намалување на буџетскиот дефицит и зголемени капитални расходи со едновременно зголемен опфат на квалитативни и квантитативни информации, меѓу кои се:
- секторски пристап на јавните расходи базиран на COFOG класификација и индикатори на успешност (импут и аутпут индикатори), - консолидирани податоци за локална власт и ЈП и ТД во државна сопственост,
- даночни расходи,
- фискални ризици,
- конзистентни проекции со претходната фискална стратегија,
- компаративна анализа со петходните фискални проекции, како и
- функционални одредби за непречено работење на Интегриран информационален систем за управување со јавни финансии – ИФМИС кој превидува повеќе модули и тоа за:
  - буџетско планирање (повеќегодишно, вклучувајќи и планирање на капитални проекти/јавни инвестиции);
  - извршување на буџет (вклучувајќи ги сите расходи приходи и операции на ЕТС);
  - управување со долг;
  - воспоставување и управување со неопходни регистри и класификации;
  - поврзување со други системи за автоматска размена на податоци во Владата и

- други потребни компоненти за поддршка на спроведувањето на Закон за Буџети и за управување со јавните финансии.

Преку овој систем ќе се обезбеди подобро спроведување на сите процеси, како и мониторинг и контрола на истите.

Со законот за буџети, фискалната политика е насочена кон консолидација на јавните расходи, преку постепено намалување на нивото на дефицитот, како и редизајнирање на јавните расходи преку зголемени инвестициите во инфраструктурата.

На тие реформи им треба уште поголема брзина, а за да се постигне сеопфатната и амбициозна реформа вградена во новиот Закон за буџети треба да се усвои акциски план, да се забрза воспоставувањето на новите институционални структури и навремено да се обезбеди соодветен кадар во клучните реформски единици во Министерството за финансии, УЈП и Царинската управа.

4.10 Одржливост на јавните финансии

Пресметките за долгорочната одржливост на јавните финансии се темелат на следните претпоставки:

- просечен раст на продуктивноста на трудот од 4,3%;
- намалување на стапката на активност кај мажите (од 76,7% во 2020 година на 74,4% во 2060 година);
- интензивно зголемување на стапката на активност кај жените (од 54,0% во 2020 година на 72,6% во 2060 година), со што учеството на женската популација во вкупното активно население се очекува да достигне 48,2% во 2060 година;
- поинтензивно намалување на стапката на невработеност до 2030 година, проектирана на 7,4% истата година, а со помал интензитет во следните години, при што стапката на невработеност во 2060 година е проектирана на 5,6%;
- зголемување на учеството на населението на возраст над 65 години на околу 36% до 2060 година.

Врз основа на претпоставките за раст на вработеноста и платите во земјата, се проценува просечен годишен раст од 5,6% на приходите од придонеси по основ на пензиско осигурување во анализираниот период, а нивното просечно учество во БДП изнесува 6,0%. Во врска со расходите за пензии, потребно е да се напомене дека се опфатени само оние на државниот пензиски фонд. Имајќи го ова предвид, а согласно проектираните демографски движења, се предвидува просечен годишен раст на расходите за пензии од 6,3% во анализираниот период, а нивното учество во БДП се очекува постепено да се намалува и во 2060 година да изнесува 9,3%. Јавните расходи за здравствена заштита како процент од БДП се предвидува постепено да се зголемат и да достигнат 8,3% во 2060 година, што главно се должи на ефектите од стареењето на населението. Расходите за образование е предвидено да се зголемат за 7,2% во просек годишно во наредниот четириесетгодишен период, со што нивното учество во БДП се очекува да достигне 5% во 2060 година. Во анализираниот период, каматните расходи се претпоставува да изнесуваат во просек 2,0% од БДП, согласно проектираното движење на буџетското салдо, односно државниот долг и проектираната ефективна каматна стапка.

5. СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ ВО 2024-2026 ГОДИНА

5.1. ОБЛАСТ: КОНКУРЕНТНОСТ

5.1.1 Структурна реформа 1 – Поволно деловно окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ

а. Анализа на главните пречки

Според последниот Извештај за глобална конкурентност за 2019²³ Северна Македонија е рангирана на 82-то место од 141 земја. Најниските оценки се поврзани со големината на пазарот, пазарот на производи и капацитетот за иновации. Сепак, порастот на конкурентноста на економијата на Северна Македонија е попречен од неколку големи пречки, кои вклучуваат голема неформална економија, сложено законско и регулаторно окружување и недостиг на вештини, недостиг од целосно усогласување со барањата на

²³ https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

пазарот на ЕУ, неповолна структура на домашната индустрија со распространетост на гранките со ниска додадена вредност, ниска вкупна факторска продуктивност (вклучувајќи ниска продуктивност на трудот), неусогласеност на вештините на пазарот на трудот, ограничен пристап до финансии на домашните компании, ниско ниво на интеграција на македонските компании во глобалните синџири на снабдување, како и незначителни јавни и корпоративни инвестиции во технологија и иновации.

Неформалната економија е една од најзначајните пречки за конкурентноста. Официјалните проценки на Државниот завод за статистика (ДЗС) се дека неформалното вработување изнесува 17% од БДП и 18% од вкупната вработеност во 2018 година. Исто така, има и други проценки според кои неформалната економија се зголемува до 37,6% од БДП во 2018 година (ММФ, 2019а). Поновите податоци покажуваат дека има 84.319 неформално вработени лица во 2022 година (Извештај за напредокот на ЕК, 2023 година) или 12,2% од вкупната вработеност во истата година. Неформалното вработување бележи значително намалување за време на пандемијата, од 16,1% во 2019 година на 13,6% во 2020 година, главно поради владините мерки за заштита на работните места, кои вклучуваа и мерки за формализирање на работните односи. Позитивно е што овој тренд продолжи и во 2021 година (12,1%) и беше задржан во 2022 година (12,2%), што е ран показател за одржливост на формализираните работни места. И покрај намалувањето на последниот проценет показател во периодот 2018-2022 година, проблемот со неформалноста останува сериозен. Најголем дел од неформалните работници, околу 68,8% биле мажи. Неформалниот сектор создава нелојална конкуренција од нерегистрираните претпријатија и работната сила во сенка, што имплицира дека непријавениот приход и неформалното вработување сериозно ја загрозуваат наплатата на јавните приходи. На тој начин, неформалната економија го загрозува функционирањето на формалната економија и предизвикува непоправлива штета на јавните интереси на даночните обврзници и воопшто, на граѓаните.

Перцепцијата на граѓаните за неформалната економија е дека таа се движи помеѓу 20-40% од БДП во 2022 година, според квалитативното истражување на УНДП на оваа тема (УНДП, 2022). Ова покажува дека има прилично добро разбирање за присуството на сивата економија од страна на граѓаните, додека импликациите од неформалноста, како и механизмите како таа би можела да се намали, заедно со ефектите од формализирањето, треба дополнително да се артикулираат и имплементираат од страна на креаторите на политиките.

Друга пречка што треба итно да се реши за да се подобри конкурентноста на македонските деловни субјекти се однесува на усогласеноста со барањата на пазарот на ЕУ. ЕУ е главен трговски партнер на Северна Македонија повеќе од две децении, со учество од над 78% во вкупниот македонски извоз во 2022 година (ДЗС, 2023)²⁴. Во исто време, извозот е главно поттикнат од мал број странски компании кои се во голема мера специјализирани во технолошки интензивните сектори. Неопходно е да се зголеми конкурентноста на домашните компании и да се форсира проширување на нивниот извоз, како предуслов за побрз раст на БДП. Подобрувањата на извозот се поврзуваат со усогласеноста на барањата на пазарот на ЕУ, поддршката за иновации и диверзификација на производите, наоѓање соодветни деловни партнери од други земји и промоција на локални производи на меѓународните пазари. Усогласеноста со барањата на пазарот на ЕУ, особено во однос на слободното движење на стоки и услуги е исто така, многу важна во однос на понатамошната интеграција на македонските компании во глобалните синџири на снабдување.

Она што исто така ја поткопува конкурентноста на домашните компании е недоволно иновации и технолошки развој, што ја попречува продуктивноста и интеграцијата во глобалните синџири на вредности. Според Европската иновациска табела, земјата останува „иноватор во развој“, но иновациската активност сèкупно останува ниска. Со учество од 0,4% во БДП (вклучувајќи мал дел од приватниот сектор), расходите на земјата за истражување, развој и иновации остануваат значително под просекот на ЕУ. Конкретно, учеството на приватниот сектор во сèкупните трошоци за ИРИ останува на ниско ниво од 0,1% од БДП (Оценка на ЕК за ПЕР 2023-2025). Со цел да се создаде поволна средина за раст заснован на истражување и иновации, Владата во декември 2023 година ја усвои Стратегијата за паметна специјализација (С3), чија имплементација ќе обезбеди инклузивен и паметен раст и зајакната инфраструктура за институционална поддршка за ИРИ.

6. Реформски мерки

²⁴ https://www.stat.gov.mk/pdf/2023/7.1.23.02_mk.pdf

1. Опис на реформските мерки

Структурната реформа **Поволно деловно окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ** е секвенционирани во следните конкретни реформски мерки кои би се постигнале во периодот 2024 - 2026 година:

Реформска мерка 5.1.1(1) Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со висока застапеност на непријавена работа

Оваа мерка продолжува од минатата година. Таа има за цел да обезбеди регулирање на неформалните работни места во секторите каде што преовладуваат непријавената работа и вработување, како што се земјоделството, угостителството, туризмот, домашните услуги и градежништвото. Врз основа на претходно подготвени анализи и препораки за дизајнирање систем и механизми кои ќе придонесат за намалување на непријавената работа, договорените решенија се преточени во предлог-закон како *lex specialis* со кој се регулира сезонската, привремената и повремениот работа, со цел обезбедување работнички права и пристојни работни места за лица ангажирани на таква основа и кои ги задоволуваат потребите на работодавачот за работна сила. Мерката исто така предвидува развој на софтверски алатки за имплементација на законската регулатива, како и кампања за подигање на свеста за механизмите и придобивките од формализирањето.

Сеопфатната реформа на законот за работни односи, исто така, ќе придонесе за намалување на неформалното вработување (предложена за реформска мерка 5.3-5(14): Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на трудот). Новиот Закон за работните односи ќе го подобри уредувањето на флексибилните работни аранжмани и нестандартните форми на вработување како работа од дома, работа на далечина, скратено работно време, итн.

Намалувањето на неформалната економија е стратешки приоритет на Владата на Република Северна Македонија. Стратегијата за формализација на неформалната економија во Северна Македонија 2023-2027 година, со Акциски план, беше донесена во септември 2023 година. Стратегијата предвидува ефикасна законска рамка, заедно со активностите за зголемување на довербата во институциите, превентивни акции кон пазарот на трудот и неформалностите со кои се соочуваат компаниите, како и зајакнување на системот на следење, контрола и потиснување на неформалното работење. Заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог 2023 година и Извештајот на ЕК за напредокот 2023 година им препорачаа на македонските власти веднаш да започнат со имплементација на Стратегијата и нејзиниот акциски план и да обезбедат политичка посветеност на високо ниво.

Надлежна институција за спроведување на мерката е Министерството за труд и социјална политика.

а) Планирани активности во 2024

- Донесен Закон и подзаконски акти за работното ангажирање на лица за вршење на работи од повремени, привремена и сезонска природа за одредени дејности во поедноставена постапка;
- Спроведена кампања за подигнување на јавната свест за влијанието и ефектите на неформалната работа и придобивките од формализација;
- Развиено функционално софтверско решение во Управата за јавни приходи за работното ангажирање на лица за вршење на работи од повремени, привремена и сезонска природа;
- Нов Предлог-Закон за работни односи доставен до Владата на усвојување (види Реформска мерка 5.3-5(14): Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на трудот).

Реформска мерка 5.1.1(2) Поддршка за развој на иновациониот еко систем

Оваа реформска мерка продолжува од претходната година, но нејзината содржина е изменета врз основа на усвоената Стратегија за паметна специјализација (С3) во декември 2023 година. Заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог 2023 година и Извештајот на ЕК за напредокот 2023 година им препорачаа на македонските власти веднаш да започнат со имплементација на Стратегијата и нејзиниот акциски план со развивање на мерки. Стратегијата за паметна специјализација (С3) е од големо значење за идниот раст на македонската економија, овозможувајќи понатамошен развој преку зајакнување на истражувачките и иновативните потенцијали, олеснување на трансформацијата заснована на знаење, зајакнување на конкурентноста заснована на знаење и соработка меѓу академијата и бизнисот, диверзификација на постоечките индустрии и услужни активности, поттикнувајќи го растот на новите и брзорастечки индустрии и претпријатија, како и стимулирање на зелената и дигиталната транзиција.

Оваа реформска мерка ќе овозможи континуитет на реформските напори за развој на иновациониот еко систем, зголемување на инвестициите во истражувањето, зајакнување на врските и институционалните капацитети за соработка на академијата и бизнисот, стимулирање зелена и дигитална транзиција, развој на вештини, поддршка на трансформацијата на избраните домени кон специјализација како и поддршка на нови акции (4 вертикални домени: Паметно земјоделие и храна со повисока додадена вредност, Електро-машинска индустрија – Индустрија 4.0, ИКТ, Одржливи материјали и паметни згради и 2 хоризонтални домени: Енергија за иднината и Туризам). Имплементацијата на Стратегијата за паметна специјализација ќе овозможи поефикасни предуслови за успешно воведување на НТП како институционална рамка. Поддршка за понатамошен развој на иновационата инфраструктура е една од предвидените мерки во Стратегијата за паметна специјализација и поврзаниот Акциски план.

Надлежни институции за нејзино спроведување се Министерство за образование и наука и Министерството за економија.

а) Планирани активности во 2024

- Имплементација на стратегијата СЗ и поврзаниот Акциски план,
- Оперативни активности - воспоставување на рамка за управување и имплементација, следење и оценување, градење капацитети за имплементација,
- Проширување на сет на инструменти кои овозможуваат развој на иновациони еко систем поделен по цел - извонредност во науката, развој на иновациони еко систем, конкурентност на бизнисите, дигитална трансформација, развој на човечките ресурси и овозможување добро владеење и континуиран Процес на претприемничко откривање,
- Лансирање на првите нови инструменти за СЗ и спроведување на пилот проекти,
- Посилна регионална соработка во земјите од Западен Балкан, соработка со платформите на ЕУ за СЗ, можни ИПА или твининг проекти,
- Усогласување на законодавството,
- Развој на институционална истражувачка инфраструктура во домените на СЗ за иновации, знаење и трансфер на технологија (центар на извонредност, центар за иновации, технолошки парк),
- Подготвителна фаза за формирање на СТП
- Поддршка на развојот на центри за дигитални иновации – (Digital Innovation Hubs-DIH) како олеснувачи на дигиталната транзиција на бизнисите,
- Адаптација на почетните простории – бизнис инкубатор и НКТТ.

б) Планирани активности во 2025

- Понатамошна имплементација на АП за СЗ, имплементација на пилот проекти, развој на нови инструменти, поддршка на континуиран Процес на претприемничко откривање, посилна регионална соработка во земјите од Западен Балкан, соработка со платформите на ЕУ СЗ, можни ИПА или твининг проекти,
- Оперативни активности,
- Понатамошен развој на инфраструктура / изградба на нова инфраструктура.

в) Планирани активности во 2026

- Понатамошна имплементација на АП за СЗ, промовирани нови проекти и партнерства, развиени нови Хоризон проекти,
- Оперативни активности,
- Понатамошен инфраструктурен развој.

Реформска мерка 5.1.1(3) Поголемо усогласување со правото на ЕУ во областа на единствениот пазар

Оваа реформска мерка продолжува од претходната година. Мерката има за цел да ја подобри хармонизацијата со правото на ЕУ во областа на внатрешниот пазар со примарен фокус на слободното движење на стоки и услуги, заштита на правата на потрошувачите и подобро регулирање на деловното функционирање. Целта е да се подобри усогласеноста со здравствените, безбедносните и еколошките барања. Мерката е ориентирана кон усогласување на правната рамка во областите од Поглавје 1, Поглавје

3, Поглавје 6 и Поглавје 28 од правото на ЕУ, како и кон подобрување на капацитетите на релевантните национални институции за ефикасно работење во рамки на засилена правна рамка.

Извештајот на ЕК за напредокот на Северна Македонија за 2023 година укажува дека земјата е умерено подготвена во областа на слободното движење на стоки и услуги. Посебно внимание треба да се посвети на подобрувањето на законодавната и институционалната рамка за да се овозможи подобра усогласеност со законодавната рамка на единствениот пазар на ЕУ. Исто така, неопходно е да се зајакне спроведувањето на регулативата преку градење на системи и капацитети за спроведување на законите и контрола на пазарите.

Значењето на решавањето на прашањата за усогласеност со барањата на пазарот на ЕУ беше препознаено при дизајнирањето на ИПА II Акцијата 2019: Поддршка на ЕУ за конкурентни и фер пазари. Оваа реформска мерка е дел од ИПА акцијата и треба да обезбеди правила на домашниот пазар приспособени на правото на ЕУ, што исто така се смета за витално со оглед на извозната ориентираност на македонските компании.

Надлежна институција за нејзино спроведување е Министерството за економија во координација со Бирото за метрологија.

а) Планирани активности во 2024

- Да се зајакнат стртешката, законодавната и институционалната рамка во областа Слободно движење на стоки,
- Да се зајакнат стртешката, законодавната и институционалната рамка во областа Слободно движење на услуги,
- Да се подобри усогласеноста на законодавството со правото на ЕУ во однос на Законот за трговски друштва, Законот за сметководство и Законот за ревизија,
- Да се зголеми капацитетот на националните тела за ефикасност и ефективен надзор на пазарот и заштита на потрошувачите.
- Да се зголеми капацитетот на Бирото за метрологија за извршување на услуги за тестирање, верификација и калибрација.
- Да се дизајнира е-инспекција како единствена инспекциска интероперабилна база на податоци.

б) Планирани активности во 2025

- Градење на капацитетите на релевантните институции во областа на слободното движење на стоки и услуги;
- Дизајнирање на систем за функционална точка на единечни контакти;
- Надградба на постоечки Регистар на мерни инструменти и подобрување на методите за анализа на ризик врз основа на податоците од регистарот;
- Надградба на работните процедури за калибрација и верификација и лабораториски прирачници;
- Развој на нови стандарди и услуги за мерење.

2. Индикатори за резултати

Индикатор	Почетна вредност	Посредна цел	Цел
Учество/удел на неформално вработени во вкупниот број на вработени лица (ДЗС - АРС)	12,2%	9,0% (2025)	8,0% (2026)
Број на активни договори за соработка помеѓу академската заедница и приватниот сектор во областа на иновациите	10 (2024)	20 (2025)	30 (2026)
Број на производи што се извезуваат во ЕУ (CN шифри кои бележат позитивни извозни вредности)	3.257 (2016-2017) ²⁵		3.500 (2024)

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Намалувањето на неформалната економија, особено неформалното вработување, може да донесе бројни придобивки и за поединците и за пошироката економија. Со формализирање на вработувањето,

²⁵ Вредноста се однесува на оние производи (CN 8 цифри) за кои е забележан извоз во 2016 или 2017 година

работниците добиваат пристап до законска заштита, како што се регулативите за минимална плата, безбедност на работното место и социјални бенефиции како здравствено осигурување и планови за пензионирање. Оваа транзиција ја подобрува целокупната благосостојба на работната сила, поттикнувајќи постабилен и побезбеден пазар на труд. Формализацијата, исто така, придонесува за зголемување на даночните приходи за владите, обезбедувајќи дополнителни ресурси за јавни услуги и развој на инфраструктурата.

Целосната имплементација на мерката за воведување механизми за формализирање на неформалната работа во секторите со високи инциденти на непријавени активности се претпоставува дека ќе го намали нивото на неформално вработување согласно утврдените таргети. Ова ќе резултира со уште околу 16.000 формални вработени лица регистрирани во системот. Користејќи ја просечната плата во Северна Македонија и стапката на персонален данок на доход од 10%, овие дополнително регистрирани вработени можат да донесат до 1,4 милиони евра годишно директни даночни приходи. Доколку овие дополнителни даночни приходи се искористат за капитални расходи, резултатот би бил дополнителни 0,0003% од БДП на среден рок, земајќи ги предвид само дополнителните приходи од формалното вработување.

Зголемувањето на трошоците за истражување и развој (ИР) може да има длабоки позитивни ефекти врз БДП на земјата и севкупната економска виталност. Кога една земја инвестира во истражување и развој, таа поттикнува иновации, технолошки напредок и креирање на знаење. Ова, пак, може да доведе до развој на нови производи и услуги, нови индустрии и подобрување на постојните, што на крајот ќе го поттикне економскиот раст.

Врз основа на студија на ОЕЦД²⁶, прегледот на економетриската литература покажува дека и покрај различните пристапи за мерење и проценка, истражувачите генерално наоѓаат позитивно и статистички значајно влијание на истражувањето и развојот врз продуктивноста и економскиот раст. Резултатите од мета-анализата заснована на неодамнешните економетриски проценки објавени за периодот 2000-2010 година сугерираат дека еластичноста на перформансите за истражување и развој изнесува околу 0,10. Користејќи ги овие наоди, целосната имплементација на оваа мерка може да ги зголеми инвестициите во истражување и развој за 7,5%, што резултира со зголемување од 0,75% од БДП. Овој значаен резултат е главно поврзан со идејата дека ИР имаат значителен ефект во економијата бидејќи ги поттикнуваат иновациите, напредокот во технологијата и продуктивноста во целина.

Зајакнувањето на пазарните правила во една земја може да има значително влијание врз нејзиниот БДП, особено во контекст на меѓународната трговија. Јасните и ефективни пазарни правила создаваат поприлично опкружување и за домашните и за странските бизниси, олеснувајќи ги трговските односи. Кога пазарните правила се цврсти, тие влеваат доверба меѓу трговските партнери, што доведува до зголемени прекугранични инвестиции и трговски активности. Јасноста во регулативите ги намалува трансакциските трошоци и несигурностите, што го олеснува вклучувањето на бизнисите во меѓународната трговија. Понатаму, бидејќи мерките предвидуваат натамошно усогласување на законодавството во областа на слободното движење на стоки и услуги, тоа може да има позитивно влијание врз извозот.

Како цел на мерката за зајакнување на пазарните правила, се предвидува дека ќе помогне во зголемување на бројот на извезени производи на пазарот на ЕУ за 7,5%. Земјите кои извезуваат производи поврзани со извозниот профил на земјите со високи приходи имаат тенденција брзо да се приближуваат кон оние со повисоки нивоа на приход и оттука, да растат побрзо. Користејќи ги податоците за извозот во ЕУ, се пресметува дека овој пораст на извезените производи може да резултира со околу 1,6 милиони евра дополнителен извоз во ЕУ, односно со 0,025% поголем БДП.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Во евра	2024	2025	2026
Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена			
1. Буџетско финансирање*	0	0	0
2. Небуџетско финансирање	300.000	0	0

²⁶The Impact of R&D Investment on Economic Performance: A Review of the Econometric Evidence
[https://one.oecd.org/document/DSTI/EAS/STP/NESTI\(2015\)8/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DSTI/EAS/STP/NESTI(2015)8/en/pdf)

2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	300.000	0	0
Поддршка за развој на иновациски еко систем**			
1. Буџетско финансирање *	2.000.000	3.000.000	4.000.000
2. Небуџетско финансирање	0	0	0
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	2.000.000 ИПА Апликација за имплементација на СЗ
Вкупно	2.000.000	3.000.000	6.000.000
Поголемо усогласување со правото на ЕУ во областа на единствениот пазар			
1. Буџетско финансирање *	0	0	0
2. Небуџетско финансирање	1.000.000	0	0
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	1.000.000	ИПА	0
Вкупно	1.000.000	ИПА	0

* Национални извори на јавни финансии

** Планираниот буџет е дисперзиран преку повеќе институции, а се очекува поддршка и од повеќе донатори во имплементација на различни мерки. Во мерката е прикажан само основниот буџет од носечките институции МЕ и МОН, додека буџетот од ФИТР, Развојната Банка на РСМ, Законот за финансиска поддршка на индустријата, ИПА проектот на ФИТР - Green Business Facility, новиот заем од Светска банка и разни донаторски кофинансирања значително го зголемуваат износот на мерката, но во овој момент точниот износ не е познат.

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Преминот „од неформалност во формалност“ може да доведе до значително намалување на несигурноста при вработување и до нови можности за пристојна работа. Треба да се напомене дека за некои од работниците неформалноста не е избор, туку неопходност во која се впуштаат поради недостаток на пристојни работни места. Формализирање на вработувањето подразбира обезбедување заштита на правата на работниците, социјална и здравствена сигурност на лицата вработени за извршување на привремена и сезонска работа. Иако околу 2/3 од неформалните работни места ги извршуваат мажи, ќе се внимава влијанието да биде родово балансирано.

Инвестициите во истражување, развој и иновации водат до воспоставување на нови бизниси и раст на постојните бизниси, генерирајќи нови работни места, особено за младата и висококвалификувана работна сила. Подобрениот пристап до финансии и инвестициите во иновациска инфраструктура ќе го поттикнат претприемништвото помеѓу младите и жените. Родовата еднаквост ќе биде инкорпорирана во спроведувањето на активностите, а механизмите за следење ќе вклучуваат и родово сегрегирани податоци. На почетокот на оперативните активности НТП ќе развие и План за родова еднаквост кој ќе вклучи родови податоци и алоцирани ресурси и механизми за прибирање и следење на податоците. Стратешките документи на НТП исто така ќе вклучат и индикатори на перформанси кои ќе го мерат придонесот односно влијанието на НТП за генерирање на работни места за младите и висококвалификуваната работна сила.

Индиректно, преку зголемување на можноста за извоз преку воведување на подобри производствени стандарди и деловно опкружување, компаниите ќе можат да го зголемат својот удел на пазарот и да ја прошират својата продажба на странските (ЕУ) пазари. Ова треба да ги зголеми приходите/профитот на компанијата и да создаде можности за зголемување на производството и отворање нови работни места.

6. Очекувано влијание врз животната средина и климатски промени

Високата појава и опстојување на неформалната работна сила се повеќе се препознава како пречка за одржливиот развој. Неформалните фирми и работници не придонесуваат за даночната основа и оттука, националниот буџет останува без приход што би можел да се искористи за јавни инвестиции, вклучително и инвестиции во животната средина. Намалувањето на неформалната работа е во согласност со централната амбиција на Агендата за одржлив развој за 2030 година „да не остави никого зад себе“ и ЦОР 8.3: „промовирање на развојно ориентираните политики кои поддржуваат продуктивни активности, пристојно отворање работни места, претприемништво, креативност и иновации и поттикнување на формализирање

и раст на микро, мали и средни претпријатија, вклучително и преку пристап до финансиски услуги“. Покрај тоа, животната средина може да има корист од формализирањето на некои видови неформални работници, како што се собирачите на отпад или улични продавачи, со намалување на создавањето отпад и зголемување на стапките на рециклирање.

Иновациите можат да доведат до развој на нови технологии и процеси кои можат да помогнат во намалувањето на емисиите на стакленички гасови, подобрување на енергетската ефикасност, промовирање на употребата на обновливи извори на енергија, намалување на влијанието врз животната средина на земјоделството преку промовирање одржливи практики и намалување на отпадот. Иновациите, исто така, можат да помогнат во промовирањето на кружната економија преку развивање на нови производи и услуги кои се дизајнирани за повторно користење, рециклирање или пренаменување. Научно-технолошките паркови (НТП) можат да имаат позитивно влијание врз економијата што овозможува развој на истражувачки капацитети за поддршка на зелената транзиција во индустријата и општеството. НТП ќе изврши оценка на влијанието врз животната средина за да се минимизираат и/или да се ублажат негативните влијанија врз животната средина од изградбата и работењето на НТП. Дополнително, оценката на влијанието врз животната средина ќе биде вградена преку соодветни критериуми за евалуација на правилата и процедурите при обезбедување на услуги од НТП за да се поттикнат иницијативите кои придонесуваат кон премин од линеарна во циркуларна економија преку поддршка на претприемништвото ориентирано кон „зелени“ производи и услуги.

Транспонирањето на новото законодавство за слободно движење на стоки е многу поврзано со справувањето со современите еколошки предизвици и обезбедувањето усогласеност на националните пазари со барањата за животната средина заедно со барањата за здравје и безбедност. На пример, моторите со согорување инсталирани во патнички автомобили, комбиња, камиони, автобуси, како и непатничките мобилни машини (на пример, мотори со дизел или бензин) значително придонесуваат за загадување на воздухот со емитување јаглероден оксид (CO), јаглеводороди (HC), азотни оксиди (NOx) и честички. Со усогласување на стандардите за емисии на земјава со ЕУ значително ќе се подобри квалитетот на воздухот. Европската унија, исто така, спроведе регулативи за намалување на употребата на опасни хемикалии во производи за широка потрошувачка, како што се козметика, претпакување, текстил, обувки, аеросоли дозери и играчки. Така, оваа мерка ќе придонесе за „зазеленување“ на креирањето политики во државата.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Недостаток на доверба кај јавноста во ефективната на новиот модел за формализирање на сезонската, привремената и повремената работа	средна	Обезбедување добра и ефикасна координација меѓу министерствата и другите релевантни институции и создавање јасни меѓусекторски правила за спроведување на мерките и политиките за унапредување на пристојната работа. Имплементацијата на правилата ќе биде придружена со таргетирана јавна кампања за подигање на јавната свест за влијанието и ефектите од неформалната работа и придобивките од формализирањето во која ќе бидат вклучени сите јавни и приватни странки
Одложено донесување на законската рамка за имплементација на новиот модел за формализација на сезонската, привремената и повремената работа	висока	Приспособување на планот за непредвидливи ситуации и приоритетите во согласност со новонастанатата ситуација
Недоволни капацитети на НТП за развој на стратешки и оперативни документи и за склучување договори за адаптација на почетната инфраструктура	средна	По законската регистрација на НТП, планирани се буџетски средства за вработувања, зајакнување на човечките капацитети и набавка на надворешни услуги за успешно формирање на НТП

Не се исполнети потребните предуслови во вклучените институции со цел интеграција во единствениот пазар на ЕУ (човечки ресурси, подготвеност на системот, договори за аутсорсинг итн.).	средна	Подготовка на работни планови врз основа на анализа за реални цели, вклучувања и рокови.

5.1.2 Структурна реформа 2 - Обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна

а. Анализа на главните пречки

Учеството на земјоделството во структурата на производството се намали дополнително на 9% (-0,8 п.п.) во 2021 година. Учеството на земјоделството во вкупната вработеност, исто така, дополнително се намали во 2021 година (11,5% - намалување од 12% во 2020 година и 16,6% во 2016 година). Ова не е поволна статистика, со оглед на потенцијалот на земјата за земјоделско производство, како и глобалната потреба за зголемување на безбедноста на храната. Пандемијата Ковид-19, руската војна против Украина и движењата на инфлацијата во последните две години го ставија земјоделството во центарот на вниманието. Земјоделскиот сектор во Северна Македонија се карактеризира со неповолна земјоделска структура на голем број многу мали полу-самоодржливи фарми со мешано земјоделско производство на мали и расцепкани земјишни парцели. Ефикасноста и продуктивноста на секторот се ниски, со високи пазарни ограничувања, недостаток на сезонски работници, ограничувања на движењето и тешкотии во организирањето на транспортот и логистиката. Еден од главните проблеми во земјоделскиот сектор во земјата е стареењето на работната сила - само околу 15% од земјоделските работници се млади (15-24 години). Секторот добива најголем дел од државната помош, а субвенциите за секторот се зголемуваат додека производството се намалува. Треба да има посилна врска помеѓу земјоделските политики и другите секторски политики како што се оние за трговија, образование и МСП. Предностите за секторот вклучуваат добри врски за пристап и дистрибуција до други европски пазари и потенцијал за структурно подобрување (на пример, консолидација на земјиштето, групи на производители и задруги). Може да се преземат неколку активности за зголемување на продуктивноста преку иновации и примена на современи технологии (на пр. 1/инвестирање во вештините и знаењето на земјоделските работници; 2/зајакнување на земјоделските советодавни услуги; и 3/поврзување на земјоделството со истражувањето, образованието и туризмот). (ЕК, 2023)

Исто така, значењето на земјоделскиот сектор е нагласено во Извештајот на Светска банка за Западен Балкан: Кон одржлив раст (СБ, 2023 година), во насока на потребата за зелен и одржлив развој. Земјоделскиот сектор треба да се ремоделира, со фокус на ефективни активности, подобрување на регулаторната и институционалната поставеност, пренамена на буџетската поддршка за зголемување на климатската отпорност на земјоделското производство и продуктивност, зајакнување на трансферот на знаење и развој на нови бизнис модели, но сепак зелени и одржливи операции во земјоделскиот сектор.

Земјоделскиот сектор во Северна Македонија веќе беше предмет на неколку реформски иницијативи, како што се консолидација на земјиштето и подобрување на системите за наводнување, кои беа вклучени во претходните ПЕР. Нивната имплементација продолжува, додека сегашните реформски напори се насочени кон зголемување на продуктивноста на земјоделскиот сектор. Во овој контекст, постбербениот третман на земјоделските производи е клучен за зголемена конкурентност и одржливост на секторот. Модернизацијата на управувањето со земјоделските производи по бербата ќе ги реши проблемите кои сериозно го нарушуваат пазарот на земјоделски производи, како што се несоодветната примена на задолжителните и безбедносни стандарди во примарното производство, високиот процент на отпад поради несоодветно складирање, третман, сортирање и пакување на земјоделски производи, неправилно управување со отпадот, присуство на остатоци од пестициди и други хемикалии, неорганизиран извоз и продажба, несоодветна набавна цена, недостаток на корисни податоци за агропроизводите како количина, квалитет и цена и недостаток на капацитети за складирање на агропроизводи кога има нарушувања на цените на пазарот.

б. Реформски мерки

1. Опис на реформските мерки

Структурната реформа се однесува на следната конкретна реформска мерка што би се постигнала во периодот 2024 - 2026 година:

Реформска мерка 5.1.2(4) Модернизација на постбербени технологии и процеси со македонските земјоделски производи

Оваа мерка продолжува од минатата година. Главната цел на мерката е зголемување на конкурентноста на земјоделскиот сектор преку модернизација на постбербеното управување со земјоделските производи преку воведување национална земјоделска политика за заедничко уредување на пазарите. Тоа би вклучувало значително ниво на земјоделска хигиена и стандарди за квалитет, управување со отпад и заштита на животната средина. Модернизацијата на секторот е предвидена со изградба и работа на два откупни центри во општина Ресен и Струмица и една земјоделско-прехранбена трговска платформа во Скопје. Мерката опфаќа правна и институционална поставеност како подготвителна фаза, како и изградба и операционализација на центрите и земјоделско-прехранбената платформа.

Центрите и платформата се дизајнирани да се градат и да работат во согласност со најновите стандарди во оваа област, со високи перформанси за енергетска ефикасност. Нивното воспоставување би овозможило имплементација на националната земјоделска политика ЗУП (Заедничко уредување на пазарот)/Common Market Organization (CMO), односно интервентни мерки за складирање на земјоделски производи во согласност со принципите за безбедност на храната.

Оваа мерка е директно поврзана со целите на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2021 - 2028 година (Службен весник на РСМ бр: 16/2021). Националната правна рамка поврзана со оваа мерка е Законот за квалитет на земјоделските производи (Службен весник на РСМ бр: 140/2010) и Законот за земјоделство и рурален развој (Службен весник на РСМ бр: 49/2010).

Надлежна институција за спроведување на мерката ќе биде Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство со тесна соработка со другите релевантни владини, јавни и приватни институции и субјекти во Северна Македонија.

а) Планирани активности во 2024

- Институционална поставеност - Нова работна систематизација со воведување на Сектор за ЗУП во рамки на МЗШВ;
- Нацрт-закон за земјоделство и рурален развој (вклучувајќи ЗУП) објавен на ЕНЕР;
- Изработка на физибилити студија и Детален проект за изградба на откупен центар за овошје и зеленчук во Ресен и Струмица;
- Изработка на физибилити студија и Детален проект за изградба на платформа за откуп со овошје и зеленчук во Скопје;

б) Планирани активности во 2025

- Донесување на нов Закон за земјоделство и рурален развој (вклучувајќи го и ЗУП);
- Донесување на подзаконски акти на Законот за земјоделство и рурален развој (вклучувајќи го и ЗУП);
- Изградба на откупен центар за овошје и зеленчук во Ресен и Струмица;
- Изградба на платформа за откуп со овошје и зеленчук во Скопје.

в) Планирани активности во 2026

- Програма за поддршка – ЗУП;
- Финализирање на изградбата на откупен центар за овошје и зеленчук во Ресен и Струмица;
- Финализирање на изградбата на платформа за откуп со овошје и зеленчук во Скопје.

2. Индикатори за резултати

Индикатор	Почетна вредност	Посредна цел	Цел
Процент на земјоделски производи кои се продаваат во согласност со стандардите за квалитет*	40% (2018)	/	75% (2026)
Процент на загуба во производството по бербата**	30 (2018)	/	20 (2026)

Очекувани нови вработувања	0 (2018)	/	200+400 нови вработувања*** (2025)

Извор: * и ** Проектот за модернизација на земјоделството на Светска банка (The World Bank Agriculture Modernisation Project P168014)

***Ова се сезонски вработувања: 100 во Струмица, 100 во Ресен и 400 во Скопје

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Спроведувањето на оваа мерка има за цел да ја подобри конкурентноста и да ја зголеми додадената вредност од земјоделското производство. Имено, преку воведување на стандарди за квалитет и безбедност, промени во структурата на асортиманот на свежо овошје и зеленчук и подобрување на постбербените услови за складирање и зачувување на производите, се очекува производите да бидат со повисок квалитет, со повисоки приходи и стандарди кои ги задоволуваат европските барања. Изградбата се планира да се изврши во 2025 година, така што целосното влијание на реформата во извозот на овие производи се претпоставува дека ќе биде целосно во 2026 година.

Ќе се зголеми количината на земјоделски производи што може да се складираат во современите откупни центри со европски стандарди, во Ресен 5.000 тони, Струмица 25.000 тони и Скопје 46.000 тони овошје и зеленчук. Со оглед на тоа што ќе има помали загуби во производството и поквалитетно складирање, се претпоставува дека целото количество складирано во Ресен и Струмица ќе биде ориентирано кон извоз и 50% од количината складирана во Скопје. Користејќи ги податоците за извозот и извозните цени по килограм производство, се претпоставува дека новите производи што се складираат во овие центри ќе придонесат за 1,2% поголем извоз на стоки и околу 0,68% поголем БДП.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Во евра	2024	2025	2026
Модернизација на постбербени технологии и процеси со македонските земјоделски производи			
1. Буџетско финансирање*	5.542.000	25.134.000	24.000
2. Небуџетско финансирање	0	350.000	350.000
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	5.542.000	25.484.000	374.000

* Национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Со изградбата на откупните центри за овошје и зеленчук и посебно со воведувањето на мерките за уредување на пазарите, бенефит ќе имаат сите земјоделци на територијата на Република Северна Македонија, а посебно во регионот на Струмица, Ресен и Скопје. Ќе се намали проблемот со капацитетите за складирање и чување кои во моментот ги имаме и кои резултираат со кало и растур на земјоделските производи и економска загуба. Родовата рамноправност ќе биде почитувана во текот на имплементација на оваа мерка. Градежните активности позитивно ќе се одразат врз вработеноста на краток рок, а на подолг рок фактичкото управување и одржување на центрите ќе бара дополнително вработување на лица.

6. Очекувано влијание врз животната средина и климатски промени

Постбербените загуби влијаат на животната средина бидејќи земјата, водата и енергијата што се користат за производство на изгубената храна исто така се трошат заедно со храната. Неискористената храна, исто така, резултира со дополнителни емисии на CO₂, што на крајот влијае на животната средина. Намалувањето на постбербените загуби е одржливо решение за зголемување на достапноста на храна, намалување на притисокот врз природните ресурси, елиминирање на гладот и подобрување на егзистенцијата на земјоделците. Сепак, условите за складирање и зачувување по бербата може да доведат до зголемени емисии на стакленички гасови бидејќи ладењето, како вообичаен метод за зачувување на храната, бара значителна количина на енергија (ладењето сочинува 15% од вкупната потрошувачка на енергија во прехранбената индустрија). Затоа, центрите и платформата ќе бидат дизајнирани и изградени со високи стандарди за енергетска ефикасност и ќе се истражат опциите за користење на сончевата енергија за дополнително намалување на емисиите на стакленички гасови; а ќе се земат во предвид и

очекуваните влијанија од климатските промени и ризиците поврзани со климата на трите локации за да се обезбеди климатска отпорност на новите системи.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Долг процес на добивање потребни дозволи и одобренија за градба	Висока	Зголемена соработка помеѓу надлежните институции
Долг процес на трансформација на земјиштето	Висока	Зголемување на капацитетот на канцелариите на институцијата Државен правобранител во постапување и процесирање на барањата за експропријација до МФ – УИПР, подрачни одделенија

5.2. ОБЛАСТ: ОДРЖЛИВОСТ И ОТПОРНОСТ

5.2.1 Структурна реформа 3 - Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина

а. Анализа на главните пречки

Зелената транзиција значи промена кон економски одржлив раст и економија која не се заснова на фосилни горива и прекумерна потрошувачка на природни ресурси. Одржливата економија се потпира на решенија со ниска содржина на јаглерод што ја промовираат кружната економија и биолошката разновидност.

Оценката на ЕК за ПЕР 2023-2025 на Северна Македонија укажува дека македонската економија се карактеризира со голема зависност од увоз на енергија, висок енергетски интензитет, неефикасност при стареењето на системите за производство на енергија, континуирано потпирање на високо загадувачки јаглен и неефикасно користење на енергијата. Стратешката рамка за транзиција кон зелена енергија е добро развиена, но напредокот во имплементацијата е ограничен. Транзицијата кон економија со ниска потрошувачка на јаглерод и чиста енергија бара значителни инвестиции во енергетската инфраструктура. Според владиниот Интервентен инвестициски план 2021-2027 година, се очекува да се инвестираат вкупно 3,1 милијарди евра во енергетскиот сектор, најмногу во обновливи извори на енергија (ЕБОР, 2021 година). Ова е во согласност со Економскиот и инвестицискиот план и Зелената агенда на ЕУ за Западен Балкан за развој на обновливи извори на енергија и употреба на помалку загадувачки извори на енергија, користејќи ја заедничката платформа за набавка на гас преку координирање на побарувачката и користење на инфраструктурата и преговори со меѓународни партнери.

Во јуни 2023 година, Владата го усвои патоказот за праведна транзиција. Главните цели на патоказот се (а) Да го диверзифицира економскиот модел во погодените региони базиран на интензивни знаења и поефикасен за ресурси, (б) Да ги направи регионите попријателни за младите луѓе и претпријатијата, (в) Одвојување на македонскиот сектор за производство на електрична енергија од сè понеекономичните горива и (г) Поддршка на луѓето и заедниците погодени од напуштањето на јагленот. Следниве патеки, кои вклучуваат краткорочни, среднорочни и долгорочни проекти, интервенции и инвестиции, се идентификувани за да се постигнат целите: (1) Патека за приватни инвестиции и стартап економија, (2) Патека за зелена и паметна инфраструктура, (3) Патека за чиста енергија и (4) Патека за развој на вештини.

За поддршка на енергетската транзиција во земјата, Република Северна Македонија е избрана од страна на Фондот за климатски инвестиции да учествува во Програмата за забрзана транзиција од јаглен и да изработи Инвестициски план со почетно финансирање од 85 милиони американски долари (заем и грант). Инвестицискиот план се планира да биде усвоен во јануари 2024 година. Нацрт ИП е објавен на веб-страницата на Министерството за економија: economy.gov.mk/content/documents/Pokani/Нацрт_инвестициски_план_06122023.pdf

Владата, преку Министерството за економија, има намера да воспостави Инвестициска платформа за праведна енергетска транзиција на Северна Македонија. Затоа, Министерството за економија, Министерството за финансии и Министерството за животна средина и просторно планирање заедно со ЕБОР, ЕИБ, KfW потпишаа заедничка декларација на 3 декември 2023 година на COP 28 во Дубаи.

Платформата има намера холистички да ја олесни енергетската транзиција на земјата, во согласност со нејзините климатски и развојни цели, Национално утврден придонес за климатски промени и Стратегијата за енергетски развој на Република Северна Македонија до 2040 година. Потребите за финансирање на Платформата се проценуваат на 3 милијарди евра. Платформата има намера да мобилизира финансии и ресурси, вклучувајќи грантови и концесиски ресурси за поддршка на нејзината имплементација.

Како земја потписничка којашто не е вклучена во Анекс I од Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени (UNFCCC) и Парискиот договор, и како земја потписничка на Протоколот од Кјото, С.Македонија презема редовни активности за намалување на емисиите на стакленички гасови и ограничување на глобалното затоплување. Во 2022 година, земјата го усвои Националниот план за енергија и клима, како и други планови и стратегии, но сè уште има ограничен напредок во спроведувањето зелени политики, што резултира со лош квалитет на воздухот, ограничено управување со отпадот и отпадните води и малата употреба на обновлива енергија извори (ММФ, 2022).

До крајот на 2024 година се предвидува да се донесе Законот за климатска акција, со кој се воспоставува правна рамка за националниот систем за залихи и цените на јаглеродот, поттикнувајќи ги намалувањата на емисиите во секторите со висока емисија и поддржувајќи ја транзицијата кон економија со ниска емисија на јаглерод.

Друг предизвик е ограничениот напредок на земјата кон постигнување кружна економија, при што стапките на рециклирање се екстремно ниски со помалку од 1% од цврстиот отпад што се рециклира и речиси 99% оди на депонија (Евростат, 2020). Сепак, пораст од 27,08% во 2014 година на 47,21% во 2018 година е забележан кај рециклирањето на отпадот од пакување, и покрај ограничените економски стимулации за промовирање на рециклирањето (МАКСтат, 2020 година). Северна Македонија во моментот генерира 456 кг комунален отпад по жител, што е помалку од просекот на ЕУ од 492 кг по жител, но тој се зголемува од 2014 година (Евростат, 2020 година).

Бројни тела се одговорни за управувањето со отпад, но постојат проблеми во комуникацијата, а се јавува и недостиг на ефикасни механизми за координација. Недостигот на кадар и финансиски ресурси на овие тела го попречуваат спроведувањето на мерките. Ова се познати проблеми кон коишто владата има намера да се насочи во новата Стратегијата за управување со отпад 2024-2036 (претходната стратегија опфаќаше период 2008-2020). Потребно е да се преземат мерки за воспоставување на регионален систем за управување со отпадот, особено во Источниот и Североисточниот регион (ЕК, 2020).

Квалитетот на воздухот во Северна Македонија е спорна точка подолг период. Конкретно, има високи концентрации на ситни честички (PM 2,5), кои во зимскиот период значително ги надминуваат националните граници, како и оние поставени од СЗО и ЕУ. На пример, просечната годишна изложеност на PM 2,5 е 33 µg/m³, што е повеќе од трипати од препорачаните највисоки нивоа од СЗО, значително над просекот на ЕУ од 13,1 µg/m³ и нешто повисок од просекот на WB6 од 25,77 µg/m³ (Светска банка, 2020a). Загадувањето на воздухот има висока економска цена поврзана со смртноста од изложеност на загадување на воздухот, проценета на 5,2–8,5 проценти од БДП во Северна Македонија во 2016 година. Најголемиот дел од товарот го носи главниот град Скопје.

Друг проблем од кој страда земјата е неразвиениот систем за водоснабдување и санитација. Загадувањето на водата, како резултат на недоволно пречистените индустриски и комунални отпадни води, е голема загриженост. Во 2019 година беа во функција 24 пречистителни станици, што претставува 24,5% од потребниот капацитет (UNECE, 2019). На Скопје како главен град на државата сè уште му недостасува пречистителна станица за отпадни води, но договорот за изградба е потпишан во 2023 година.

Понатаму, земјата е многу изложена на природни опасности - има висок ризик од поплави и лизгање на земјиштето и среден ризик од земјотреси, недостиг на вода, екстремна топлина. Во текот на изминатите 20 години, загубите од катастрофи и екстремни климатски настани во Северна Македонија беа значителни, во вкупна вредност од над 645 милиони американски долари и влијаеја на различни сектори како што се земјоделството, шумарството и туризмот (Базата на податоци за итни настани, EM-DAT, 2023).

Сите споменати предизвици се сериозни и бараат итни активности. Брзите интервенции во рамките на оваа структурна реформа се фокусираат на енергетскиот сектор (во однос на промоција на користењето на обновливите извори и подобрување на енергетската ефикасност), инфраструктурата за собирање и третман на вода и поставување на ефикасен и самоодржлив систем за управување со отпад.

6. Реформски мерки

1. Опис на реформските мерки

Структурната реформа **Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина** е секвенционирана во следните конкретни реформски мерки кои би се постигнале во периодот 2024 - 2026 година:

Реформска мерка 5.2.1(5) Промовирање на обновливи извори на енергија

Оваа мерка продолжува од претходниот ПЕР. Главната цел на мерката е зголемување на искористеноста на обновливите извори на енергија (ОИЕ) во Северна Македонија. Заедничките заклучоци од финансискиот и економскиот дијалог 2023 година посочуваат дека земјата треба да се фокусира на модернизација на енергетскиот сектор и транзиција кон чиста енергија.

Сè произразената употреба на обновливи извори на енергија и подобрувањето на енергетската ефикасност (ЕЕ) се едни од главните стратешки цели во енергетскиот сектор. Во областа на обновливите извори на енергија, земјата ќе продолжи со тековните механизми за поддршка на производството на електрична енергија од ОИЕ преку повластени тарифи и повластени премии со аукции (доделени во тендерска постапка). Земјата ќе промовира понатамошно искористување на ОИЕ во електроенергетскиот сектор (без стимулации), но и во другите сектори преку воведување на концептот „производител-потрошувач“, како и по пат на зголемување на потрошувачката на биогорива во транспортниот сектор. Овие активности и мерки ќе ги засилат напорите на земјата за постигнување на амбициозната цел од учество од 38% на ОИЕ во бруто потрошувачката на финална енергија до 2030 година во согласност со нашите стратешки документи.

Со цел успешно спроведување на гаранциите за потекло, со измените на Законот за енергетика (Службен весник 236/22), меѓу другото, предложи надлежниот орган за Системот за гаранции на потекло (издавање и управување) да се префрли од Агенцијата за енергетика на Операторот на организираниот пазар на електрична енергија (МЕМО).

Законот за енергетика ги спроведува одредбите и обврските од Третиот енергетски пакет на ЕУ и Директивата за обновливи извори на енергија. Оваа Директива е делумно транспонирана, без делот кој се однесува на биогоривата, што ја наметнува потребата од подготовка на посебен закон за биогорива. Министерството за економија со техничка помош подготви финален нацрт текст на Законот за биогорива во транспортот. Законот не беше доставен до Владата, поради ГАП анализата за транспонирање на Директивата за ОИЕ 2018/2001, што покажува дека одредени одредби од предлог-законот за биогорива треба да се ревидираат и дополнат. Истовремено, потребно е да се изготви анализа за движењето на цените на нафтените деривати на пазарот, бидејќи поради енергетската криза има значителни флукуации на пазарните цени, а предлог-законот се базира на цените на 2019. Дополнително, потребно е усогласување на овој закон со Законот за климатска акција, кој е во завршна фаза на изработка.

Оваа мерка ја спроведува Министерството за економија.

а) Планирани активности за 2024 година

- МЕМО ќе спроведе постапка за јавна набавка за избор на давател кој ќе воспостави национален електронски регистар/домен за администрирање гаранции за потекло;
- Подготовка и усвојување на нов Закон за обновливи извори на енергија за транспонирање на одредбите од Директивата за ОИЕ 2018/2001
- Подготовка и усвојување на ревидирана Стратегија за развој на енергетиката
- Подготовка и усвојување на ревидиран Национален план за енергија и клима;

б) Планирани активности за 2025 година

- Воспоставување на целосно оперативен систем на гаранции за потекло од страна на МЕМО;
- Подготовка на подзаконски акти во однос на ОИЕ кои ќе произлезат од новиот Закон за обновливи извори на енергија;

в) Планирани активности за 2026 година

- Овозможување законска рамка за формирање на енергетски заедници.

Реформска мерка 5.2.1(6): Подобрување на енергетската ефикасност

Оваа мерка продолжува од минатата година. Заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог од мај 2023 година посочуваат дека земјата треба да ги усвои подзаконските акти на Законот за ЕЕ, да го воспостави ФЕЕ и да ја усвои Стратегијата за реконструкција на згради. Имплементација на мерката се однесува на донесување на изменет Закон за енергетска ефикасност во согласност со изменетата Директива за енергетска ефикасност 2018/2002 и соодветните подзаконски акти. Мерката исто така предвидува воспоставување на функционален Фонд за енергетска ефикасност (ФЕЕ) (член 30 од Законот за ЕЕ). Со неодамна усвоените измени на Законот за Развојната банка се предвидува формирање на ФЕЕ во рамките на банката како посебна организациона единица.

Мисијата на ФЕЕ ќе биде да ги финансира подобните потпроекти за ЕЕ спроведени од општините и другите субјекти од јавниот сектор кои би ги искористиле заштедите на трошоците за енергија што произлегуваат од потпроектот за ЕЕ за да ги подмират финансиските трошоци. Предложениот ФЕЕ ќе воведо „механизам за плаќање од заштеди“ и ќе помогне во воспоставување неопходен модел за да ѝ помогне на Владата да премине од финансирање со грантови кон поодржливо финансирање. ФЕЕ ќе ги користи отплатите за финансирање дополнителни потпроекти, со што средствата ќе циркулираат со текот на времето. Се очекува своите оперативни трошоци Фондот да ги покрива преку административни такси и на тој начин да стане одржлив субјект за финансирање и спроведување. Првиот ФЕЕ ќе се фокусира на општините и другите јавни субјекти со можност за проширување на опсегот кон резидентниот сектор.

Студијата со типолошки пристап за енергетска оценка на станбените згради во земјава, која беше привремено стопирана поради попис на населението, е во тек и е подготвена согласно методологијата TABULA (Типолошки пристап за енергетска процена на градежниот фонд). Типологијата ќе створи јасни услови за класификација на сите видови згради во државата за коишто ќе треба да се обезбедат мерки за намалување на енергијата во Стратегијата за реконструкција на згради 2030.

Мерката ќе ја спроведува Министерството за економија.

а) Планирани активности за 2024 година

- Донесување на измени на законот за енергетска ефикасност;
- Формирање и функционирање на ФЕЕ;
- Издавање лиценци и овластувања за енергетска контрола кај големите трговци и згради;
- Донесување на останатите подзаконски акти што произлегуваат од Законот за енергетска ефикасност.

б) Планирани активности за 2025 година

- Подготовка и усвојување на Стратегија за реконструкција на згради до 2030 година;
- Имплементација на останатите мерки од НПЕК во врска со ЕЕ;
- Функционирање на Фондот за енергетска ефикасност и можно проширување на опсегот кон резидентниот сектор;
- Реализација на активности утврдени со Планот за реновирање на згради.

в) Планирани активности за 2026 година

- Функционирање на Фондот за енергетска ефикасност и можно проширување на опсегот кон резидентниот сектор;
- Реализација на активности утврдени со Планот за реновирање на згради.

Реформска мерка 5.2.1(7): Воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ

Оваа мерка продолжува од минатата година. Мерката за воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ (Рамковна директива за вода 2000/60/ЕС, Директива за третман на урбани отпадни води 91/271/ЕЕС, Директива за отпадна тиња 86/278/ЕЕС) е насочена кон обезбедување одржливо управување со водите преку изградба на системи за собирање и третман на урбаните отпадни води, како и заштита и зачувување на водните ресурси.

Тоа исто така ќе придонесе за спроведување на Националната стратегија за води 2012-2042 година, имено, мерките и активностите предвидени во поглавјето 5.3 - Заштита на водите. Стратегијата за води утврдува изградбата на канализациски системи и пречистителна станица за отпадни води систематски да се зголемува и во првата фаза да се опфатат испуштањата од агломерации од повеќе од 15.000 е.ж. Треба да се обезбеди секундарен третман за испуштањата од агломерации со повеќе од 2.000 е.ж. и понапреден третман за агломерации со повеќе од 10.000 е.ж. во одредени чувствителни области и нивните сливови. Мерката исто така ја поддржува имплементацијата на други клучни национални стратешки и плански документи, особено, Плановите за управување со речни сливови (ПУРС), Плановите за управување со ризик од поплави (ПУРП), Просторниот план на Република Северна Македонија и Националната стратегија за одржлив развој.

Мерката ќе ја спроведува Министерството за животна средина и просторно планирање.

а) Планирани активности за 2024 година

- Измена и дополнување на Законот за води и подготовка на подзаконски акти за транспонирање на Директивата на ЕУ за поплави и оценка на останатата правна рамка поврзана со управување со поплави;
- Подготовка на планови за управување со ризик од поплави за сите речни сливови (Вардар, Струмица и Црн Дрим);
- Подготовка и усвојување на подзаконски акти поврзани со принципот „загадувачот плаќа“ со која се воведува „единица на штетност“, врз основа на измерената количина и оптоварување со загадување на испуштените отпадни води;
- Подготвителни активности за набавка на опрема за подобрување на Информацискиот систем за следење на водите;
- Подготвителни активности за подобрување на оперативните и финансиските капацитети на јавните комунални претпријатија.

б) Планирани активности за 2025 година

- Изработка на планови за управување со речен слив за сите речни сливови (река Вардар, Црн Дрим, Струмица) според Рамковната директива за води;
- Финализирање на измените на Законот за води и поврзаните подзаконски акти за транспонирање на Директивата на ЕУ за поплави и усогласување на соодветното законодавство за управување со поплави;
- Финализирање на активностите за подготовка на Планови за управување со ризик од поплави за сите речни сливови (Вардар, Струмица и Црн Дрим);
- Ревидирање на тарифите на водните услуги за да се прилагоди на методологијата поставена во секундарната регулатива поврзана со принципот „загадувачите плаќаат“ и воведување на „единица на штетност“;
- Набавка и инсталирање на опрема за подобрување на Информацискиот систем за следење на водите;
- Подобрување на оперативните и финансиските капацитети на јавните комунални претпријатија.

в) Планирани активности за 2026 година

- Започнување со имплементација на Плановите за управување со речен слив за сите речни сливови (река Вардар, Црн Дрим, Струмица) според Рамковната директива за води;
- Донесување на планови за управување со ризик од поплави за сите речни сливови (Вардар, Струмица и Црн Дрим);
- Подготвителни активности за развој на сеопфатна програма за подземните води.

Реформска мерка 5.2.1(8) Воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад

Мерката продолжува од претходната програма. Со донесувањето на новиот Закон за управување со отпад („Службен весник на РСМ“ бр. 216/2021) ќе се овозможи воспоставување на функционален систем за

регионално управување со отпад и изградба на регионални депонии, а во исто време да се затворат сите нестандардни депонии и ѓубришта. Истовремено, ќе се овозможи регионално собирање, транспорт, селекција, рециклирање на отпадот, како и третман и искористување, со што ќе се зголеми степенот на заштита на здравјето на луѓето и заштитата на животната средина, а сето тоа ќе биде чекор кон овозможување кружна економија за овој сектор. Законодавството за отпад на Република Северна Македонија е усогласено со законодавството на ЕУ за отпад. Новите закони го уредуваат и управувањето со посебните текови на отпад, како отпад од батерии и акумулатори, отпадна електрична и електронска опрема, отпад од пакување и др. во рамките на проширена одговорност на производителите.

Новиот Национален план за управување со отпад (2021-2031) усвоен во септември 2021 година, кој се однесува на период од 10 години, ги идентификуваше и регионите за управување со отпад во земјата: Источниот и Североисточниот регион, Пелагонискиот и Југозападниот, Вардарскиот и Југоисточен, како и Скопскиот и Полошкиот регион. Подготвена е и потребната техничка документација за воспоставување на финансиски самоодржливи системи за управување со отпад за сите региони освен за Вардарски/Југоисточниот, за што се предвидени средства за подготовка на документацијата.

МЖСПП го идентификуваше управувањето со отпадот како приоритетен проблем што треба да се реши, како и клучна можност да се придонесе за постигнување на амбициозните климатски дејствија пропишани во ревидираниот Национален утврден придонес за климатски промени на Македонија кој експлицитно го вклучува секторот отпад и можностите за намалување на емисиите преку проекти за циркуларна економија.

Мерката ќе се спроведе до 2026 година од страна на Министерството за животна средина и просторно планирање.

а) Планирани активности за 2024 година

- Подготовка и донесување на подзаконски акти за спроведување на Законот за управување со отпад;
- Поддршка во спроведувањето на законодавството за управување со отпад и шемата за проширена одговорност на производителот (изготвување законска регулатива за формирање тело за урамнотежена одговорност на производителите);
- Проширување на сегашните надлежности на Регулаторната комисија за енергетика и водни услуги за цврст отпад и формирање на нов оддел за усвојување на нова методологија заснована на трошоци за тарифите за цврст отпад (подготовка на придружни правилници, обука на персоналот итн.);
- Зајакнување на институционалните капацитети на локалната самоуправа за спроведување на регионалниот систем за управување со отпад (јакнење на капацитетите на одделенијата за отпад во општините, општинските јавни комунални претпријатија, меѓуопштинските јавни претпријатија за управување со отпад);
- Подготовка на национални плански документи (Стратегија за управување со отпад) и ревизија на регионални плански документи за управување со отпад (за Југозападниот и Пелагонискиот регион).

б) Планирани активности за 2025 година

- Подготовка и донесување на подзаконски акти за имплементација на Законите за управување со посебни текови на отпад (амбалажа, батерии и акумулатори);
- Поддршка во имплементацијата на законодавството за управување со отпад и шемата за проширена одговорност на производителот (развиени процедури за надзор на точноста на статистиката поврзана со количините на производи и пакувања кои се пласираат на пазарот во Северна Македонија);
- Пресметување нови тарифи и донесување Одлуки од Регулаторната комисија кои ќе ги спроведуваат општините;
- Зајакнување на институционалните капацитети на локалната самоуправа за имплементација на системот (јакнење на капацитетите на меѓуопштинското јавно претпријатие за управување со отпад и општинските инспектори за животна средина);
- Подготовка на национални плански документи (Стратегија за управување со тиња) и ревизија на регионални плански документи за управување со отпад (за Вардарскиот и Југоисточниот регион).

в) Планирани активности за 2026 година

- Донесување на подзаконски акти за спроведување на Законите за управување со посебни текови на отпад (електричен и електронски отпад);
- Поддршка во спроведувањето на законодавството за управување со отпад и шемата за проширена одговорност на производителот (Подобрување на оперативните и административните капацитети на телото за избалансирана одговорност на производителите во рамките на шемите за проширена одговорност на производителите);
- Финализирање на националните плански документи (Стратегија за управување со отпад и Стратегија за управување со тиња) и ревизија на регионалните плански документи за управување со отпад (за Југозападниот и Пелагонискиот регион, како и Вардарскиот и Југоисточниот регион).

2. Индикатори на резултатите

Показател	Почетна вредност	Посредна цел	Цел
Учество на ОИЕ во финалната потрошувачка	18,2% (2018)	24% (2022) 26% (2023)	29% (2025)
Вкупно инсталирана моќност на ОИЕ	766.37 MW (2018)	1.087 MW (2022) 1.162 MW (2023)	1,493 MW (2025)
Процент на население покриено со ПСОВ	27,5 (2020)	37,33 (2024)	74,7 (2028)
% од домаќинствата приклучени на канализациски системи	68 (2020)	75 (2024)	
% од домаќинството опслужено со услуга за собирање отпад	75 (2020)	80 (2024)	
Процент на рециклиран отпад од комуналниот отпад	5%	25% (2025)	28% (2028)

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Интеграцијата на повисоките удели на обновливите извори на енергија (ОИЕ) во енергетскиот микс на една земја може да има забележително влијание врз нејзиниот бруто домашен производ (БДП). Транзицијата кон обновлива енергија придонесува за одржливост на животната средина и може да го стимулира економскиот раст преку различни канали. Инвестициите во инфраструктурата за обновливи извори на енергија, како што се ветерните, соларните и хидроенергетските капацитети, создаваат можности за вработување и ја поттикнуваат економската активност во градежниот и производствениот сектор. Дополнително, развојот и имплементацијата на обновливите технологии честопати поттикнува иновации, привлекувајќи инвестиции во истражување и развој. Како што се трансформира енергетскиот сектор, тој може да ја подобри енергетската безбедност, да ја намали зависноста од увоз на фосилни горива и да ги ублажи економските ризици поврзани со нестабилноста на цената на енергијата.

Промоцијата на ОИЕ има за цел да ја зголеми инсталираната моќност на ОИЕ во земјата на 1493 MW до 2025 година. Со оглед на целосната имплементација на оваа мерка и со претпоставка дека најголемиот дел од овие дополнителни MW би биле главно од соларни и ветерни извори и до одреден степен од мали хидро електрани, влијанието беше проценето користејќи ги просечните трошоци за инвестирање во електрани од ОИЕ²⁷. Вкупната инвестиција потребна за да се има оваа инсталирана моќност во земјава до крајот на периодот е околу 629 милиони евра. Ова е додаток од 6,7% во вкупната инвестиција за среднорочниот период. Користејќи ја производната функција за проценка на влијанието врз БДП, оваа инвестиција може да го зголеми БДП над 0,04% кумулативно на среден рок.

Со примена на повеќе енергетски ефикасни технологии и практики, земјите можат да ја намалат вкупната потрошувачка на енергија, што ќе доведе до заштеда на трошоци и зголемена конкурентност. Добиениот пад на побарувачката за енергија може да го ублажи притисокот врз енергетската инфраструктура, да ја подобри доверливоста на мрежата и да ја ублажи потребата за големи нови инвестиции. Покрај тоа, подобрената енергетска ефикасност придонесува за одржливост на животната средина преку намалување на емисиите на стакленички гасови и минимизирање на еколошкиот отпечаток на производството на енергија. На долг рок, економските предности се значителни, бидејќи намалената потрошувачка на енергија се претвора во помали оперативни трошоци за бизнисите и домаќинствата. Ова, пак, ослободува ресурси кои можат да се пренасочат кон други продуктивни инвестиции, на крајот поттикнувајќи го економскиот раст

²⁷ <https://www.irena.org/Publications/2023/Aug/Renewable-Power-Generation-Costs-in-2022>

и издржливоста. Затоа, посветеноста за унапредување на енергетската ефикасност се појавува не само како еколошки одговорен избор туку и како стратешки двигател за економски просперитет.

За подобрување на ЕЕ, планирани се инвестиции за енергетска ефикасност во околу 50 општински јавни згради. Земајќи го предвид просечниот трошок за реновирање на зградата да стане енергетски ефикасна, која вклучува стандардни мерки за топлинска изолација, поставување нови енергетски ефикасни прозорци и надворешни врати и топлинска изолација на покривот, просечната цена во Северна Македонија се проценува на приближно 125 евра по м2 површина. Со оваа проценка, овие инвестиции за енергетска ефикасност би изнесувале до 6,87 милиони евра на среден рок. Ова би резултирало со додавање од околу 0,07% во вкупните инвестиции во земјата и оваа вредност внесена во производната функција резултира со околу 0,0004% кумулативно влијание врз БДП на среден рок.

Ефективното управување и третман на отпадните води играат клучна улога во промовирањето на еколошката одржливост, јавното здравје и економската благосостојба. Правилното управување со отпадните води ја спречува контаминацијата на водните тела, ги штити екосистемите и го штити здравјето на луѓето од болести кои се пренесуваат преку вода. Дополнително, економското влијание на третманот на отпадните води се протега надвор од придобивките за јавното здравје и ја вклучува земјоделската продуктивност поради поодржливите извори на вода за наводнување кои доаѓаат од пречистената отпадна вода; индустриска ефикасност; и создавање работни места и раст на индустријата. За спроведување на оваа реформа потребни се околу 169 милиони евра инвестиции што е околу 1,8% дополнителни инвестиции на среден рок. Користејќи ја производната функција и зголемувањето на инвестициите во форма на капитал, ова резултира со 0,011% кумулативно влијание врз БДП на среден рок.

Ефективното управување со отпадот не само што се справува со еколошките проблеми, туку и носи значителни економски импликации. Со спроведување на сеопфатни иницијативи за собирање, селектирање и рециклирање отпад, заедниците можат да го стимулираат економскиот раст преку создавање работни места во индустриите за управување со отпад и рециклирање. За спроведување на оваа реформа потребни се околу 34,7 милиони евра инвестиции што е околу 0,4% дополнителни инвестиции на среден рок. Користејќи ја производната функција и зголемување на инвестициите во форма на капитал, ова резултира со 0,0024% кумулативно влијание врз БДП на среден рок.

4. Проценети трошоци за активности и извори на финансирање

Во евра	2024	2025	2026
Промоција на обновливи извори на енергија			
1. Буџетски расходи*	500.000	500.000	500.000
2. Небуџетски средства	0	30.000	23.000
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	500.000	530.000	523.000
Подобрување на енергетската ефикасност			
1. Буџетски расходи *	1.000.000	1.700.00	3.700.000
2. Небуџетски средства	0	0	0
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	1.000.000	1.700.000	3.700.000
Воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ			
Проценети трошоци за активностите поврзани со законската рамка и капацитети и изворот на финансирање			
1. Буџетски расходи *	0	0	0
2. Небуџетски средства	400.000	400.000	400.000
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	400.000	400.000	400.000
Вкупно	400.000	400.000	400.000
Проценети трошоци за инфраструктурни инвестиции			
1. Буџетски расходи *	38.295.990	38.295.990	38.295.990
2. Небуџетски средства	18.495.662	18.495.662	18.495.662

2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	18.495.662	18.495.662	18.495.662
Вкупно	56.791.652	56.791.652	56.791.652
Воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад			
1. Буџетски расходи *	3.377.235	2.195.567	2.195.567
2. Небуџетски средства	13.699.915	7.003.797	7.003.797
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	13.699.915	7.003.797	7.003.797
Вкупно	17.077.150	9.199.364	9.199.364

Инвестициски проекти	Вредност (ЕУР)
Воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ	
1. Проширување и рехабилитација на канализациски систем и изградба на пречистителна станица за отпадни води во Тетово и надзорни активности	23.500.000
2. Проширување и рехабилитација на канализациски систем и изградба на пречистителна станица за отпадни води во Битола и надзорни активности	21.800.000
3. Општинска водна инфраструктура	50.000.000
4. ПСОВ Скопје	68.000.000 ²⁸ +70.000.000 ²⁹ =138.000.000
Вкупна инвестиција	233.323.500
Воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад	
1. Изградба на инфраструктурни објекти за управување со отпад, затворање на депонии/депонии за неусогласеност и набавка на опрема за постапување и пренос на отпад во Источниот и Североисточниот регион.	20.000.000
2. Воспоставување и развој на регионални системи за управување со отпад во пет административни региони (Полошки, Југозападен/Пелагониски и Вардар/Југоисточен)	55.000.000
Вкупно	75.000.000

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како што се вработување, намалување на сиромаштијата, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Лиценцирањето на монтери за ФВ постројки ќе овозможи нови вработувања и проширување на пазарот. Исто така, субвенциите за поставување на ФВ постројки за домаќинствата може да се смета дека се доделуваат на енергетски ранливи потрошувачи. Создавање систем на гаранции за потекло што ќе ја зголеми вредноста на проектите во ОИЕ.

Отворање на привремени и постојани работни места во услужните сектори како проектирање, инсталација, управување и одржување за енергетска ефикасност. Во градежниот сектор ќе бидат ангажирани градежни работници и висококвалификуван кадар. Во индустрискиот сектор ќе се регрутираат висококвалификувани кадри со соодветни професионални квалификации (ревизори и ESCO компании), кои континуирано ќе бидат ангажирани за следење на потрошувачката и предлагање нови мерки за поголема заштеда. Во процесот на спроведување на мерката за ЕЕ ќе се поттикнува родовата еднаквост.

Воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадните води во согласност со барањата на ЕУ ќе придонесе за подобрување на конкурентните услови и економскиот развој. Тоа значително ќе придонесе за заштита на ресурсите на свежата вода и за намалување на здравствените опасности предизвикани од загадувањето на животната средина што произлегува од испуштањето на непречистената отпадна вода во водите или во почвата. Ќе се подобри квалитетот на речните води и ќе се елиминира опасноста по здравјето на луѓето. Спроведувањето на мерката индиректно ќе резултира со создавање локални вработувања како на краткорочни, во периодот на изградба, така и на долгорочни вработувања за време на работењето и одржувањето на новата инфраструктура. Ова ќе има позитивни придобивки за

²⁸ EIB/EBRD loan [SKOPJE WWTP \(eib.org\)](http://SKOPJE.WWTP.eib.org)

²⁹ WBIF grant [North Macedonia: EU provides €70 million investment grant for largest environmental protection project \(eib.org\)](http://North Macedonia: EU provides €70 million investment grant for largest environmental protection project (eib.org))

пошироката локална економија во целина преку привлекување инвестиции во земјоделскиот сектор, развојот на туризмот итн. Владата се обврза да ги преземе принципите и пристапот утврдени во Родовата стратегија на Европската унија 2020-2025 и да ги примени во сите сектори реформи и мерки за поддршка.

Воспоставување интегриран и самоодржлив систем за управување со отпад ќе обезбеди повеќе социјални ефекти, а пред се пристап на мнозинството од населението до служба за собирање отпад и почиста животна средина преку негово рециклирање. Посебно значаен ефект ќе има затворањето на дивите депонии што ќе придонесе за намалување на нивните штетни емисии на гасови, како и за намалување на ризиците по јавното здравје.

Понатаму, реализацијата на проектите подразбира ангажман на работници, што на краток рок директно ќе влијае на пазарот на трудот, додека долгорочно одржувањето и управувањето со регионалните депонии предвидува вработувања кои ќе придонесат за отворање нови работни места. Проценката на потенцијалот за ублажување на стакленички гасови преку воведување проекти за циркуларна економија во С.Македонија открива дека инкорпорирањето на кружни практики во третманот на биоотпадот и отпадот од градежништвото и уривањето може да резултира со намалување на вкупните емисии од ~ 690,85 Gg/CO₂ годишно и создавање на над 600 нови зелени работни места во неколку одржливи индустрии.

6. Очекувано влијание врз животната средина и климатските промени

Зголемување на уделот на обновливите извори на енергија (ОИЕ) и намалување на потрошувачката на енергија преку подобрување на енергетските перформанси и ефикасност придонесуваат за намалување на емисиите на стакленички гасови и подобрување на квалитетот на воздухот.

Емисиите од потрошувачката на електрична енергија претставуваат голем дел од вкупниот јаглероден отпечаток за многу компании. Гаранција за потекло на енергијата им користи на компаниите преку обезбедување докажани и проверливи намалувања на емисиите. Тие се ефикасни, признати и средства поддржани од законодавството за документирање и формализирање на заложбите за одржлива електрична енергија. Понатаму, пазарот на гаранции за потекло помага да се зголеми вкупната побарувачка за обновлива енергија.

Електричните центри базирани на обновливи извори на енергија (ОИЕ) нашироко се сметаат за зелени и чисти поради нивниот придонес во декарбонизацијата на енергетските сектори. Иако ОИЕ (т.е. соларни фотоволтаични, ветер, биомаса, геотермални и хидроелектрични центри) се далеку подобри од фосилните горива, тие можат да имаат негативни ефекти врз животната средина, како што се: користење на земјиштето и загуба на живеалишта, бучава, исушени реки и уништување на шумите, како и употребата на опасни материјали во производството³⁰. Затоа, мора да се спроведат целосни процеси на влијание врз животната средина за да се идентификуваат и минимизираат / ублажат влијанијата врз животната средина кои потекнуваат од инсталацијата на постројки за ОИЕ.

Со усогласување на законодавството поврзано со биогоривата со законодавството на ЕУ, учеството на фосилните горива во енергетскиот микс ќе се намали. Зголениот удел на биогоривата во потрошувачката на енергија ќе придонесе за намалување на емисиите на стакленички гасови во 2030 година за околу 210 kt CO₂-eq. (процентуалното намалување на емисиите на стакленички гасови ќе зависи од видот на биогоривото и технолошката генерација на која припаѓа). И покрај тоа што биогоривата се важни за да и помогнат на земјата да ги намали емисиите на стакленички гасови, производството на биогориво обично се одвива на земјоделско земјиште кое претходно се користело за земјоделство, за одгледување храна или добиточна храна. Овој процес е познат како индиректна промена на употребата на земјиштето (ILUC) и може да предизвика ослободување на CO₂ складиран во дрвјата и почвата, што претставува ризик за заштедите на стакленички гасови што произлегуваат од зголеменото производство на биогорива. Затоа, прашањата за пренамена на земјиштето мора да се земат предвид кога се планира производство на биогориво.

Енергетската ефикасност во зградите може да помогне во намалувањето на емисиите на стакленички гасови преку намалување на потрошувачката на енергија. Сепак, производството на градежни материјали и самиот градежен процес може да имаат негативни влијанија врз животната средина, како што се емисиите

³⁰ [Environmental impact of renewable energy source based electrical power plants: Solar, wind, hydroelectric, biomass, geothermal, tidal, ocean, and osmotic - ScienceDirect](#)

на јаглерод од машините, производството на цемент итн. Развојот на планови за управување со градежништвото може да придонесе за ублажување на влијанијата врз животната средина од градежништвото.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност за појава (ниско или високо)	Планирани активности за надминување
Доцнење на планираната изградба на електрани од ОИЕ поради долги процедури за издавање дозволи	Високо	Новото енергетско законодавство (закони и подзаконски акти), како и друго законодавство релевантно за инвестиции во ОИ (урбанистичко планирање, градежништво и животна средина) треба да ги транспонираат декларативните одредби од Директивата за ОИЕ и да ги направат поконкретни, вклучително каде што е можно понатамошно поедноставување и забрзување на процедурите. (Поедноставени и забрзани административни процедури, објективни, транспарентни и пропорционални правила во врска со овластување, сертификација и лиценцирање, транспарентни и административни трошоци поврзани со трошоците поедноставени и помалку оптоварени процедури за овластување). Новото енергетско законодавство треба целосно да ги транспонира и допрецизира овие обврски за воспоставување контакт точки и/или едношалтерски систем за барањата за административни дозволи за ОЕ и процесот на доделување. Затоа, потребна е интервенција во секој поединечен закон кој има одредби за процедурите за доделување дозволи со цел дополнително да се поедностават и забрзаат процедурите за производителите на ОРЕ. (Да се скрати процесот на 2 години, т.е. 1 година за помалите електрани).
Доцнење на изградбата на покривни ФВ постројки за сопствена потрошувачка кај домаќинствата и малите потрошувачи.	Средно	Воспоставување на едноставна процедура за известување за мрежно поврзување на само-потрошувачи од обновливи извори. Треба да се направат измени во мрежните правила за дистрибуција на електрична енергија со цел да се направи уште поедноставна процедурата за приклучување на мрежата на обновливите извори на енергија од само-потрошувачи (на пр. помалку документи и пократки рокови).
Недостиг на капацитет и технички персонал во јавната институција (Министерство за економија и Агенција за енергетика) за навремено спроведување на мерката.	Средно	Донесена е нова систематизација на енергетскиот сектор во Министерството за економија. Во моментот има посебен оддел за енергетска ефикасност со само двајца вработени. Потребно е овој број да се зголеми со нов технички персонал за континуирано спроведување на мерката за ЕЕ.
Недостаток на подготвеност на главните заинтересирани страни (на пример, општините) да ја спроведат реформата на националниот сектор за води, секторските политики/акционен план и регулаторните обврски.	Средно	Да се вклучи во континуиран политички дијалог со институциите на централната власт, главно преку SWGs, со силна сопственост и лидерство од релевантното Министерство.

5.2.2 Структурна реформа 4 – Градење ефикасни дигитални јавни услуги

а. Анализа на главни пречки

Електронските јавни услуги го намалуваат времето, административниот и финансискиот товар за деловните субјекти и поединците, што придонесува кон зголемување на конкурентноста. Дигитализацијата има исклучително широк опсег на употреба, бидејќи се однесува на сите јавни политики на земјата.

Како што е наведено во Извештајот на ЕК за напредокот на Северна Македонија за 2023 година, почна реорганизацијата на државните институции на централно ниво, а дигиталната трансформација на земјата

напредуваше со тоа што беа поставени 230 целосно автоматизирани јавни е-услуги за граѓаните и деловните субјекти. Дигитализацијата на економијата напредува, но конкурентноста на домашните деловни субјекти може да се подобри преку поширока понуда на јавни е-услуги. Од друга страна, треба да се зајакне капацитетот за пристап до дигитални услуги и дигитална писменост. Дигитализацијата на економијата е сеуште на ниско ниво во споредба со ЕУ. Процентот на домаќинства со пристап до интернет дома е зголемен на 83,6%, односно за 10,1 п.п. помеѓу 2017 и 2021 година. Пристап до фиксен широкопојасен интернет имаа 88% од домаќинствата и 92% од компаниите со 10 или повеќе вработени, но помалите компании сеуште се соочуваат со предизвици. Од вкупниот број претпријатија, 54,5% имале веб-страница/почетна страница. Постои особена потреба да се зголеми пристапот до широкопојасен интернет, да се прошират услугите на е-влада и да се развијат дигитални вештини. Ова треба да се земе предвид и во однос на понатамошната имплементација на Дигиталната агенда за Западен Балкан и Регионалниот договор за роаминг, како иницијативи кои би можеле да го поттикнат деловниот потенцијал на земјата.

Препораката на ЕК од Извештајот за напредокот за 2023 година е да се обезбеди целосно спроведување на Законот за општа управна постапка со завршување на дигитализацијата на регистрите на институциите и размената на податоци и поедноставување на електронските постапки. Неопходно е да се донесе ИКТ Стратегија за модернизација и дигитализација на јавниот сектор, за што е потребна подобра соработка меѓу институциите. Исто така, зајакнувањето на интегритетот, проверките на анкетните листови за имотна состојба и дигитализацијата се сметаат за клучни алатки за спречување на корупцијата, кои ја влошуваат пазарната економија и конкурентноста.

Во однос на специфичните е-услуги достапни на Националниот портал за е-услуги (uslugi.gov.mk), истите вклучуваат запишување во основно образование, изводи со податоци за вработување и пензија, потврди за неосудуваност, извод од регистар на население, различни уверенија за социјално осигурување, податоци за труд и вработување, признавање на дипломи и други. Воспоставувањето на е-порталот беше дел од претходните ПЕР, а неговиот понатамошен развој може да се смета како прашање на континуирани напори, односно реформите по тоа прашање треба да добијат повеќе секторски пристап. Во овој контекст, реформските мерки како што се: Модернизација на патната инфраструктура со воведување на интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10; Постапување на менаџмент информациски систем за државна помош и Воспоставување на интегриран даночен информативен систем во Управата за јавни приходи, обезбедуваат системски пристап во дигитализацијата во останатите области на јавни политики кои се од особена важност.

Постапувањето на интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10 (се протега на 114 километри автопат во Северна Македонија, во правец север-југ, поврзувајќи ја Северна Европа преку Србија и Северна Македонија со пристаништата во Грција) е од најголема важност за земјата да има модерен и одржлив пристап кон поврзување со другите земји, имајќи ја предвид нејзината големина и добра геостратешка положба. Коридорот 10 е составен дел на TEN-T системот за транспорт кој се очекува да има значително влијание врз економскиот и социјалниот развој на земјата. Интелигентниот транспортен систем (ИТС) е предвиден да придонесе за зачувување на животната средина и да обезбеди поголема одржливост на транспортните рути.

Во Оценката на ЕК за ПЕР 2023-2025 е наведено дека нема доволна транспарентност и ефективност на државната помош и истите треба да се зајакнат. На ваквата состојба влијае големиот број даватели и корисници на државна помош, недостатокот на ажуриран регистар и маргиналните надлежности на Комисијата за заштита на конкуренцијата во надзорот на државната помош. Како предуслов за формирање на регистар за државна помош, Владата треба да постави менаџмент информациски систем кој поврзува различни институции.

Дигитализацијата на системот за управување со јавните финансии е поттикната од технолошкиот развој што ја наметнува потребата од проширување на функциите на сегашните системи. Ова особено се однесува на развојот на нов Трезорски систем и нов Интегриран даночен информациски систем (ИТИС). Имајќи предвид дека Владата планира да ги зголеми јавните инвестиции, треба да се даде особено значење на зајакнувањето на управувањето со јавните инвестиции. Како што е кажано, во програмата за реформи на ПФМ треба да се направи комбинација од длабинска дијагностика за управување со готовина, развој на нови интегрирани ИТ системи и подобро управување со јавните инвестиции.

Наследените системи кои ги користеше, а некои сè уште ги користи, Управата за јавни приходи (УЈП), се ограничени во нивната функционалност и не ги задоволуваат променливите потреби на даночната администрација. Клучната слабост на информативниот систем на УЈП е недостатокот на информации во реално време, како и сигурна и јасна слика за статусот на усогласеност на даночните обврзници. Дополнително, постојат неколку тековни реформи и иницијативи насочени кон промовирање на доброволното оданочување, подобрување на ефективностa на услугите на даночните обврзници и подобрување на деловното опкружување. Овие иницијативи бараат зајакнување на ИТ системите и развој на соодветни функционалности со цел ефективно да се искористат овие напори. Во овој контекст, имплементацијата на новиот даночен систем не само што треба да ги адресира тековните барања на даночните власти туку и да ги реши најкритичните прашања и ограничувања на постоечките системи, со што ќе се елиминираат (или намалуваат) недостатоците.

Освен гореспоменатите, има и други дигитални предизвици кои треба да се решат во иднина.

б. Реформски мерки

1. Опис на реформските мерки

Структурната реформа **Градење ефикасни дигитални јавни услуги** се состои од следните конкретни реформски мерки кои би се постигнале во периодот 2024 - 2026 година:

Реформска мерка 5.2.2(9) Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги

Мерката продолжува од претходната година.

Целта на мерката е да се зголеми употребата на Националниот портал за е-услуги uslugi.gov.mk (Порталот) како централна точка за испорака на е-услуги. Услугите кои се достапни на и преку порталот се: запишување во основно образование, изводи со податоци за вработување и пензија, потврди за неосудуваност, извод од регистар на население, различни уверенија за социјално осигурување, податоци за труд и вработување, признавање на дипломи и слично. Порталот нуди е-услуги за физичките и правните лица (иако на почетокот Порталот нудеше е-услуги само за физичките лица, надграден е со функционалности да нуди е-услуги и за правните лица).

Оваа мерка е имплементирана од Министерството за информатичко општество и администрација.

а) Планирани активности во 2024 година

- Набавка на опрема за поддршка на развој на нови е-услуги;
- Воведување на Регистарот на регистри;
- Воведување на Регистар на овластување и услуги поврзани со регистарот;
- Градење на капацитети за спроведените решенија;
- Воведување на нови е-услуги на Порталот.

б) Планирани активности во 2025 година

- Воведување на нови е-услуги на Порталот;
- Воведување на нови дигитални регистри, вклучувајќи внесување на податоци од корисниците.

в) Планирани активности во 2026 година

- Воведување на нови е-услуги на Порталот;
- Воведување на нови дигитални регистри, вклучувајќи внесување на податоци од корисниците.

Реформска мерка 5.2.2(10) Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10

Мерката продолжува од претходната програма. Употребата на ИТС во областа на транспортот, односно инфраструктура, возила или корисници брзо станува една од најважните области во ЕУ за да се постигнат подобрувања во капацитетот на мрежата, мобилноста на патниците, а со тоа и подобрување на економската продуктивност и зголемување на БДП.

Оваа реформска мерка има за цел да постави Интелигентен систем за управување со транспортот и сообраќајот, кој ќе придонесе кон значително подобрување во перформансите на тековниот проток на сообраќај преку намалени доцнења, преку навремено известување и пренасочување на сообраќајот.

Оваа мерка е имплементирана од страна на Министерството за транспорт и врски.

а) Планирани активности во 2024 година

- Подготовка на предлог закон за транспонирање на регулативата на ИТС (измена на неколку закони)
- Воспоставување на Центар за управување со сообраќај
- Избор и склучување договор со изведувач за спроведување на ИТС – Јужен дел и надзорен консултант. Проценето времетраење на договорот за спроведување на ИТС е 14 месеци и 24 месеци за надзор.
- Започнување со спроведување и инсталирање на ИТС опрема и нејзин надзор се очекува во К1 2024 година
- Средствата - 12,6 милиони евра, за распоредување на ИТС - Северен дел од Коридорот 10 и Национален центар за управување со сообраќај, со нови ИТС системи вклучително и супервизија ќе бидат одобрени од Светска банка во рамките на Програмата за безбеден и одржлив транспорт (SSTP). Откако ќе се одобрат средствата, тендерот за избор на изведувач се очекува да започне во К-1 2024 година. Почетокот на спроведувањето е во К3 2024 година. Проценетото времетраење на договорот е 16 месеци, за Националниот центар за управување со сообраќај со нови ИТС системи (WIM, HAZMAT и GNG мониторинг) е 14 месеци, како и 28 месеци за надзор вклучувајќи 12 месеци период за следење и поправка на дефекти -DLP.

б) Планирани активности во 2025 година

- Усвојување на законската регулатива за регулирање на ИТС (измена на неколку закони, заедно со соодветните подзаконски акти)
- Финализирање на активностите за спроведување и имплементација за ИТС - јужен дел, вклучително и постапката за предавање сертификат на Јавното претпријатие за државни патишта (ЈПДП) и период за следење и поправка на дефекти -DLP.
- Продолжување со спроведување на ИТС - Северен дел и нови ИТС системи со надзор.
- Финализирање на градежните активности на Националниот центар за управување со сообраќај, вклучително и постапката за предавање на сертификатот на Јавното претпријатие за државни патишта (ЈПДП) и период за следење и поправка на дефекти -DLP.
- ЗАБЕЛЕШКА: Од причина што временската рамка на заемот за WBTTFP завршува во декември 2025 година, целокупната тендерска постапка за северниот дел на ИТС е условно зависна од продолжувањето на заемот

в) Планирани активности во 2026 година

- Завршување со спроведување на ИТС - Северен дел и нови ИТС системи со надзор.
- Период за следење и поправка на дефекти - DLP

Реформска мерка 5.2.2(11) Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош

Мерката продолжува од минатата година. Оваа мерка има за цел воспоставување на информациски систем за управување со државната помош, кој се очекува да придонесе кон поголема транспарентност и ефикасно искористување на можностите што ги дава државата. Обезбедувањето целосна транспарентност на државната помош доделена од властите е меѓу препораките наведени во Извештајот на ЕК за напредокот на Северна Македонија за 2023 година.

Воспоставувањето на регистар за државна помош ќе овозможи ажурирани информации за видот, износот и корисниците на државната помош, што е од клучно значење за евалуација на ефективност на државната помош, а понатаму и за извршувањето на јавните политики кои вклучуваат државна помош како инструмент во нивното спроведување. Системот исто така ќе има за цел да обезбеди навремени информации за јавните повици за државна помош, придонесувајќи за транспарентност и обезбедување еднакви можности за сите.

Мерката ќе ја спроведува Кабинетот на заменикот на претседателот на Владата задолжен за економски прашања, координација на економските ресурси и инвестиции.

а) Планирани активности во 2024 година

- развој на софтвер за државна помош (MIS-SA)
- воспоставување на Регистар за државна помош како дел од информацискиот систем за управување со државната помош

б) Планирани активности во 2025 година

- натамошен развој на Регистарот за државна помош во полн капацитет

Реформска мерка 5.2.2(12) Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП

Мерката продолжува од претходната година. Новиот Интегриран даночен информациски систем (ИДИС) има за цел да ја подобри оперативната ефикасност на функциите на даночната администрација, како и да ги зголеми приходите преку зајакнување на следењето на усогласеноста и подобрување на услугите на даночните обврзници. Предвидено е ИДИС да ги има следните карактеристики: обработка во реално време, транспарентност, услужна ориентираност, континуирана достапност, автоматизација на работењето, е-Администрација, е-фактура, масовна обработка (обработка на податоци), унифициран мониторинг на даночните и други обврски, принципот 3Т (даночен обврзник; вид на данок; даночен период), управување со односи со клиентите (CRM), дневник на настани и дневник на ревизија (контрола) и управување со ризикот за усогласеност со даночните обврзници. Исто така, ќе ги покрие сите даноци (ПДД, ДДВ и ДД) со кои управува УЈП, како и социјалните придонеси. Заради обезбедување на сигурна реализација на проектот за воспоставување на нов ИДИС, Управата за Јавни Приходи согласно измените во Законот за УЈП формираше Работно тело за имплементација на ИДИС кое изготви Реформска програма – програма за имплементација на ИДИС, и заради поефективно мониторирање на имплементацијата воспостави Реформски комитет.

Стратегијата за реформа на даночниот систем 2020-2023 укажува на воведување на нов Интегриран даночен информациски систем.

Мерката ќе ја спроведува Управата за јавни приходи. Реализацијата на реформската мерка е предвидена во две компоненти со следните активности:

Компонента 1. Комплетирање на преостанатите модули од ИДИС

а) Планирани активности во 2024 година

- Подготовка на функционална и техничка спецификација и започнување постапка за јавна набавка за нов ИДИС за поддршка на даночните функции на Управата за јавни приходи

б) Планирани активности во 2025 година

- Започнување со етапна имплементација на новиот ИДИС

в) Планирани активности во 2026 година

- Продолжување со етапна имплементација на новиот ИДИС.

Компонента 2. Обезбедување безбедност на ИС (Информациски систем) и непречено функционирање на интегрираниот даночен информациски систем

а) Планирани активности во 2024 година

- Продолжување на модернизацијата на ИКТ инфраструктурата;
- Продолжување на активностите за зголемување на безбедноста на системите на УЈП.

б) Планирани активности во 2025 година

- Продолжување на активностите за зголемување на безбедноста на УЈП системите;
- Продолжување на активностите за развој и реструктурирање на ИТ потсистемите на УЈП;
- Започнување со активности за формирање на Центар за закрепнување од катастрофи

в) Планирани активности во 2026 година

- Зголемување на доверливоста на системите на УЈП;

- Развој и реструктурирање на ИТ потсистемите на УЈП;
- Формирање на Центар за закрепнување од катастрофи

2. Индикатори за резултати

Индикатор	Почетна вредност	Посредна цел	Цел
Број на регистрирани корисници на Националниот портал е-услуги	82.000 (2022)	92.000 (2024)	97.000 (2025)
Број на достапни е-услуги	200 (2022)	450 (2024)	550 (2025)
Број на апликации поднесени преку Порталот	25.000 (2022)	41.000 (2024)	49.000 (2025)
Намален број на сообраќајни несреќи по Коридорот 10* во %			
Број на несреќи	67 (2018)		56 (2025)
Процент на намалување	0% (2018)		16,6% (2025)
Намалување на времето за патување по Коридорот 10* во %			
Минути	103 (2018)		85,5 (2025)
Процент на намалување	0% (2018)		17% (2025)
Воспоставен информациски систем за управување со државната помош	0 (2023)	1 (2024)	/
% од услугите на даночните обврзници кои се дигитализирани	83% (2021)	До 95% (2024)	До 100% (2026)

Извештај на ЕУ во којшто збирно се прикажани резултатите за спроведените проекти на ИТС во Европа помеѓу 1994 и 1998 година укажува дека динамичната сигнална контрола може да го намали времето за патување за 17% и да достигне 20% кога стратегиите за динамична сигнална контрола се интегрирани со информации и упатство³¹. Студија во САД покажува дека DMS (Динамични знаци за пораки) веројатно го намалуваат број на судари за 100(1-EXP (-0.181)) = 16.6% годишно кога другите фактори во моделот се под контрола.³²

Користите од подобрувањата на ИТС ќе започнат по една година откако системите ќе бидат инсталирани, а животниот век на опремата за ИТС е 10 години (инсталирањето во 2023 значи дека може да се користи од 2023 до 2033). Стапката на раст на просечниот број на камиони на коридорот е еднаква на проектираната стапката на раст на БДП.³³ Во Северна Македонија се смета дека ИТС ќе го намали времето за патување за 17% врз основа на горенаведениот извештај на ЕУ, а бројот на сообраќајни несреќи за 16,6% врз основа на горенаведената студија во САД.

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Зголемувањето на бројот на дигитализирани услуги на националните е-портали има трансформативни економски импликации. Рационализирајќи ги административните процеси и намалувајќи ги бирократските неефикасности, дигитализацијата ја подобрува ефикасноста на трошоците и придонесува кон заштеда на време, поттикнувајќи попродуктивна економија. Оваа реформа има за цел да го зголеми бројот на дигитализирани услуги на е-порталот од 200 на 550 и да го зголеми бројот на поднесени апликации годишно на 45.000 како посредна цел и на 49.000 како крајна цел. Користејќи ги овие показатели и просечното заштедено време што луѓето би го имале, спроведувањето на оваа реформа на крајот на периодот би ги намалило вкупните административни трошоци за 0,006% од БДВ, што ќе резултира со зголемување на БДП од 0,005%.

Имплементацијата на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10 вклучува интеграција на напредни технологии за подобрување на ефикасноста, безбедноста и севкупните перформанси на транспортната мрежа. Спроведувањето на мерката може да обезбеди побрзо време на поминување долж Коридорот 10, но и помалку несреќи поради автоматско откривање и одговор на инциденти. Економското влијание на оваа мерка поради намалувањето на бројот на несреќи (удел на несреќи со смртен случај, со сериозни повреди и со полесни повреди) може да биде до 0,091% од БДВ или 0,079% од БДП.

Имплементацијата на Информациски систем за управување со државната помош може да има значително влијание врз економскиот раст. Со зајакнување на транспарентноста и отчетноста, информацискиот систем обезбедува ефикасно распределување на државната помош, поттикнувајќи поволна деловна средина која привлекува инвестиции. Системот, исто така, го олеснува информираното донесување одлуки, дозволувајќи и на Владата стратешки да ги распределува ресурсите на секторите клучни за економскиот развој. Со ефективен систем, Владата може подобро да го следи и оценува влијанието на програмите за

³¹ CODE, 2000, "Network and Traffic Management: Final Area Report" for the "Telematics Applications for transport within the Fourth Framework Programme". Available on: http://collections.internethistory.org/haeu/20161215121151/http://cordis.europa.eu/pub/telematics/docs/tap_transport/netrama.pdf, accessed Feb 15, 2018.

³² Oh J. et al. (2015), Michigan Department of Transportation, "Costs and Benefits of MDOT Intelligent Transportation System Deployments".

³³ Based on data from SEETO, EU and National Customs, counts from 2015, updated via linear regression for 2018.

државна помош. Овие информации овозможуваат поинформирано донесување одлуки, овозможувајќи распределба на ресурсите на области кои имаат најголем потенцијал за економски развој. Ефикасната распределба на ресурсите каде што вкупната државна поддршка не би била повеќе од 50% од вкупните капитални инвестиции и без дуплирање на помошта придонесува кон севкупната продуктивност на економијата. Сепак, пред да се воспостави системот и да се добијат сите информации, не може да се направи точна пресметка на влијанието.

Целосната дигитализација на даночните услуги претставува значајна промена со значителни економски влијанија. Зголемувањето на дигитализираните услуги од 83% од сите услуги на 100% е трансформација што ги рационализира даночните процеси, обезбедувајќи поголема ефикасност, точност и пристапност. Автоматизирани системи освен што го намалуваат административниот товар, го подобруваат и следењето на усогласеноста, минимизирајќи ја даночната евазија. Намалувањето на трошоците, побрзите рефундации и поедноставеното пријавување за деловни субјекти и поединци ја стимулираат економската активност. Заштедите во време кои произлегуваат од спроведувањето на оваа мерка може да резултираат до 0,12% во БДВ и 0,10% од БДП.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Во евра	2024	2025	2026
Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги			
1. Буџетско финансирање*	368.000	3.250.000	3.250.000
2. Небуџетско финансирање	1.300.000	1.300.000	500.000
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	1.300.000	1.300.000	500.000**
Вкупно	1.668.000	4.550.000	3.750.000
Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10			
1. Буџетско финансирање*	0	0	0
2. Небуџетско финансирање	10.500.000	12.320.000	1.260.000
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	10.500.000	12.320.000	1.260.000
Вкупно	10.500.000	12.320.000	1.260.000
Воспоставување на менаџмент информациски систем за државна помош			
1. Буџетско финансирање*			/
2. Небуџетско финансирање	2.250.000		/
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	2.250.000		/
Вкупно			/
Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП			
1. Буџетско финансирање*	2.210.000	1.260.000	830.000
2. Небуџетско финансирање	0	0	0
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	260.000	366.000	3.509.000
Вкупно	2.470.000	1.626.000	4.339.000

*Национални извори на јавни финансии

** ИПА 2022 акциониот документ е во фаза на проценка

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Со намалување на административниот товар на компаниите и зголемување на нивната конкурентност, тие можат да ги прошират своите активности и да ги зголемат вработувањата. Електронските јавни услуги се подеднакво достапни за сите корисници, за деловните субјекти и за граѓаните, без оглед на локацијата (урбана и рурална), полот и социјалната припадност, степенот и видот на попреченост итн. Дигитализацијата ќе помогне за намалување на еднаквоста, ќе ги подобри здравствените услуги, ќе го подобри користењето на ресурсите и ќе ги унапреди бизнис моделите и екосистемите. Воведувањето на е-услуги ќе ја зголеми довербата во општеството и институциите и ќе им заштеди време и пари на граѓаните.

Имплементацијата на ИТС долж Коридорот 10 ќе има директно краткорочно влијание врз компаниите кои работат со овој тип опрема преку зголемување на бројот на вработените. Во рамки на регионалниот проект

од кој е дел и оваа мерка, се планира да се преземе родово истражување во врска со пречките со кои се соочуваат жените трговци во спроведување на трговијата низ земјите од Западен Балкан на ниво на фирма. Резултатите ќе бидат искористени за потенцијални интервенции со цел да им се помогне на жените да ги водат бизнисите.³⁴ Меѓутоа, ова не е вид на мерка каде што може да се очекува огромно социјално влијание.

Транспарентноста на податоците со воведување на информациски систем за доделување на државна помош може да ја зголеми веројатноста за ефикасно искористување на можностите што ги дава државата, а со забрзувањето на деловната активност преку поголема вработеност може да се намали притисокот врз социјалната грижа и поддршка и да ја намали стапката на невработеност.

Дигитализацијата на деловните процеси на даночната администрација неминовно ќе доведе до помало финансиско оптоварување на бизнисите, што дополнително може да издвојуваат средства за зголемување на вработеноста, а со тоа и намалување на сиромаштијата. Друго позитивно влијание е родовата еднаквост бидејќи дигитализацијата не фаворизира или дискриминира ниту еден посебен пол.

6. Очекувано влијание врз животната средина и климатски промени

Дигитализацијата на јавните услуги генерално се смета за позитивна мерка за животната средина, бидејќи може да придонесе кон намалување на влијанијата врз животната средина, односно намалување на емисиите на стакленички гасови, минимизирање на енергијата што се користи за патување и греење, како и потрошувачка на хартија. Негативните влијанија врз климата и животната средина може да произлезат од телекомуникациските врски, преносот на податоци, серверите, капацитетот на меморијата и производството на опрема и материјали. Потребно е да се изврши проценка на влијанието врз животната средина на големите проекти за дигитализација и нивната набавка.

Спроведувањето на решенија поврзани со ИТС е дел од првиот столб на Зелената агенда за Западен Балкан, која има за цел да ги направи транспортните активности поефикасни и да ги намали емисиите на CO₂. Во фазата на воведување, некои мали и реверзибилни негативни влијанија врз животната средина главно ќе се однесуваат на прашања поврзани со сообраќајната безбедност во текот на измените. Во фазата на употреба, ќе се намали влијанието на сообраќајниот метеж врз животната средина преку зголемување на ефикасноста и безбедноста на транспортните мрежи. Со намалување на застојот, ИТС може да придонесе кон намалување на потрошувачката на гориво и емисиите од загадувачите на климата, што може да го подобри квалитетот на животната средина. ИТС ќе воведо системи за рано предупредување за следење и справување со ризиците на патната мрежа од климатските промени, како и станици за временска прогноза што ќе бидат инсталирани во рамките на ИТС, кои ќе собираат податоци и ќе ги следат емисиите на стакленички гасови од патниот транспорт (особено емисиите од загадувачите на климата со краток век (SLCP - Short-Lived Climate Pollutants) поврзани со загадувањето на воздухот. Информациите што ќе бидат собрани преку системите за следење на емисиите на стакленичките гасови (SLCP) ќе помогнат во поврзување специфична климатска промена со приоритетите за развој (на пример, олеснување, адаптација и подобрување на квалитетот на воздухот) и ќе бидат важна поддршка за владите од земјите на Западен Балкан во развојот на регулаторните реформи и реформите во политиките и институционалното зајакнување за поттикнување развој на ниски емисии.

Дигитализацијата на процесот на следење на државната помош може да има и позитивни и негативни влијанија врз животната средина: дигитализацијата може да помогне да се намали потрошувачката на хартија и употребата на енергија со замена на рачните процеси со дигитални, што доведува до намалување на емисиите на стакленички гасови и други негативни влијанија врз животната средина. Исто така, следењето на државната помош може да помогне да се следи износот на јавното финансирање што се доделува за проекти поврзани со климата и животната средина, кое може да се користи за пресметување на износот на финансирање за животната средина и климата што го обезбедуваат јавните институции. Во таа насока, Владата може да обезбеди ефикасно користење на јавните средства за поддршка на климатските активности и намалување на емисиите на стакленички гасови. Негативните влијанија врз животната средина вклучуваат зголемување на потрошувачката на енергија и создавање е-отпад поради производството и отстранувањето на електронски уреди. Дополнително, употребата на дигитални технологии може да доведе до зголемување на емисиите на јаглерод од центрите за податоци и друга ИКТ

³⁴<http://documents.worldbank.org/curated/en/919401555624976466/pdf/Western-Balkans-Trade-and-Transport-Facilitation-Project.pdf>

инфраструктура. Затоа, важно е да се земат предвид влијанијата на дигитализацијата врз животната средина при спроведувањето на системите за следење на државната помош.

Воспоставувањето на дигитални платформи за интегрирани даночни информативни услуги за граѓаните може да има и позитивни и негативни влијанија врз животната средина. Од една страна, дигиталните платформи можат да помогнат да се намали потрошувачката на хартија и потрошувачката на енергија со замена на рачните процеси со дигитални, кое доведува до намалување на емисиите на стакленички гасови и други негативни влијанија врз животната средина. Од друга страна, дигиталните платформи може да доведат и до зголемување на потрошувачката на енергија и создавање е-отпад поради производството и отстранувањето на електронски уреди. Дополнително, употребата на дигитални технологии може да доведе до зголемување на емисиите на јаглерод од центрите за податоци и друга ИКТ инфраструктура. Затоа, важно е да се земат предвид влијанијата на дигиталните платформи врз животната средина при спроведување на интегрирани даночни информативни услуги за граѓаните.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Различна ИТ подготвеност на владините институции во процесот на дигитализација	Висока	Користење на алатки за видео конференции и обезбедување техничка поддршка на работната група. Ангажирање на локални работници за пополнување на потребите за персонал
Ниско ниво на користење на е-услугите поради недостаток на знаење и потребна опрема.	Средна	Додека некои институции се на високо ниво на дигитализација и можат лесно да го дигитализираат својот регистар и услуги, други сè уште имаат многу ниско ниво на ИТ подготвеност. Друг проблем е недостатокот на ИТ професионалци. За да се надмине ова, МИОА развива централни решенија како софтвер за дигитализација на процесите во институциите и за дигитализирање на регистрите. Овие решенија ќе им помогнат на институциите додека не развијат сопствени ИТ решенија.
Недостиг од посветеност на највисоко ниво во институциите вклучени во формирањето и работењето на менаџмент информациски систем за државна помош	Средна	Редовна комуникација и известување до министерско ниво за напредокот и известувања за рано предупредување.
Недостаток на човечки и институционални капацитети во УЈП, особено во Директоратот за информатичка технологија	Висока	Политика за управување со човечки ресурси, особено во ИТ
Доцна набавка на хардвер	Средна	Привремено користење на постоечката опрема

5.3. ЧОВЕЧКИ КАПИТАЛ И СОЦИЈАЛНИ ПОЛИТИКИ

5.3.1 Структурна реформа 5: Подобрување на ефикасноста на работната сила

а. Анализа на главните пречки

Квалитетот на човечкиот капитал како основен составен дел на секој модел на раст има суштинска улога во обезбедувањето одржлив и инклузивен развој. Разидувањата помеѓу образовните резултати и потребите на пазарот на труд го продолжува периодот на премин од училиште на работа, ја потхранува неформалната економија и го поттикнува раселувањето. Недостатоците во образовниот систем се протегаат од основното до високото образование и покрај континуираните и енергични напори за реформи. Исто така, постои систем на стручно образование и обука (СОО), чија цел е да развие пазарно ориентирани наставни програми фокусирани на компетенции кои ќе им овозможат на студентите полесно да се интегрираат на пазарот на трудот.

Во поглед на пазарот на труд, структурните предизвици на пазарот на трудот опстојуваат. Во К-2 2023 година, стапката на активност изнесуваше 52,4%. Стапката на активност на жените (42,5%) останува за 20 п.п. пониска од онаа на мажите. Грижата за децата и старите лица се наведува како една од основните

причини за неактивноста на жените, а оттука и потребата да се промовираат флексибилни работни аранжмани меѓу компаниите. Стапката на вработеност (15-89) достигна 45,5%, додека стапката на невработеност изнесува 13,1%. Стапката на невработеност кај младите (15-29) се намали на 24,5%, но сепак е значително повисока од просекот на ЕУ. Нестандардните форми на вработување (НСВ) се вообичаена карактеристика на пазарите на трудот во светот, а Северна Македонија не е исклучок. Додека начинот на работа во светот се менува, трудовото законодавство и колективното договарање не се променија. Ова остави многу нови типови на работни места да се нерегулирани и надвор од системот за социјална заштита. Исто така, ова доведе до изгубени даночни приходи за државата. Ваквата состојба бара зголемување на флексибилноста на пазарот на трудот.

Воспоставена е рамка за анализа на несовапаѓањето на вештините. Истата обезбедува шема за полесно вработување на лицата со повисок степен на образование, како и тенденција на пополнување на работните места со преквалификувани лица. Лицата со ниско образование имаат поголема веројатност да бидат формално невработени, а во исто време имаат и поголем ризик да бидат вработени во неформалниот сектор. Направени се неколку обиди со цел да се подобри усогласувањето на вештините, вклучително и воведувањето на веб-базиран Мрежен преглед за информирање на младите за изгледите за кариера на избраните занимања и сектори на среден рок³⁵ (ILO, 2018).

Според Извештајот на ЕК за 2023 година, напредокот во реформирањето на наставните програми за образование и намалувањето на неусогласеноста на вештините е попречен од недостигот на финансии и човечки капацитет. Иако Северна Македонија добро напредуваше во однос на бројот на лица со високообразовни квалификации, наставните програми не се добро прилагодени за опремување на дипломираните студенти со вештини за да одговараат на побарувачката на работна сила. Државната финансиска поддршка за образованието е недоволна, а координацијата меѓу образовниот сектор и бизнисот е слаба. Во 2022 година, јавната потрошувачка за образование и обука изнесуваше 3,7% од БДП, приближно на просекот од претходните 5 години. Ова е под просекот од нивото на ЕУ (5%) и на другите споредбени (peer) земји и го попречува спроведувањето на образовната стратегија 2018-2025 година. Процентот на возрасни кои учествуваат во учење беше 2,6% во 2020 година, што е значително под просекот на ЕУ-27 од 10,8% (2021 година). Понатамошниот развој на квалификациите е клучен за внесување на средноквалификувани и нискоквалификувани луѓе на пазарот на трудот.

Друг важен аспект поврзан со пазарот на трудот е здравјето на работната сила. Неодамнешните основни извештаи (СЗО и Светска банка) покажуваат дека очекуваниот животен век при раѓање во Северна Македонија бил 75,9 години во 2018 година, наспроти 83,6 во ЕУ. Незаразните болести (НЗБ) сочинуваат околу 95% од сите смртни случаи: кардиоваскуларните болести (61%) и ракот (21%) се главните придонесувачи со дијабетесот и хроничните респираторни заболувања сочинуваат најголем дел од уделот. Според Систематската дијагностика за земјата на СБ³⁶, Северна Македонија може да губи годишно околу 19.900 продуктивни години поради предвремени смртни случаи од НЗБ. НЗБ, исто така, влијаат на јавната потрошувачка, така што на пример, секоја година повеќе од 1% од БДП се троши на бенефиции за попреченост и платено боледување.

Старењето на населението, во комбинација со намалените здравствени ресурси, изискува реформи во здравствениот сектор со цел да се обезбеди добра примарна здравствена заштита и да се ублажи проблемот со недостигот на медицински персонал. Јавната потрошувачка во македонскиот здравствен сектор е ниска - само 6,58% од БДП во 2018 година, наспроти европскиот просек од 9,9% од БДП или трошењето по глава на жител беше 328,98 евра и 2.905,26 евра, соодветно.

Чувствителните состојби во амбулантската нега се здравствени состојби кои можат ефикасно да се превенираат, дијагностицираат и третираат во примарната здравствена заштита. Непотребните приеми во здравствените установи укажуваат на недостаток на униформност во моделите/протоколите на давателите на здравствени услуги како и на постапките за упатување и прием во болниците. Во овој контекст, реформата на системот за примарна здравствена заштита преку изработка и имплементација на клиничките упатства, заедно со зголемување на функционалноста на здравствениот информативен систем се очекува да обезбеди подобри перформанси на здравствениот сектор. Меѓутоа, проблемот со недостигот на медицински персонал мора да се реши со развивање на холистички пристап кон едукација и развој на

³⁵ <https://zanimanja.mk/>

³⁶ <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/606381543434479145-0080022018/original/MKDSCD2018ENGWeb.pdf>

кариерата на лекарите и на другите медицински работници во македонскиот јавен здравствен систем.

6. Реформски мерки

1. Опис на реформските мерки

Структурната реформа **Подобрување на ефикасноста на работната сила** е секвенционирана во следните конкретни реформски мерки кои би се постигнале во периодот 2024 – 2026 година:

Реформска мерка 5.3.1(13) Понатамошен развој на системот на квалификации

Оваа мерка продолжува од претходната година. Новина во образовните реформи е развојот на ново национално оценување, кое, меѓу другото, ќе помогне да се изградат стратегии за учениците, кои рано го напуштаат образованието и соодветно да се одговори на нивните потреби. Со воведувањето на националното оценување во трето одделение ќе бидат исполнети условите за изработка и комплетирање на системот за следење и оценување на постигањата на учениците на национално ниво во основното образование. Националното оценување е интегрирано во Законот за основно образование и ја поставува правната рамка за спроведување на националното оценување.

Дел од реформите што се преземаат во средното образование е и формирање на Регионални центри за стручно образование и обука, кои имаат за цел да ја негуваат иновациската култура на регионално и национално ниво. Подготвен е нов Закон за стручно образование и обука во соработка со бизнис заедницата, коморите, компаниите, образовните институции, кој во посебни поглавја ги регулира дуалното образование и формирањето на Регионалните центри за стручно образование и обука. Како поддршка за новите реформи, Министерството за образование и наука започна со имплементација на ИПА проектот: Зголемување на атрактивноста, инклузивноста и релевантноста на СОО и образованието за возрасни. Владата во ноември 2023 год. донесе Одлука за трансформирање на 2 средни училишта во Струмица и Велес во Регионални центри за стручно образование и обука, со што сега постојат вкупно пет регионални центри за стручно образование и обука. Дополнително се предвидува развој, надградба и имплементација на процедурите за валидација на неформалното и информалното учење како важен пат кон квалитетот на образованието на возрасните, развој и имплементација на програми за постсредно образование и усогласување на националните системи за стручно образование и обука и образование за возрасни со EQAVET+.

Мерката ја спроведува Министерството за образование и наука.

а) Планирани активности во 2024

- Усвојување на нов Закон за стручно образование и обука со засебни области за РЦСОО и дуалното образование,
- Завршување со адаптација и реконструкција на 3 РЦСОО,
- Изработка на Стандарди за високообразовни квалификации, пред се за професии од областа на образованието, како што се педагог, психолог, негувател, воспитувач,
- Формирање на 3 секторски комисии: за графички дизајн, за шумарство и преработка на дрво и за спорт и рекреација,
- Донесување на измени и дополнувања на Законот за НРК,
- Подготвителни активности за евалуација и донесување на подзаконски акт за методологија за евалуација на стандардите за квалификација запишани во Регистарот (период на важност 4 години),
- Донесување Правилник со кој се утврдуваат стручните и научните звања, согласно Законот за високото образование.
- Усвојување на измените и дополнувањата на Законот за образованието на возрасните.

б) Планирани активности во 2025

- Воспоставување на системот за валидација на неформалното образование за стекнување специфични квалификации - препознавање на претходното учење,
- Развој и имплементација на програми за постсредно образование и усогласување на националните СОО и системот за образование на возрасни со EQAVET +.

- Понатамошна имплементација на НРК како основа за постигнување на координиран и поефикасен систем за обезбедување квалитет на процесот за развој на квалификации, валидација и акредитација,
- Усогласување и хармонизација на дигиталниот регистар на НРК со други национални и меѓународни регистри,
- Предлог - национална програма за високо образование,
- Предлог - национална програма за научно-истражувачка дејност,
- Предлог - уредба за пресметки и критериуми за финансирање на високото образование,
- Предлог - уредба за пресметки и критериуми за финансирање на научно-истражувачка дејност.

в) Планирани активности во 2026

- Воспоставување на системот за валидација на неформалното образование за стекнување специфични квалификации – признавање на претходното учење,
- Развој на 5 квалификации на ниво VБ – специјалистичко образование од пост средното образование за потребите на пазарот на труд,
- Зајакнување на аспектот за обезбедување квалитет на образованието и обуката во контекст на доживотното учење,
- РЦСОО во некои од 3 региони,
- Предлог - национална програма за високо образование,
- Предлог - национална програма за научно-истражувачка дејност,
- Предлог - уредба за пресметки и критериуми за финансирање на високото образование,
- Предлог - уредба за пресметки и критериуми за финансирање на научно-истражувачка дејност.

Реформска мерка 5.3.1(14) Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд

Мерката продолжува од претходната година и има за цел да придонесе кон подобрување на состојбите во делот на пазарот на труд и вработеноста во Република Северна Македонија и тоа преку конкретни интервенции кои имаат за цел да влијаат врз:

- Подобрување и понатамошно унапредување на флексибилноста на пазарот на труд, преку интервенции во делот на трудовото законодавство, кои ќе овозможат доуредување на законската рамка во врска со недоволно застапените и нетипични форми на работа и договори за вработување.
- Поефикасно и поефективно функционирање на пазарот на труд, и преку модернизирање на правната рамка со која се уредуваат мерки за вработување и услугите на пазарот на трудот и субјектите кои ги спроведуваат.
- Дополнително проширување на опфатот и пристапот на различните ранливи категории на граѓани до активни програми и мерки за вработување и до услугите на пазарот на труд. (во овој дел, оваа мерка е комплементарна со мерката која се однесува на „Зајакнување на системот за социјална инклузија на ранливи категории на лица“, т.е. делот од активностите кои се однесуваат на „Активација на лица од ранливи категории на пазарот на труд“).

Мерката ќе ја спроведува Министерството за труд и социјална политика.

а) Планирани активности во 2024

- Нов Предлог-Закон за работни односи доставен до Владата на усвојување;
- Спроведени активности за подигање на свеста за новините во Законот за работни односи насочени кон зголемување на флексибилноста на пазарот на трудот (нестандардни форми на договори за вработување, повторлива сезонска работа, работа на далечина, работа од дома и сл.).

б) Планирани активности во 2025

- Спроведена едукација, обуки/семинари за примена на Законот за работните однос (за трудовите инспектори, организациите на работодавачи, синдикатите, Агенцијата за вработување, УЈП и други институции, сл.)
- Донесени подзаконски акти со кои се овозможува имплементација на Законот за работни односи;
- Изготвен Предлог-закон за регулирање на пазарот на трудот и доставен до Владата на усвојување.

в) Планирани активности 2026

- Направена оценка на примената и ефикасноста на новите законски одредби со кои се уредуваат работните односи и пазарот на трудот.

Реформска мерка 5.3.1(15) Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)

Фокусот на мерката е реформата на примарната здравствена заштита³⁷, која треба да поттикне третман на одредени здравствени состојби на примарно ниво и намалување на бројот на упатувања на повисоко ниво на здравствена заштита што ќе доведе до намалување на трошоците.

Главна цел на започнување на процесот на реформи во ПЗЗ е подобрување на квалитетот на примарната здравствена грижа преку реформа на моделот на плаќање на примарната здравствена заштита, кој треба да поттикне и обезбеди подобрување на превентивата, дефинирање и примена на стандарди за обезбедување услуги согласно медицина базирана на докази, изготвување упатства и протоколи, поттикнување на справување со одредени состојби на примарно ниво и намалување на степенот на упатување кон повисоко ниво на здравствена заштита, поголем број на лекари од општа пракса кои ќе имаат специјализација по семејна медицина, поттикнување на реализација на одредени здравствени услуги од страна на медицинските сестри и олеснување на административната работа.

Мерката ќе ја спроведува Министерството за здравство.

а) Планирани активности во 2024

- Изготвување на протоколи за избраните матични гинеколози за пренатална нега, рак на грлото на матката и планирање на семејството³⁸;
- Изготвување на протоколи за избраните матични педијатри за превенција на дебелина кај деца и деформитети на 'рбетниот столб;
- Изготвување и кодификација на шифрарник за интервенции што можат да ги обезбедат избраните лекари од ПЗЗ;
- Обезбедување на специјализација по семејна медицина за најмалку 20 лекари кои веќе работат како избрани лекари;
- Надградба на софтверски модули во системот Мој термин за шифрарник на интервенции, протоколи и обрасци кои треба да ги пополнуваат избраните лекари при пружање на здравствените услуги;
- Опременување на ординациите на најмалку 300 од избраните лекари специјалисти по семејна медицина со сет за витални знаци (отоскоп, риноскоп, офталмоскоп, апарат за крвен притисок, стетоскоп), ЕКГ и инхалатор.

б) Планирани активности во 2025

- Формирање на национално тело за имплементација на реформите на ПЗЗ;
- Изготвување на протоколи за избраните лекари по општа медицина од примарната здравствена заштита за три дополнителни заболувања и изработка на дополнителен протокол за избраните матични гинеколози и педијатри од примарната здравствена заштита;
- Обезбедување стипендија за специјализација по семејна медицина за најмалку 100 лекари кои веќе работат како избрани лекари;
- Изготвување/адаптација, примена и ревизија на десет клинички упатства базирани на медицина заснована на докази, преку Националниот управен комитет за клинички упатства;
- Опременување на избраните лекари по семејна медицина со апарати за спирометри и ултразвук - во просек по еден спирометар и еден апарат за ултразвук по група од тројца лекари по регион; во согласност со новите протоколи;
- Опременување на избраните матични гинеколози со 4Д апарати за ултразвук (60 апарати регионално дистрибуирани) и воспоставување процес за нивна хоризонтална соработка, финансиска

³⁷ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/595391593096242357/Assessment-of-Primary-Health-Care-Capacity.docx>

³⁸ The protocol for family planning for PHC was developed in 2020/2021, as part of the overall "National guideline for family planning". It is still waiting its adoption

- стимулација (стимулација) за втора медицинска сестра/администратор и стимулација на избраните лекари кои се специјалисти или специјализирани за семејна медицина;
- Опременување на ординациите на останатите 1.200 избрани лекари специјалисти со сет за витални знаци (отоскоп, риноскоп, офталмоскоп, апарат за крвен притисок, стетоскоп), ЕКГ и инхалатор;
- Спроведување на јавна кампања со цел запознавање на населението со новините во ПЗЗ;
- Надградба на модули на Мој Термин:
  - Воведување на нов модул за паметни упатувања, преку Е-клиничките упатства кои ќе помогнат при носење одлуки за услугите и ќе ја подобрат координацијата со секундарната здравствена заштита;
  - Воведување на нов модул за патронажни сестри во системот „Мој Термин“;
  - Креирање на нов профил - медицинска сестра во ПЗЗ;
  - Развој на систем за електронско закажување за ПЗЗ;
- Спроведување на обука за користење на новите модули на Мој Термин.

в) Планирани активности 2026

- Изготвување на дополнителни протоколи за избраните лекари по општа медицина од примарната здравствена заштита за пет дополнителни болести и изработка на дополнителни протоколи за избраните матични гинеколози и педијатри од примарната здравствена заштита;
- Обезбедување стипендии за специјализација по семејна медицина за најмалку 100 лекари кои веќе работат како избрани лекари;
- Изготвување/адаптација, примена и ревизија на шестклинички упатства базирани на медицина заснована на докази, преку Националниот управен комитет за клинички упатства. Обезбедување на финансиски средства за работа на Комитетот и изработка на клинички упатства;
- Обезбедување на финансиски средства за вработување на втора медицинска сестра/администратор и стимулација за избрани лекари специјалисти или за специјализација по семејна медицина;
- Надградба на Мој Термин преку:
  - Воведување на Алатка за извештаи за здравјето на населението;
  - Воведување на Алатка за извештаи за квалитетот на услугите.

Реформска мерка 5.3.1(16) Градење, следење и евалуација на човечките ресурси во здравството

Главна цел на реформата е решавањето на потребите на населението за универзална здравствена заштита. тоа бара најдобра можна употреба на ограничените ресурси и осигурување дека тие се вработени стратешки преку усвојување и спроведување на политики за здравствена работна сила засновани на докази, приспособени во контекст на националниот здравствен систем на сите нивоа. Тековните предизвици на дефицитот на здравствената работна сила во комбинација со стареењето на населението, бараат нова, современа амбициозна агенда. Усогласување со потребите на населението и подобрата исплатливост на услугите, зависи од интегрираните здравствени услуги фокусирани на луѓето (пациентцентричен систем) на примарно ниво на здравствена заштита. Затоа трансформацијата на здравствениот систем преку измените на Примарната здравствена заштита се клучни за реализација на ефикасен систем на човечки ресурси во здравството (ЧРЗ).

Мерката ќе ја спроведува Министерството за здравство.

а) Планирани активности во 2024

- Анализа на пазарот за ЧРЗ
- Мапирање на клучни чинители во системот за ЧРЗ
- Формирање на Надзорен одбор за следење на реформите во ЧРЗ и назначување на координатор на одборот. Улогата на овие тела е да се следи и поттикне процесот на имплементација на реформата.
- Формирање на мултисекторска работна група која ќе направи потребни измени во Стратегијата за здравство во делот за човечки ресурси во здравството. Во оваа група ќе учествуваат претставници од министерствата за финансии, образование и наука и здравство.
- Изработка на национална дигитална база за здравствена работна сила

- Анализа на капацитетите на здравствените образовни институции (јавни и приватни)

б) Планирани активности во 2025

- Обезбедување средства за финансирање на специјализација на семејни лекари за рурални и субурбани средини
- Обезбедување средства за стипендија на студенти по медицина за рурални и субурбани средини
- Акредитација на едукацијата за здравствените работници
- Едукација на сестрите за менторство
- Континуирана едукација на докторите и сестрите за медицина базирана на докази

в) Планирани активности 2026

- Унапредување на условите за работа, набавка на опрема и подобрување на инфраструктурата
- Изготвување на Закон за правата на здравствените работници
- Работилници за тим-билдинг во рамките на јавните здравствени установи
- Отварање можности за напредок во кариерата
- Континуирана професионална поддршка за подобри перформанси и професионален развој.

2. Индикатори на резултат

Индикатор	Почетна вредност	Посредна цел	Цел
Процент на ученици запишани во средно стручно образование споредено со гимназиското образование	58%-42% (2020)	64%-36% (2024)	64%-36% (2025)
Учество во доживотно учење (лица од 25-64 години кои учествуваат во процесот на образование и обука) (%)	2,8 (2020)	3,2 (2024)	3,2 (2025)
Лица кои рано го напуштаат образованието и обуката (% од населението на возраст од 18 до 24 години)	7,1 (2019)	6,8 (2024)	6,7 (2025)
Стапка на вработеност (15-89 години)*	45,5% (К3-2023)	47,0% (2025)	48,0% (2026)
Стапка на невработеност на млади лица (15-29 години)	25,2% (К3-2023)	19,0% (2025)	18,0% (2026)
Стапка на долгорочна невработеност	11,5% (К3-2023)	11,0% (2025)	10,0% (2026)
Намалено упатување на повисоко ниво на здравствена заштита за услуги кои може да се вршат кај избраниот лекар	-	Намалување за 25% во однос на 2020 година (2024)	Намалување за 50% во однос на 2020 година (2025)
Процент на пациенти со хронични незаразни заболувања (дијабет, хипертензија и хипотироза) кои се следат на примарно ниво	0 (2021)	30% (2024)	50% (2025)
Процент на пациенти кои извршиле превентивен преглед заради навремено откривање на болести	0 (2021)	30% (2024)	60% (2025)
Зголемен број на лекари кои завршуваат медицински факултет	0	Зголемување за 20% во однос на 2024 год. (2025)	Зголемување за 30% во однос на 2024 год. (2026)
Зголемен број на медицински сестри кои завршуваат факултет/висока школа	0	Зголемување за 50% во однос на 2024 год. (2025)	Зголемување за 100% во однос на 2024 год. (2026)
Број на лекари и сестри во рурална/субурбана средина	0	Задоволување на 70% покриеност во однос на 2024 год. (2025)	Задоволување на 100% покриеност во

			однос на 2024 г. (2026)

* Извор: Државен завод за статистика, Анкета на работна сила (АРС) и Процени на МТСП: Целни години ќе бидат 2025 и 2026 година бидејќи е потребно време реформите во трудовото законодавство да станат ефективни за подобрување на резултатите на пазарот на труд како што се гледа во официјалната статистика

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Реформата за понатамошен развој на системот на квалификации во поголема мера се фокусира на стручното образование и обука и дуалното образование, како и процесите на преквалификаци и доквалификација и признавање на неформалното учење и искуственото знаење. Овој тип на реформа може да има значително влијание врз намалувањето на неусогласеноста на вештините во Северна Македонија и е од клучно значење за поттикнување на подинамичен и поефикасен пазар на труд. Со усогласување на вештините на работната сила со потребите на работодавачите, ќе се подобри севкупната економска продуктивност и индивидуалната вработливост. Намалениот јаз во вештините води до побрзо и попрецизно усогласување на работните места, намалување на стапките на невработеност и промовирање на економскиот раст.

На среден рок, мерењата за намалувањето на неусогласеноста на конвенционалните макроекономски вештини како резултат на оваа реформа се пресметуваат на околу 0,6 п.п.. Врз основа на оваа студија³⁹, 1 п.п. намалување на неусогласеноста на вештините може да резултира до 2% зголемување на продуктивноста на трудот. Оттука, користејќи го учеството на трудот во производната функција за Северна Македонија, ова зголемување на продуктивноста на трудот може да резултира со 0,7% повисок ВФП (вкупна факторска продуктивност) и околу 0,6% дополнителен БДП на среден рок.

Спроведувањето на реформи за подобрување на флексибилноста и безбедноста на пазарот на трудот, што опфаќа нестандартни форми на договори за вработување, повторувачка сезонска работа и работа на далечина, може да има значителни економски и социјални влијанија. Поголемата флексибилност може да доведе до подобрена реакција на барањата на пазарот, овозможувајќи им на бизнисите брзо да се прилагодат на променливите околности. Нестандардните договори за вработување, како што се привремени договори и работа на далечина, им овозможуваат на работодавците агилно и ефикасно да управуваат со работната сила, особено за време на клучните сезони или непредвидени предизвици. Оваа флексибилност може да го стимулира создавањето работни места и економски раст, бидејќи бизнисите можат повешто да се справат со неизвесностите. Со спроведувањето на оваа реформа, се проценува дека вкупната вработеност ќе се зголеми од 59,5% на 61% на крајот на среден рок. Ваквото зголемување на бројот на вработени лица внесено како дополнителни вработувања во производната функција, може да резултира со зголемување на БДП до 0,0045%.

Зајакнувањето на квалитетот на примарната здравствена заштита со специфичен фокус на незаразните болести (НЗБ) може да има неколку позитивни исходи. Нагласувањето на НЗБ во примарната здравствена заштита го подобрува раното откривање и управување, намалувајќи го товарот на здравствениот систем. Покрај тоа, раното откривање и лекување може да го подобри севкупниот квалитет на животот на тие пациенти, да ја зголеми продуктивноста и да ја намали стапката на предвремени смртни случаи од НЗБ.

Согласно извештајот Систематска дијагностика на Светска банка, Северна Македонија може да губи околу 19.900 продуктивни години годишно поради предвремени смртни случаи од НЗБ и околу 3.370 предвремени смртни случаи на 100.000 луѓе. Користејќи ги овие податоци, се проценува дека навременото откривање и лекување на пациенти со НЗБ во системот на примарната здравствена заштита може да резултира со намалување на овој број на предвремени смртни случаи за 10%. Како резултат на тоа, врз основа на стапката на вработеност на лицата од оваа возрасна група, бруто додадената вредност на овие лица доколку останат вработени би била околу 0,38% од вкупната додадена вредност на економијата и 0,33% од БДП на крајот на среднорочниот период.

Градењето, следењето и оценувањето на човечките ресурси во здравството е важно за ефективноста на здравствените системи. Со фокусирање на овој вид реформи, системот на примарната здравствена заштита може да го подобри квалитетот на грижата, да ја оптимизира распределбата на ресурсите и да ги

³⁹ Anneleen Vandeplas and Anna Thum-Thysen. (2019). Skills Mismatch & Productivity in the EU. https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2019-07/dp100_en.pdf

подобри вкупните резултати на пациентите. Оваа мерка ја поддржува имплементацијата на мерката за зајакнување на квалитетот на примарната здравствена заштита и придонесува за реализација на проценетото влијание за таа мерка.

4. Проценети трошоци на активностите и извори на финансирање

Во евра	2024	2025	2026
Понатамошен развој на системот на квалификации			
1. Буџетски расходи*	4.048.502	4.208.502	4.208.502
2. Небуџетско финансирање	1.523.502	1.523.502	1.523.502
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	1.523.502	1.523.502	1.523.502
Вкупно	5.571.754	5.732.004	5.732.004
Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд			
1. Буџетски расходи*	0	30.000	33.000
2. Небуџетско финансирање	45.000**	140.000	217.000
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	100.000	180.000
Вкупно	45.000	170.000	250.000
Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита			
1. Буџетски расходи*	886.000	8.962.500	6.853.300
2. Небуџетско финансирање	0	0	0
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	886.000	8.962.500	6.853.300
Градење, следење и евалуација на човечките ресурси во здравството			
1. Буџетски расходи*	0	6.971.400	12.653.800
2. Небуџетско финансирање	0	0	0
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	0	6.971.400	12.653.800

* Национални извори на јавни финансии

** Финансирање на Меѓународната организација на трудот (ILO)

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Зголемувањето на квалитетот на наставните програми ќе доведе до стекнување знаења, вештини и компетенции кои ќе овозможат лесно наоѓање работа по завршување на образованието. Дополнително, силните трансверзални вештини, стекнати како резултат на новите реформирани пазарно ориентирани наставни програми, ќе придонесат за подобра мобилност на работната сила и развој на кариерата. Најголем дел од македонските компании се МСП, кои немаат капацитет да го препознаваат и развиваат потенцијалот на нивните вработени, затоа НРК како „централна точка“ за сите чинители ќе придонесе за подобро препознавање на потребните вештини и компетенции. Од друга страна, преку зголемената оперативност на НРК ќе се зголеми вработливоста, мобилноста и социјалната интеграција на работниците и студентите.

Мерката за зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд има директно влијание врз вработеноста што може да се забележи од избраните индикатори за резултати и врз подобрувањето на можностите за пристојно вработување на пазарот на труд во Република Северна Македонија. А секако, преку тоа, и врз подобрувањето на социјалниот статус и социјално-економската состојба и положба на лицата кои ќе бидат директно опфатени и засегнати со имплементацијата на планираните активности, и тоа како во делот на флексибилните и нетипични форми на работа, така секако и во делот на лицата кои ќе бидат опфатени со специфични активни програми и мерки за вработување и мерки за активација на пазарот на труд.

За некои работници, нетипичното вработување е избор бидејќи носи поголема флексибилност во работното време, сопствена организација на работата, поголема заработка итн. Ова важи за младите мажи и жени кои најчесто се ангажирани како работници на онлајн платформите. Меѓутоа, за многу работници, нетипичното вработување е единствената можност за остварување приход што исто така е поврзано со

ниска (или непостоечка) заштита од работен однос и социјална заштита. Регулацијата на нетипични форми за вработување кои формално не се работен однос ќе им овозможи на работниците заштита од работен однос и права како минимална плата, социјално осигурување, платено боледување (и породилно отсуство), безбедност и здравје при работа, итн. Лицата со попреченост може да имаат корист од нетипичниот облик на работа, која вклучува употреба на информатичка технологија.

Работата од дома е позастапена кај жените. Во принцип, работата од дома и работата на далечина се очекува да им помогнат на повеќе жени да ги комбинираат своите обврските околу домот и грижата за децата и постарите со развивање професионална кариера.

Еден од основните принципи кои секогаш се почитуваат и запазуваат при дизајнирањето, но уште повеќе при спроведувањето на конкретни активни мерки за вработување е еднаквата родова застапеност. Една од посебните приоритетни целни групи кон кои се насочени активните програми и мерки за вработување и интегрираните мерки за активирање се лицата кои се во неповолна социјална положба, пред сè младите кои не се во вработување, образование и обука како и корисниците на гарантирана минимална помош, кои исто така најчесто се и долгорочно невработени. Новиот Закон за уредување на пазарот на трудот ќе овозможи повеќе насочени услуги и поддршка за овие клиенти на Агенцијата за вработување. Вработувањето, подобрувањето на вработливоста, нивната интеграција на пазарот на трудот и подобрувањето на економскиот статус на овие граѓани, имаат директно влијание врз состојбата со сиромаштијата и социјалната исклученост. Исто така, полесниот пристап до паричниот надоместок за осигурување за невработеност и продолжувањето на неговото минимално и максимално времетраење на користење ќе ја подобри сигурноста на приходите на луѓето кои останале без работа.

Реформата во примарната здравствена заштита се очекува да има позитивно влијание врз зголемувањето на бројот на вработувања на медицински сестри, доктори и административно-технички персонал во ПЗЗ, да поттикне изедначување на покриеноста со здравствените услуги во сите региони во државата и да ја зајакне патронажната служба што ќе доведе до подостапна здравствена заштита особено за ранливите категории граѓани.

6. Очекувано влијание врз животната средина и климатски промени

Европскиот зелен договор, Стратегијата на ЕУ за биодиверзитет 2030 година, Стратегијата на УНЕСКО Образование за одржлив развој за 2030 година и Економската комисија на Обединетите нации за Европа (UNECE) ја нагласуваат клучната улога на училиштата, високото образование и другите институции за образование и обука во ангажирањето со учениците, родителите, воспитувачите и пошироката заедница за промените потребни за успешна, праведна и инклузивна зелена транзиција. Стратегијата на ЕУ за млади ја идентификува одржливата зелена Европа како цел и ги повикува сите млади луѓе да бидат еколошки активни и образовани.

На политичко ниво во својата национална заложба за климата според Парискиот договор од 2021 година, Северна Македонија проектира дека зазеленувањето на економијата ќе создаде речиси 8.000 нови работни места до 2030 година, од кои најмалку 27% би можеле да бидат пополнети од жени, додека преминувањето кон циркуларните економски модели ќе отвори 2.740 нови работни места. Секторите во кои валидирањето на неформалното образование може да генерира таканаречени „зелени работни места“ ја вклучуваат енергијата, земјоделството, градежништво и преработувачка индустрија, транспорт, управување со отпад, политика, истражување и консалтинг. За жал, и побарувачката и понудата на зелени работни места се недоволно развиени, што бара подобра регулатива и обука. Постои можност да се валидира одредено неформално образование за стекнување специфични квалификации поврзани со зелената и циркуларната економија.

Флексибилноста и безбедноста на пазарот на трудот, адресирани со препознавање на нестандартни форми на договори за вработување, повторлива сезонска работа, работа на далечина, работа од дома, може да има позитивни влијанија врз животната средина во однос на зголемувањето на јавни приходите и инвестициите поврзани со животната средина и климата. Дополнително, работата на далечина и работата од дома ќе помогнат да се намали потрошувачката на хартија и потрошувачката на енергија со замена на рачните процеси со дигитални, што доведува до намалување на емисиите на стакленички гасови и други негативни влијанија врз животната средина.

Здравствените услуги создаваат помеѓу 2% – 5% од глобалните емисии на стакленички гасови, сулфур диоксид, азот оксид и емисии на честички. Здравствените установи испуштаат загадени отпадни води и создаваат заразен и токсичен отпад. Со подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита, ќе се намали побарувачката за хоспитализација, а со тоа и штетните влијанија врз животната средина. Ќе се гради и подобрува свеста кај населението за здрав начин на живот преку превентивни активности. Скрининзите и редовното следење на хроничните состојби во ПЗЗ индиректно ќе влијаат на промената на животниот стил, промовирајќи ја употребата на алтернативен транспорт за спречување на кардиоваскуларни болести и дијабетес и подобрување на животната средина.

Зголемувањето на бројот на вработувања на медицински сестри и административно-технички персонал ќе резултира со рамномерна покриеност со здравствени услуги во сите региони и подостапна здравствена заштита особено за ранливите категории граѓани. Тоа ќе ја намали побарувачката за патување и штетните емисии на загадувачи во воздухот од транспортот.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Слаба рамка за НРК	ниска	Формирање придружни тела за поддршка на НРК (секторски комисии) каде што се вклучени Организацијата на работодавачи, синдикатите, студентите, високообразовните институции, владини институции, здруженија итн.
Недостаток на човечки и други капацитети и ресурси во Агенцијата за вработување, за ефикасно спроведување на активните мерки на пазарот на труд	висока	Нови вработувања, обуки на вработените, подобрување на физичките капацитети и процесите на работа во ABPCM
Неусвојување на предвидените закони	средна	Приспособување на стратегијата (се мисли на планираните активности) за непредвидени ситуации и приоритети според новонастанатата ситуација
Недоверба на граѓаните за квалитетот на специјалистички услуги кај матичните лекари	висока	Спроведување на медиумски кампањи за зголемување на довербата кон матичните лекари
Долготраен процес на премин/ транзиција од концептот на избран лекар кон семеен лекар и немотивираност за специјализација на лекарите	висока	Спроведување на доедукација на матичните лекари на алтернативни начини преку обуки и специјализации и нивно стимулирање од страна на државата

5.3.2 Структурна реформа 6: Понатамошно спроведување на пакетот социјални реформи

а. Анализа на главните пречки

Според последните податоци објавени од Државниот завод за статистика од Анкетата за приходи и услови за живот во 2020 година, стапката на сиромаштија во Северна Македонија изнесува 21,8% (односно 451.900 лица). Џини коефициентот (мерка за нееднаквоста на приходите) изнесуваше 31,4%. Учеството на сиромашните вработени, сиромашните пензионери, сиромашните невработени и стапката на неактивни лица изнесува 7,9%, 7,0%, 45,1% и 32,5%, соодветно. Ова се прилично сериозни показатели. На среден рок, зголемувањето на пензиите и социјалната помош, како и вработувањето и зголемувањето на минималната плата доведоа до зголемување на приходите на најсиромашниот сегмент од населението. Сепак, влијанието беше најсилно кај постарите лица, додека децата и младите забележаа зголемување на сиромаштијата. Релативното оптоварување на растот на цените во периодот 2021-2023 година, особено на енергијата и храната, е поголемо за посиромашните домаќинства, иако владините мерки обезбедија одредено ублажување.

Стапката на сиромаштија кај невработените која изнесува 45,1%, е зголемена во однос на претходните години. Оттука, од исклучителна важност е активирањето на пазарот на труд на корисниците на системот за социјална заштита. Од 105.357 невработени евидентирани во Агенцијата за вработување во септември 2023 година, 62.228 се без или со основно образование, а 9.057 со незавршено средно образование. Оваа

статистика укажува на влошување на проблемот, бидејќи лицата без завршено основно образование не можат да учествуваат во активните мерки за вработување или програми за стручно образование и обука, поради законски ограничувања. Во овој контекст, недостасуваат механизми за валидација на вештините стекнати по напуштањето на формалното образование. Имплицитно, овие лица може да бидат склони кон ангажирање во неформалната економија.

Понатаму, и покрај обврската за активирање на пазарот на труд на корисниците на загарантирана минимална помош (ГМА), како што е предвидена во Законот за социјална заштита од 2019 година, нивното вклучување на пазарот на трудот е прилично ограничено. Постојните капацитети на Центрите за социјална работа и центрите за вработување остануваат слаби за да обезбедат поширок опфат на корисниците на ГМА во смисла на подготовка и имплементација на индивидуални планови за активирање и давање насочена поддршка и развој на индивидуалните способности. Покрај институционалните фактори, можноста за неформална работа при користење на социјалните бенефиции создава дестимулации за активирање кај корисниците на ГМА и незаинтересираност за формално вработување. Недостигот на систематска мерка и сеопфатна база на податоци за активирање на корисниците на ГМА резултира со слаба видливост за нивно насочување за вклучување на пазарот на трудот. Ваквата состојба овозможува користење на социјалните бенефиции при работа во неформалниот сектор, што пак влијае на долгорочното распуштање на човечкиот капитал и на економските загуби. Со цел да се поддржи имплементацијата и политиката на ова поле во 2023 започна подготовката на План за активирање 2024-2026 кој се очекува да се финализира и да се усвои од Владата во 2024 година.

Друг релевантен аспект на социјалната политика на ранливите групи се однесува на грижата за старите лица. Во 2022 година, само 3,2% од лицата со тешки потреби за нега добивале некаков вид формална грижа, без разлика дали во институција или во нивниот дом. Имплицитно, вредноста на неформалната грижа во 2022 година беше скоро 7 пати поголема од трошењето за услуги за формална нега во земјата. Со трендот на стареење на населението, овој проблем ќе се влоши. Врз основа на неодамнешното истражување во Северна Македонија (Simmons et al. 2022), многу поединци ги скратија своите работни часови или ги напуштија своите формални работни места за да обезбедат грижа за стари лица, поради недостаток на работна сила во оваа област. Во овој поглед, инвестирањето во формални услуги за нега може да го олесни товарот на неформалните негуватели (особено жените) и исто така ќе придонесе за формално отворање работни места.

б. Реформски мерки

1. Опис на реформските мерки

Структурната реформа се однесува на следната конкретна реформска мерка што би се постигнала во периодот 2024 - 2026 година:

Реформска мерка 5.3.2(17) Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица

Мерката продолжува од претходната година и произлегува од реформата на системот на социјална заштита чија цел е намалување на сиромаштијата, особено на ранливите категории и нивна успешна реинтеграција во општеството. Мерката е сложена и опфаќа неколку паралелни активности кои се дополнуваат и се важни за поддршка на активирањето и социјално вклучување на лицата во ранлива положба, а особено на младите. Покрај тоа, постои потреба од натамошно продлабочување на соработката помеѓу центрите за вработување и социјална работа, со цел подобро профилирање и поддршка на преминот на лицата во ранлива положба (на пример, младите, лицата со попреченост) од социјална заштита и неактивност на работа. Во исто време, условите и капацитетите на приватните и невладините даватели на социјални услуги, вклучително и социјалните претпријатија, треба да се подобрат, бидејќи овие даватели би можеле да бидат вклучени во теренската работа со ранливите групи и олеснувањето на нивниот премин на пазарот на труд. Дополнително, од значење е да се донесе Законот за социјални претпријатија, кој ќе овозможи развој на претпријатијата за работна интеграција, и ќе помогне за развивање на вештини кај лицата кои се долгорочно оддалечени од пазарот на трудот. Потребно е да се промовира професионалната рехабилитација како предуслов за успешно вклучување на лицата со попреченост и други ранливи лица на отворениот пазар на труд, а ќе се регулира и обезбедувањето на оваа услуга од надворешни даватели на услуги, вклучително и од социјалните претпријатија.

Валидацијата на неформалното и искуственото учење е важен начин како да се намали недостатокот од соодветни вештини на пазарот на труд. Таа воедно овозможува и полесна интеграција на припадниците на ранливите групи и на невработените и ниско квалификуваните луѓе во формалната економија. Откако ќе се воспостави системот на валидација, образованието на возрасни ќе биде поврзано со Агенцијата за вработување и преку разни програми, лицата без образование регистрирани во Агенцијата за вработување ќе можат да го комплетираат образованието и нивната вработливост ќе биде подобрена.

Социјалните услуги се клучни за обезбедување еднакви можности што водат до подобри исходи за човечкиот капитал на сите, особено на сиромашното и ранливото население. Оттука, мерката го продолжува проширувањето на опфатот и опсегот на социјални услуги низ општините. Таа, исто така ја поддржува реформата во однос на управувањето и обезбедувањето квалитет на социјалните услуги.

Оваа мерка ќе се спроведува од Министерството за труд и социјална политика.

I. Вклучување на лицата од ранливи групи преку активација

а) Планирани активности во 2024 година

- Донесени измени и дополнувања на Законот за социјална заштита со кои ќе се овозможи користење на правото на Гарантираната минимална помош и во услови на активација на еден од членовите на домаќинството, како и социјално менторство за зајакнување на нивото на социјално функционирање на лицата во ризик од социјална исклученост;
- Донесен Закон за социјални претпријатија, со кој се создава основа за социјални претпријатија кои се фокусираат на подобрување на можностите за вработување на ранливото население;
- Формирани тела за проценка и обуки и сертифицирање на обучувачи и вештаци за проценка на попреченост согласно новиот Закон за единствен систем за проценка на попреченост.

б) Планирани активности за 2025 година

- Донесување на нов Закон за вработување и професионална рехабилитација на лица со попреченост и сродни подзаконски акти кои го регулираат вработувањето, вклучително и професионалната рехабилитација на лицата со попреченост.

в) Планирани активности за 2026 година

- Формирање центри за професионална рехабилитација за лицата со попреченост;
- Развој на социјални претпријатија за социјална интеграција и работно оспособување на лицата кои се долгорочно оддалечени од пазарот на трудот.

II. Подобрување на достапноста на квалитетни социјални услуги

а) Планирани активности за 2024

- Развивање на нов софтвер кој ги интегрира паричните надоместоци и услугите од социјална заштита;
- Донесување на Правилник за партиципација на корисниците во цената на социјалните услуги;
- Отпочнување на нов проект за развој на нови социјални услуги.

б) Планирани активности за 2025 година

- Развој на нови стандарди за квалитет на социјалните услуги и процедури за следење на сите видови социјални услуги;
- Подготвување на првичен дизајн за адаптација и трансформација на дополнителни две резиденцијални институции и отворање на нови услуги во заедницата наменети за поддршка на независното живеење на лицата со попреченост.

в) Планирани активности за 2026 година

- Развој на капацитетот на институциите и давателите на социјални услуги за примена на нови стандарди за квалитет на социјалните услуги и процедури за следење.

2. Индикатори на резултат

Индикатори	Почетна вредност	Посредна цел	Цел
Стапка на сиромаштија ⁴⁰	21,8% (2020)	21% (2025)	20,5% (2026)
Процент на лица (0-59) кои живеат во домаќинства со многу низок интензитет на економска активност	15% ⁴¹ (2020)	14,8% (2025)	14,5% (2026)

3. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Во евра	2024	2025	2026
1. Буџетско финансирање*	1,266,000	0	0
2. Небуџетско финансирање	500,000	500,000	300,000
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	500,000	500,000	300,000
Вкупно	1,766,000	500,000	300,000

*Национални извори на јавни финансии

4. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Подобрувањето на системот за социјално вклучување на ранливи категории на лица е мерка што може да поттикне еднакви можности и да ја подобри благосостојбата на маргинализираното население. Ова вклучува спроведување на политики и иницијативи кои се однесуваат на уникатните потреби и предизвици со кои се соочуваат ранливите групи, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на поединци кои се соочуваат со невработеност, сиромаштија, дискриминација, попреченост или бездомништво. Спроведувањето на оваа реформа предвидува дека процентот на луѓе кои живеат во домаќинство со низок интензитет на работа ќе се намали од 15% на 14,5% до 2026 година. Ова може да резултира со тоа околу 14.332 лица да не живеат повеќе во такви домаќинства. Имајќи предвид дека просечниот број на лица по домаќинство е 3,06, доколку барем едно од овие лица е вработено, тогаш бројот на вработени како резултат на оваа мерка ќе изнесува 4.680.

5. Очекувано влијание врз животната средина и климатски промени

Сиромаштијата и социјалната исклученост често се поврзуваат со неодржливи модели на потрошувачка и производство, што може да доведе до деградација на животната средина и исцрпување на ресурсите. Со намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост, луѓето можат да добијат пристап до подобро образование, здравствена заштита и можности за вработување, што може да им помогне да водат поодржлив начин на живот и да го намалат нивното влијание врз животната средина. Покрај тоа, сиромаштијата и социјалната исклученост може да ги влошат ефектите од климатските промени, како што се недостатокот на храна, недостигот на вода и природните катастрофи, кои дополнително може да ја зголемат сиромаштијата и социјалната исклученост. Со справување со сиромаштијата и социјалната исклученост, ќе изградиме поотпорни заедници кои се подобро опремени да се справат со влијанијата на климатските промени и другите еколошки предизвици. Дополнително, намалувањето на сиромаштијата и социјалната исклученост може да помогне во промовирањето на еколошката правда, што е правична распределба на еколошките придобивки и оптоварувања меѓу различни групи луѓе. Правдата за животната средина признава дека маргинализираните заедници, како што се лицата со ниски приходи и малцинските заедници, честопати се несразмерно погодени од еколошките опасности, како што се загадувањето и климатските промени, и дека тие треба да имаат еднаков пристап до еколошките ресурси и процесите на донесување одлуки.

Намалувањето на сиромаштијата и социјалната исклученост има влијание врз начинот на живот на населението (на пр. со користење енергија што е помалку штетна за животната средина) и создава услови за подобрување на животната средина.

6. Потенцијални ризици

⁴⁰<https://makstat.stat.gov.mk/>

⁴¹https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_ZivotenStandard_LaekenIndikatorSiromastija/375_ZivStd_Mk_LaekenINTENZITET_m.px/table/tableViewLayout2/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Отпор поради намалување на поволностите за заштитените фирми	Висока	Консултации и дијалог со работодавачите и нивните здруженија, како и со здружението на заштитени компании; Да се поттикне трансформацијата на заштитените компании во даватели на професионална рехабилитација
Отпор за соработка помеѓу вработените во центрите за вработување и центрите за социјална работа во однос на активацијата на ранливите групи	Средна	Следење, координација и дијалог помеѓу институциите и воведување на јасни правила за меѓу-институционална соработка
Доцнење на донесувањето на предвидената правна рамка	Средна	Приспособување на стратегијата (се однесува на планираните активности) за непредвидливи ситуации и приоритети во согласност со новоразвиената ситуација.

5.4. РЕЗИМЕ НА РЕФОРМСКИ МЕРКИ

5.1 Област Конкурентност

5.1.1 Структурна реформа 1 – Поволно деловно окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ

5.1.1(1) Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со висока застапеност на непријавена работа

5.1.1(2) Поддршка за развој на иновациониот еко систем
5.1.1(3) Поголемо усогласување со правото на ЕУ во областа на единствениот пазар
5.1.2 Структурна реформа 2 - Обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна
5.1.2(4) Модернизација на постбербени технологии и процеси со македонските земјоделски производи
5.2 Област Одржливост и отпорност
5.2.1 Структурна реформа 3 - Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина
5.2.1(5) Промовирање на обновливи извори на енергија
5.2.1(6) Подобрување на енергетската ефикасност
5.2.1(7) Воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ
5.2.1(8) Воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад
5.2.2 Структурна реформа 4 – Градење ефикасни дигитални јавни услуги
5.2.2(9) Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги
5.2.2(10) Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10
5.2.2(11) Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош
5.2.2(12) Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП
5.3 Област Човечки капитал и социјални политики
5.3.1 Структурна реформа 5 - Подобрување на ефикасноста на работната сила
5.3.1(13) Понатамошен развој на системот на квалификации
5.3.1(14) Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд
5.3.1(15) Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)
5.3.1(16) Градење, следење и евалуација на човечките ресурси во здравството
5.3.2 Структурна реформа 6 – Понатамошно спроведување на пакетот социјални реформи
5.3.2(17) Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица

6. ТРОШОЦИ И ФИНАНСИРАЊЕ НА СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ

Вкупните трошоци за финансирање на мерките на структурните реформи од ПЕР 2024-2026 година изнесуваат 360.830.596 евра за целиот период за кој се поднесува Програмата, односно за 2024-2026 година. Од тој износ, 93.401.745 евра се средства обезбедени од Централен буџет, 6.839.100 евра се обезбедени преку локалните буџети, 7.790.000 евра се средства од Други национални извори на јавни

финансии, 98.345.001 евра од ИПА фондови, 475.000 евра се обезбедени преку други грантови и 153.980.000 евра се средства кои се обезбедени преку проектни заеми. Средствата од Централен буџет во вкупните трошоци за финансирање учествуваат со 25,9%, 1,9% од вкупните средства се обезбедени преку локалните буџети, 2,2% од средствата се од Други национални извори на јавни финансии, 27,3% изнесува учеството на средствата обезбедени преку ИПА фондовите, на средства обезбедени преку други грантови отпаѓаат 0,1%, а преку проектни заеми обезбедени се 42,7% од вкупните средства.

Највисок износ на средства за реализација на структурните реформи во периодот 2024-2026 година се планирани за структурната реформа која придонесува за зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина, а особено мерката за воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ за која во периодот 2024-2026 година издвоени се вкупно 171.574.956 евра и мерката за воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад (35.475.878 евра).

За структурната реформа која се состои од мерки за подобрување на ефикасноста на работната сила планирани се средства во висина од 53.827.762 евра, во чии рамки за мерките кои придонесуваат кон подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита и зајакнување на човечките ресурси во здравството планирани се вкупно 36.327.000 евра, додека за мерката од областа на образованието и понатамошниот развој на системот на квалификации издвоени се 17.035.762 евра.

Во насока на градење ефикасни дигитални јавни услуги, планирано е да се реализираат структурни реформски мерки за кои се издвоени средства во висина од 44.733.000 евра, додека за мерки и активности кои се насочени кон обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна планирани се 31.400.000 евра. Со цел подобрување на деловното окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ планирано е да се реализираат мерки кои ќе чинат 13.300.000 евра, а за понатамошно спроведување на пакетот социјални реформи во насока на зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица планирани се средства во висина од 2.566.000 евра.

Во однос на претходната Програма на економски реформи (ПЕР 2023-2025 година), вкупните трошоци за финансирање на мерките на структурни реформи од ПЕР 2024-2026 година се пониски за 39.200.050 евра, односно 9,8%. Надлежните институции при предлагање на мерките на структурни реформи, истите треба да ги имаат предвидено и во буџетот.

7. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРАШАЊА И ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЗАИНТЕРЕСИРАНИ СТРАНИ

Програмата на економски реформи за 2024-2026 година беше изработена од страна на Работната група за подготовка на Програмата на економски реформи, во која членуваат номинирани координатори на ПЕР од релевантни министерства и институции. Целиот процес е во координација на Министерството за финансии - како Национален координатор. Во подготовката беа вклучени: Кабинетот на Заменик на Претседателот на Владата задолжен за економски прашања, координација со економските ресори и инвестиции, Народна банка, Министерство за финансии, Министерство за економија, Министерство за труд и социјална политика, Министерство за образование и наука, Министерство за транспорт и врски, Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерство за информатичко општество и администрација, Министерство за здравство, Министерството за животна средина и просторно планирање, Управата за јавни приходи, Секретаријатот за европски прашања, Фонд за иновации и технолошки развој и Биро за метрологија. Во изработка на Програмата, согласно досегашната пракса, освен членовите на работната група, активно беа вклучени претставници на секторите во институциите одговорни за креирање на политики, како и на буџетските одделенија.

Во процесот на изработка на програмата беа организирани работни состаноци со институциите, обуки и консултации со физичко присуство и online. Исто така, максимално се користеше електронската комуникација, се со цел подготовката на ПЕР да се движи во рамки на утврдената временска динамика за негово доставување до ЕК.

На 16 мај 2023 година се одржа Економско – финансискиот дијалог на министерско ниво со ЕУ на кој се усвоија Заедничките заклучоци со препораки, кои претставуваат основа за креирање на реформски мерки за ПЕР 2024-2026 година.

Во периодот април-октомври 2023 година во рамки на регионален проект поддржан од ЕУ⁴² и потпроект наменет за РСМ во рамки на истиот, беа одржани повеќе работилници од страна на ЦЕФ, во насока на интегрирано планирање и координација за ПЕР 2024-2026 година, интеграција на структурните реформи од ПЕР 2024-2026 година во буџетите и проценка на влијанието на структурните реформи во РСМ.

На 14 јули 2023 година се одржа Регионален состанок на ЕУ со земјите од Западен Балкан и Турција, со што официјално започна процесот за подготовка на новите Програми на економски реформи 2024-2026 година.

Во август 2023 година Владата ја усвои Информацијата за Економско – финансискиот дијалог помеѓу ЕУ и Западен Балкан и Турција и процесот на подготовка на Програмата на економски реформи 2024-2026 година. Истата ги содржеше Акцискиот план во кој се наведени сите препораки од Заедничките заклучоци од Економско – финансискиот дијалог помеѓу ЕУ и земјите од Западен Балкан и Турција усвоени на 16 мај 2023 година и активности предложени од страна на надлежните институции со цел спроведување на препораките од Заедничките заклучоци, како и работниот план за изработка на ПЕР 2024-2026 година.

Во септември 2023 година, надлежните институции доставија до МФ нацрт на секторска дијагностика и предлог структурни реформи и реформски мерки за ПЕР 2024-2026 година.

Во октомври 2023 година, надлежните институции доставија до МФ детални известувања за реализацијата на активностите за исполнување на препораките согласно Акцискиот план за исполнување на заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог со Европската Унија од 16 мај 2023 година.

Во декември 2023 година надлежните институции доставија до МФ финално известување за степенот на реализација на активностите за исполнување на препораките согласно Акцискиот план за исполнување на заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог со Европската Унија од 16 мај 2023 година.

Во периодот од 15 до 29 декември нацрт ПЕР 2024-2026 година, дел 5 Структурни реформи, беше објавен на интернет страната на МФ (<https://finance.gov.mk/консултации-со-јавноста-за-нацрт-прог/>) како дел од процесот за консултации со јавноста и истовремено беше доставена електронска покана до заинтересираните страни за доставување на мислење и забелешки во однос на мерките. Добиените коментари и предлозите се прикачени во Прилог 3.

Во декември 2023 година беше изработена макроекономската и фискалната рамка на ПЕР 2024-2026 година.

Во јануари 2024 година ПЕР е доставена со Информација до Владата, со предлог заклучоци да се прифати текстот на ПЕР 2024-2026 година и да се задолжи Министерот за финансии да ја достави до ЕК.

Програмата беше усвоена од Владата на РСМ на _____.2024 година.

---

⁴² Подобро интегрирање на структурните реформи во фискалните рамки (FISR 2 - Structural Reforms Better Integrated Within Fiscal Frameworks), со цел поддршка на процесот на подготовка на ПЕР и интегрирање на структурните реформи во буџетот, како и јакнење на капацитетите на институциите за оценка на влијанието на структурните реформи, ЕУ регионален проект за земјите од Западен Балкан и Турција

Прилог 1: Преглед на податоци

Табела 1а. Макроекономско сценарио

	ESA	2022	2022	2023	2024	2025	2026
		мл.евра	Стапка на промена				
1. Реален БДП по пазарни цени	B1g	12,100	2,2	2,3	3,4	4,8	5,5
2. БДП по пазарни цени	B1g	13,033	10,1	11,4	9,6	6,9	7,7
Компоненти на реален БДП							
3. Приватна потрошувачка	P3	8	3,8	2,0	3,1	3,3	3,7
4. Јавна потрошувачка	P3	2	-5,0	-0,5	1,0	1,1	1,0
5. Инвестиции во основни средства*	P51	4	9,4	2,7	8,4	8,6	9,0
6. Промена во залихите (% од БДП)	P52+P53	:	:	:	:	:	:
7. Извоз на стоки и услуги	P6	9	11,4	3,2	4,6	6,7	7,4
8. Увоз на стоки и услуги	P7	11	12,4	2,5	5,5	6,0	6,3
Придонес во раст на БДП							
9. Финална домашна побарувачка		14,3	4,8	2,3	5,0	5,2	5,7
10. Промена во залихите	P52+P53	:	:	:	:	:	:
11. Нето извоз	B11	-2	-2,6	0,0	-1,5	-0,4	-0,1

* Податоците се однесуваат на бруто-инвестициите.

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 16. Ценовни движења

		2022	2023	2024	2025	2026
1. БДП дефлатор	%	7,7	8,9	6,0	2,0	2,0
2. Дефлатор на приватната потрошувачка	%	8,8	9,2	3,6	2,0	2,0
3. НИСР	%	:	:	:	:	:
4. Стапка на инфлација (CPI)	%	14,2	9,5	3,5	2,0	2,0
5. Дефлатор на јавната потрошувачка	%	12,4	4,6	4,5	2,0	1,9
6. Дефлатор на инвестициите	%	12,5	-1,7	3,4	1,7	1,8
7. Дефлатор на извозот (стоки и услуги)	%	11,7	4,0	3,6	1,5	1,5
8. Дефлатор на увозот (стоки и услуги)	%	14,3	0,5	1,0	1,5	1,5

Извор: НБРСМ и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1в. Движења на пазарот на труд

	ESA	2022	2022	2023	2024	2025	2026
		ниво	стапка на промена				
1. Население (илјади)			1.831,7	1.825,3	1.818,8	1.812,4	1.805,9
2. Население (стапка на раст, во %)			-0,3	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
3. Работоспособно население (илјади, лица) ⁴³			1.202	1.196	1.161	1.153	1.159
4. Стапка на активност			67,2	66,2	68,9	70,7	71,9
5. Вработеност, (број на вработени)			692	690	704	725	749
6. Вработеност, работни часови			:	:	:	:	:
7. Вработеност (раст во %)			-0,2	-0,3	2,0	3,0	3,3
8. Вработени во јавен сектор (лица)			:	:	:	:	:
9. Вработени во јавен сектор (раст во %)			:	:	:	:	:
10. Стапка на невработеност			14,4	12,8	11,9	11,0	10,1

⁴³Возрасна група 15+

11. Продуктивност на трудот ⁴⁴		1.077,5	2,4	2,6	1,4	1,8	2,2
12. Продуктивност на трудот, работни часови ⁴⁵			:	:	:	:	:
13. Надоместок за вработените	D1	:	:	:	:	:	:

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Забелешка: Податоците за К1 – К3 2023 година не се споредливи со податоците од претходните години, со оглед на тоа што во 2023 година се имплементирани новата Регулатива (ЕУ) бр. 2019/1700 на Европскиот парламент и Советот за социјална статистика и соодветната Извршна регулатива на Комисијата (ЕУ) бр. 2019/2240 за областа на работната сила, при што претходната Регулатива (ЕЗ) бр. 577/98 е укината. Овие промени предизвикаа прекин на временските серии податоци.

https://www.stat.gov.mk/pdf/2023/2.1.23.36_mk.pdf

Табела 1г. Секторски биланс

Процент од БДП	ESA	2022	2023	2024	2025	2026
1. Нето позајмување/задолжување vis-à-vis остаток од светот	B9	1,7	2,7	1,7	0,2	1,8
од кое:						
- Биланс на добра и услуги		-21,2	-15,7	-15,5	-14,6	-13,7
- Биланс на примарен доход и трансфери		15,0	14,5	13,1	12,1	11,4
- Капитална сметка		7,9	3,9	4,1	2,7	4,1
2. Нето позајмување/задолжување на приватниот сектор	B9/ED					
3. Нето позајмување/задолжување на општа влада		:	:	:	:	:
4. Статистичко отстапување		0,3	0,1	0,0	0,0	0,0

Извор: НБРСМ и Министерството за финансии

Табела 1д. БДП, инвестиции и бруто додадена вредност

	ESA	2022	2023	2024	2025	2026
БДП и инвестиции						
БДП по тековни цени (во милијарди денари)	B1g	803,1	894,7	980,9	1.048,7	1.128,9
Инвестиции (% од БДП)		36,0	32,6	33,4	34,5	35,5
Раст на бруто додадена вредност, процентуални промени по константни цени						
1. Земјоделство		-5,0	:	:	:	:
2. Индустија (без градежништво)		-1,2	:	:	:	:
3. Градежништво		8,1	:	:	:	:
4. Услуги		3,9	:	:	:	:

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1г. Движења во надворешниот сектор

млн евра, освен ако не е поинаку наведено	2022	2023	2024	2025	2026
1. Салдо на тековна сметка (% од БДП)	-6,2	-1,2	-2,4	-2,4	-2,3
2. Извоз на добра	7,3	7,2	7,6	7,9	8,2
3. Увоз на добра	10,8	10,1	10,8	11,2	11,6
4. Трговски биланс	-3,5	-2,9	-3,2	-3,3	-3,4
5. Извоз на услуги	2,3	2,6	2,9	3,1	3,2
6. Увоз на услуги	1,6	1,9	2,0	2,1	2,2
7. Услуги нето	0,7	0,7	0,9	1,0	1,0
8. Нето каматни плаќања од странство	-0,6	-0,6	-0,7	-0,8	-0,9
9. Друг нето доход од странство	2,5	2,7	2,7	2,7	2,8
10. Тековни трансфери	:	:	:	:	:
11. од кои од ЕУ:	:	:	:	:	:

⁴⁴Реален БДП по вработен

⁴⁵Реален БДП по работен час

12. Салдо на тековна сметка	-0,9	-0,1	-0,3	-0,4	:
13. Салдо на капитална и финансиска сметка	1,0	0,5	0,6	0,4	0,7
14. СДИ, нето	0,7	0,5	0,5	0,6	0,7
15. Девизни резерви	3,9	:	:	:	:
16. Надворешен долг	10,3	:	:	:	:
16a. од кој: јавен долг	4,8	:	:	:	:
16b. од кој: деноминирање во странска валута	:	:	:	:	:
16c. од кој: достасани отплати	:	:	:	:	:
17. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (крај на година)	61,6	:	:	:	:
18. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (год. просек)	0,0	:	:	:	:
19. Нето странско штедење (% од БДП)	61,5	:	:	:	:
20. Домашно приватно штедење (% од БДП)	-0,2	:	:	:	:
21. Домашни приватни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:
22. Домашно јавно штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
23. Домашни јавни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:

Извор: НБРСМ

Табела 1е. Индикатори на одржливост

		2019	2020	2021	2022	2023
1. Салдо на тековна сметка	% од БДП	-3,0	-2,9	-2,8	-6,2	-1,2
2. Нето меѓународна инвестициона позиција	% од БДП	-57,3	-63,6	-62,0	-63,2	:
3. Учество на извозот	% раст	3,9	1,2	3,1	-1,4	:
4. Реален ефективен девизен курс	% раст	-1,7	1,9	1,1	2,3	:
5. Номинален трошок на работна сила по единица производ	% раст	6,4	13,4	1,3	8,5	:
6. Тек на кредити на приватен сектор	% од БДП	2,8	2,4	4,1	4,6	:
7. Долг на приватниот сектор	% од БДП	87,6	92,4	94,5	97,0	:
8. Државен долг	% од БДП	40,4	50,8	51,4	50,4	50,2

Извор: НБРСМ и Министерство за финансии

Табела 2а. Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2022 млн. денари	2022	2023	2024	2025	2026
% од БДП							
Суфицит / дефицит (B9) по под сектори							
1. Општ владин буџет	S13	-35,4	-4,4	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0
2. Буџет на централна власт	S1311	-33,5	-4,2	-4,2	-3,2	-2,8	-2,8
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	0,1	:	:	:	:	:
5. Буџетски фондови	S1314	-2,0	-0,2	-0,6	-0,2	-0,2	-0,2
Општа влада (S13)							
6. Вкупни приходи	TR	257,7	32,1	33,7	33,7	33,5	33,1
7. Вкупни расходи	TE	293,1	36,5	38,5	37,1	36,5	36,1
8. Суфицит/ дефицит	EDP,B9	-35,4	-4,4	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0
9. Каматни расходи	EDP,D41	9,2	1,1	1,5	1,7	2,0	2,0
10. Примарно салдо		-26,2	-3,3	-3,3	-1,7	-1,0	-1,0
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:	:
Компоненти на приходи							
12. Вкупни даноци (12 = 12a+12b+12c)		153,3	19,1	19,6	19,4	19,3	19,1
12a. Даноци на производство и увоз	D2	108,7	13,5	14,0	13,7	13,6	13,5
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	40,2	5,0	5,1	5,2	5,2	5,2

12с. Даноци на капитал	D91	4,4	0,6	0,5	0,5	0,5	0,4
13. Социјални придонеси	D61	77,6	9,7	10,2	10,3	10,3	10,2
14. Данок на имот	D4	4.140,0	515,5	600,2	581,1	587,4	545,7
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		:	:	:	:	:	:
16 = 6. Вкупни приходи	TR	257,7	32,1	33,7	33,7	33,5	33,1
р.т.: Даночно оптоварување		230,9	28,7	29,7	29,7	29,6	29,3
Издвоени компоненти на расходи							
17. Колективна потрошувачка	P32	83,0	10,3	10,4	10,6	10,1	9,8
18. Вкупни социјални трансфери	D62+D63	131,8	16,4	16,2	16,5	16,1	15,6
18а. Социјални трансфери во натура	P31=D63	:	:	:	:	:	:
18б. Други трансфери	D62	131,8	16,4	16,2	16,5	16,1	15,6
19. = 9. Каматни расходи	EDP,D41	9,2	1,1	1,5	1,7	2,0	2,0
20. Субвенции	D3	35,4	4,4	4,0	2,8	3,0	2,9
21. Инвестиции во основни средства	P51	33,7	4,2	6,4	5,5	5,4	5,7
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		0,0	:	:	:	:	:
23= 7. Вкупни расходи	TE	293,1	36,5	38,5	37,1	36,5	36,1
р.т. надомест на вработените во јавен	D1	52,1	6,5	6,4	6,8	6,6	6,4

Извор: Министерство за финансии

Табела 26. Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2022	2023	2024	2025	2026
		милијарди денари				
Суфицит / дефицит (B9) по под сектори						
1. Општ владин буџет	S13	-35,42	-42,76	-33,51	-31,63	-34,01
2. Буџет на централна власт	S1311	-33,52	-37,69	-31,51	-29,57	-31,87
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00
5. Буџетски фондови	S1314	-2,00	-5,07	-2,00	-2,06	-2,14
Општа влада (S13)						
6. Вкупни приходи	TR	257,68	301,44	330,46	351,06	373,63
7. Вкупни расходи	TE	293,10	344,20	363,97	382,69	407,64
8. Суфицит / дефицит	EDP,B9	-35,42	-42,76	-33,51	-31,63	-34,01
9. Каматни расходи	EDP,D41	9,18	12,99	16,89	20,64	22,53
10. Примарно салдо		-26,24	-29,77	-16,62	-10,99	-11,48
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
Компоненти на приходи						
12. Вкупни даноци (12 = 12a+12b+12c)		153,28	174,99	189,94	201,94	215,48
12a. Даноци на производство и увоз	D2	108,67	124,85	133,93	142,78	152,44
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	40,18	45,94	51,31	54,37	58,14
12c. Даноци на капитал	D91	4,43	4,20	4,70	4,80	4,90
13. Социјални придонеси	D61	77,62	90,97	100,98	108,02	115,57
14. Данок на имот	D4	4140,00	5370,00	5700,00	6160,00	6160,00
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		:	:	:	:	:
16 = 6. Вкупни приходи	TR	257,68	301,44	330,46	351,06	373,63
p.m.: Даночно оптоварување (D2+D5+D61+D91-D995)		230,90	265,96	290,92	309,97	331,06
Издвоени компоненти на расходи						
17. Колективна потрошувачка	P32	82,99	92,67	103,77	105,78	110,78

18. Вкупни социјални трансфери	D62+D63	131,83	145,02	161,93	168,46	176,39
18a. Социјални трансфери во натура	P31=D63	:	:	:	:	:
18b. Други трансфери	D62	131,83	145,02	161,93	168,46	176,39
19. = 9. Каматни расходи	EDP,D41	9,18	12,99	16,89	20,64	22,53
20. Субвенции	D3	35,43	35,87	27,56	30,96	33,12
21. Инвестиции во основни средства	P51	33,67	57,65	53,82	56,85	64,83
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		0,00	:	:	:	:
23.=7. Вкупни расходи	TE	293,10	344,20	363,97	382,69	407,64
p.m. надомест на вработените во јавен сектор	D1	52,06	56,96	66,23	69,07	72,79

Извор: Министерство за финансии

Табела 2в. Дискрециони фискални мерки донесени/најавени согласно Програмата

Мерки	ESA (расходи /приходи)	Датум на усвојување	Фискални импликации (% од БДП – промена од претходната година)				
			2020	2021	2022	2023	2024
Привремени мерки	расходи						
	приходи						
	вкупно						
Непривремени мерки, вкупно ⁴⁶							
Вкупно							

Табела 3. Функционална поделба на расходите на Општа влада

Процент од БДП	COFOG	2022	2023	2024	2025	2026
1. Општи јавни услуги	1	4,9	4,8	3,7	:	:
2. Одбрана	2	1,4	1,7	1,7	:	:
3. Јавен ред и мир	3	2,2	2,2	2,1	:	:
4. Економски политики	4	3,7	5,6	5,3	:	:
5. Заштита на животната средина	5	0,3	0,3	0,3	:	:
6. Комунални услуги и услуги за домување	6	1,9	2,3	2,0	:	:
7. Здравство	7	5,5	5,2	5,2	:	:
8. Рекреативни, културни и религиозни	8	0,6	0,5	0,5	:	:
9. Образование	9	3,7	3,7	3,8	:	:
10. Социјална заштита	10	12,3	12,2	12,5	:	:
11. Вкупни расходи (ставка 7 = 23 во табела 2)	TE	36,5	38,5	37,1	36,5	36,1

Извор: Министерство за финансии

Табела 4. Движења на долгот на општа влада

Процент од БДП	ESA	2022	2023	2024	2025	2026
1. Бруто долг		50,4	50,2	52,0	50,3	50,2
2. Промена на стапката на бруто долг		-1,0	-0,1	1,8	-1,7	-0,1
Придонес кон промена на нивото на бруто долг						
3. Примарно салдо		3,3	3,3	1,7	1,0	1,0
4. Каматни расходи	EDP D.41	1,1	1,5	1,7	2,0	2,0
5. Ефект на реален раст		-1,0	-1,0	-1,6	-2,3	-2,6
6.Ефект на инфлација		-3,6	-4,0	-2,7	-1,0	-0,9

⁴⁶За потребите на оваа табела, привремени мерки се оние дискрециони мерки кои немаат фискални импликации по 2022. За разлика од нив, мерките најавени или донесени за 2020, 2021 или 2022 кои продолжуваат да имаат фискални импликации од 0,1% од БДП или повеќе до најмалку 2023 година, се сметаат за непривремени мерки.

7. Состојба – тек прилагодување		-0,8	0,1	2,7	-1,4	0,4
од кои:						
- Разлики помеѓу кеш и пресметковна основа		:	:	:	:	:
- Нето акумулација на финансиски средства		:	:	:	:	:
од кои:						
- Приватизација		:	:	:	:	:
- Ефекти на вреднување и друго		:	:	:	:	:
р.т. имплицитна каматна стапка на долгот		2,4	3,2	3,8	4,0	4,3
Други релевантни променливи						
8. Ликвидни финансиски средства		:	:	:	:	:
9. Нето финансиски долг (9 = 1 - 8)		:	:	:	:	:

Извор: Министерство за финансии

Табела 5. Циклични движења

Процент од БДП	ESA	2022	2023	2024	2025	2026
1. Реален раст на БДП (%)	B1g	2,2	2,3	3,4	4,8	5,5
2. Суфицит / дефицит на Општ владин буџет*	EDP.B.9	-4,4	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0
3. Каматни расходи	EDP.D.41	1,1	1,5	1,7	2,0	2,0
4. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
5. Потенцијален раст на БДП (%)		3,9	3,3	3,8	4,1	4,3
Придонеси:						
- труд		-0,1	-0,1	1,0	1,5	1,7
- капитал		1,7	2,1	2,5	2,5	2,5
- вкупна факторска продуктивност		2,3	1,4	0,3	0,1	0,2
6. Производствен јаз		-2,5	-3,5	-3,8	-3,1	-1,9
7. Циклична буџетска компонента		-0,9	-1,3	-1,3	-1,1	-0,7
8. Циклично прилагодено салдо (2-7)		-3,6	-3,5	-2,1	-2,0	-2,4
9. Циклично прилагодено примарно салдо (8-3)		-2,4	-2,1	-0,4	0,0	-0,4
10. Структурно салдо (8-4)		:	:	:	:	:

* Податоците се однесуваат на буџетот на централна власт

Извор: Министерство за финансии

Табела 6. Разлики со претходната програма

	2022	2023	2024	2025	2026
1. Раст на БДП (процентни поени)					
Претходна Програма	2,7	2,9	4,1	5,0	:
Нова Програма	2,2	2,3	3,4	4,8	5,5
Разлика	-0,5	-0,6	-0,7	-0,2	:
2. Суфицит / дефицит на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	-5,1	-4,6	-3,4	-2,9	:
Нова Програма	-4,4	-4,8	-3,4	-3,0	-3,0
Разлика	0,7	-0,2	0,0	-0,1	:
3. Бруто долг на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	49,5	51,0	51,8	51,4	:
Нова Програма	50,4	50,2	52,0	50,3	50,2
Разлика	0,9	-0,8	0,2	-1,1	:

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Табела 7. Долгорочна одржливост на јавните финансии

% од БДП	2007	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Вкупни расходи	:	34,8	38,1	36,7	36,0	35,7	35,5
Од кои:		:	:	:	:	:	:
- Расходи поврзани со стареење на населението	:	:	:	:	:	:	:
- Расходи по основ на пензии	:	8,6	10,3	11,9	10,6	10,0	9,3
- Пензии за социјално осигурување	:	:	:	:	:	:	:
- Старосна и предвремена пензија	:	:	:	:	:	:	:
- Други пензии (инвалидитет, др.)	:	:	:	:	:	:	:
- Професионални пензии (ако е во општа влада)	:	:	:	:	:	:	:
- Здравство	:	4,5	6,1	6,8	7,2	7,8	8,3
- Долгорочна нега (<i>оваа ставка претходно беше вклучена во здравство</i>)	:	:	:	:	:	:	:
Образование	:	4,0	3,9	4,3	4,5	4,7	5,0
Други расходи поврзани со стареењето на населението	:	:	:	:	:	:	:
Каматни расходи	:	0,7	1,2	2,4	2,3	1,8	1,5
Вкупни приходи	:	32,4	29,9	33,2	33,2	33,2	33,2
Од кои: приход од имот	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: приходи поврзани со трговија	:	6,0	6,7	7,1	6,2	5,4	4,8
Од кои: приходи од авторски права, концесии др.	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: од придонеси за пензии (социјални придонеси)	:	:	:	:	:	:	:
Износ на ср-ва за пензии и резерви	:	34,8	38,1	36,7	36,0	35,7	35,5
Од кои: консолидиран износ на ср-ва на ПИОСМ (други ср-ва освен обврски на државата)	:	:	:	:	:	:	:
Претпоставки*							
Раст на продуктивноста на трудот	2,9	2,2	-4,2	2,6	4,6	4,9	5,2
Реален раст на БДП	6,5	3,4	-4,7	4,4	4,2	3,7	3,5
Стапка на активност, мажи	74,8	77,7	76,7	84,3	80,3	79,3	74,4
Стапка на активност, жени	50,4	50,4	54,0	62,3	66,4	67,4	72,6
Стапка на активност, вкупно	62,8	64,2	65,5	73,5	73,5	73,5	73,5
Стапка на невработеност	35,2	32,2	16,6	7,4	5,6	5,6	5,6
Однос меѓу население над 65 год. и вкупно население	11,6	12,5	16,7	21,1	25,5	30,6	36,1

*Податоците за пазарот на трудот се однесуваат за возрастната група 15-64 години.

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 7а. Потенцијални обврски (табела за состојбата на гаранциите во % од БДП)

	Мерки	Максимален износ на потенцијални обврски	Проценет опфат
Како резултат на мерки поврзани со Ковид-19	Вкупно		
Други потенцијални обврски	Вкупно		
Вкупно			

Извор: Министерство за финансии

Табела 8. Основни претпоставки за надворешното економско окружување во рамки на програмската рамка

		2022	2023	2024	2025	2026
Краткорочна каматна стапка	год. просек	:	:	:	:	:
Долгорочна каматна стапка	год. просек	:	:	:	:	:
USD/EUR девизен курс	год. просек	1,05	1,08	1,06	1,06	:
Номинален ефективен девизен курс	год. просек	-4,53	7,15	1,3	0	:
Девизен курс во однос на евро	год. просек	61,63	61,62	:	:	:
Глобален раст на БДП, со исклучок на ЕУ	год. просек	3,3	3,5	3,2	3,5	:
Стапка на раст на БДП на ЕУ	год. просек	3,4	0,6	1,3	1,7	:
Стапка на раст на релевантни странски пазари	год. просек	:	:	:	:	:
Светски увоз, со исклучок на ЕУ	год. просек	4,3	1,2	3,4	3,7	:
Цени на нафта (Брент, USD /барел)	год. просек	100,7	84,1	84,5	79,6	:

Извор: Европска комисија, Есенски проекции 2023 година

Табела 9а. Социјален семафор

	Извор	2018	2019	2020	2021	2022
Еднакви можности						
1. Стапка на учество на возрасни во учење во последните 12 месеци, возраст 25-64	Евростат	2,40%	2,80%	2,60%	НД	НД
2. Стапка на лица кои рано го напуштаат образованието, возраст 18-24	Евростат	7,10%	7,10%	5,70%	4,60%	НД
3. Ниво на дигитални вештини кај населението, возраст 16-74	Евростат	НД	32%	НД	34,62%	НД
4. Млади лица (15-24) кои не се вработени и не се вклучени во образование или обука (NEET), возраст 15-29	Евростат	29,80%	24,50%	26,20%	26,20%	НД
5. Родов јаз во стапката на вработеност, возраст 20-64	Евростат	21,4 п.п.	21,3 п.п.	19,9 п.п.	НД	НД
6. Квантилен сооднос на учеството на расположливиот доход - S80/S20	Евростат	6,16	5,56	5,92	НД	НД
Работни услови						
7. Стапка на вработеност, возраст 20-64	Евростат	56,10%	59,20%	59,10%	НД	НД
8. Стапка на невработеност, возраст 15-74	Евростат	20,80%	17,30%	16,40%	НД	НД
9. Стапка на долгорочна невработеност, возраст 15-74	Евростат	15,50%	13,10%	12,40%	НД	НД
10. Бруто-расположлив доход на домаќинствата на реална основа, по глава на жител	Евростат	НД	НД	НД	НД	НД
Социјална заштита и вклученост						

11. Стапка на лица под ризик од сиромаштија или стапка на социјална исклученост (AROPE)	Евростат	41,10%	39,90%	39,80%	НД	НД
12. Стапка на лица под ризик од сиромаштија или стапка на социјална исклученост (AROPE) на деца (0-17)	Евростат	45,90%	44,00%	46,30%	НД	НД
13. Влијание на социјалните трансфери (освен пензиите) врз намалувањето на сиромаштијата	Евростат	14,79%	14,96%	15,18%	НД	НД
14. Јаз во стапката на вработеност на лицата со попреченост, возраст 20-64	Евростат	27,10%	28,60%	33,70%	НД	НД
15. Стапка на дополнителен трошок за домување	Евростат	10,20%	9,90%	8,5%	НД	НД
16. Деца на возраст до 3 години во формално згрижување	Евростат	8,80%	13,00%	6,30%	НД	НД
17. Лично искажана неисполнета потреба за медицинска нега	Евростат	2,30%	2,50%	1,70%	НД	НД

Извор: Евростат

НД: Нема достапни податоци

Табела 96. Други одбрани показатели

	Извор	2018	2019	2020	2021	2022
Други социјални и показатели за здравствена заштита						
1. Трошоци за јавна социјална заштита во % од БДП	МФ	11,5	11,9	2,4	12,7	НД
2. Трошоци за јавна здравствена заштита во % од БДП	МФ	4,9	5	6,3	6,6	НД
3. Плаќања на домаќинствата од свој џеб како % од вкупните трошоци за здравствена заштита	Евростат	42,1	40,4	38,9	НД	НД
4. Стапка на населението коешто не е опфатено со здравствено осигурување (Податоци на Фондот за здравствено осигурување)	ФЗО	10	9,7	10,1	НД	НД
5. Сооднос на лекари на 1000 жители	Евростат	6,36	6,47	НД	НД	НД
6. Сооднос на медицински сестри на 1000 жители	Евростат	НД	НД	НД	НД	НД
Животна средина						
7. Вкупни приходи по основ на еколошки такси во однос на вкупните приходи по основ на даноци и социјални придонеси	ДЗС	НД	НД	НД	НД	НД
8. Емисии на стакленички гасови по глава на жител	ДЗС	0,004 CO2.екв.	0,006 CO2.екв.	НД	НД	НД
9. Создавање отпад со исклучок на голем минерален отпад	Евростат	458 кг/жит.	НД	437 кг/жит.	НД	НД

Дигитална економија						
10. Стапка на домаќинства кои имаат пристап до интернет од дома	ДЗС	79,30%	81,80%	79,90%	83,70%	86,60%
11. Учество на вкупното население кое користи интернет (население од 16-74)	ДЗС	79,20%	81,40%	81,40%	86,40%	88,30%
Енергетика						
12. Зависност од увоз на енергија (%)	Евростат	58,39%	58,15%	63,48%	68,04%	НД
13. Енергетска интензивност: килограми еквивалент на нафта на 1000 евра БДП	Евростат	302,13 кг/€	321,03 кг/€	305,52 кг/€	303,30 кг/€	НД
14. Учество на обновливи извори на енергија (ОИЕ) во финалната потрошувачка на енергија	Евростат	18,18%	16,81%	19,22%	17,29%	18,8%
Транспорт						
15. Густина на железничката мрежа (метри на линија на км ² земјишна површина)	UNECE	26,85	26,85	26,85	27	НД
16. Стапка на моторизација (Патнички автомобили на 1000 жители)	Евростат	200	205	207	231	НД
Земјоделство						
17. Учество во бруто додадена вредност (земјоделство, шумарство и рибарство)	Евростат	9,80%	9,40%	9,80%	8,30%	9,00%
18. Учество во вработеност (земјоделство, шумарство и рибарство)	ДЗС	15,70%	13,90%	12,00%	11,50%	10,00%
19. Користено земјоделско земјиште (% од вкупна земјишна површина)	Евростат	49,70%	49,70%	49,70%	49,70%	НД
Индустрија (освен градежништво)						
20. Учество во бруто додадена вредност	Евростат	18,60%	18,10%	17,40%	17,00%	17,40%
21. Придонес во вработеност (% од вкупна вработеност)	ДЗС	23,90%	24,10%	23,90%	23,90%	59,60%
Услуги						
22. Учество во бруто додадена вредност	ДЗС	62,60%	63,30%	64,40%	65,80%	65,40%
23. Придонес во вработеност (% од вкупна вработеност)	ДЗС	52,90%	55,00%	57,10%	57,60%	59,60%
Деловно опкружување						
24. Ранг во Индексот за глобална конкурентност (извор: Светски Економски Форум)	СЕФ	84	82	НД	НД	НД

25. Проценка на учеството на неформалната економија во БДП(во % од БДП)	ММФ	НД	НД	НД	НД	НД
Истражување, развој и иновации						
26. Учество на расходите за истражување и развој во БДП	Евростат	0,36%	0,37%	0,37%	НД	НД
27. Трошоци за истражување и развој – евра по жител	Евростат	18,80 €	19,90 €	19,50 €	НД	НД
Трговија						
28.Извоз на добра и услуги (во % од БДП)	ДЗС	60,40%	62,40%	57,8%	66,2%	74,0%
29.Увоз на добра и услуги (во % од БДП)	ДЗС	72,80%	76,20%	70,5%	82,3%	94,9%
30.Трговско салдо (во % од БДП)	ДЗС	-12,50%	-13,80%	-12,7%	-16,0%	-20,9%

Извор: Евростат, ДЗС, МФ, Упесе, СЕФ, ФЗО, ММФ

НД: нема достапни податоци

Табела 10а: Трошоци за структурните реформски мерки (во евра)

Година	Плати	Стоки и услуги	Субвенции и трансфери	Капитални расходи	Вкупно
5.1.1 Структурна реформа 1 - Поволно деловно окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ					
2024 година	100.000	1.300.000	1.900.000	0	3.300.000
2025 година	150.000	1.000.000	1.850.000	1.000.000	4.000.000
2026 година	150.000	0	2.850.000	3.000.000	6.000.000
Мерка 5.1.1(1): Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со висока застапеност на непријавена работа					
2024 година	0	300.000	0	0	300.000
2025 година	0	0	0	0	0
2026 година	0	0	0	0	0
Мерка 5.1.1(2): Поддршка за развој на иновациониот еко систем					
2024 година	100.000	0	1.900.000		2.000.000
2025 година	150.000	0	1.850.000	1.000.000	3.000.000
2026 година	150.000	0	2.850.000	3.000.000	6.000.000
Мерка 5.1.1(3): Поголемо усогласување со правото на ЕУ во областа на единствениот пазар					
2024 година	0	1.000.000	0	0	1.000.000
2025 година	0	1.000.000	0	0	1.000.000
2026 година	0	0	0	0	0
5.1.2 Структурна реформа 2 - Обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна					
2024 година	0	1.872.000	0	3.670.000	5.542.000
2025 година	0	2.554.000	0	22.930.000	25.484.000
2026 година	0	350.000	0	24.000	374.000
Мерка 5.1.2(4): Модернизација на постбербени технологии и процеси со македонските земјоделски производи					
2024 година	0	1.872.000	0	3.670.000	5.542.000
2025 година	0	2.554.000	0	22.930.000	25.484.000
2026 година	0	350.000	0	24.000	374.000
5.2.1 Структурна реформа 3 - Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина					
2024 година	0	2.238.699	500.000	73.225.103	75.768.802
2025 година	0	2.879.749	500.000	65.241.267	68.621.016
2026 година	0	4.872.749	500.000	65.241.267	70.614.016
Мерка 5.2.1(5): Промовирање на обновливи извори на енергија					
2024 година	0	0	500.000	0	500.000
2025 година	0	30.000	500.000	0	530.000
2026 година	0	23.000	500.000	0	523.000

Мерка 5.2.1(6): Подобрување на енергетската ефикасност					
2024 година	0	1.000.000	0	0	1.000.000
2025 година	0	1.700.000	0	0	1.700.000
2026 година	0	3.700.000	0	0	3.700.000
Мерка 5.2.1(7): Воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ					
2024 година	0	926.000	0	56.460.652	57.191.652
2025 година	0	926.000	0	56.265.652	57.191.652
2026 година	0	926.000	0	56.265.652	57.191.652
Мерка 5.2.1(8): Воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад					
2024 година	0	312.699	0	16.764.451	17.077.150
2025 година	0	223.749	0	8.975.615	9.199.364
2026 година	0	223.749	0	8.975.615	9.199.364
5.2.2 Структурна реформа 4 - Градење ефикасни дигитални јавни услуги					
2024 година	0	3.918.000	0	12.970.000	16.888.000
2025 година	0	4.550.000	0	13.946.000	18.496.000
2026 година	0	3.750.000	0	5.599.000	9.349.000
Мерка 5.2.2(9): Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги					
2024 година	0	1.668.000	0	0	1.668.000
2025 година	0	4.550.000	0	0	4.550.000
2026 година	0	3.750.000	0	0	3.750.000
Мерка 5.2.2(10): Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10					
2024 година	0	0	0	10.500.000 (вклучително и Северен дел)	10.500.000 (вклучително и Северен дел)
2025 година	0	0	0	12.320.000	12.320.000
2026 година	0	0	0	1.260.000	1.260.000
Мерка 5.2.2(11): Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош					
2024 година	0	2.250.000	0	0	2.250.000
2025 година	0	0	0	0	0
2026 година	0	0	0	0	0
Мерка 5.2.2(12): Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП					
2024 година	0	0	0	2.470.000	2.470.000
2025 година	0	0	0	1.626.000	1.626.000
2026 година	0	0	0	4.339.000	4.339.000
5.3.1 Структурна реформа 5 - Подобрување на ефикасноста на работната сила					
2024 година	5.571.754	245.000	26.000	660.000	6.502.754
2025 година	11.715.704	1.993.200	3.139.300	4.987.700	21.835.904
2026 година	14.363.204	2.062.300	5.639.900	3.423.700	25.489.104
Мерка 5.3.1(13): Понатамошен развој на системот на квалификации					

2024 година	5.571.754	0	0	0	5.571.754
2025 година	5.732.004	0	0	0	5.732.004
2026 година	5.732.004	0	0	0	5.732.004
Мерка 5.3.1(14): Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд					
2024 година	0	4.000	0	0	45.000
2025 година	0	0	170.000	0	170.000
2026 година	0	0	250.000	0	250.000
Мерка 5.3.1(15): Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)					
2024 година	0	200.000	26.000	660.000	886.000
2025 година	3.740.000	402.000	156.000	4.664.500	8.962.500
2026 година	3.740.000	359.800	286.000	2.467.500	6.853.300
Мерка 5.3.1(16): Градење, следење и евалуација на човечките ресурси во здравството					
2024 година	0	0	0	0	0
2025 година	2.243.700	1.591.200	2.813.300	323.200	6.971.400
2026 година	4.891.200	1.702.500	5.103.900	956.200	12.653.800
5.3.2 Структурна реформа 6 - Понатамошно спроведување на пакетот социјални реформи					
2024 година	0	726.000	1.040.000	0	1.766.000
2025 година	0	500.000	0	0	500.000
2026 година	0	300.000	0	0	300.000
Мерка 5.3.2(17): Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица					
2024 година	0	726.000	1.040.000	0	1.766.000
2025 година	0	500.000	0	0	500.000
2026 година	0	300.000	0	0	300.000

Табела 106: Финансирање на структурната реформска мерка (во евра)

Година	Централен буџет	Локални буџети	Други национални извори на јавни финансии	ИПА фондови	Други грантови	Заеми за проекти	Да се одреди	Вкупно
5.1.1 Структурна реформа 1 – Поволно деловно окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ								
2024 година	2.000.000	0	0	1.000.000	300.000	0	0	3.300.000
2025 година	3.000.000	0	0	1.000.000	0	0	0	4.000.000
2026 година	4.000.000	0	0	2.000.000	0	0	0	6.000.000
Мерка 5.1.1(1): Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со висока застапеност на непријавена работа								
2024 година	0	0	0	0	300.000	0	0	300.000

2025 година	0	0	0	0	0	0	0	0
2026 година	0	0	0	0	0	0	0	0
Мерка 5.1.1(2): Поддршка за развој на иновациониот еко систем								
2024 година	2.000.000	0	0	0	0	0	0	2.000.000
2025 година	3.000.000	0	0	0	0	0	0	3.000.000
2026 година	4.000.000	0	0	2.000.000	0	0	0	6.000.000
Мерка 5.1.1(3): Поголемо усогласување со правото на ЕУ во областа на единствениот пазар								
2024 година	0	0	0	1.000.000	0	0	0	1.000.000
2025 година	0	0	0	1.000.000	0	0	0	1.000.000
2026 година	0	0	0	0	0	0	0	0
5.1.2 Структурна реформа 2 - Обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна								
2024 година	0	0	0	0	0	5.542.000	0	5.542.000
2025 година	0	0	0	350.000	0	25.134.000	0	25.484.000
2026 година	0	0	0	350.000	0	24.000	0	374.000
Мерка 5.1.2(4): Модернизација на постбербени технологии и процеси со македонските земјоделски производи								
2024 година	0	0	0	0	0	5.542.000	0	5.542.000
2025 година	0	0	0	350.000	0	25.134.000	0	25.484.000
2026 година	0	0	0	350.000	0	24.000	0	374.000
5.2.1 Структурна реформа 3 - Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина								
2024 година	15.773.225	0	0	32.595.577	0	27.400.000	0	75.768.802
2025 година	15.291.557	0	0	25.899.459	30.000	27.400.000	0	68.621.016
2026 година	17.291.557	0	0	25.899.459	23.000	27.400.000	0	70.614.016
Мерка 5.2.1(5): Промовирање на обновливи извори на енергија								
2024 година	500.000	0	0	0	0	0	0	500.000
2025 година	500.000	0	0	0	30.000	0	0	530.000
2026 година	500.000	0	0	0	23.000	0	0	523.000
Мерка 5.2.1(6): Подобрување на енергетската ефикасност								
2024 година	1.000.000	0	0	0	0	0	0	1.000.000
2025 година	1.700.000	0	0	0	0	0	0	1.700.000
2026 година	3.700.000	0	0	0	0	0	0	3.700.000
Мерка 5.2.1(7): Воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ								
2024 година	10.895.990	0	0	18.895.662	0	27.400.000	0	57.191.652
2025 година	10.895.990	0	0	18.895.662	0	27.400.000	0	57.191.652
2026 година	10.895.990	0	0	18.895.662	0	27.400.000	0	57.191.652
Мерка 5.2.1(8): Воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад								
2024 година	3.377.235	0	0	13.699.915	0	0	0	17.077.150
2025 година	2.195.567	0	0	7.003.797	0	0	0	9.199.364

2026 година	2.195.567	0	0	7.003.797	0	0	0	9.199.364
5.2.2 Структурна реформа 4 – Градење ефикасни дигитални јавни услуги								
2024 година	2.578.000	0	0	1.300.000	0	13.010.000	0	16.888.000
2025 година	4.510.000	0	0	1.300.000	0	12.686.000	0	18.496.000
2026 година	4.080.000	0	0	500.000	0	4.769.000	0	9.349.000
Мерка 5.2.2(9): Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги								
2024 година	368.000	0	0	1.300.000	0	0	0	1.668.000
2025 година	3.250.000	0	0	1.300.000	0	0	0	4.550.000
2026 година	3.250.000	0	0	500.000	0	0	0	3.750.000
Мерка 5.2.2(10): Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10								
2024 година	0	0	0	0	0	10.500.000 (вклучително и Северен дел)	0	10.500.000 (вклучително и Северен дел)
2025 година	0	0	0	0	0	12.320.000	0	12.320.000
2026 година	0	0	0	0	0	1.260.000	0	1.260.000
Мерка 5.2.2(11): Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош								
2024 година	0	0	0	0	0	2.250.000	0	2.250.000
2025 година	0	0	0	0	0	0	0	0
2026 година	0	0	0	0	0	0	0	0
Мерка 5.2.2(12): Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП								
2024 година	2.210.000	0	0	0	0	260.000	0	2.470.000
2025 година	1.260.000	0	0	0	0	366.000	0	1.626.000
2026 година	830.000	0	0	0	0	3.509.000	0	4.339.000
5.3.1 Структурна реформа 5 - Подобрување на ефикасноста на работната сила								
2024 година	4.834.502	0	100.000	1.523.502	45.000	0	0	6.502.754
2025 година	10.979.602	2.103.600	3.850.000	1.623.502	40.000	3.239.200	0	21.835.904
2026 година	9.063.302	4.735.500	3.840.000	1.703.502	37.000	6.109.800	0	25.489.104
Мерка 5.3.1(13): Понатамошен развој на системот на квалификации								
2024 година	4.048.502	0	0	1.523.502	0	0	0	5.571.754
2025 година	4.208.502	0	0	1.523.502	0	0	0	5.732.004
2026 година	4.208.502	0	0	1.523.502	0	0	0	5.732.004
Мерка 5.3.1(14): Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд								
2024 година	0	0	0	0	45.000	0	0	45.000
2025 година	30.000	0	0	100.000	40.000	0	0	170.000
2026 година	33.000	0	0	180.000	37.000	0	0	250.000
Мерка 5.3.1(15): Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)								
2024 година	786.000	0	100.000	0	0	0	0	886.000
2025 година	5.112.500	0	3.850.000	0	0	0	0	8.962.500

2026 година	3.013.300	0	3.840.000	0	0	0	0	6.853.300
Мерка 5.3.1(16): Градење, следење и евалуација на човечките ресурси во здравството								
2024 година	0	0	0	0	0	0	0	0
2025 година	1.628.600	2.103.600	0	0	0	3.239.200	0	6.971.400
2026 година	1.808.500	4.735.500	0	0	0	6.109.800	0	12.653.800
5.3.2 Структурна реформа 6 – Понатамошно спроведување на пакетот социјални реформи								
2024 година	0	0	0	500.000	0	1.266.000	0	1.766.000
2025 година	0	0	0	500.000	0	0	0	500.000
2026 година	0	0	0	300.000	0	0	0	300.000
Мерка 5.3.2(17): Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица								
2024 година	0	0	0	500.000	0	1.266.000	0	1.766.000
2025 година	0	0	0	500.000	0	0	0	500.000
2026 година	0	0	0	300.000	0	0	0	300.000

Табела 11: Известување за спроведувањето на мерките за структурни реформи на ЕРП 2023-2025

Статус на имплементација: 0=нема имплементација; 1=се подготвува имплементацијата; 2=преземени се првични чекори; 3=имплементацијата е во тек со некои првични резултати; 4=напредна имплементација; 5=целосна имплементација

	Наслов и број на мерката	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
	Мерка 1: Понатамошен развој на системот на квалификации	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Усвојување на нов Закон за стручно образование и обука со засебни области за РЦСОО и дуалното образование	4
	2. Адаптација и реконструкција на 3 РЦСОО	4
	3. Изработка на Стандарди за високообразовни квалификации, пред се за професии од областа на образованието, како што се педагог, психолог, негувател, воспитувач	3
	4. Формирање на 5 секторски комисии: за геологија, рударство и металургија, уметност, графички дизајн, шумарство и преработка на дрво и за спорт и рекреација	2
	5. Донесување на измени на Законот за НРК	2
	6. Подготвителни активности за евалуација и донесување на подзаконски акт за методологија за евалуација на стандардите за квалификација запишани во Регистарот (период на важност 4 години)	3
	7. Правилник со кој се утврдуваат стручните и научните звања, согласно Законот за високото образование	

Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Во соработка со бизнис заедницата, коморите, компаниите, образовните институции, изготвен е нов Закон за стручно образование и обука, кој предвидува посебни поглавја за функционирање на регионалните центри и утврдување на дуалното образование. Министерството за образование и наука паралелно работи на нов Закон за средно образование. Предлогот на Закон за стручно образование и обука е разгледан и усвоен со позитивно мислење од комисиите при Владата на Северна Македонија, со напомена да се разгледа и утврди на седница на Владата заедно со новиот Закон за средното образование. Предлог Законот за средното образование, се разгледа на 96 седница на Колегиумот на државни секретари заедно со Предлогот на Закон за стручно образование и обука. Се очекува двата закони да се усвојат од Владата до крај на јануари 2024 година.
	2. Почнувајќи од 2021 година, официјално функционираат три регионални центри за стручно образование и обука. Направена е анализа на потребите за обука на вработените во трите центри, а изработени се и стандарди за просторот и опремата за училиштата. Реконструкцијата на Трите регионални центри Охрид, Тетово и Куманово е во тек. Бидејќи Законот за СОО не е донесен, МОН ги задолжи директорите на 3-те регионални ЦСОО да го следат Концептот за формирање на регионални ЦСОО и да продолжат со подготовката на релевантните официјални документи според Концептот. Сите регионални ЦСОО усвоија нови документи со цел да бидат функционални како Регионални ЦСО. 3-те регионални ЦСПП воспоставија нова структура, усвоија органограми и статuti следејќи ги функциите предвидени во Концептот за формирање на регионални ЦСОО. На 20 и 21 декември 2023 година беа промовирани уште 2 регионални центри за СОО: СОУ „Никола Карев“, Струмица и ССОУ „Коле Неделковски“, Велес, а официјално РЦСОО стануваат на 1 јануари 2024 година со Одлука на Владата на Република Северна Македонија.
	3. Во 2022 година, Одборот за Национална рамка на квалификации го усвои Стандардот на квалификација за наставник во високото образование како прв стандард за високо образование. Во рамките на Твининг проектот беа развиени 4 Нацрт -Стандарди на квалификации: 1. Стандард на квалификација за наставик за одделенска настава; 2. Стандард на квалификација за психолози; 3. Стандард на квалификации за педагози; 4. Стандард за квалификација за менаџер за туризам. Изработените Стандарди на квалификации досега не се поминати на разгледување на од страна на Секторските комисии.
	4. Во моментот има 13 функционални секторски комисии. Секторските комисии за графичарство, за шумарство и преработка на дрво и за спорт и рекреација се очекува да се формираат до 2026 година. Номинирањето на лицата во секторските комисии има сериозен пристап, бидејќи лицето номинирано од соодветната институција треба да ги има сите компетенции потребни за соодветниот сектор и надлежностите на Секторските комисии наведени во Законот за НРК.
	5. Во моментот се подготвени измените и дополнувањата на Законот за Национална рамка на квалификации и потребно е негово најитно усвојување. Законот за Националната рамка на квалификации треба да оди во пакет со Законот за средното образование, Законот за стручното образование и обука и Законот за образованието на возрасните. Законот за НРК претставува генерички закон од каде произлегува регулирањето на процесите во останатите Закони од областа на образованието. Со Законот за НРК треба да бидат усогласени останатите закони од образованието.
	6. Во јули Националниот совет за високо образование и истражување ја усвои едногодишната програма за 2023 година. Четиригодишната програма за работа беше усвоена во декември 2021 година. Краток преглед на превземените активности: • Објавен е правилник за стандарди и процедури за надворешна евалуација и самоевалуација.

	• Подготвена е листа на електронски бази на научни списанија со цел професорите и универзитетите да имаат пристап до нив. • Правилник за нормативите и стандардите за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовната дејност. • Правилник за нормативите и стандардите за основање научни институти и за вршење научноистражувачка дејност. • Предлог – уредба за мерки и критериуми за стимулирање на талентирани ученици. • Изработка на Предлог - уредба за определување на научно-истражувачки области на трето ниво (области), покрај веќе развиените две нивоа на Меѓународната франска класификација. • Подготовка на Предлог за усогласување со Националната класификација на занимања според додавањето на двете нивоа на Меѓународната класификација Франска. Во тек е изработка на Правилникот за содржината на студиските програми, на него работи комисија формирана од Советот.	
	7. Изработена е Предлог – уредба за утврдување на научно - истражувачките полиња од трето ниво, согласно Меѓународната франска класификација, од страна на Националниот совет за високо образование и научно – истражувачка дејност и истата е влезена во владина процедура за нејзино донесување. Се очекува да биде донесена до крајот на 2024 година.	
	Мерка 2: Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Донесување нов Закон за работните односи и подготовка на подзаконски акти согласно новиот Закон	4
	2. Активности за промовирање на законските измени на трудовото право, насочени кон зголемување на флексибилноста на пазарот на труд (нетипични форми на договори за вработување, повторливи сезонски работи, работа на далечина, работа од дома итн.	4
	3. Организирање на едукација, обуки/семинари за примена на новите законски одредби (за трудовите инспектори, организациите на работодавачи, синдикатите, Агенцијата за вработување, УЈП и други институции, сл.);	1
	4. Донесување Закон за уредување на пазарот на трудот и подготовка на подзаконски акти согласно новиот Закон.	3
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Консултативниот процес по предлог Законот за работните односи беше продолжен заради потребата од доусогласување на ставовитена сите заинтересирани страни за сите битни прашања што ги уредува Законот. Беа одржани вкупно 11 јавни расправи во повеќе градови низ државата. На јавните расправи беа поканети и присуствуваа претставници на синдикатите и здруженијата на работодавачите, членови на локални економско-социјални совети, претставници на државните институции и општините, претставници на невладиниот сектор, стопанските комори, претставници на академската заедница, судии и јавни обвинители и претставници на Адвокатската комора. Околу 500 лица зедоа учество на јавните расправи. Донесувањето на новиот Закон за работните односи се очекува за 2024 година.	
	2. Спроведувањето на оваа активност е поврзана со првата активност. Сепак, може да се истакне дека продолжија интензивните разговори и консултации за финализирање на одредбите од новиот Закон за работни односи. Јавните расправи овозможуваат да се промовираат измените што се предлагаат во трудовото законодавство, вклучувајќи ги оние насочени кон зголемување на флексибилноста на пазарот на труд.	
	3. Спроведувањето на оваа активност е условена од донесување на Законот за работните односи. Се планираат повеќе обуки за примена на новите законски одредби за релевантните институции.	

	4. Донесувањето на Закон за уредување на пазарот на трудот се одлага на среден рок (2025 година) поради потребата од натамошна доработка и подготовка за спроведување на новите законски решенија, особено во однос на новите надлежности на Агенцијата за вработување.	
	Мерка 3: Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Компонента I. Вклучување на лицата од ранливи групи преку активација		
Планирани активности за 2023 година	1. Донесување на Законот за вработување и осигурување од невработеност чии одредби овозможуваат обезбедување услуги за поддржано вработување од различни даватели на услуги	3
	2. Изготвен е предлог текст на Законот за социјални претпријатија. Во ноември 2023 започнаа јавни расправи по однос на предлог текстот; тој беше објавен на ЕНЕР системот за добивање на коментари од засегнатите страни и потоа да биде испратен во Владина процедура на одобрување.	4
	3. Донесување на Закон за вработување и професионална рехабилитација на лица со попреченост и подзаконски акти со кои се регулира вработувањето, вклучително и професионалната рехабилитација на лицата со попреченост	3
	4. Развој на единствен систем (методологија и постапки) за проценка на попреченост	4
	5. Реализација на активната мерка за вработување „Економија за грижа“ преку воспоставување нови сервиси за помош во домот и поддршка за вработување на невработени лица	4
	6. Активирање на млади лица членови на семејства корисници на гарантирана минимална помош преку нудење на обуки, преквалификации и вработување предвидени со Гаранцијата на млади	3
	7. Усвојување на новиот Закон за образование на возрасни во кој ќе се даде основа за воспоставувањето на систем за валидација на неформалното и искуственото учење и ќе се унапреди видливоста и транспарентноста на вештините и компетенциите на работната сила и ќе се поедностават процесите за обезбедување обуки за преквалификација и доквалификација за побрзо вработување.	4
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Донесувањето на Законот за уредување на пазарот на трудот се одлага на среден рок (2025 година) поради потребата од натамошна доработка и подготовка за спроведување на новите законски решенија, особено во однос на новите надлежности на Агенцијата за вработување.	
	2. Изготвен е предлог текст на Законот за социјални претпријатија. Во ноември 2023, предлогот на Законот беше објавен на ЕНЕР системот за добивање на коментари од засегнатите страни, а се спроведоа и јавни расправи. Од декември 2023 година, предлогот на Законот е во Владина процедура на одобрување.	
	3. Во текот на втората половина на 2023 година и почетокот на 2024 започна процесот на модернизација на политиките кои го овозможуваат вработувањето на лицата со попреченост и особено вработувањето на отворениот пазар на трудот. Подготвен е нов предлог Закон за вработување на лица со попреченост со кој се планира воведување на квотен систем, како и воведување на професионална рехабилитација и работно оспособување платени од страна на државата, со што лицата со попреченост ќе станат поконкурентни на пазарот и ќе може полесно да се вработат, но и да го задржат своето вработување. Исто така, подготвени се предлог подзаконски акти,	

	кои ќе ја доуредуваат оваа законска материја. Предлог законот е доставен до економскиот тим во Владата и се очекуваат мислења по однос на предлозите.		
	4. Законот за единствен систем за проценка на попреченост е усвоен од Владата на Република Северна Македонија и истиот е во Собраниска процедура. Финализирана е новата Методологија за проценка на попреченоста.		
	5. Активните мерки 7.2 и 7.3 „Економија за грижа“ се спроведуваат преку Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2023. Финансирањето на социјалните услуги развиени со мерките од 2022 и 2023 година, по завршување на финансирањето од страна на Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија, се презеде од страна на Министерството за труд и социјална политика, согласно Одлуката за цените на социјалните услуги за 2023 година. Во тек е спроведување на мерките од 2023 година, односно формирање на даватели на социјални услуги од граѓански организации и приватни компании (домови за стари лица).		
	6. Во насока на зголемување на можностите за вработување на млади лица од семејства корисници на Гарантирана минимална помош на 30 мај 2023 година се одржа координативна средба на институциите и организациите вклучени во спроведување на Гаранцијата за млади за обезбедување на административна и техничка поддршка на Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија (АВРСМ) и центрите за социјална работа. Целта на средбата беше презентација на Гаранцијата за млади(ГМ) пред одговорните од АВРСМ во подрачните единици од сите плански региони, теренските работници од граѓанските младински организации и лицата за контакт од центрите за социјална работа (ЦСР), како и претставување и запознавање на организациите задолжени за теренските активности на ГМ во 2023 за обезбедување на непречена координација и техничко-административна поддршка во процесот на имплементација. Спроведувањето на Гаранцијата за млади е во тек.		
	7. Законот за образование на возрасни е во собраниска постапка.		
	Компонента II. Подобрување на достапноста на квалитетни социјални услуги		
Планирани активности за 2023 година	1. Развивање на нов софтвер кој ги интегрира паричните надоместоци и услугите од социјална заштита	4	
	2. Подготовка на Правилник за партиципација во цената за социјалните услуги	3	
	3. Развој на социјални услуги во локална заедница во дополнителни 10 општини	4	
	4. Трансформација на резиденцијалните институции за лица со попреченост, отворање нови сервиси во локалната заедница наменети за поддршка на независно живеење на лицата со попреченост и нивно активно вклучување во општеството и поддршка при вработувањето	4	
	5. Адаптација и трансформација на ЈУ Завод за рехабилитација на деца и младинци со попреченост - Скопје во модерен центар кој ќе нуди социјални услуги за децата/лицата со попреченост во локалната заедница	4	
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Во тек е развојот на нов софтвер кој ги интегрира паричните надоместоци и услугите од социјалната заштита		
	2. Со експертска поддршка на Канцеларијата на УНИЦЕФ се подготвува нов Правилник за партиципација во цената за социјалните услуги. Во текот на септември - октомври ќе се одржат состаноци со засегнатите страни. Новиот правилник е планирано да се донесе до првата половина на 2024 година.		
	3. Вториот Јавен повик за развој на социјални услуги е завршен, селектирани се вкупно 17 општини кои ќе развиваат услуги со грант поддршка од Министерството за труд и социјална политика (Охрид, Прилеп, Гевгелија, Струмица, Гостивар, Пробиштип, Кратово, Крива Паланка, Долнени, Кривогаштани, Богданци, Босилово, Врапчиште, Пласница, Центар Жупа и Арачиново). Во тек е воспоставување на новите услуги и нивно лиценцирање, по што ќе започната со испорака на услугите од социјална заштита.		

	4. 70% од предвидените мерки во Националната стратегија за деинституционализација „Тимјаник“ се спроведени, а во тек е спроведувањето на вториот акциски план 2023- 2025. Нема повеќе деца до 18 години сместени во институции. Што се однесува до возрастните, досега 300 лица со попреченост се преселени во 55 станбени единици. Во моментот само 108 лица се сместени во резиденцијалните установи за лица со попреченост. Во наредните 4 години, заклучно со 2027 година треба да се трансформираат сите установи за лица со попреченост, односно и за овие 108 лица да се смени обликот на заштита и да продолжат да живеат во заедницата со поддршка, а објектите на установите да се трансформираат да обезбедуваат услуги во заедницата. 5. Трансформација и адаптација на Заводот за рехабилитација на деца и младинци од Скопје (кој досега обезбедуваше резиденцијални услуги) во модерен рехабилитациски сервис кој ќе обезбедува најразлични видови на индивидуализирани услуги за децата со попреченост, за кои се обезбедени средства од 1,7 милиони евра од ИПА (Акциска програма 2019) е во тек. Градежните активности се започнати во јули 2023 и се очекува да завршат за 18 месеци.	
	Мерка 4: Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Изготвување на протоколи: - за избраните лекари од примарната здравствена заштита за петте најчести незаразни заболувања (дијабет, астма, ХОББ, хипертензија, хипотиреоза)	5
	2. Изготвување на протоколи за избраните лекари гинекологија за предпородилна грижа, рак на грлото на матката, семејно планирање	1
	3. Изготвување на протоколи за избраните лекари педијатри за: превенција на дебелина кај деца, деформитети на 'рбетен столб	1
	4.Изготвување на шифрарник за интервенции кои може да ги пружаат избраните лекари;	5
	5.Обезбедување на специјализација по семејна медицина за најмалку 20 лекари кои веќе работат како избрани лекари	1
	6.Измена и дополна на релевантна законска регулатива и подзаконски акти	3
	7. Надградба на софтверски модули во системот на Мој термин за шифрарник на интервенции, протоколи и обрасци кои треба да ги пополнуваат избраните лекари при пружање на здравствените услуги	3
	8.Спроведување на јавна кампања со цел запознавање на населението со новините во ПЗЗ	5
	9. Опременување на одинациите на најмалку 300 од избраните лекари специјалисти по семејна медицина со - сет за витални знаци (отоскоп, риноскоп,офталмоскоп, апарат за крвен притисок, стетоскоп), ЕКГ и инхалатор	1
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Спроведено	
	2. Координација на работни групи за дефинирање на протоколи за гинекологи и предидјатри	
	3. Координација на работни групи за дефинирање на протоколи за гинекологи и предидјатри	
	4. Спроведено	
	5. Сеуште не е обезбедена финансиска поддршка од Централниот буџет	
	6. Беа имплементирани некои подзаконски акти поврзани со промената на позитивната листа на лекови	
	7. Почнување со развој на контролна табела за индикатори на квалитет	

	8. Спроведено	
	9. Сеуште не е обезбедена финансиска поддршка од Централниот буџет	
	Мерка 5: Промовирање на обновливи извори на енергија	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Донесување на Уредба за гаранции за потекло од страна на Владата на предлог на Министерството за економија	4
	2. Донесување на подзаконски акти од МЕМО за воспоставување на системот на гаранции за потекло	4
	3. МЕМО ќе спроведе постапка за јавна набавка за избор на давател кој ќе воспостави национален електронски регистар/домен за администрирање гаранции за потекло	2
	4. Донесување на Правилник за формата и содржината на индикативниот план за изградба на капацитети за производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија	1
	5. Донесување Индикативен план за изградба на капацитети за производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија	4
	6. Усвојување на ревидиран Национален план за енергија и клима	1
	7. Донесување на Правилник за лиценцирање на монтери	4
	8. Подготовка и усвојување на измени на Законот за енергетика/ подготовка на нов Закон за обновливи извори на енергија за транспонирање на одредбите од Директивата за ОИЕ 2018/2001	3
	9. Подготовка на измени и дополнувања на предлог-законот за биогорива	1
	10. Донесување на Закон за биогорива	1
	11. Министерството за економија ќе објави јавен повик за субвенционирање на домаќинствата кои ќе инсталираат фотоволтаични центри за само-потрошувачка	5

Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	Уредбата за гаранции за потекло е во финална фаза на изработка, по што ќе биде доставена до Владата на усвојување. Исто така и MEMO ги има изготвено подзаконски акти од MEMO за воспоставување на системот на гаранции за потекло, кои ќе бидат донесени по усвојување на Уредбата. Се очекува дека во 2024 година MEMO ќе ја спроведе постапката за избор на национален електронски регистар/домен за администрирање гаранции за потекло.	
	Изготвен е нацрт Правилник за формата и содржината на индикативниот план за изградба на капацитети за производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија е доставен до Секретаријатот за законодавство. По неговото донесување треба да се донесе и Индикативниот план во текот на 2024 година.	
	Во 2024 година е планирано да се ревидира и усвои Националниот план за енергија и клима, паралелно со подготовката на Стратегијата за развој на енергетиката. Обезбедена е техничка помош.	
	Правилникот за лиценцирање на инсталатери е изготвен и се очекува да се донесе на почетокот на 2024 година.	
	Во тек е изработка на нов Закон за енергетика, кој се очекува да биде усвоен до крајот на 2024 година.	
	Во однос на биогоривата, потребно е да се изготви и анализа за движењето на цените на нафтените деривати на пазарот, од причина што поради енергетската криза има значителни флукуации на пазарните цени, а предлог законот е работен врз основа на цените од 2019 година. Дополнително, е потребно овој закон да се усогласи и со Законот за климатска акција, кој е во финална фаза на изработка	
	Министерството за економија објави јавен повик за субвенционирање на домаќинствата кои ќе инсталираат фотоволтаични центри за сопствена потрошувачка и истиот беше отворен до 31.10.2023 година. Досега се пристигнати околу 85 барања.	
	Мерка 6: Подобрување на енергетската ефикасност	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Донесување измени на Законот за енергетска ефикасност или Законот за формирање на РБСМ за изработка на ФЕЕ (во зависност од резултатите од анализата)	4
	2. Подготовка на Инвентар за енергетски карактеристики на јавните објекти на територијата на Република Северна Македонија	1
	3. Подготовка на типологија на објекти потребна за донесување на Стратегијата за реконструкција на згради до 2030 година	4
	4. Подготовка и усвојување на Стратегија за реконструкција на згради до 2030 година	1
	5. Издавање лиценци и овластувања за енергетска контрола кај големите трговци и згради	3
	6. Подготовка на останатите подзаконски акти што произлегуваат од Законот за енергетска ефикасност	3
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1 Подготвени измени на Законот за енергетска ефикасност и Законот за формирање на РБСМ	
	2. Финансиските средства не беа реализирани	
	3. Анализа на податоците од последниот попис и првите резултати од типологијата се очекуваат до крајот на 2024 год.	
	4. Во процес на обезбедување на финансиски средства.	
	5. Воспоставување на процес за обуки и испити по донесување на правилниците	
	6. .Осатанатите Правилници се во фаза на подготовка	

	Мерка 7: Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Измена и дополнување на Законот за води и подготовка на подзаконски акти за транспонирање на Директивата на ЕУ за поплави и оценка на останатата правна рамка поврзана со управување со поплави	1
	2. Подготовка на планови за управување со ризик од поплави за сите речни сливови (Вардар, Струмица и Црн Дрим	1
	3. Развивање и имплементација на планови за управување со речни сливови за сите речни сливови (река Вардар, Црн Дрим, Струмица) според Рамковната директива за води	1
	4. Подготовка и усвојување на подзаконски акти поврзани со принципот „загадувачот плаќа“	3
	5. Подобрување на информацискиот систем за следење на водите	1
	6. Подобрување на оперативните и финансиски капацитети на јавните комунални претпријатија	1
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Имплементацијата сеуште не е започната, поради доцнење на тендерот за планираниот ИПА проект, кој има за цел да го поддржи МЖСПП при изготвување на закони и подготовка на Планови за управување со ризик од поплави (види активност бр. 2).	
	2. Активноста е компонента на проектот споменат во активност бр. 1 и како таква сеуште не е започната поради споменатите доцнења.	
	3. Имплементацијата сеуште не е започната поради доцнење на тендерот за планираниот ИПА проект.	
	4. Правилниците се во фаза на изработка, моментално се во процес на меѓуинституционална консултација	
	5. Имплементацијата сеуште не е започната поради доцнење на тендерот за планираниот ИПА проект.	
	6. Имплементацијата сеуште не е започната поради доцнење на тендерот за планираниот ИПА проект.	
	Мерка 8: Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Продолжување на активностите за затворање на нестандартните депонии и ѓубришта во Источниот и Североисточниот регион	2
	2. Подготовка и донесување на подзаконски акти за спроведување на Законот за управување со отпад	2
	3. Зајакнување на институционалните капацитети на локалната самоуправа за спроведување на системот (јакнење на капацитети на одделенијата за отпад во општините, општинските јавни комунални претпријатија, меѓуопштинското јавно претпријатие за управување со отпад и општинските инспектори за животна средина)	1
	4. Подготовка на национални плански документи и ревизија на регионалните плански документи за управување со отпад	1
	5. Започнување на активности за изградба на претоварните станици и регионалната депонија за источниот и североисточниот регион	1
Опис на имплементација и	1. Активноста е поддржана преку ИПА проект кој започна во средината на 2023 година и ќе се одвива уште две години.	
	2. Подзаконските акти се во подготовка и во моментот се во процес на меѓуинституционална координација и усогласување.	

образложение доколку е делумна или нема имплементација	3. Активноста е поддржана преку ИПА проект кој беше одложен.	
	4. Активноста е поддржана преку ИПА проект кој беше одложен.	
	5. Имплементацијата е поддржана преку ИПА проект кој беше одложен.	
	Мерка 9: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. . Завршување на Националната Стратегија за ИТС	5
	2. Подготовка на тендерска документација за имплементација и надзор за спроведување на ИТС на Коридор 10	4
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Информација за усвојување на Националната стратегија за ИТС е испратена до Владата на крајот на јули. Владата ја усвои Националната Стратегија за ИТС на 28 ноември 2023 година.	
	2. Потпишување на договорите се очекува во К1 2024 година. Очекуван почеток на воспоставување на ИТС е К1 2024 година.	
	Мерка 10: Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Набавка на опрема за поддршка на развој на нови е-услуги	
	2. Воведување на Регистарот на регистри	
	3. Воведување на Регистар на овластување и услуги поврзани со регистарот	
	4. Градење на капацитети за спроведените решенија	
	5. Воведување на нови е-услуги на Порталот	
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	Специфичните е-услуги достапни на Националниот портал за е-услуги (uslugi.gov.mk), вклучуваат запишување во основно образование, изводи со податоци за вработување и пензија, потврди за неосудуваност, извод од регистар на население, различни уверенија за социјално осигурување, податоци за труд и вработување, признавање на дипломи и други. Воспоставувањето на е-порталот беше дел од претходните ПЕР, а неговиот понатамошен развој може да се смета како континуиран напор за надградба на порталот согласно развивањето на јавните услуги. Истовремено, зголемен е бројот на институции приклучени на платформата за интероперабилност на 56 институции/ инстанци (комуникациски клиенти).	
	Мерка 11: Рационализирање на употребата на парафискалните давачки	Фаза на имплементација

		на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Нацрт-предлог за воспоставување правна, техничка и организациска рамка за парафискални давачки што вклучува: (1) регулирање на начинот и постапката за утврдување и одредување на цената на давачките на централно и локално ниво, (2) механизми и инструменти за следење и транспарентност на пара-фискални давачки, (3) нацрт-методологија за намалување, елиминирање и оптимизирање на парафискалните давачки од Списокот на мапирани 377 парафискални давачки, со користење на принципот – „прво мисли на малите“	5
	2. Започнување на процесот на измена на парафискалните давачки од Списокот на 377 парафискални давачки според предложената методологија	5
	3. Продолжување на процесот на измена на парафискалните давачки од Листата од 377 парафискални давачки според предложената методологија	5
	4. Подигнување на свеста за парафискални давачки кај бизнис заедницата и граѓаните	5
	5. Воспоставување алатка (регистар, веб-портал) за транспарентност на парафискалните давачки.	5
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Проектот за оптимизација на парафискалните давачки што го спроведува Министерството за економија со техничка поддршка од ДЕУ е во завршна фаза. Според ToR на проектот, кој беше усогласен со активностите планирани во ПЕР за оваа мерка, консултантите изработија неколку документи што треба да ги вклучат- Предлог за правна, институционална и техничка рамка за парафискални давачки со механизми и инструменти за следење и транспарентност за парафискалните давачки како и Методологија за оптимизација на парафискалните давачки.	
	2. Врз основа на анализата на најдобрите ЕУ практики на тема парафискални давачки, експертите предложија целокупната надлежност за парафискални и други нефискални давачки да биде во Министерството за финансии, додека регистарот за парафискални давачки како алатка за транспарентноста да биде под капата на МИОА и да биде вградена во порталот за е-услуги. Што се однесува до методологијата - Стандарден модел на трошоци беше предложен кој исто така се користи во повеќето земји во ЕУ, вклучувајќи ја и Хрватска. 3. Експертите констатираа дека од списокот од 377 давачки, само 33 имаат карактер на парафискална давачка, додека најголем дел од давачките 255 се всушност административни такси и се регулирани во Тарифникот дел од Законот за административни такси. 117 од давачките се нефискални давачки кои немаат карактер на парафискални давачки. Врз основа на горенаведените податоци, експертите изработија Акциски план за рационализација на парафискалните давачки, кој освен мапираните 33 парафискални давачки, вклучи и дополнителни 19 нефискални давачки со цел да се достигнат најмалку 50 надоместоци изменети според индикаторот планиран за оваа мерка. Беа обучени 11 административни службеници за спроведување на методологијата за рационализација на парафискалните или други нефискални давачки. Сепак, за повеќето од мапираните давачки, не беше време за спроведување на методологијата за рационализација, затоа експертите излегоа од опсегот на нивната задача и предложија нов Акциски план за вклучување на давачките кои не се на списокот од 377 мапирани давачки. Вкупниот број на предложени даваки е 27, од кои 19 се од списокот од 377 давачки. 4. Согласно предложената методологија, направена е пресметка на оптимизацијата на вкупно 27 давачки, користејќи ја дигитализацијата како алатка за рационализација, при што вкупната заштеда за економијата е проценета на 189.251.373 денари, што претставува 0,02% од БДП на државата.	

	5. Дадени се препораки за натамошно следење и оптимизација на парафискалните и другите неданочни давачки во земјава. Всушност, експертите предложија продолжување на рационализацијата и следењето на парафискалните и другите нефискални давачки под водство на Министерството за финансии. Препораките се вклучени во новата Стратегија за формализирање на неформалната економија и во Акцискиот план. 6. Целокупниот процес на имплементација на проектот беше инклузивен со вклучување на претставници од бизнис секторот преку стопанските комори. Веруваме дека проектот успеа да го подобри разбирањето на парафискалните и другите нефискални давачки во целост. 7. Експертите предложија регистарот за парафискални давачки како алатка за транспарентност да биде под водство на МИОА и да се вгради во порталот за е-услуги. Оваа активност е дел од Акцискиот план за формализирање на неформалната економија.	
	Мерка 12: Хибриден фонд за зелени и дигитални старт-ап и иновативни мали и средни претпријатија	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Избор на приватна компанија за управување со Фондот (Управител на фондот), во процес од две фази	0
	2. Формирање и операционализација на Фондот	0
	3. Побудување интерес и подобрување на инвестициската подготвеност на пазарот и почеток со инвестиции	0
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	Согласно дискусијата на работилницата организирана од ЦЕФ во октомври 2023 година (Регионален ЕУ проект за поддршка на процесот на подготовка на ПЕР), мерката што се однесува за формирање на хибриден фонд упатува на инструмент со кој би се диверзифицирало финансирањето на МСП, но не претставува структура мерка. Од друга страна, мерката заостанува во имплементацијата, и оттаму, истата ќе биде повлечена од ПЕР до моментот додека не стане зрела за имплементација.	
	Мерка 13: Финансиска поддршка на Роми претприемачи	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Мапирање на неформални вработени и регистрирани бизниси предводени од Роми заинтересирани да аплицираат за поддршка	5
	2. Отворен повик, евалуација и избор на апликанти	5
	1. Спроведена	

Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	2. Со мечинг иницијативата и заедничката соработка со РЕДИ, се создадоа услови за достапни и поволни наменски средства за поттикнување на развојот на претприемништвото во ромската заедница. Беа поставени таргети дека 50 до 100 невработени лица и регистрирани субјекти годишно, управувани од Роми преку овие мерки ќе имаат пристапни и поволни услови до финансиски средства за формализација, реализирање на бизнис идеи, самовработување и унапредување на бизнисот“ и овие таргети се целосно реализирани и надминати. Според податоците на Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија од почетокот на оваа соработка до сега, се зголеми бројот на лица кои што аплицирале и лица кои што се вклучиле во некоја од мерките (самовработување со кредитирање, самовработување со грант, вработување на млади лица и тнт). Во мерката кредитирање во период во 2022 год за мерката кредитирање аплицирале 13 Роми, додека пак договори склучиле 9 лица. Во рамки на соработката на Иницијативата за економски развој на Ромите – РЕДИ со Микрокредитната фондација Хоризонти биле доделени микро бизнис заеми и микро агро заеми на 156 лица Роми. Вкупна сума на кредитите е околу 44 мил денари.	
	Мерка 14: Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Развивање на системската рамка за информациски систем за управување со државната помош(институционални, барања за ИКТ и во хардвер и во софтвер)	2
	2. Развивање на инвентар на програми и шеми за државна помош (од сите видови според регулаторната рамка за државна помош)	2
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	Работното тело составено од претставници на сите релевантни институции беше формирано кон крајот на 2022 година. Во текот на 2023 година беше направено мапирање на давателите на државна помош, вклучувајќи различни програми за доделување државна помош. Дополнително, работното тело има изготвено и Упатство за работа за јавниот повик за избор на консултантска фирма. Консултантот беше избран во К4 2023 година и ќе му помогне на работното тело во подготовката на барањата за квалификација за потенцијалните развивачи на Информацискиот систем за управување со државната помош.	
	Мерка 15: Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со висока застапеност дека постои непријавена работа	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Подготовка на Закон со кој ќе се уреди поедноставено работно ангажирање на сезонски, привремени и повремени работници заради промовирање формално вработување во избрани сектори со поголема застапеност на непријавена работа	5
	2. Спроведување на информативна кампања за непријавената работа и негативните ефекти за работниците и општеството. Кампањата ќе се осмисли, дизајнира и спроведе во тесна соработка помеѓу релевантните државни институции и социјалните партнери	5

	3. Спроведување на обуки за различни целни групи (работници, работодавачи, трудови инспектори, останати инспекциски служби, претставници на други релевантни институции), за прашања поврзани со неформалната економија, непријавената работа, примена на нови пристапи/алатки за справување со неформалното вработување и сл.	5
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Изготвен е предлог текст на Закон за работното ангажирање на лица за вршење на работи од повремени и привремена природа за одредени дејности во поедноставена постапка. Во ноември 2023 се спроведоа јавни расправи по однос на предлог текстот и од декември е во Влада процедура на одобрување.	
	2. Се подготви и во декември се спроведе информативна кампања по социјалните медиуми.	
	3. Спроведени се дел од обуките за надлежните институции за прашања поврзани со неформалната економија и обуките за примената на новите пристапи/алатки за справување со неформалното вработување.	
	Мерка 16: Поддршка за развој на иновациски еко систем	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Усвојување на стратегијата СЗ и поврзаниот Акциски план, развивање рамка за имплементација, градење капацитети за имплементација, проширување на сет на инструменти кои овозможуваат развој на иновацискиот еко системот, лансирање на првите нови инструменти за СЗ	2
	2. Правна рамка	0
	3. Јакнење на капацитетите на НТП	0
	4. Адаптација на почетните простории – бизнис инкубатор и НКТТ	0
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Процесот на развој на СЗ успешно заврши. Сите фази се финализирани и одобрени од JRC. Нацрт-стратегијата е финализирана и ќе биде доставена на усвојување во Владата. Во меѓувреме е воведен пилот инструмент за соработка на академијата и бизнисот во четирикратна спирала. Предвидени се и неколку други пилот активности. По усвојувањето на Стратегијата и поврзаниот Акциски план се очекува процес за подготовка за имплементација преку развој на структура на управување, систем за M&E, поддршка на имплементацијата на миксот на политики дефинирани во стратегијата и акцискиот план. И покрај буџетската поддршка, се очекува поддршка од различни донатори, ИПА, СБ и новите инструменти на ЕУ усогласени со Планот за раст и реформската агенда на СБ.	
	2. Нема превземени активности.	
	3. Нема превземени активности.	
	4. Нема превземени активности.	
	Мерка 17: Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
	1. Скрининг на домашното законодавство и административните практики во областа на слободното движење на стоки и услуги	5

Планирани активности за 2023 година	2. Подготовка на нова законска регулатива во областа на слободното движење на стоки и услуги за натамошно усогласување на законодавството во областите: а) моторни возила, б) емисија на загадувачи од непатни мобилни мотори, в) хемикалии, г) медицински производи за луѓе и за ветеринарна употреба, д) козметика, е) претпакување, е) текстил, ж) обувки, з) диспензери за аеросоли и с) играчки	1
	3. Функционални анализи на службите за државна пазарна инспекција	5
	4. Дизајн на е-инспекција како единствена инспекциска интероперабилна база на податоци	0
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1а. Во делот на слободно движење на услуги: -спроведен скрининг на 400 правни акти, од кои 123 се во опфат на Директивата за услуги, од овие 123 акти во 31 закон и 26 подзаконски акти се идентификувани одредби кои треба да се изменат.	
	1б. Во делот на слободно движење на стоки: -Подготовка на текст на Дел I од Стратегијата за слободно движење на стоките -Подготовка на Листа на нетехнички прописи на РСМ кои можат да предизвикаат неоправдани бариери во трговијата -Анализа на правни празнини во делот на текстилните директиви -Анализа на правни празнини во делот на директивите за обувки	
	2. Согласно спроведениот скрининг, се работи на измена и дополнување во : 2а.Слободно движење на стоките: - се донесе нов Закон за надзор над пазарот, со цел усогласување со новата директива 2б.Право на трговски друштва: - Ќе биде донесен нов Закон за трговски друштва, со цел дополнително усогласување со правото на ЕУ, во врска со користење на дигитални алатки, прекугранични операции, како и со правилата за поттикнување на долгорочно ангажирање на акционерите	
	3. Оценка на ДПИ во форма на функционална анализа и препораки за промени. Направена е функционална анализа за ДПИ, со препораки и дополнително направена нацрт Стратегија за управување со промените и план. Во моментот оваа активност е во фаза на планирање.	
	4.Активностите за реализација на мерките се одвиваат во рамки на ИПА проектот за зајакнување на внатрешниот пазар.	
	Мерка 18: Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2023 година	1. Воведување на нова работна систематизација со сектор за ЗУП	3
	2. Усвојување на нов закон за ЗУП	3
	3. Подготвителни активности поврзани со изградбата (Изработка на физибилити студија и проектно-техничка документација) Започнување на градежни активности	4
	4. Подготвителни активности поврзани со изградбата (Изработка на физибилити студија и проектно-техничка документација) Започнување на градежни активности	5

Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Новата организација е изготвена од МЗШВ и во однос на систематизацијата чекаме да се донесе новиот Закон за вработените во јавниот сектор, па ќе завршине со систематизацијата.	
	2. Законот за ЗУП ќе биде дел од новиот Закон за земјоделство и рурален развој кој е во фаза на подготовка. Планот е Новиот Закон за земјоделство и рурален развој да се усвои од Владата на Република Северна Македонија во првата половина на 2024 година.	
	3.Потпишан е Договорот за консултантски услуги за избор на локација, урбанистичко планирање, физибилити, шематски и детален проект на 2 (два) откупни центри во Струмица и Ресен. Исход 1 - Извештај за избор на локација се очекува во средината на јануари 2024 година.	
	4. Склучен договор за консултантски услуги за избор на локација, урбанистичко планирање, физибилити, шематски и детален дизајн на земјоделско-прехранбена платформа во Скопје (Општина Гази Баба).	
	Мерка 19: Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Компонента 1. Комплетирање на преостанатите модули од Интегриран даночен информациски систем		
Планирани активности за 2023 година	1. Реализацијата на набавката на софтверот за спроведување на даночна постапка по предмет, вклучувајќи матична евиденција и даночно книговодство	2
	2. Отпочнување на активности за формирање на Складиште на податоци	2
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Законот за УЈП беше донесен во април 2023, а со него се овозможија активностите. Ревидирана е реформската програма и во подготовка е техничката спецификација.	
	2. Во тек е постапка за избор на консултантска кука која ќе помогне за дефинирање на техничката спецификација.	
Компонента 2. Комплетирање на преостанатите модули од Интегриран даночен информациски систем		
Планирани активности за 2023 година	1.Продолжување на модернизацијата на ИКТ инфраструктурата;	3
	2. Продолжување на активностите за зголемување на безбедноста на системите на УЈП	2
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Набавена е нова опрема и обезбедени се лиценци за база на податоци.	
	2. Започната е постапка за избор на изведувач за проверка на пробивноста на ИС на УЈП	

Прилог 2: Врски помеѓу реформските мерки и релевантни документи

Мерки за реформи за ПЕР 2024-2026	Клучни структурни предизвици (Проценка на Комисијата за ПЕР 2023-2025)	Насоки за политики за ПЕР од мај 2023	Пакет за проширување 2023	Цели за одржлив развој 2020-2030	Европски Зелен Договор/ Зелена Агенда за Западен Балкан	Европска Дигитална Агенда/ Дигитална Агенда за Западен Балкан	ИПА III проекти кои што ја подржуваат оваа реформа
Структурна реформа 1 – Поволно деловно окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ							
Мерка 5.1.1(1): Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со висока застапеност на непријавена работа Мерката предвидува поедноставено пријавување на сезонската, привремената и повремената работа во земјоделството, угостителството, туризмот, личните услуги и др. сектори со висока застапеност на	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании (вклучувајќи ја и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	Мерката е поврзана со 4-тиот заклучок, препорака 10: → Да се усвои и започне со примена на новата Стратегија за формализирање на неформалната економија 2023-2025 година, со Акциски план и да се обезбеди високо политичко ниво на посветеност.	Економски критериуми Функционирање на пазарната економија – Функционирање на пазарот на производите Деловно опкружување Поглавје 20 – Претпријатија и индустриска политика Препорака: → Спроведување на новата Стратегија за формализирање на неформалната економија 2023 - 2027 година со акциски план и да обезбеди високо ниво на политичка посветеност.	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст	/	Мерката е во согласност со целта за зајакнување на дигиталната економија и општество.	/

неформална работа							
Мерка 5.1.1(2): Поддршка за развој на иновациониот еко систем Предвидената мерка и нејзиното понатамошно спроведување ќе воведат механизми за поттикнување инвестиции за истражување и развој, иновационата дејност, соработката помеѓу академската заедница и индустријата и комерцијализацијата на иновациите. Поддршката за пристап до финансии, како и како и развојот на иновационата инфраструктура ќе ги зголемат истражувачките активности кај високообразовните институции применливи во индустријата.	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании (вклучувајќи ја и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	Мерката е поврзана со 4-тиот заклучок, препорака 11: → Да се усвои и започне со спроведување на Стратегијата за промовирање на извозот и Стратегијата/Акцискиот план за паметна специјализација за да се зајакне конкурентноста и интеграцијата на домашните компании во глобалните синџири на вредности	Економски критериуми Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата - Образование и иновации Поглавје 20 Претпријатија и индустриска политика Поглавје 25 Наука и истражување	ЦОР 4 - Квалитетно образование, ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст и ЦОР 9 – Индустрија, Иновации и Инфраструктура	СТП ќе ја поттикне иновационата активност поврзана со целите на Европскиот Зелен Договор и Зелената агенда за Западен Балкан преку подобрување на пристапот до финансии за истражување и развој наменето за трансформација на економијата и олеснување на трансферот на зелените технологии.	СТП ќе ја поттикне иновационата активност поврзана со целите на Европскиот Зелен Договор и Зелената агенда за Западен Балкан преку подобрување на пристапот до финансии за истражување и развој наменето за трансформација на економијата и олеснување на трансферот на зелените технологии.	Предложена нова ИПА III за имплементација на СЗ – поврзана со Зелен деловен објект како и нова ИПА 3

Мерка 5.1.1(3): Поголемо усогласување со правото на ЕУ во областа на единствениот пазар Оваа мерка ќе придонесе во забрзување на економскиот развој и трговските односи со ЕУ преку подобрување на сообразноста со здравствените, безбедносните и еколошките барања. Таа ќе го забрза хармонизирањето со законодавството на ЕУ во областа на внатрешен пазар со примарен фокус на слободно движење на стока и услуги, заштита на правата на потрошувачите и подобро регулирање на деловното функционирање.	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании (вклучувајќи ја и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	/	Поглавје 1 - Слободно движење на стоки Поглавје 3 - Право на основање и слобода на давање услуги	ЦОР 8 – Пристојна работа и економски раст, ЦОР 16 – Мир, правда и силни институции - Мерката ќе придонесе за подобрување на деловното опкружување и зајакнување на економскиот раст и трговските односи со ЕУ преку подобрување на усогласеноста со здравствените, безбедносните и еколошките барања. - Создавање транспарентни и ефикасни институции.	/	Зајакнување на дигиталната економија и општество согласно со Дигиталната агенда на Западен Балкан.	ИПА
Структурна реформа 2 - Обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна							

Мерка 5.1.2(4): Модернизација на постбербени технологии и процеси со македонските земјоделски производи Мерката има за цел зголемување на конкурентноста на земјоделскиот сектор преку модернизација на постбербеното управување со земјоделските производи преку воведување национална политика за организирање на земјоделски заеднички пазар.	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании (вклучувајќи ја и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	/	Поглавје 11 – Земјоделство и рурален развој Препорака: → Донесување на правна рамка за дополнително усогласување со правото на ЕУ во однос на областите какви што се плаќањата за поддршка, организација на заедничкиот пазар и советодавните услуги за земјоделци	ЦОР2 – Нула глад ЦОР 8 – Пристојна работа и економски раст	Мерката е тесно поврзана со Европскиот зелен договор, каде што главните цели на ЕУ во областа на земјоделството се да се обезбеди безбедност на храната во услови на климатски промени и загуба на биолошка разновидност, намалување на еколошкиот и климатскиот отпечаток на системот за храна на ЕУ, зајакнување на одржливоста на системот за производство на храна на ЕУ и глобална транзиција кон конкурентска одржливост т.н. “from farm to fork”	/	/
Структурна реформа 3 - Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина							

Мерка 5.2.1(5): Промовирање на обновливи извори на енергија Спроведувањето на мерката ќе обезбеди диверзификација на снабдувањето и ќе придонесе за стабилност на понудата на електричната енергија. Со оваа мерка се предвидуваат алтернативи методи за да се промовира енергетска ефикасност и користење обновливи извори на енергија.	Клучен предизвик #3: Модернизација на енергетскиот сектор и транзиција кон чиста енергија	Мерката е поврзана со 5-тиот заклучок, препораки 13, 14 и 15: → Да се зајакне енергетската отпорност и премин кон спроведување на Зелената агенда, да е ре-организира и зајакнат државните институции надлежни за енергетски политики и особено да се зголемат капацитетите на Секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика. → Да се усвојат Законот за био-горива, подзаконските акти на Законот за ЕЕ, долгорочната стратегија за реновирање на згради и правната и регулаторна рамка за воспоставување на ФЕЕ, како и да се воспостави систем на гаранции за потекло на обновливи извори за енергија.	Поглавје 15- Енергија Препорака: → Обезбедување на кохерентна енергетска политика, да се подобри управувањето и институционалниот капацитет во енергетскиот сектор, како и да се подобри стратешкото програмирање на инвестиции и да се забрза транзицијата кон зелена енергија во согласност со Зелената агенда за земјите од Западен Балкан и Националната стратегија за развој на енергетиката, како и да се ажурира и да се спроведе Националниот план за енергија и клима (НПЕК), во согласност со климатските и со енергетските цели на Енергетската заедница до 2030 година;	ЦОР 7 – Пристапна и чиста енергија Зголемување на обновливите извори на енергија и подобрување на енергетската ефикасност, како и намалување на зависноста од увоз на енергија.	Зелена агенда за 3Б, во столбот за Декарбонизација, Транзиција кон чиста енергија, во насока на осигурување на чиста и пристапна енергија, како и целите за декарбонизација на енергетскиот систем и намалување на емисиите на стакленички гасови	/	/

		→ Да се воспостави управувачки механизам за Правична транзиција од јаглен, вклучително оперативен Меѓу-министерски совет со вклучување на локалните актери.	→ Да се донесе и спроведе законодавството за спроведување енергетска ефикасност				
Мерка 5.2.1(6): Подобрување на енергетската ефикасност Мерката предвидува да се овозможи целосно и непречено спроведување на законската рамка за енергетска ефикасност од Законот за енергетска ефикасност, воспоставување на функционален Фонд за енергетска ефикасност и развој на Стратегијата за реконструкција на зградите до 2030 година.	Клучен предизвик #3: Модернизација на енергетскиот сектор и транзиција кон чиста енергија	Мерката е поврзана со 5-тиот заклучок, препораки 13, 14 и 15: → Да се зајакне енергетската отпорност и премин кон спроведување на Зелената агенда, да е ре-организира и зајакнат државните институции надлежни за енергетски политики и особено да се зголемат капацитетите на Секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика. → Да се усвојат Законот за био-горива, подзаконските акти на Законот за ЕЕ, долгорочната	Поглавје 15– Енергија Препораки: → Обезбедување на кохерентна енергетска политика, да се подобри управувањето и институционалниот капацитет во енергетскиот сектор, како и да се подобри стратешкото програмирање на инвестиции и да се забрза транзицијата кон зелена енергија во согласност со Зелената агенда за земјите од Западен Балкан и Националната стратегија за развој на енергетиката, како	ЦОР 7 - Пристапна и чиста енергија - Зголемување на енергетската ефикасност а со тоа и намалување на приватната енергетска потрошувачка, како и намалување на бројот на домаќинства кои не можат адекватно да го затоплат домот.	Зелена агенда за 3Б, во столбот за Декарбонизација, Транзиција кон чиста енергија, во насока на осигурување на чиста и пристапна енергија, како и целите за реновирање и градење на енергетски ефикасни згради.	/	/

		стратегија за реновирање на згради и правната и регулаторна рамка за воспоставување на ФЕЕ, како и да се воспостави систем на гаранции за потекло на обновливи извори за енергија. → Да се воспостави управувачки механизам за Правична транзиција од јаглен, вклучително оперативен Меѓу-министерски совет со вклучување на локалните актери.	и да се ажурира и да се спроведе Националниот план за енергија и клима (НПЕК), во согласност со климатските и со енергетските цели на Енергетската заедница до 2030 година; → Да се донесе и спроведе законодавството за спроведување енергетска ефикасност				
Мерка 5.2.1(7): Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ Оваа мерка ќе обезбеди одржливо управување со водите, собирање и третман на отпадните води и заштита и	Клучен предизвик #3: Модернизација на енергетскиот сектор и транзиција кон чиста енергија.	/	Поглавје 27: Животна средина и климатски промени Препораки: → Спроведување конкретни мерки за намалување на загадувањето на воздухот на локално и на национално ниво и за намалување на загадувањето од една точка и дифузно загадување на ресурсите на свежа вода;	ЦОР 6 – Обезбеденарас положивост и одржливо управување со чиста вода и санитација ЦОР 11 – Да се направат градовите инклузивни, безбедни и одржливи	Зелена агенда за ЗБ, во столбот за Деконтаминација: воздух, вода и почва	/	ИПА II

зачувување на водните ресурси.			→ Да се направи оперативен регионалниот систем за управување со отпад во Источниот и во Североисточниот Регион; да се спроведе Договорот од Париз, вклучително и преку донесување на Законот за клима, во согласност со рамката ЕУ 2030, како и преку донесување на националниот план за адаптација				
Мерка 5.2.1(8): Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад Оваа мерка ќе обезбеди воспоставување на функционален систем за регионално управување со отпад врз основа	Клучен предизвик #3: Модернизација на енергетскиот сектор и транзиција кон чиста енергија.	/	Поглавје 27: Животна средина и климатски промени Препораки: → Спроведување конкретни мерки за намалување на загадувањето на воздухот на локално и на национално ниво и за намалување на загадувањето од една точка и дифузно	ЦОР 2 – Добро здравје и благосостојба ЦОР 11 – Одржливи градови и заедници ЦОР 12- Одговорна потрошувачка и производство	Зелена агенда за ЗБ, во столбот за Циркуларна економија: одржливо производство и потрошувачка	/	ИПА II

на усогласена легислатива за управување со отпад во 2021 година.			загадување на ресурсите на свежа вода; → Да се направи оперативен регионалниот систем за управување со отпад во Источниот и во Североисточниот Регион; да се спроведе Договорот од Париз, вклучително и преку донесување на Законот за клима, во согласност со рамката ЕУ 2030, како и преку донесување на националниот план за адаптација				
Структурна реформа 4 – Градење ефикасни дигитални јавни услуги							
Мерка 5.2.2(9): Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги Целта на мерката е да се зголеми употребата на	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании (вклучувајќи ја и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните	Мерката е поврзана со 4-тиот заклучок, препорака 12: → Да се продолжи со дигитализација на јавните услуги за бизнисите и граѓаните со надградба на е-порталот за услуги.	Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми Препораки: → Финализирање и усвојување на долгорочна ИКТ стратегија; → Зајакнување на независноста и	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст ЦОР 9 - Индустрија, иновации и инфраструктура	Зелена агенда за Западен Балкан, во столбот Декарбонизација: клима, енергија, мобилност, поконкретно во делот Паметна и одржива мобилност.	Мерката е во согласност со целите за дигитална трансформација и онлајн платформи кои ќе му дадат можност на бизнисот да се дигитализира како дел од Европската дигитална	ИПА проект „Зајакнување на е-управување во Северна Македонија“

Националниот портал за е-услуги, а со тоа да се намали потребното време и трошоци на бизнисите и граѓаните во комуникацијата на дневно ниво со јавните институции.	синџири на вредности и намалување на неформалната економија		капацитетот на регулаторот за медиумите, јавниот сервис и регулаторот за електронски комуникации.		Дигитализацијата преставува клучен поттикнувач за петте столба на Зелената Агенда за Западен Балкан во согласност со концептот на двојна зелена и дигитална транзиција	стратегија, како и со иницијативите за отворено дигитално општество од истата стратегија. Зајакнување на дигиталната економија и општество е во согласност и со Дигиталната Агенда на Западен Балкан.	
Мерка 5.2.2(10): Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10 Мерката има за цел да постави Интелигентен систем за управување со транспортот и сообраќајот, кој ќе придонесе кон значително подобрување во перформансите на тековниот проток на сообраќај преку намалени доцнења, преку навремено известување и	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании (вклучувајќи ја и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	/	Поглавје 14: Транспортни политики Препораки: → Зајакнување на оперативниот и административниот капацитет на инспекциските тела и развивање на капацитетот за реализирање на инспекциите за да се намалат жртвите на патната и железничката инфраструктура; → Спроведување на реформските мерки за поврзаност на железничкиот сообраќај и да го отвори пазарот на железничкиот	ЦОР 9 - Индустрија, иновации и инфраструктура ЦОР 11 – Одржливи градови и заедници	Зелена Агенда за Западен Балкан, во столбот Декарбонизација: клима, енергија, мобилност.	Мерката е во согласност со целите за дигитализирање на индустријата од Дигиталната стратегија на ЕУ.	WBTTf (проект на Светска Банка)

пренасочување на сообраќајот.			транспорт, да го измени и да го дополни националното право со цел да ги отстрани прекршувањата на одредбите од Договорот за транспортна заедница за отворање на пазарот на железничкиот транспорт и да ги финализира договорите/проток олите за граничен премин што се во тек; → Донесување и спроведување на законодавството за интелигентни транспортни системи (ИТС).				
Мерка 5.2.2(11): Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош Мерката предвидува воспоставување на сеопфатен и	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании (вклучувајќи ја и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните синцири на	/	Економски критериуми Функционирање на пазарната економија - Функционирање на пазарот на производите - Влијание на државата врз пазарот на производи	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст	/	/	/

транспарентен регистар за државна помош со цел внимателно следење на шемите за државна помош, нивната исплатливост, вклучително и зајакнување на капацитетите на Комисијата за заштита на конкуренцијата.	вредности и намалување на неформалната економија		Поглавје 8: Политика на конкуренција				
Мерка 5.2.2(12): Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП Новиот даночен информациски систем (ИДИС) има за цел подобрување на оперативната ефикасност на функциите на даночната администрација, зајакнување на мониторингот на усогласеноста и подобрување на услугите на	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании (вклучувајќи ја и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	/	Поглавје 16 - Оданочување Препораки: → Развивање на нов интегриран ИТ-даночен систем за Управата за јавни приходи (УЈП), да ги подобри неговата усогласеност во управувањето со ризици и процесот на стратешки реформи на УЈП; → Започнување со подготовки за воспоставување механизам за ефективно спроведување	ЦОР 8 – Пристојна работа и економски раст .	Според Стратегијата за реформи на даночниот систем 2021-2025, цел на Приоритетот 5 – Воведување зелено оданочување, е подобрување на правната рамка во однос на зелено оданочување. Приоритетот е во линија на Зелената агенда за Западен балкан, каде овие даноци треба да растат средно- и долгорочно.	Мерката е во линија со Дигиталната агенда за Западен Балкан, во делот е-влада.	Оваа мерка е поддржана со кредит од Светска банка

даночните обврзници. Дигитализацијата на бизнис процесите на даночната администрација неспорно ќе придонесат за намалување на финансискиот товар врз бизнисите, со што средствата ќе можат да се алоцираат за зголемување на вработеноста и намалување на сиромаштијата. Дигиталната трансформација на даночната администрација неизбежно ќе доведе до зголемување на наплатата на даноците, како и до намалување на неформалната економија, што им помага на формалните бизниси да ги зголемат своите приходи и доброволно да се усогласат.			на автоматската размена на информации за финансиски сметки со земјите членки на ЕУ, во согласност со глобалниот стандард на ОЕЦД.				

Структурна реформа 5: Подобрување на ефикасноста на работната сила

Мерка 5.3.1(13): Понатамошен развој на системот на квалификации Мерката ќе го зголеми квалитетот и функционалноста на наставните програми и ќе овозможи стекнување знаења, вештини и компетенции кои ќе овозможат непречена транзиција од училиште на работа.	Клучен предизвик #1:Подобрувањето на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за зголемување на вработеноста и ублажување на несовпаѓањето на вештините	Мерката е поврзана со 6-тиот заклучок, препорака 16: → Да се финализираат Законот за стручно образование и обука, Законот за средно образование и Законот за образование на возрасни, како и да се обезбеди годишно известување за подобрување на високото образование, вклучително препораките за нова формула за финансирање на високото образование..	Поглавје 3.26 Образование и култура Препораки: → Да се финализира и да се донесе Законот за средно образование и Законот за стручно образование и обука и да ги воспостави и пушти во употреба регионалните центри за СОО; → Да се донесе Законот за образование на возрасни; → Да се донесе Законот за Националната рамка на квалификации; → Да се подобри пристапот до квалитетно образование за сите, особено за децата со попреченост и децата од ромските заедници; да се зголеми уписот на деца од	ЦОР 4 - Квалитетно образование. Со обезбедено подобро образование младите ќе стекнат трансверзални вештини кои ќе придонесат за подобра мобилност на работната сила и развој на кариерата.	Во рамки на активностите што се однесуваат на зелените работни места и зелените квалификации, во 2020 година Одборот за националната рамка на квалификации има усвоено Заклучок за подготовка и развивање на методологија за озеленување на постојните квалификации како и на новите стандарди на квалификации и занимања и определување на резултати за учење кои ќе се однесуваат на зелените квалификации http://registar.mrk.mk/wp-content/uploads/2021/04/Godisen-izvestaj-za-	МОН усвои концепт за развој на системот за образование од далечина во основните и средните училишта и национална платформа за учење на далечина, во склоп на мерките за ограничување на движењето поради пандемијата со ковид-19.	- Оваа мерка е финансиски поддржана од ИПА 2019 - Секторска буџетска поддршка. - Твининг проект дополнителна поддршка за имплементирање на националната рамка на квалификации, проектот е започнат во септември 2021 година со времетраење од 30 месеци. - Зголемување на атрактивноста, инклузивноста и релевантноста на СОО и образованието на возрасни

			предучилишна возраст и да продолжи да ја зголемува поддршката за обуки и стручно усовршување на наставниците.		rabota-na-odbor-2020.pdf		
Мерка 5.3.1(14): Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд Мерката ќе има придонес кон зголемувањето на стапката на вработеност и подобрување на состојбите на пазарот на труд. Истовремено, оваа мерка се однесува на модернизирање на правната рамка за нестандардни договори за вработување и пазарот на труд.	Клучен предизвик #1: Подобрување на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за зголемување на вработеноста и ублажување на несовпаѓањето на вештините	Мерката е поврзана со 6-тиот заклучок, препорака 17: → Врз основа на досега преземените чекори, да се зајакне пристапот кон активните мерки и политики за пазарот на труд, особено за невработени со ниски квалификации и лица во ранлива ситуација.	Поглавје 19 - Социјална политика и вработување Препораки: → Да продолжи со спроведувањето на Гаранцијата за млади, како и на активните мерки за ранливите групи и да воспостави системи за соодветна евалуација на мерките; → Да заврши со воспоставувањето систем за следење, да обезбеди соодветна евалуација на социјалните услуги и да ја продолжи реформата на социјалната заштита	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст; ЦОР 5 – Родова еднаквост; ЦОР 1 – Крај на сиромаштијата	/	/	Оперативна програма “Работни места и можности”, Проект „Поддршка на развојот на бипартитниот и трипартитниот социјален дијалог“

			со фокус на активирање на вработувањата.				
Мерка 5.3.1(15): Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита ПЗЗ Мерката има за цел подобрување на квалитетот на примарната здравствена грижа преку реформа на моделот на плаќање на примарната здравствена заштита, кој треба да поттикне и обезбеди подобрување на превентивата, дефинирање и примена на стандарди за обезбедување услуги, поттикнување на справување со одредени состојби на примарно ниво и намалување на степенот на	Клучен предизвик #1: Подобрување на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за да се зголеми вработеноста и да се ублажат неусогласеност а на вештините Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компаниии (вклучувајќи ја и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија Добра здравствена заштита и здравствена култура на населението е	/	Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита Препораки: →Интензивирање на заложбите за контрола на тутунот со ефективно спроведување на релевантното право на ЕУ и со ратификување на Протоколот за елиминација на недозволена трговија со тутунски производи; → Обезбедување на соодветно финансирање и капацитет за рано откривање рак и ретки болести врз основа на податоците од регистрите.	ЦОР 3 – Добро здравје и благосостојба; ЦОР 5 - Родова еднаквост 5.6 - Осигурување на универзален пристап до сексуалното и репродуктивното о здравје, како и репродуктивните е права.	/	Дигиталната агенда за ЗБ, во делот за еЗдравство посочува на алатки и услуги кои користат информациски и комуникациски технологии кои може да помогнат во превенција, дијагностика, лекување, следење и управување со здравјето и животниот стил.	/

упатување кон повисоко ниво на здравствена заштита, поголем број на лекари од општа пракса кои ќе имаат специјализација по семејна медицина, поттикнување на реализација на одредени здравствени услуги од страна на медицинските сестри и олеснување на административната работа.	директно поврзано со човечкиот капитал во државата, и влијае како на продуктивноста на работникот и можноста за вработување, така и на продуктивноста на претпријатијата						
Мерка 5.3.1(16): Градење, следење и евалуација на човечките ресурси во здравството Мерката има за цел решавање на потребите на населението за универзална здравствена заштита, што бара најдобра можна употреба на ограничените ресурси и осигурување дека	Клучен предизвик #1: Подобрување на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за да се зголеми вработеноста и да се ублажат неусогласеност а на вештините Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании (вклучувајќи ја	/	Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита Препораки: →Интензивирање на заложбите за контрола на тутунот со ефективно спроведување на релевантното право на ЕУ и со ратификување на Протоколот за елиминација на недозволена трговија со	ЦОР 3 – Добро здравје и благосостојба; ЦОР 5 - Родова еднаквост 5.6 - Осигурување на универзален пристап до сексуалното и репродуктивното здравје, како и репродуктивните права.	/	Дигиталната агенда за ЗБ, во делот за еЗдравство посочува на алатки и услуги кои користат информациски и комуникациски технологии кои може да помогнат во превенција, дијагностика, лекување, следење и управување со здравјето и животниот стил.	/

тие се вработени стратешки преку усвојување и спроведување на политики за здравствена работна сила засновани на докази, приспособени во контекст на националниот здравствен систем на сите нивоа.	и дигиталната транзиција), интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија. Добра здравствена заштита и здравствена култура на населението е директно поврзано со човечкиот капитал во државата, и влијае како на продуктивноста на работникот и можноста за вработување, така и на продуктивноста на претпријатијата		тутунски производи; → Обезбедување на соодветно финансирање и капацитет за рано откривање рак и ретки болести врз основа на податоците од регистрите.				
Структурна реформа 6: Понатамошно спроведување на пакетот социјални реформи							
Мерка 5.3.2(17): Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица	Клучен предизвик #1: Подобрување на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за зголемување на	Мерката е поврзана со 6-тиот заклучок, препораки 17 и 18: → Врз основа на досега преземените чекори, да се зајакне пристапот кон активните мерки	Поглавје 19 - Социјална политика и вработување Препораки: → Да продолжи со спроведувањето на Гаранцијата за	ЦОР 1 – Крај на сиромаштијата; ЦОР 5 – Родова еднаквост; ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст. Мерката е директно	/	Дигиталната агенда за ЗБ, во делот за еВлада, посочува дека дигиталната трансформација овозможува зголемување на пристапноста,	Акциски документ за 2022 година „ЕУ за подобрена здравствена и социјална заштита и родова еднаквост“,

Целта на оваа реформа е намалување на стапката на сиромаштија, особено за ранливите категории и нивна успешна реинтеграција во општеството. Од најголема важност е поврзувањето на социјалната помош со активацијата на корисниците на ГМП.	вработеноста и ублажување на несогласувањето на вештините	и политики за пазарот на труд, особено за невработени со ниски квалификации и лица во ранлива ситуација. → Да се продолжи со зголемување на капацитетот на и соработката меѓу регионалните центри за вработување и центрите за социјална работа, како и образовните и институциите за обуки за да се обезбедат интегрирани услуги и мерки за подобрување на вклученоста на пазарот на трудот.	млади, како и на активните мерки за ранливите групи и да воспостави системи за соодветна евалуација на мерките → Да заврши со воспоставувањето систем за следење, да обезбеди соодветна евалуација на социјалните услуги и да ја продолжи реформата на социјалната заштита со фокус на активирање на вработувањата.	поврзана со горенаведените цели за одржлив развој преку активностите за намалување на стапката на сиромаштија и обезбедување на вработување за ранливите групи.		транспарентноста, одзивноста, довербата и интегритетот на јавната администрација.	„Зајакнат мониторинг и обезбедување квалитет на социјалните услуги на сите нивоа“ Акциска програма 2019, проект „Трансформација и рехабилитација на ЈУ Топанско поле“

Прилог 2а: Врски помеѓу реформските мерки во областите на Програмата за економски реформи, инвестициите во областите на Економскиот и инвестицискиот план за Западен Балкан, ИПА и Единствениот список на проекти

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
Конкурентност	Поддршка на деловно окружување и	Воведување механизми за формализирање на	Зајакнување на приватниот сектор	Поддршка на мали и средни претпријатија, средно пазарно капитализирани	100,0	Развој на приватниот сектор	40,0

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
	понатамошна интеграција во барањата на единствениот пазар на ЕУ	неформалната работа во сектори со висока застапеност на непријавена работа		претпријатија и зелена транзиција		и пристап до финансирање	
				Финансирање одржливи и социјални инвестиции и активности во областа на климатските финансии	50,0		
		Поддршка за развој на иновациониот еко систем		Кредитна линија за создавање и	50,0		
		Поголемо усогласување со правото на ЕУ во областа на единствениот пазар		зачувување на работни места,			
	Обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна	Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи		поддршка на женско претприемништво и зелени инвестиции			
				Проект за модернизација на земјоделскиот сектор	50,0	Земјоделство	50,0
				Програма за наводнување на Северна Македонија	80,0	Злетовица – фаза наводнување	34,7
	Зајакнување на отпорноста кон		Инвестирање во чиста енергија (обновливи	ФВ Осломеј 2 и ФВ Битола	30,0	ФВ Осломеј 3	90,0

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
Одржливост и отпорност	климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина	Промовирање на обновливи извори на енергија	извори на енергија од сонце)				
			Инвестирање во чиста енергија (обновливи извори на енергија од вода)	Реновирање на хидроцентрали III фаза	38,2	Злетовица – фаза хидроцентрали	30,0
			Инвестирање во чиста енергија (обновливи извори на енергија од ветер)	Ветерен парк Богданци II	27,3	Ветерен парк Миравци	88,0
			Инвестирање во чиста енергија (модерна инфраструктура на гас со ниска емисија)	Изградба на национални гасоводи, делница Гостивар – Кичево и делница Свети Николе – Велес	22,0		
			Инвестирање во чиста енергија (приклучоци за гас и електрична енергија)	Гасна интерконекција Северна Македонија - Грција	85,0	Гасна интерконекција Северна Македонија - Косово	12,0
				Електрична интерконекција Северна Македонија - Албанија	49,0	Гасна интерконекција Северна Македонија - Србија	14,0

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
				Подобрување на енергетските мрежи	25,0		
				Паметна мрежа	12,0		
						Праведна транзиција во регионите со ископување јаглен	40,0
						Позелен раст на животната средина	40,0
			Инвестирање во чиста енергија (модернизација на централното греење)	Централно греење во Битола	39,0		
		Подобрување на енергетската ефикасност	Инвестирање во чиста енергија (енергетска ефикасност, бран на реновирање)	Проект за енергетска ефикасност во јавниот сектор	25,0		
				Енергетско ефикасно реновирање на студентски домови	24,7		
		Воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во	Позеленување на Западен Балкан – Инвестирање во животната средина и	Пречистителна станица за отпадни води Скопје	197,2		
				Подобрување на водната инфраструктура на	50,0		

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
		согласност со барањата на ЕУ	климата (дезагадување - намалување на загадувањето на водата)	општините во Северна Македонија			
				Пречистителна станица за отпадни води во општина Тетово	28,6		
				Рехабилитација и проширување на канализационата мрежа во општина Кичево	10,8		
				Пречистителна станица за отпадни води во општина Битола	26,7		
				Пречистителни станици и санација на канализациона мрежа во Велес, Штип и Винаца	63,0		
		Воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад	Позеленување на Западен Балкан – Инвестирање во животната средина и климата (дезагадување – управување со отпад)	Проект за третман на цврст отпад (депонии) Југозападен, Југоисточен, Вардарски, Пелагониски и Полошки регион	84,0	Проект за третман на цврст отпад (депонии) Скопски регион	26,5
				Затворање на депонии, изградба на централен капацитет за управување со отпад за источниот и	14,0		

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
				североисточниот регион во Свети Николе			
			Позеленување на Западен Балкан – Инвестирање во животната средина и климата (дезагадување на почвата)			Локации контаминирани со линдан во фабриката ОХИС (втор базен)	35,0
			Позеленување на Западен Балкан – Инвестирање во животната средина и климата (земјоделство и производство на храна – одржливи модели на производство и системи за храна)				
		Градење ефикасни дигитални јавни услуги	Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10	Инвестирање во одржлив транспорт (дигитални технологии за подобрени информациски системи и безбедност на патиштата)	Проект за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан	26,2	Проект за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан 2.0
				Нови електронски системи за наплата долж - Коридор VIII	13,0		

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
		Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги	Инвестирање во дигитална иднина (подобри јавни услуги за граѓаните)	Воведување нови е-услуги на Националниот портал	10,0	Агенда за дигитален развој	50,0
		Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош		Градење на ефективни, транспарентни и отчетни институции за управување со јавните финансии	24,9		
		Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП					
			Инвестирање во чиста енергија (регионален пазар на енергија и понатамошна интеграција со енергетскиот пазар на ЕУ)				
			Инвестирање во одржлив транспорт (план за одржлива урбана мобилност), Позеленување на Западен Балкан –			Проект за брз транзит на автобуси	70,0

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
			Инвестирање во животната средина и климата (дезагадување на воздухот)				
			Инвестирање во одржлив транспорт (главна транспортна мрежа)	Патен Коридор VIII Ранковце – Крива Паланка	104,0		
				Патен Коридор VIII, рехабилитација на делница Куманово - Страцин	20,0		
				Проект за изградба на автопат Коридор VIII (Тетово - Гостивар, Гостивар - Букојчани, Требеништа - Струга - Кафасан) и Прилеп - Битола	1.300,0		
				Патен коридор VIII Крива Паланка - Деве Баир (граница со Бугарија)	12,5		
				Автопат Коридор VIII Гостивар – Кичево фаза I (Букојчани – Кичево)	110,0		
				Автопат Коридор VIII Кичево – Охрид	638,1		

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
				Заедничка гранична станица Табановце	7,7	Железнички коридор VIII Кичево - Струга	426,0
				Железнички Коридор VIII (источен дел) дел I	76,6	Железнички коридор X Рехабилитација на делница Куманово - Дељадровце	50,0
				Железнички Коридор VIII (источен дел) дел II	175,3	Замена на заштитни огради по EN стандарди на автопатите на Коридорот 10	9,6
				Железнички Коридор VIII (источен дел) дел III	565,0		
			Сеопфатна транспортна мрежа – не е вклучена во ЕИП	Проект за општински – локални патишта	107,0	Патишта Прилеп – мост Ленишка река и Каменолом Маврово – Беловодица	8,0
				Автопат клучка Стенковец - ГР Блаце	194,8	Поставување сигнализација на железничките премини	2,1

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
				Програма за национални патишта	181,0	Мерки за подобрување на безбедноста на патиштата долж избраните патни делници	2,7
Човечки капитал и социјални политики	Подобрување на ефикасноста на работната сила	Понатамошен развој на системот на квалификации	Инвестирање во човечки капитал (образование и вештини)	Проект за основно образование	21,5		
		Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд	Инвестирање во човечки капитал (вработување)			Човечки развој	80,0
		Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита	Инвестирање во човечки капитал (здравје) Инвестирање во дигитална иднина (е-здравствени услуги)			Клинички центар Скопје	500,0
		Градење, следење и евалуација на човечките ресурси во здравството				Здравство	30,0
	Понатамошно спроведување на	Зајакнување на системот за социјална	Инвестирање во човечкиот капитал	Проект за подобрување на социјалните услуги	28,7	Втор проект за подобрување на социјалните услуги	27,1

Област од Водичот за ПЕР	Структурна реформа	Реформска мерка	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
				Тековни		Планирани	
				Проект	м евра	Проект	м евра
	пакетот социјални реформи	вклученост на ранливи категории на лица	(социјална заштита и вклученост)	Проект за администрација за социјално осигурување	13,8		0,0
				Тековни:	4.812	Планирани:	1.786
				Вкупно милиони евра 6.598			

Прилог 3: Придонес од надворешните консултации за ПЕР 2024-2026 година

Област/мерка на кои се однесуваат коментарите	Добиен коментар (вклучително датум кога е добиен, формат во кој е добиен, главна содржина)	Чинител од кој е добиен коментарот (вклучително институција, лице и детали за контакт)	Статус на коментарот (прифатен/ одбиен)	Коментар (образложение за прифаќање/ одбивање)
Општи коментари	02.01.2024, е-пошта 1.Со цел да се постигне зголемување на ефективностa и инклузивноста на процесот на подготовка на Програмата на економски реформи, сметаме дека е неопходно консултациите со засегнатите страни да се подобрат во однос на нивната континуираност и динамика. Имено, особено важно е со засегнатите страни да се споделуваат заклучоци од првичната фаза на консултации и по истите да се овозможи дополнителна дискусија. Впрочем, вклучување на засегнатите страни во фаза кога се додефинираат конкретните	Американска стопанска комора во Северна Македонија Бобан Брагорски b.bragorski@amcham.mk	1.Прифатен 2.Одбиен	1.Согласно Водичот на ЕК за изработка на ПЕР, поглавјето 5 Структурни реформи треба да биде предмет на консултации со пошироката јавност, при што Нацрт верзијата на дел 5 од ПЕР треба да биде јавно достапно минимум две недели почнувајќи од 22 ноември 2023. Тимот за координација на процесот за подготовка на ПЕР од Министерството за финансии е на истото

	реформски мерки и активности, ќе обезбеди поголема конструктивност во јавните консултации. За подготовка на овој стратешки документ во иднина, препорачуваме воспоставување на пристап кој ќе овозможува континуиран ангажман на засегнатите страни. Овој пристап не само што ќе го зголеми кредибилитетот на реформскиот процес туку и ќе придонесе за создавање поефективни и поодржливи економски реформи. Континуираното вклучување на засегнатите страни во различни фази ќе го подобри квалитетот на програмите преку обезбедување дека тие точно ги одразуваат идентификуваните предизвици и активностите за нивно надминување. Исто така, сметаме дека треба да се предвидува подолг период за консултации во оваа фаза, особено во отсуство на континуирано инволвирање на засегнатите страни. Ова, од причина што периодот од 15 дена е прекраток за разгледување на коментари и предлози од страна на јавните институции, во услови кога за мерките и активностите е потребно да се планираат буџетски средства, да се дефинираат индикатори на резултати, да се направи проценка на очекувано влијание врз социјалните резултати, животната средина и климатските промени, како и да се идентификуваат потенцијалните ризици. Важно е да се има предвид дека консултациите не вклучуваат само барање на мислење, туку и планирање на доволно време за евентуално инкорпорирање на		мислење дека е потребно подобрување на процесот во правец на континуитет и динамика во консултациите со засегнатите страни. Во таа насока, тимот ќе и предложи на Европската комисија дополнување на Водичот на ЕК за подготовка на ПЕР во тој правец. 2. Во однос на барањето за да се предвиди одговорна институција за спроведување на секоја активност, посочуваме дека секоја институција која предлага структурна реформска мерка, понатаму е и надлежна за нејзино спроведување, и има одговорност при реализација на активностите да вклучува и други институции доколку мерката така налага.

	нови предлози и коментари во предложените економски реформи. Во спротивно, процесот на консултации може да резултира со програма на која и недостасува потребната длабочина, консензус и разгледување на потенцијалните негативни последици. Исто така, укажуваме дека во самиот документ, односно во анализата на главни пречки се нотираат и предизвици за кои нема кореспондирачки активности за нивно надминување. Во исто време, сметаме дека дел од планираните годишни активности се општи, односно потребно е попрецизно да се дефинираат. Понатаму, сметаме дека е неопходно за секоја активност да се предвиди и која институција конкретно ќе биде одговорна за нејзино спроведување, наместо дефинирање на одговорност на ниво на реформска мерка.			
Структурна реформа 1 - Поволно деловно окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ	30.12.2023, е-пошта 1. Најновата официјална проценка за неформалната вработеност е пониска (63.328, што е 9,1% од вкупната вработеност во К-3 2023 година). 2. Може да биде корисно да се вклучат и поновите резултати од Индексот на глобална конкурентност на таленти со цел да се прошири дискусијата за конкурентноста преку размислување за способноста на земјата да привлекува и задржува таленти. Оценката и рангот на Северна Македонија за 2023 година е 42,53 и 71, соодветно, што е дури и под	Светска Банка Јоана Маџоска jmadjoska@worldbank.org	1. Прифатен 2. Одбиен	1. Поставени се нови вредности за посредниот и целниот таргет за посочениот индикатор 2. Ќе се разгледа можноста за земање во предвид на Извештајот за Индексот на глобална конкурентност на таленти при подготовка на следниот ПЕР, со оглед на потребата од вклучување на повеќе институции кои треба

	некои регионални споредбени земји (Албанија, Црна Гора, Србија).			подобро да се запознаат со истиот.
Реформска мерка 5.1.1(1) Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со висока застапеност на непријавена работа	30.12.2023, е-пошта Значителна промена на сезонската, привремената и повремениот работа, исто така, може да се изврши во рамките на Законот за работни односи за кои е потребна сеопфатна реформа (предложена за реформска мерка 5.3.1(14): Зголемување на флексибилноста и безбедноста на пазарот на трудот). Расправите за нов Закон за работни односи почнаа пред пет години, но се уште не се завршени. Покрај регулирањето на формализирањето на неформалната работа, новиот Закон за работни односи треба да овозможи пофлексибилни работни аранжмани како работа од дома и работа со скратено работно време, да го регулира вработувањето на странци и да ги елиминира ригидностите поврзани со перформансите кои спречуваат многу работодавци да понудат долгорочни договори за вработување. на вработените.	Светска Банка Јоана Маџоска jmadjoska@worldbank.org	Прифатен	Направена е дополна во појаснувањето за Законот за работните односи (ЗРО) и ставено е упатување на мерката 5.3.1(14). Притоа, во појаснувањето се нагласени само аргументите што се релевантни од аспект на новиот Закон. Со тоа, активноста за ЗРО се јавува кај две реформски мерки 5.1-1(1) и 5.3.1(14).
Реформска мерка 5.1.1(2) Поддршка за развој на иновациониот еко систем	30.12.2023, е-пошта 1. Оваа мерка е многу добро развиена. Во 2024 година би ги додале само следните активности: - Усогласување на постоечките инструменти во ФИТР, Министерството за економија, Законот за финансиска поддршка на инвестиции и Банката за развој со целите на СЗ;	Светска Банка Јоана Маџоска jmadjoska@worldbank.org	Прифатен	1. Во однос на усогласување на постоечките инструменти направени се соодветни измени и дополнувања во делот за планирани активности за 2024 година, додека системот за известување, следење и евалуација е опфатен со терминот „оперативни активности“.

	- Воспоставување на систем за известување, следење и евалуација. 2. Исто така, предложениот буџет за имплементација на СЗ изгледа многу низок.			2. Во однос на планираниот буџет, истиот е дисперзиран преку повеќе институции, а се очекува поддршка и од повеќе донатори во имплементација на различни мерки. Во мерката е прикажан само основниот буџет од носечките институции МЕ и МОН, додека буџетот од ФИТР, Развојната Банка на РСМ, Законот за финансиска поддршка на инвестиции, ИПА проектот на ФИТР - Green Business Facility, новиот заем од Светска банка и разни донаторски кофинансирања значително го зголемуваат износот на мерката, но во овој момент точниот износ не е познат.
Реформска мерка 5.1.1(3) Поголемо усогласување со правото на ЕУ во областа на единствениот пазар	30.12.2023, е-пошта 1. Предлагаме да се додаде активност за создавање регистар на регионални лаборатории за тестирање и сертификати на производи, инвестирање во лаборатории за најпотребните тестови и сертификати и зголемување на владината поддршка за покривање на трошоците за сертификација (кои може да се движат помеѓу 30.000 и 100.000 евра во лабораториите во Хрватска или Турција).	Светска Банка Јоана Маџоска jmadjoska@worldbank.org		Надлежната институција е известена за овој предлог.

	2. Да се обезбеди регионално признавање на сертификатите меѓу земјите од ЗББ.			
	02.01.2024, е-пошта 1. Предлагаме во рамки на мерката 5.1-1(3): Поголемо усогласување со правото на ЕУ во областа на единствениот пазар, да се додадат и следните активности: - Усогласување на Законот за царинска тарифа со Царинската тарифа на Европската унија за (земјоделски и индустриски) производи кои не се произведуваат во Северна Македонија, но за кои царинската стапка е многу повисока од царинската стапка која важи на ниво на Европската унија; - Унапредување на трговската политика преку потпишување на нови Договори за слободна трговија, или, проширување на постојните трговски договори особено на трговскиот договор помеѓу ЕУ и Македонија преку опфат на поголем број на производи (земјоделски и индустриски) кои што во моментот не се произведуваат во Македонија, а се оптеретени со висока царинска стапка. - Донесување на нов Правилник за водење на сметководство во Северна Македонија усогласен со најновите меѓународни стандарди за финансиско известување (IFRS), и реализација на активности поврзани со подготовка за нивна примена, вклучувајќи интеграција помеѓу релевантните институции и зајакнување на нивните капацитети.	Американска стопанска комора во Северна Македонија Бобан Брагорски b.bragorski@amcham.mk		Надлежните институции се известени за овој предлог.

	2. Активноста „Зголемување на капацитетот на националните тела за ефикасност и ефективен надзор на пазарот и заштита на потрошувачите“, да се подели на две, различни активности, односно: - Зајакнување на капацитетот на Комисијата за заштита на конкуренцијата со цел да се обезбеди зголемена ефикасност и ефективен надзор на пазарот и - Зголемување на капацитетот на националните тела (Министерство за економија, Државен пазарен инспекторат, Агенција за заштита на лични податоци и други) во однос на заштита на правата на потрошувачите.			
Структурна реформа 2: Обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна	02.01.2024, е-пошта Предлагаме да се додаде реформска мерка: Зголемување на искористеноста на земјоделското земјиште, а за чија цел, потребно е да се предвиди следната активност: - Изменување на Законот за земјоделско земјиште во насока на обезбедување на поголема искористеност на земјоделското земјиште од страна на закупците.	Американска стопанска комора во Северна Македонија Бобан Брагорски b.bragorski@amcham.mk	Одбиен	Приоритетите на МЗШВ се да се стави на располагање секоја пета на државно земјоделско земјиште и истото да се обработува. Државното земјоделско земјиште е дадено на корисници преку јавни огласи и повици за различни земјоделски култури и за различен временски период во зависност од културите кои ќе се одгледуваат. Корисниците доставуваат деловен/бизнис план во кој е предвидено кој вид на култура ќе се одгледува и согласно деловниот/бизнис план треба да доставува до министерството извештај за

				реализација на годишно ниво. Дополнителна контрола за тоа дали земјоделската површина е обработена врши Државен инспекторат за земјоделство на само место и утврдува дали или не дадената површина е обработена. Оттука, напоменуваме дека има механизми кои се за контрола дали земјоделското земјиште е обработено или не е. Исто така, во тек се измени и дополнувања на Законот за земјоделското земјиште кои се во насока на доуредување на постоечките законски решенија кои ја регулираат оваа материја, но истовремено и воведување на нови поими во законот како и давање на можноста Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство да располага и го дава под закуп и земјоделското земјиште во приватна сопственост во пропишана постапка и изградба односно поставување на фотонапонски панели на земјоделско земјиште.

Структурна реформа 3 - Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина	26.12.2023, е-пошта <u>Праведна транзиција</u> 1. Да се опфатат активностите идентификувани во <u>Патоказот за праведна транзиција</u> 2. Да се додадат инвестициите во <u>Инвестицискиот план за забрзана транзиција од јаглен на Климатскиот инвестициски фонд (CIF) - нацрт ИП за 680 милиони евра усвоен од Владата, консултациите со јавноста се во тек, со закажано усвојување</u> 2. до крајот од јануари 2024 година 3. Да се вклучи воспоставувањето на Платформата за Инвестициски план за транзиција на правична енергија (JETIP) од 3 милијарди евра – Заедничка декларација потпишана на 3 декември 2023 година на COP 28 во Дубаи	ЕБОР Energy Europe, Sustainable Infrastructure Group Стефан Костовски KostovsS@ebrd.com	Прифатени	Направени се соодветни измени и дополнувања во текстот на мерката
	26.12.2023, е-пошта <u>Декарбонизација</u> 1. Да се подготват и започнат (со поддршка на ЕБОР) конкурентни аукции за Договор за разлика (CfD) за обновливи извори на енергија. 2. Усвојување на Закон за климатска акција со кој се воспоставува регулаторна рамка за националниот систем за залихи и цените на јаглеродот, поттикнувајќи ги намалувањата на емисиите во секторите со висока емисија и поддржувајќи ја транзицијата кон	ЕБОР Energy Europe, Sustainable Infrastructure Group Стефан Костовски KostovsS@ebrd.com	1. Одбиен 2. Прифатен 3. Прифатен 4. Прифатен 5. Прифатен 6. Прифатен	1. За оваа активност ќе се разгледа можноста следната година при подготовка на следната ПЕР. 2. Законот за климатска акција се планира да се усвои до крајот на 2024 година. 3. Направени се соодветни измени и дополнувања во текстот на мерката. 4. Ова ќе произлезе од новиот Закон за ОИЕ и подзаконските акти, уште

	економија со ниска емисија на јаглерод (2024) 3. Усвојување на ревидираната Стратегија за енергетика заедно со НПЕК (2024) 4. Поедноставување на процедурите за издавање дозволи за ОИЕ 5. Изработка и усвојување на протоколот за мерење, известување и верификација и други подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за климатска акција (2025) 6. Развој на мастер план за мрежа во 2024-2025			не е јасно дефинирано како ќе се одвива. 5. Согласно преодните и завршните одредби на предлог на Законот за климатска акција, усвојувањето на подзаконските акти е предвидено во рок од 3 години по усвојување на законот. 6. Предлогот ќе се разгледа наредна година.
	26.12.2023, е-пошта <u>Енергетска ефикасност</u> 1. Донесување на Правилник за енергетски карактеристики на згради и Правилник за енергетска контрола на згради по усвојување на измените на Законот за ЕЕ (2024) 2. Изготвување и усвојување на правилници за спроведување на регулативната рамка за означување и спроведување на акти за означување (2025)	ЕБОР Energy Europe, Sustainable Infrastructure Group Стефан Костовски KostovsS@ebrd.com	Прифатен	Во реформската мерка: Подобрување на енергетската ефикасност, во делот планирани активности за 2024, во последната алинеја се изменува во „Донесување на останатите подзаконски акти што произлегуваат од Законот за енергетска ефикасност“. Со ова се опфаќа комплет на подзаконски акти како Правилник за енергетски карактеристики на згради, Правилник за енергетска контрола на згради, Правилник за енергетска контрола кај големи трговци, Правилник за енергетска ефикасност што ги донесуваат единиците на локална самоуправа, Уредба

				за ЕСКО, Правилник за означување на производите кои користат енергија кои ни се веќе изготвени и за кои се одржани јавни расправи. За да не се оптеретува текстот се преставени збирно преку една точка и не е потребно да се нагласат само некои правилници.
Реформска мерка 5.2.1(5): Промовирање на обновливи извори на енергија	02.01.2024, е-пошта Предлагаме да се додаде и следната активност за 2024 година: - Донесување на Законот за климатска акција	Американска стопанска комора во Северна Македонија Бобан Брагорски b.bragorski@amcham.mk	Прифатен	Законот за климатска акција се планира да се усвои до крајот на 2024 година. Тој не е предвиден како посебна активност во делот на наведената мерка, туку е посочен во анализата на главните пречки за Структурна реформа 3-Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина, која содржи повеќе мерки.
Реформска мерка 5.2.1(6): Подобрување на енергетската ефикасност	02.01.2024, е-пошта Предлагаме да се додаде и следната активност за 2024 година: - Донесување на подзаконските акти предвидени согласно Законот за енергетска ефикасност во соработка со релевантни засегнати страни	Американска стопанска комора во Северна Македонија Бобан Брагорски b.bragorski@amcham.mk	Одбиен	Нема потреба за никаква корекција бидејќи донесувањето на подзаконските акти од Законот за енергетска ефикасност е веќе наведено

Структурна реформа 4 - Градење ефикасни дигитални јавни услуги	30.12.2023, е-пошта На овој дел му недостасуваат две важни тековни активности: 1. Развој на Национален едношалтерски систем за лиценци за извоз на увоз (NSW) – Решението за едношалтерски систем ќе ја олесни трговијата преку подобрување на транспарентноста и интегритетот, намалување на трошоците за трговски трансакции, подобрување на координацијата меѓу агенциите и намалување на времето потребно за царинење на стоки преку границите. Управниот комитет составен од релевантни владини институции е формиран, TOR е развиен и набавката на хардвер и софтвер треба да се случи во 2024 година, а системот ќе профункционира на почетокот на 2026 година. За ова се издвоени 3,5 милиони евра во регионалниот проект за трговија и транспорт. Пред две години препорачавме да се додаде оваа мерка во ПЕР, а МФ го прифати овој предлог наведувајќи дека ќе биде додадена оваа година, но сè уште не е додадена. 2. Развој на системот ИФМИС во Министерството за финансии – ќе ја поддржи операционализацијата на Законот за буџет преку зајакнување на верификацијата на расходите, контролите на обврските и плаќањата, како и процесите на ПФМ. 9,25 милиони евра се обезбедени преку Светска банка (вклучувајќи 3,275 милиони евра	Светска Банка Јоана Маџоска jmadjoska@worldbank.org	1.- 2. Одбиен	1. Надлежната институција е известена за овој предлог. 2. Развој на системот ИФМИС е вклучен во делот 4.9 Фискално управување и буџетски рамки.

	грант од ЕУ). Набавката на хардвер и софтвер треба да започне во 2024 година, а системот треба да профункционира до 2025 година.			
	02.01, е-пошта Предлагаме додавање на нова реформска мерка: Унапредување на дигитализацијата во здравствениот сектор. Во рамките на оваа нова предлог реформска мерка, ги предлагаме следните активности: - Донесување на стратегија за дигитално здравство; - Измени на легислатива со која се уредува дигитализација во здравството за да се доуреди и овозможи полесен пристап до податоци; - Изработка на е-платформа за поднесоци во процесот на ставање лекови на позитивна листа; - Вложување во инфраструктура за open data и дигитализација во здравствениот систем; - Имплементација на Track & Trace систем за мониторинг на патот на лековите од производство до пациент; - Имплементација на системот за следење и редовно објавување податоци за потрошувачка на лекови и - Едукација на здравствен персонал за бенефитите од користење на современи дигитални алатки.	Американска стопанска комора во Северна Македонија Бобан Брагорски b.bragorski@amcham.mk		Надлежната институција е известена за овој предлог.
Реформска мерка 5.2.2(9) Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на	30.12.2023, е-пошта 1. Да се додаде мерка за целосна интероперабилност на владините	Светска Банка Јоана Маџоска jmadjoska@worldbank.org		Надлежната институција е известена за овој предлог.

Националниот портал за е-услуги	институции, така што деловните субјекти нема да мора да обезбедуваат ниту хартиени, ниту електронски документи издадени од централниот регистар или судовите кога аплицираат за државна помош, лиценци или дозволи. 2. Да се овозможни дигитално аплицирање за сите владини услуги за деловните субјекти.			
Реформска мерка 5.2.2(12) Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП	30.12.2023, е-пошта Со цел справување со непријавените или недоволно пријавени трансакции меѓу фирмите и затајувањето на ДДВ што е значаен дел од сивата економија, Владата треба да воведо е-фактура и помеѓу бизнисите, како и бизнисите и Владата.	Светска Банка Јоана Маџоска jmadjoska@worldbank.org	Прифатен	Реформската програма – програма за имплементација на ИДИС, подготвена од УЈП, опфаќа и воведување на е-фактура.
Област Човечки капитал и социјални политики	30.12.2023, е-пошта 1. Може да биде корисно да се додаде дека постои висок економски трошок од загадувањето на воздухот - поврзан со смртноста од изложеност на загадување на воздухот проценета на 5,2–8,5 проценти од БДП во Северна Македонија во 2016 година. Најголемиот дел од товарот го носи главниот град, Скопје. 2. Нацрт ПЕР забележува дека „земјата ќе ги продолжи своите тековни механизми за поддршка за производство на електрична енергија од ОИЕ преку повластени тарифи и повластени премии со аукции (доделени во тендерска постапка). Сепак, во	Светска Банка Јоана Маџоска jmadjoska@worldbank.org	1. Прифатен 2. Одбиен 3. Прифатен 4. Прифатен 5. Прифатен	1. Дополнето 2. Не се споменати нови аукции, бидејќи сеуште не се планирани, туку ќе продолжи исплатата на премии за веќе склучените договори. Следната година кога ќе се подготвува Програмата, ќе се во предвид изготвување на план за нови аукции (се работи на првична анализа). 3. Законот за климатска акција се планира да се усвои до крајот на 2024 година. 4. Дополнето 5. Направени се соодветни дополнувања во

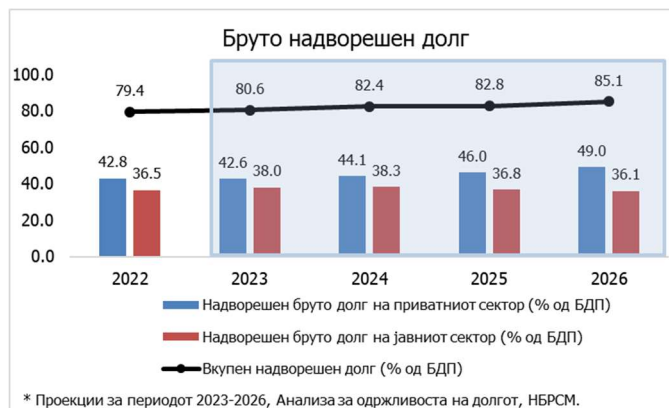
	активностите планирани за 2024 година, не се споменуваат вакви планирани аукции 3. Може да биде корисно да се забележи и важноста на цените на јаглеродот за амбициозните ветувања за декарбонизација на земјата. Воведувањето данок на јаглерод е сè уште на чекање бидејќи е дел од новиот Закон за климатска акција кој сè уште не е усвоен од Собранието. Цените на јаглеродот може да помогнат во декарбонизација на економијата и поддршка на даночните приходи во исто време со оглед на тоа што постојните даноци не ги одразуваат адекватно реалните трошоци за еколошката штета предизвикана од субвенционираното производство/употреба на фосилни горива. Неодамнешното моделирање спроведено од Енергетската заедница, исто така, нагласува како цените на јаглеродот може да помогнат да се поттикне експанзијата на обновливите извори на енергија, особено на заедничкиот регионален пазар на електрична енергија. 4. Би можело да биде корисно да се означи и дека земјата е високо изложена на природни опасности - има висок ризик од поплави и лизгање на земјиштето и среден ризик од земјотреси, недостиг на вода, екстремна топлина. Во текот на изминатите 20 години, загубите од катастрофи и екстремни климатски			планираните активности за 2024 година

	настани во Северна Македонија се значителни, во вкупна вредност од над 645 милиони американски долари и влијаат на различни сектори како што се земјоделството, шумарството и туризмот. Згора на тоа, би можело да биде релевантно да се спомене дека ефектите од природните опасности каскадираат и се сложени - особено ги зголемуваат ризиците за веќе ранливите сектори во економијата, како што е земјоделството. 5. Фондот за ЕЕ треба да биде оперативен и да функционира во 2024 година. Нацрт ПЕР посочува дека ќе „функционира“ во 2025 година. Договорот со сите релевантни донатори и МФИ беше тој да биде оперативен на почетокот на 2024 година.			
Реформска мерка 5.3.1(15): Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)	02.01.2024, е-пошта Во насока на подобро планирање на потребите, оптимизирање на финансирањето, поголема ефикасност на здравствениот систем што севкупно ќе придонесе кон надминување на идентификуваните предизвици како што се загубите во продуктивноста на населението, товарот од незаразните болести, товарот од приватни финансиски трошоци за здравство, предлагаме активностите предвидени за оваа мерка да се дополнат со следните: - Усвојување на предлог - Законот за лекови (веќе е изработен);	Американска стопанска комора во Северна Македонија Бобан Брагорски b.bragorski@amcham.mk		Надлежната институција е известена за овој предлог.

	- Изработка и усвојување на Закон за медицински средства; - Редовно ажурирање на позитивната листа на лекови со современи иновативни терапии; - Имплементација на посебните договори за иновативни лекови согласно Законот за лекови и медицински средства; - Анализа и план како Фондот за здравствено осигување да се трансформира од аспект на оптимално финансирање, ефикасно и ефективно трошење (купувач на услуги, from cost based to value based); - Интегрирана и единствена ценовна политика на лекови во Северна Македонија, и, - Развој на национални секторски стратегии во здравството по примерот на Европските.			

Прилог 4. Анализа на одржливоста на надворешниот долг

Со анализата за одржливоста на надворешниот долг⁴⁷, бруто надворешниот долг на крајот на 2023 година се проценува да достигне учество во БДП од 80,6%, што претставува умерен пораст во однос на претходната година за 1,2 п.п. од БДП. Проектираното зголемување на надворешниот долг во 2023 година се должи на повисокиот долг на јавниот сектор за 1,4 п.п. од БДП, во најголем дел како резултат на зголемувањето на долгот на централната влада, при истовремено нешто понизок надворешен долг на јавните претпријатија. Од друга страна, приватната компонента на надворешниот долг се очекува да се намали за 0,2 п.п. од БДП во однос на состојбата на крајот од 2022 година, при што најизразено намалување се очекува кај категоријата валути и депозити на секторот депозитни институции, а поумерено кај долгот по основ на финансиски заеми и трговски кредити, при истовремено проектирано зголемување на меѓукомпанискиот долг. Во 2024 и 2025 година се оценува мал пораст на надворешниот долг, воден од зголемувањето на приватниот долг. Во 2026 година

проектираниот раст е нешто поизразен, со што на крајот од анализираниот период долгот достигнува ниво од 85,1% од БДП, при пораст на приватниот надворешен долг движен од меѓукомпанискиот долг и умерено намалување на јавниот долг. Нивото на надворешниот долг на крајот на 2026 година се очекува да е повисоко во однос на оствареното ниво во 2022 година за 5,7 п.п. од БДП, што произлегува од очекуваното зголемување на приватниот долг за 6,2 п.п., при умерено намалување на надворешниот долг на јавниот сектор за 0,5 п.п. од БДП.

Во просек за анализираниот период, дефицитот во примарната тековната сметка (тековна сметка без каматните плаќања) има скоро неутрален ефект врз динамиката на надворешниот долг. Од друга страна, недолжничките финансиски текови и автоматската динамика на долгот (која ги вклучува ефектите од растот на реалниот БДП, промените во цените и во номиналната ефективна каматна стапка) делуваат во насока на негово намалување, кумулативно за целиот период на проекција. Соодветно на ова, треба да се истакне дека кумулативно за целиот анализиран период од 2023 до 2026 година, се очекува раст на девизните резерви и нивно одржување на адекватно ниво.

Кај приватниот надворешен долг, повисокото учество во БДП во 2026 година споредено со состојбата на крајот од 2022 година е најизразено кај меѓукомпанискиот долг, додека кај останатите компоненти се проектира пад на долгот. Структурата на надворешниот јавен долг укажува на намалување на долгот кај јавните претпријатија (за 0,8 п.п.) и кај централната банка (за 0,5 п.п.), при пораст на долгот на централната влада и на јавните банки за 0,7 п.п. и 0,2 п.п. соодветно.

⁴⁷ Извор: Пресметки и анализа на НБРСМ, базирана на пристапот на ММФ. Основното сценарио претпоставува просечен раст на БДП во периодот 2023-2026 година од 3,2%, што е засновано на среднорочната проекција на НБРСМ за периодот 2023-2026 од октомври 2023 година, вклучително и прикажаната проекција за платниот биланс (октомври, 2023 година), коишто базираат на Буџетот за 2023 година, а за периодот 2024-2026 година се користи Фискалната стратегија 2024-2028 година од мај 2023 година, при што треба да се има предвид дека платно-билансната статистика не соодветствува целосно со статистиката на надворешниот долг.

Прилог 5: Вклучени институции во подготовка на ПЕР 2024-2026 година

Програмата на економски реформи за 2024-2026 година претставува заеднички резултат на повеќе институции, а целокупната подготовка се координира од страна на Министерството за финансии.

Содржина на Програмата на економски реформи	Учесници во подготовка на Програмата	
	Институција	Лице
1. Општа рамка и цели на политиката	Министерство за финансии	Весна Цветанова
2. Реализирани активности согласно заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог помеѓу ЕУ, Западен Балкан и Турција од 16 мај 2023 година	Сите вклучени институции	Андрија Алексоски, МФ
3. Макроекономска рамка		
3.1. Последни економски движења	Министерство за финансии Народна Банка	Ален Калач Ирена Рашовиќ Анета Крстевска
3.2. Среднорочно макроекономско сценарио	Министерство за финансии Народна Банка	Ѓоко Ѓорѓески Ален Калач Ирена Рашовиќ Орнела Трајкоска Пендевска Анета Крстевска
3.3. Алтернативни сценарија и ризици	Министерство за финансии Народна Банка	Ален Калач Анета Крстевска

4. Фискална рамка		
4.1. Фискална стратегија и среднорочни цели	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска Ален Калач Ирена Рашовиќ
4.2. Извршување на Буџетот во 2023 година	Министерство за финансии	Едмир Камбери Ален Калач Ирена Рашовиќ
4.3. Буџетско планирање за 2024 година	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска
4.4. Среднорочни буџетски очекувања	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска
4.5. Структурен дефицит	Министерство за финансии	Ѓоко Ѓорѓески Ален Калач Ирена Рашовиќ
4.6. Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг	Министерство за финансии	Сања М. Манчева
4.7. Сензитивна анализа и споредба со претходната Програма	Министерство за финансии	Ѓоко Ѓорѓески Ален Калач Ирена Рашовиќ Сања М. Манчева
4.8. Квалитет на јавни финансии	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска
4.9. Фискално управување и буџетски рамки	Министерство за финансии	Тања Костовска Аница Иваноска Александра Алтиевска Лидија Ѓозинска Александра Петкановска
4.10. Одржливост на јавните финансии	Министерство за финансии	Ѓоко Ѓорѓески Ален Калач Ирена Рашовиќ
5. Структурни реформи за периодот 2024-2026 година		
5.1. ОБЛАСТ: КОНКУРЕНТНОСТ		
5.1.1 Поволно деловно окружување и понатамошна интеграција во единствениот пазар на ЕУ	Министерство за труд и социјална политика Министерство за економија Биро за метрологија	Александра Славковска Славица Костовска Младен Фрчковски Душан Томшиќ Јасмина Трајаноска Јасмина Мајстороска Филорета Камбери Вјолца Ејупи Бианка Мангутова Стоилоковска

		Силвана Мојсовска, ЦЕФ експерт во делот за Анализа на главните пречки, Алкета Бугај, ЦЕФ експерт во делот за Очекувано влијание врз конкурентноста Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Александра Велкова, МФ Десанка Здравковска, МФ
5.1.2 Обезбедување стабилно и одржливо снабдување со храна	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	Малиша Станковиќ Александар Мусалевски Ивана Цавириска Силвана Мојсовска, ЦЕФ експерт во делот за Анализа на главните пречки, Алкета Бугај, ЦЕФ експерт во делот за Очекувано влијание врз конкурентноста Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Александра Велкова, МФ Десанка Здравковска, МФ
5.2. ОБЛАСТ: ОДРЖЛИВОСТ И ОТПОРНОСТ		
5.2.1 Зајакнување на отпорноста кон климатските промени и намалување на загадувањето на животната средина	Министерство за економија Министерство за животна средина и просторно планирање	Магдалена Даскалова Катерина Билбиловска Јасмина Трајаноска Филорета Камбери Вјолца Ејупи Ана Петровска Љупка Димоска Зајков Ана Каранфилова Мазневска Сашка Брблиќ Весна Индова Точко Силвана Мојсовска, ЦЕФ експерт во делот за Анализа на главните пречки, Алкета Бугај, ЦЕФ експерт во делот за Очекувано влијание врз конкурентноста Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Александра Велкова, МФ Десанка Здравковска, МФ
5.2.2 Градење ефикасни дигитални јавни услуги	Министерство за информатичко општество и администрација Министерството за транспорт и врски Кабинетот на заменикот на претседателот на Владата задолжен за економски прашања, координација на економските ресори и инвестиции	Горан Темовски Марин Деливанов Билјана Здравева Јасминка Киркова Златко Стојановски Надица Јосифовски Александар Талимџиоски Иван Андревски Марјан Михајловски Бурим Алији Ана Кироска-Ѓоргеска

	Управа за јавни приходи	Марина Јолеска Силвана Мојсовска, ЦЕФ експерт во делот за Анализа на главните пречки, Алкета Бугај, ЦЕФ експерт во делот за Очекувано влијание врз конкурентноста Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Александра Велкова, МФ Десанка Здравковска, МФ
5.3. ОБЛАСТ ЧОВЕЧКИ КАПИТАЛ И СОЦИЈАЛНИ ПОЛИТИКИ		
5.3.1 Подобрување на ефикасноста на работната сила	Министерство за образование и наука Министерство за труд и социјална политика Министерство за здравство	Надица Костовска Наталија Кижевска Јасмина Вукичевиќ Александра Славковска Славица Костовска Никола Грпчевски Злате Мехмедовиќ Јасминка Смилевска Миле Сугарев
		Силвана Мојсовска, ЦЕФ експерт во делот за Анализа на главните пречки, Алкета Бугај, ЦЕФ експерт во делот за Очекувано влијание врз конкурентноста
		Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Александра Велкова, МФ Десанка Здравковска, МФ
5.3.2 Понатамошно спроведување на пакетот социјални реформи	Министерство за труд и социјална политика	Александра Славковска Славица Костовска
		Силвана Мојсовска, ЦЕФ експерт во делот за Анализа на главните пречки, Алкета Бугај, ЦЕФ експерт во делот за Очекувано влијание врз конкурентноста
		Весна Цветанова, МФ Андрија Алексоски, МФ Александра Велкова, МФ Десанка Здравковска, МФ
5.4. Резиме на мерки на структурни реформи	Министерство за финансии	Александра Велкова
6. Трошоци и финансирање на структурните реформи	Министерство за финансии	Александра Велкова
7. Институционални прашања и вклучување на засегнатите страни	Министерство за финансии	Александра Велкова
Прилог 1: Преглед на податоци	Министерство за финансии Народна банка	Анета Крстевска, НБРМ Ѓоко Ѓорѓески, МФ Ален Калач, МФ Ирена Рашовиќ, МФ

		Сања М. Манчева, МФ Едмир Камбери, МФ Тања Костовска, МФ Аница Иваноска, МФ
Прилог 2: Врски помеѓу реформските мерки и релевантни документи	Министерство за финансии	Александра Велкова Десанка Здравковска
Прилог 2а: Врски помеѓу реформските мерки во областите на ПЕР, инвестициите во областите на Економскиот и инвестицкиот план за Западен Балкан, ИПА и Единствениот список на проекти	Министерство за финансии	Андрија Алексоски
Прилог 3: Придонес од надворешните консултации за ПЕР 2024-2026 година	Министерство за финансии Вклучени институции	
Прилог 4: Анализа на одржливоста на надворешниот долг	Народна банка	Анета Крстевска